K DĚJINÁM HUSITSTVÍ NA MORAVĚ

HUSITSKÉ VÁLKY

PODÁVÁ
ThDr. P. AUGUSTIN NEUMANN, O. S. A.,
V. Ř. PROFESOR CÍRKEVNÍCH DĚJIN
CM. FAKULTY BOHOSLOVECKÉ
V OLOMOUCI

(S mapkou k mor. stížným listům z r. 1415)

V OLOMOUCI 1939

VELEHRAD, NAKLADATELSTVÍ DOBRÉ KNIHY V OLOMOUCI

LITERATURA

Bartoš, Z bratislavské schůzky krále Zikmunda. ČMM IL (1916).
Týž, Zápisky v breviáři kněze Antocha z Přelouče z let 1422—1423. ČAŠ XII (1934).
Beringer-Janoušek, Město a panství Telč. (Dačice 1895).
Brandl, Spor o biskupství olomoucké. ČMM IX (1877).
Bretholz, Übergabe Mährens an Herzog Albrecht von Österreich im Jahre 1423. (Zvl. otisk z AOG LXXX, Vídeň 1893.)
Drož, Dějiny kláštera a města Žďáru. (Žďár 1903.)
Dvořák, Dějiny Moravy, I—II. (Brno 1899, 1900.)
d'Elvert, Geschichte und Beschreibung der königl. Kreis- und Bergstadt Iglau. (Brno 1850.)
Haupt, Waldensertum und Inquisition im süd-östlichen Deutschland. (Freiburg in Br. 1890.)
Holinka, České sektářství před husitskou revolucí. (Sborník fil. fakulty univ. Komenského v Bratislavě, VI, č. 52. Bratislava 1929.)
Týž, Církevní politika arcibiskupa Jana z Jenštejna za pontifikátu Urbana VI (Spisy fil. fakulty... v Bratislavě, XVI. Bratislava 1933.)
Hosák, Uh. Ostroh ve válkách husitských. ČPřSpStčs, 1935.
Hurt, Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě, I. (Olomouc 1934.)
Janetschek, Das Augustiner-Eremitenstift S. Thomas in Brünn. (Brno 1898.)
Krofta, Kurie a církevní správa zemí českých v době předhusitské. (Zvl. otisk z ČČH XI).
Kurz, Österreich unter König Albrecht. (Vídeň 1835.)
Loserth, Die literarischen Widersacher des Hus in Mähren. ZVGMS I (1897).
Týž, Zur Geschichte des Wiclifismus in Mähren. ZVGMS XXX (1913).
Moravské Kravařsko. (Příbor 1898.)
Nešpor, K dějinám města Olomouce. (Brno 1936.)
Neumann, Diecésní synoda ve Vyškově r. 1413. Museum 1913
— Církevní jmění v době husitské. (Olomouc 1920.)
— Výbor z předhusitských postil. Archa, příl. Archiv literární. Olomouc 1920 a 1921. (VIII.—IX.)
— České sekty ve stol. XIV. a XV. (Olomouc 1920.)
— Ohlas husitství v Evropě. ČKD, LXV, 1924.
— K odpadu Konráda z Vechty. ČKD, LXVI, 1925.
— Katol. mučedníci doby husitské. (Hradec Král. 1927.)
— Studie o době předhusitské, Hlídka 1926, 1928, 1933.
— K referátům dra Odložilíka v ČMM. SHK XXXIII, 1932.

— Morava a stížné listy do Kostnice (1415). Hlídka 1938.
Novotný, Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století. I. (Praha 1914.)
Odložilík, Z počátků husitství na Moravě. ČMM LVIII, 1925.
Palacký, Dějiny národa českého. III. (vyd. Rieger, Praha 1894).
Pekař, Žižka a jeho doba. I—IV. (Praha 1927—1933.)
Pešina, Mars Moravicus, I. (Praha 1677).
Pilňáček, Staromoravští rodové (Vídeň 1930).
Sedlák, M. Stanislav ze Znojma na Moravě. Hlídka 1907.
— M. Jan Hus. (Praha 1915.)
Severa, Okres novojičínský (Mor. vlastivěda. Brno 1933.)
Stöller, Österreich im Kriege gegen die Hussiten. Jahrbuch für Landeskunde von N. Österreich, XXII. (Vídeň 1929.)
Teige, Zpráva o pramenech dějin kláštera Hradiska. VSN 1893.
Tomek, Dějiny válek husitských. (Praha 1898.)
Volný, Die Exkommunikation des Markgrafen v. Mähren Prokop und seines Anhanges. (AOG VIII. Vídeň 1852.)
— Markgrafschaft Mähren. (Brno 1835—1842.)
— Kirchliche Topographie von Mähren. (Brno 1855—1861.)
Závodský, Reformace a protireformace ve Vel. Meziříčí. (Vel. Meziříčí 1937.)
Zeibig, Des Meissauer Schuld und Strafe. (Vídeň 1852.)

PRAMENY

Altmann, Regesta imperii, XI, sv. I. (Innsbruck 1896—1900.)
Archiv český. I, III, VI. (Praha 1842, 1844, 1872.)
Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. X—XIV. (Brno 1878—1903.)
Codex Lusatiae superioris, III. (Zhořelec 1896—1899.)
Erben, Výbor z literatury české. II. (Praha 1868.)
Fontes rerum Bohemicarum, V. (Praha 1893.)
Hagen, Das Leben Königs Sigmunds. (Lipsko 1886.)
Jahresbericht der schles. Gesellschaft für vaterländische Kultur. (Vratislav, XLVII, 1870.)
Klicman, Processus judiciarius contra Heie. de Praga. HAČA, č. 12. (Praha 1898.)
Krones, Die erzählenden Quellen der Geschichte Mährens im 15. Jahrhundert. ZVGMS, 1900.
Leidinger, Quellen und Erörterungen zur bayrischen und deutschen Geschichte. Neue Folge, I. Bd. (Mnichov 1903.)
Losert-Beck, Urkundliche Beiträge zur geschichte der hussit. Bewegung und der Hussitenkriege mit besonderer Berücksichtigung Mährens und der mähr. Söldner. ZVGMS, I. (1897.)
Loserth, Codex epistolaris Joannis de Jenzenstein. AOG, LV. (Vídeň 1877.)
Monumenta Bohemiae Vaticana, I, II, V. (Praha 1903—1905.)
Monumenta conciliorum generalium saeculi XV. Sv. I. (Vídeň 1857.)
Neumann, Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově. ST, V. (Olomouc 1926.)

— Nové prameny k dějinám husitství na Moravě. ST, VI. (Olomouc 1930.)
Palacký, Documenta Mag. J. Hus. (Praha 1869.)
— Urkundliche Beiträge zur Geschichte der Hussitenkriege. I—II. (Praha 1873.)
— Staří letopiscové čeští. (Praha 1829.)
Pez, Scriptores rerum Austriacarum, I. (Lipsko 1721.)
— Thesaurus anecdotorum, IV. (Augšpurk 1723.)
Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418—1462), sv. I. (Praha 1929.)
Saliger, Über das Olmützer Stadtbuch. (Brno 1882.)
Sedláček, Zbytky register králů českých z let 1361—1480. HAČA, č. 39. (Praha 1915.)
— Die Reste der ehem. Reichs- und königl. böhmischen Register. VSN, 1916.
Weiszäcker, Deutsche Reichstagsakten, VIII.
Zeibig, Die kleine Klosterneuburger Chronik. (AOG, VII. Vídeň 1851.)

ZKRATKY

AČ	Archiv český.
AOG	Archiv für oester. Geschichte.
CDM	Codex diplomaticus Moraviae.
CLS	Codex Lusatiae Superioris.
ČAŠ	Časopis st. archivní školy.
ČČH	Český časopis historický.
ČKD	Časopis katolického duchovenstva.
ČMM	Časopis Matice moravské.
ČPřStČs	Časopis spolku přátel starožitností čs.
FRB	Fontes rerum Bohemicarum.
HAČA	Hist. archiv české akademie.
MC	Monumenta conciliorum gen. saec. XV.
MIOG	Mitteilungen des Instituts für oester. Geschichte.
RTA	Deut. Reichssagsakten.
SHK	Sborník hist. kroužku.
SSRRA	Scriptores rerum Austriacarum.
SSRRSS	Scriptores rerum Silesiacarum.
ST	Studie a texty k nábož. dějinám českým.
VSN	Věstník kr. č. společnosti nauk.
ZVGMS	Zeitschrift des deut. Vereins für Gesch. Mhs u. Sch.
UB	(Palacký) Urkundliche Beiträge zur Gesch. der Hussitenkriege

PŘEDMLUVA

Bylo vždy mým opravdovým přáním, abych mohl jednou předložiti vědecké i širší veřejnosti knihu o dějinách husitství na Moravě. Proto při svých pracích o této době i o přípravném období předhusitském jsem skoro vždy přihlížel k dějinám své rodné země. Konečně v roce, kdy vzpomínám 25. výročí započetí svých prací v zem. archivu moravském, jenž pro mě má takový význam, podařilo se mi dokončiti první část tohoto díla, dějiny husitského hnutí na Moravě od smrti Husovy do vyhlášení jihlavských kompaktát. Rozumí se samo sebou, že jsem nemohl započíti přímo událostmi po smrti Husově se sběhnuvšími, nýbrž že jsem byl nucen povšimnouti si i doby předchozí, t. j. doby předhusitské a Husovy, bez jejichž poznání by nebylo lze porozuměti příběhům, které jsou vlastním předmětem přítomné knihy.

Při zpracovávání látky byl jsem si vědom různých potíží, neboť jako v mnoha jiných pracích, tak i v této, jsem vlastně prvním historikem, který se pokouší vypsati dějiny husitství na Moravě. Novější badatelé, kteří se tímto předmětem zabývali, napsali buď některé studie anebo vydali doklady, v celkovém zpracování dějin (Palacký, Tomek, Dvořák) se této doby mor. dějin jenom letmo dotkli, takže možno přítomnou práci považovati za průkopnickou. Potíže při zpracovávání látky se naskytnuvší byly mi tím tíživější, že jsem byl (jako dosud při všech svých pracích) odkázán zcela na sebe. Jestli tedy odborní kritikové v některých věcech nebudou snad chtíti se mnou souhlasiti, nechť laskavě uváží, že nemám to štěstí, abych jako oni anebo jejich kolegové mohl na konci předmluvy poděkovati celé řadě známých za ochotnou a vydatnou pomoc, a s tohoto stanoviska nechť mou práci posuzují.

Na základě nashromážděného materiálu možno načrtnouti takovýto duchovní vývoj Moravy v době předhusitské a husitské: Církev byla stržena do bratrovražedných bojů posledních markrabat moravských, kterých využila žárlivá šlechta ve svůj prospěch. Nejprve to byla šlechta vyšší, potom nižší, která se již od té doby skoro ve většině případů s Církví nesmířila, jsouc ochotnou podporovatelkou nového proticírkevního hnutí. Boje ty samy o sobě byly těžkým ochrnutím řádné církevní správy a proto byly současně i úpadkem církevního života. Tento byl ještě zvýšen zmatky vyvolanými velkým

schismatem západním, jež moravský markrabě Prokop podporoval a olomoucký biskup Petr Jelito z antagonismu k arcibiskupovi Jenštejnovi mlčky trpěl. K těmto zmatkům přistupovala ještě nespokojenost duchovenstva, vyvolaná kuriální praxí při obsazování církevních beneficií, jež byla na Moravě odsouzena tak ostře, jako snad málo kde jinde. Při této věci pak bylo nejpovážlivějším zjevem a smutnou vyhlídkou do budoucna, že kněžský proletariát již za zmatků kolem roku 1400 počal se připojovati k nepřátelům Církve.

V takovém ovzduší plném zmatků a nespokojenosti mohlo snadno zapustiti kořeny proticírkevní ideové hnutí. Byli to nejprve Bratří svobodného ducha a valdenští, kteří kypřili půdu pro myšlenky Husových domácích předchůdců a po nich pro názory viklefsko-husovské. V čelo hnutí vyvolaného Husem postavil se nejvyšší představitel světské moci, zemský hejtman moravský Lacek z Kravař s řadou vysokých úředníků zemských, čímž vznikajícímu hnutí se dostalo účinné podpory na nejvyšších místech. V době takového třídění duchů sedělo k velkému neštěstí Církve na stolci sv. Metoděje několik biskupů, kteří jsouce oddanými sluhy krále Václava IV., netroufali si rázně zakročiti proti novému hnutí právě proto, že docházelo přijetí i na dvoře královském. Takto se mohlo nové sektářské hnutí šířiti téměř bez překážky po celé zemi. Pokud víme, nacházelo odpor pouze po stránce vědecko-theologické, po kteréžto stránce byla nejmocnější oporou katolictví kartuzie dolanská v čele se svým učeným převorem Štěpánem. A to jest typické pro počátky husitství na Moravě, že se může po stránce literární spíše vykázati obránci katolictví, než-li šiřiteli husitství.

Když po smrti Husově vyšlehlo nové hnutí v plamen husitské revoluce, došlo na Moravě k značné změně. V době tak osudové ujal se vedení olomoucké diecése (a tím celé Moravy) bývalý biskup litomyšlský Jan Železný, jenž se jal s největší energií potírati vznikající ozbrojenou sektu, zatím co v Čechách sám biskup Konrád z Vechty se k ní přidal. Na Moravě zůstala německá města z nenávisti k husitství jakožto českému nacionálnímu hnutí věrna Církvi, a dovedla se mu ubrániti, zatím co v Čechách byl jejich německý živel smeten revolucí, nahražen živlem českým a ovšem zároveň i husitským. Svůj význam pro osudy Moravy v době husitské měla i šlechta, která, byť i značnou většinou se k husitství hlásila, přece v osudové době jako byly počátky husitských válek, dávala se získávati císařem Zikmundem vysokými zástavami statků a jiným ještě způsobem. Netřeba dokazovati, že tento oportunismus značně škodil rozvoji husitství v zemi beztak dosti zkrušenému tak mocnými baštami jako bylo biskupství olomoucké a německá města. Tyto mocné opory katolictví získaly úsilím císaře Zikmunda ještě nového pomocníka v osobě vévody Albrechta rakouského. Takto vznikla na Moravě silná ozbrojená katolická moc, která vyvrátila z kořene moravský Tábor u Ostrohu a po něm baštu husitství na jihozápadní Moravě, hrad

jevišovický. Po pádu těchto dvou největších opěrných bodů husitských kapitulovali v listopadu na brněnském sjezdu husitští pánové moravští, zatím co v téže době v Čechách se husitství šířilo po celé zemi jako dravá bystřina.

Od brněnské kapitulace byla Morava v trvalém držení Albrechta rakouského, k němuž byla později ujednanými smlouvami úzce připoutána. Za této situace se moravské husitství vždy pokouší o vytrhnutí z tohoto područí, kdykoliv mimo její hranice dosáhli jejich souvěrci z Čech nějakého vítězství. Po takovém úspěchu, když nepřítel byl odražen od hranic země, nejednou přitáhli čeští husité moravským na pomoc. Pokusy ty však zůstávaly většinou bez valných úspěchů, i když stály mnoho krve s obou stran. Konec bojů nastal až teprve rozhodným vítězstvím u Domažlic.

I při nastalých jednáních Církve s husity na basilejském koncilu lze pozorovati zásadní rozdíl mezi Čechami a Moravou. Jestli v Čechách usilovali o potvrzení čtyř pražských artykulů, zvláště přijímání pod obojí způsobou, pak na Moravě se měly věci zcela jinak. Již v lednu 1434 protestoval Albrecht rakouský u koncilu proti povolení kalicha. O něco později, před bitvou lipanskou, připojila se část moravské šlechty husitské k císaři Zikmundovi a vévodovi Albrechtovi. Rok po porážce lipanské pracoval olomoucký biskup Pavel z Miličína proti povolení podávati laikům z kalicha, a když zástupcové basilejského sboru přece tak učinili, tedy vzhledem k náladě katolíků (domácích i cizích, zvláště německých) učinili tak podmíněně, t. j. přizpůsobí-li se husité jinak ve všem církevním řádům. Poselstvo právě jako císař nikdy neuznalo církevní jurisdikci Rokycanovu nad husity. Takto tedy moravští husité aspoň bezprostředně po kompaktátech podléhali pravomoci olomouckého biskupa, který se snažil vyhověti všem, kdož přáli sobě přijímání pod obojí způsobou. Později, neznámo přesně kdy, dali se moravští husité pod obedienci Rokycanovu. To jsou počátky moravských kališníků, kteří (právě jako jejich souvěrci z Čech) podobali se sice velmi katolíkům, leč jenom zevně, v nitru svém se však od nich zásadně lišili svým odporem proti církevní autoritě. Dějiny moravských kališníků však již spadají do 2. svazku této práce.

Co se literatury týče, respektoval jsem při shledávání látky jen údaje hodnověrné. Proto jsem omezil na minimum citování z 1. svazku Pešinova Martu, jakožto díla nespolehlivého. Rovněž jsem nečerpal z díla učených piaristů Moravce-Pilaře, protože oba autoři se při dějinách doby husitské dovolávají většinou Pešiny. Tak se stalo, že (jak laskavý čtenář pozná) jsem ve svém díle čerpal velkou většinou z tištěných a částečně i archiválních pramenů.

V Olomouci, v den bl. Sarkandra 1938.

Autor.

I. Doba předhusitská

A. CÍRKEVNĚ-POLITICKÉ ZMATKY

Přípravou na husitské nepokoje byly církevně-politické zmatky mezi posledními markraběty moravskými a Církví. Biskupství olomoucké odnášelo nejprve nepovolnost své kapituly vůči kandidatuře bratra obou markrabat (Jošta a Prokopa) Stanislava na stolec biskupský. Potom bylo duchovenstvo strženo do boje krále Václava IV. s jednotou panskou. Doba tato byla vyvrcholením útisku duchovenstva na Moravě a zároveň i byla jakýmsi tříděním duchů, neboť panstvo moravské postižené tehdy církevními tresty se většinou již nikdy s Církví nesmířilo. Sama skutečnost, že řada osobností zúčastněných koncem XIV. století na proticírkevní persekuci stála později v čele vznikajícího husitského hnutí na Moravě a případně i přivěsila své pečetě na stížné listy do Kostnice, mluví již sama o sobě velmi mnoho. Účelem této první kapitoly bude vypsání nepokojů na Moravě, pokud souvisely s církevním životem.

Když v roce 1361 vyměňovala olomoucká kapitula některé své statky za markraběcí, tedy v příslušné listině vyslovila nejen obavu o budoucnost, ale zároveň i označila panujícího markraběte Jana za svého ochránce.[1] Že se kapitula nemýlila, to nejlépe vysvítá ze skutečnosti, že v roce 1366 jmenovala papežská Kurie konservátory (ochránce) biskupství olomouckého. Bula tato nedocílila asi žádného zvláštního úspěchu, neboť v roce 1377 byli již jmenováni konservátoři noví. Zarážející rozhodně jest, že v této bule druhé mluví se nejen o nepřátelích biskupství a kapituly z řad laických, nýbrž i z řad duchovenských. Možno se domnívati, že asi běželo o patronátní a zámecké kněžstvo, jež existenčně záviselo na šlechtě tehdy v mnoha případech Církvi nepřátelské. Než ať tomu bylo s duchovenskými odpůrci biskupství a kapituly olomoucké jakkoliv, jisto jest, že tento smutný zjev, objevivší se hned na počátku útrap moravské Církve, byl pro další budoucnost ukázkou velmi smutnou a krajně nebezpečnou. Dřívější ochránce olomouckého biskupství markrabě Jan nadto již zemřel a jeho nástupce (od roku 1375) markrabě Jošt nebyl církevním kruhům příliš nakloněn, a jeho bratr Prokop byl ostře proti nim a zůstal v tomto nepřátelském stavu proti Církvi až do konce svého života.

[1] Volný, Exkommunikation des Markgrafen von Mähren Prokop und seines Anhanges im Jahre 1399, AOG, VIII (1852), 178.

K otevřenému boji obou markrabat s olomouckou kapitulou došlo po smrti starého biskupa Jana IX. ze Středy. Prokop i Jošt chtěli tehdy prosaditi zvolení svého bratra Stanislava za biskupa olomouckého, avšak jejich přání nebylo vyplněno. Nestalo se tak asi proto, že obě markrabata dovolila si ještě za posledních měsíců života Jana ze Středy některé násilnosti vůči olomoucké kapitule. Již v roce 1379 zmocnil totiž papež Urban VI. biskupa litomyšlského a opata Skotů ve Vídni, aby vyšetřili, a v případě pravdy, aby censurovali markraběte Jošta, obviněného, že on s městskou radou olomouckou vyhnali olomoucké kanovníky nejen z města, nýbrž ze země vůbec a pod trestem smrti zakázali, že nikdo nesmí olomouckému kapitulnímu děkanovi a jiným kněžím nic dáti jako na příklad dávky, úroky atd. Toto nařknutí se ukázalo pravdivým, neboť oba jmenovaní hodnostáři vyobcovali Jošta s celou městskou radou olomouckou z Církve a zároveň i vyhlásili nad celou zemí interdikt, jenž měl potrvati potud, pokud neustoupí od pronásledování olomoucké kapituly. Pražský arcibiskup Jan z Jenštejna a vévoda těšínský Přemek zprostředkovali jednání o smír, k němuž došlo v únoru 1380. Olomoucká kapitula dostala všecky své statky zpět a směla se vrátiti domů. Jošt a městská rada olomoucká byly naproti tomu zbaveny církevních trestů. Markrabí Jošt není od té doby (vyjmouc rok 1396) již mezi nepřáteli Církve, a zdá se, že právě naopak hleděl svá provinění vůči ní napraviti podporováním církevních ústavů.

Jak za této první persekuce řádily v Olomouci žoldnéřské hordy, toho nejlepším důkazem byla vypálená biskupská residence a katedrála beze střechy. Výmluvným doplňkem obrazu těchto věcných škod jsou záznamy kapitulního nekrologu olomouckého svědčícího o osobní stránce oné persekuce. Zpravuje nás o kanovníkovi Mojžíšovi zemřevším ve vyhnanství za svobodu Církve. O kanovníkovi Vojslavovi pak praví, že byl utopen. Jak pisatel těchto záznamů pohlížel na tyto oběti, o tom nás poučují jednak slova o příčině Mojžíšova exilu, jednak i charakteristika kanovníka Řehoře, „jenž za svobodu Církve udatně pracoval". Běželo tedy o obhájení církevní svobody proti markrabím Joštovi a Prokopovi.[2]

Smírem z roku 1380 nebyl však útisku konec. Byla tu ještě drobná šlechta a (co bylo zvláště smutné) i drobné duchovenstvo, činící sobě zálusk na bohaté statky olomoucké kapituly a biskupství. Proto již v r. 1381 byli jmenováni zase noví (již třetí konservátoři), kteří měli vyšetřiti stížnosti na škůdce olomouckého biskupství a kapituly. Proto bylo pohnáno k zodpovídání několik panošů, jeden rychtář a dokonce i poddaní z osady Jívové. Biskup Petr Jelito si pomohl jinak. Uzavřel obranný spolek s markrabím Joštem proti všem, vyjma krále českého.[3] Po smrti Petrově však došlo k novému pronásledování. Papež Urban VI. totiž přeložil z Kostnice do Olomouce biskupa Mi-

[2] Volný, U. d., 180.
[3] Tamže, 181.

kuláše z Rizmburka, proti čemuž postavil se jak markrabě Jošt, tak i král Václav IV. Tento snad tehdy zmocnil Jindřicha z Lipé k obsazení biskupských statků a teprve když upadl za to do klatby, tedy v květnu 1387 prohlásil, že zastavuje nepřátelství s olomouckým biskupstvím. Příčinou této persekuce bylo nové odmítnutí kandidatury bratra obou markrabat Stanislava. K uvarování dalších bojů jmenovala papežská Kurie Stanislava patriarchou aquilejským. Bohužel nepřátelství nebylo tím skoncováno. Druhý markrabí Prokop zůstal vůči Církvi nesmiřitelným odpůrcem a proto pokračoval v boji dále.

Nejprve se obrátil proti biskupu Mikuláši. V tomto boji stál při biskupovi markrabí Jošt (skutečný pán Moravy, zatím co Prokop měl jen titul markrabího a dostával od Jošta určité roční odbytné), neboť biskup mu zastavil (1388) některé své statky,[4] aby takto mohl zaplatiti dluhy učiněné jeho bratrem Stanislavem v době zabrání olomouckého biskupství i aby měl z čeho vydržovati své žoldnéře. Městská kniha olomoucká nám prozrazuje nové a kruté zpustošení Olomouce v té době. V pátek po sv. Prokopu (10. července) 1388 lehlo celé město popelem.[5] Největší nepřátelé biskupovi a spojenci Prokopovi byli dva členové panské rodiny kunštátské: Proček z Kunštátu na Bouzově a Proček z Kunštátu na Lysicích. Pokud možno zjistiti, ulevilo se biskupovi jen v r. 1391, kdy se s ním smířil vévoda opavský, který se tehdy zavázal, že nebude škoditi olomoucké kapitule a nebude míti žádných štací na kapitulních statcích.[6]

Nové zhoršení církevně-politických poměrů moravských nastalo založením jednoty panské proti Václavovi IV. Jošt se postavil proti králi, Prokop pro něho, z čehož vznikl boj mezi oběma markrabími, při kterém se moravské duchovenstvo připojilo k Joštovi. To znamená, že se nepřímo postavilo proti Prokopovi.[7] Zdá se však, že na krátkou dobu musilo se brániti olomoucké biskupství dokonce i proti svému spojenci Joštovi. Bylo to asi v roce 1396, kdy Joštovi žoldnéři uvěznili olomoucké kanovníky s nižším duchovenstvem a nechali je o hladu a zimě.[8] Tehdy došlo ještě asi i k horším věcem, neboť konservátoři biskupství měli vyšetřiti, zdali jest pravda, že duchovní osoby bez rozdílu hodností, ačkoliv neměly s válečnými nepokoji ničeho společného, byly nejen pochytány a uvězněny, nýbrž dokonce i mučeny a vražděny, nebo aspoň vykořisťovány. Mimo to prý byly i kláštery, kostely a špitály vypalovány, posvátná místa znesvěcována a církevní majetek zabírán. Důležitá jsou slova oné listiny, dle nichž prý se při tomto pustošení církevního majetku našlo mnoho ochotných pomocníků.[9]

Konkretním dokladem k těmto obžalobám může býti listina mar-

4 Tamže 192.
5 Saliger, Das Olmützer Stadtbuch, 64.
6 Volný, U. d., 186.
7 Tamže, 205.
8 U. d., 182.
9 U. d., 186.

krabího Prokopa, jež dokazuje, že kláštery byly jím tehdy ušetřeny pouze zvláštní milostí. Tímto listem Prokop totiž prohlásil, že na přímluvu své sestry Anny, provdané za Petra ze Šternberka, nebude škoditi augustiniánské kanonii ve Šternberku a kartuzii v Dolanech.[10]

Stížnosti v bulle z r. 1395 se nepochybně ukázaly správnými, neboť o čtyry roky později vydala papežská Kurie dvě vyobcovací bully na škůdce a utiskovatele olomouckého biskupství. V jedné byly vyhlášeny tresty proti markrabímu Prokopovi a jeho stoupencům z vysoké šlechty,[11] v druhé proti řadě Prokopových purkrabí.[12] Jelikož tyto církevní tresty byly vyhlášeny až za čtyry roky (1399) po zahájeném vyšetřování, možno si dle toho představiti mimořádnou trpělivost a shovívavost papežské Kurie. Smutné jest, že mezi těmito škůdci biskupství olomouckého byli uvedeni i čtyři kněží, a to právě z míst, jež držel vzpurný markrabí Prokop.

Abychom si utvořili představu o rozložení strany Prokopovy, tedy uvádím jména jejích příslušníků. V exkomunikační bulle Prokopově čteme tato jména: Jan, vévoda ratibořský, Semovít, vévoda mazovský, Přemek a Bolek, vévodové těšínští, Konrád a Bolek, vévodové olešničtí, Ješek ze Šternberka na Lukově, jeho syn Albert, Hynek z Valdštejna, Jindřich a Hynek bratří z Kunštátu na Jevišovicích, Ondřej a Vaněk z Dubé, Vaněk z Boskovic na Černé Hoře, Zikmund z Letovic, Vok z Holštejna a syn jeho Vok, Matouš z Tovačova na Stražišti (u Konice), Beneš z Kvasic, Zbyslav a Ondřej z Tvorkova. Z nižších stavů jsou v bulle uvedeni: Jindřich panoš z Rokytnice, Jan řečený „Pytfass", purkrabí v Úsově, Mikšík, purkrabí ve Bzenci. Kněží: Mikuláš, plebán v Ostrohu, Jan, plebán v Kojetíně, Zbyněk, plebán ve Vranovicích, Petr, plebán v Jezernici.

V druhé bulle čteme jména purkrabích: Přibík z Otlochovic a Hašek, oba purkrabí na Litovli, Bohunek v Přerově, Adam Byes tamže; jako plenitelé jsou uváděni purkrabí v Uh. Brodě, Pohořelicích, Bzenci, Ivančicích, Ostrohu, Rabštejně u Znojma, Hrádek či Nový hrad u Jevíčka, Úsov a Rokytnice. Z nich asi zvláště byli činni oba purkrabí litovelští spolu s pomocníky Dobešem, Soběhrdem a Vlasákem, Bohunek v Přerově, Adam Byes a Jindřich v Rokytnici a Adam Adásek, purkrabí tamže, kteří byli exkomunikováni. Uvádíme tato jména úmyslně, neboť se s mnohými z nich potkáme na počátku husitských nepokojů.

Srovnáváme-li jména bully z roku 1399 se jmény listiny, kterou olomoucké biskupství uzavřelo s markrabím Joštem v r. 1388 přátelství, tedy dojdeme k poznání, že v r. 1399 zůstali v nepřátelském poměru k olomouckému biskupství jen Ješek, syn Pavlíka ze Sovince a Vaněk z Boskovic, ostatní se zdrželi nepřátelství. Naproti tomu však jest viděti mnoho drobné šlechty v řadách nepřátel biskupství

10 AČ. I. 139.
11 CDM, XII, 457, n.
12 Tamže, 454.

a mimo to i několik nových odpůrců z vyšší šlechty, jako pánů z Dubé, Valdštýna, Zvířetic, Kravař (na Tvorkově), Cimburků na Tovačově a Šternberků na Kvasicích. První bulla proti nim byla vydána 4. března 1399, 1. července vyšla druhá, kterou církevní tresty první bullou vyhlášené byly ještě více zostřeny. Z této druhé listiny pak poznáváme, že první bulla potkala se s úspěchem, neboť z pánů v ní jménem uvedených zůstal jen Hynek z Jevišovic a Bernard z Tovačova.[13] To však byl jenom neveliký úbytek škůdců olomouckého biskupství, který na dosavadním svízelném jeho postavení nepříliš mnoho měnil.

Nepřátelství s markrabím Prokopem trvalo dále a tak biskup i kapitula byli nuceni v sebeobraně uzavřiti další obrannou smlouvu s Joštem. Stalo se tak v r. 1401. Smlouva ta se vztahovala i na Joštovy stoupence Lacka z Kravař na Helfštýně, Petra z Kravař a jiné pány, znamenajíc utužení nepřátelství proti markrabímu Prokopovi, neboť obě strany se zavázaly hájiti Jošta a zemi proti[14] němu. Z celé řady jeho stoupenců se smířili s Církví jen dva: Známý tehdy válečník Sokol z Lamberka a Vok z Holštejna[15] (1403). Teprve smrt (24. září 1405) učinila Prokopovu řádění konec. Tím však nenastaly hned pokojné časy, neboť i když Prokop zemřel, zůstali po něm jeho bojovníci, kteří nechtěli navyknouti novému klidnému životu. Byli to zvláště nepokojní pánové z Kunštátu, jejichž jedna větev měla v držení panství a hrad Jevišovice na Znojemsku; byli to Hynek „Suchý čert" a Jindřich z Kunštátu. K nim se pojili jejich sousedé Aleš a Litolt na Bítově pocházející z rodu pánů z Lichtenburka, páni Krajířové z Krajku, zvláště však známý válečník Sokol z Lamberka. Blízkost sousedních Čech umožňovala těmto loupeživým pánům spojení s hlavními tamními výtržníky, na př. s Janem ze Švamberka a Hanušem z Lipé.[16]

Za života Prokopova oba jmenovaní pánové z Kunštátu se Sokolem z Lamberka a zvláště Albert Bítovský z Lichtenburka, „alle dieb und rauber",[17] jak je nazval rakouský kronikář, měli ve své moci města Jemnici, Pohořelice a na nějakou dobu i město a hrad Znojmo, kde Prokop jmenoval Suchého čerta svým hejtmanem. Přední znalec této doby prof. Pekař[18] se domnívá, že když Prokop upadl do zajetí krále Zikmunda, že jeho pomocníci počali „pracovati" na vlastní pěst, avšak nikoliv na dlouho. Znojemští měšťané se dorozuměli s markrabím Joštem a za nepřítomnosti Suchého čerta povraždili všechnu jeho čeleď. Suchému čertovi učinila konec teprve smrt, druh jeho Albrecht Bítovský byl ubit při vpádu do Rakous drosen-

[13] Neumann, Morava a stížné listy do Kostnice (1415), Hlídka, 1938, 15.
[14] Volný, U. d., 205.
[15] Tamže.
[16] Pekař, Žižka, I. 37—38.
[17] Pez, SSRRA, I, 1164.
[18] Žižka, I, 33.

dorfskými sedláky a Jindřich z Kunštátu byl popraven na brněnském sněmě v r. 1409.

Vlastními původci všech lupičských vpádů jak na Moravě, tak i v Čechách a v Rakousích v l. 1399—1404 byli Jindřich z Kunštátu a Litolt z Bítova. Po jejich smrti stal se vůdcem oné tlupy jistý Matěj, který byl dokonce i ve spojení se Žižkou, jenž v jednom případě donesl sukno, u svého rodiště Trocnova pobrané, na Jemnici.[19] Účast tohoto pozdějšího husitského válečníka na loupežnictví Matějově spadá do doby kolem r. 1408, přibližně do let 1406—1408.[20]

Poznavše takto zemské škůdce po stránce vnější, všimneme si nyní jejich poměru k Církvi (pokud se o tom zprávy zachovaly). Popravčí kniha rožmberská obsahuje výpověď jednoho chyceného příslušníka band Prokopových, jenž výslovně přiznal, že „má přísný rozkaz Prokopův, aby mučili, jímali a šacovali i kněze". Přezdívky lupičů jasně dosvědčují jejich proticírkevní náladu: Kanovník, opat, „der Teuffel von der Vorhölle", kuklík (přezdívka mnichů).[21] Těchto několik málo dokladů sdostatek charakterisuje proticírkevní smýšlení tlup Prokopa i jeho následovníků. To konečně nikterak nepřekvapuje, uvážíme-li, že v r. 1399 (jak praví Pekař)[22] došlo k válce ve velkém slohu a „tenkrát hrozným způsobem zpustošil statky biskupství olomouckého".

CÍRKEVNÍ POMĚRY ZA ZMATKŮ KOLEM ROKU 1400

V předešlé kapitole jsme poznali boje a zmatky na Moravě, do nichž byla stržena i Církev. Všimneme si nyní blíže poměrů, za jakých moravské duchovenstvo tehdy žilo.

Když se olomoucká kapitula vrátila po ukrutném pronásledování, tedy vydala zvláštní nařízení, z něhož se dovídáme, že kanovníci měli odůvodněnou obavu, že sjednaný smír není trvalý a že na ně čeká ještě asi další protivenství. Kapitula totiž odhlasovala návrh, že kdyby se v budoucnosti opakovaly události z let 1379-80, totiž kdyby některý její člen byl jat anebo kapitolní statky by byly zpustošeny, tedy žádný kanovník nebude směti zůstati při katedrále a kdo by tak přece učinil, měl býti považován za věrolomníka, který bude za trest zbaven všech hodností.[1]

Tato zlá předtucha se splnila, neboť jak jsme již při r. 1395 poznali, stěžovali si tehdy zástupcové olomoucké diecése u papežské

19 U. d., 36.
20 Tamže, 37.
21 Neumann, Nové prameny, ST, VI, 12.
22 Žižka, II, 25.
1 Volný, Exkommunikation des Markgrafen Prokop etc. AOG, VIII, 180.

Kurie, kterak osoby duchovní jsou jímány, vězněny, mučeny a zabíjeny. Poznali jsme též, že šternberský a dolanský klášter byly jen zvláštní výsadou vyňaty z této krvavé persekuce. Není proto bez zajímavosti, že právě ve šternberské kanonii vzniklý (kolem r. 1399) exegetický spis s miličovským titulem „Abortivus"[2] nám tlumočí postavení i city moravského kleru v oné hrozné době.

Poznámky olomouckého kanovníka Kortelangena na okraji tohoto spisu mluví mnoho již samy o sobě. Kortelangen nazývá v jedné poznámce Prokopa tyranem.[3] K výkladu Žalmu 55, jehož intencí jest upevniti Církev proti tyranům, připsal Kortelangen: „Olomoucký kostel volá o pomoc proti markrabímu Prokopovi, jenž jej nesnesitelně pronásleduje." K autorovým slovům: „Nepřátelé Boha a Církve budou jistě zavrženi," Kortelangen poznamenal: „T. j. Prokopa s jeho stranou."[4]

Kortelangenovy poznámky dokazují, že šternberský exegeta mluvil ze srdce a k srdcím. Tak na jednom místě cituje autor sv. Pavla (II. Cor. 1, 9): „Nesmírně nad svoji sílu byli jsme stíženi, takže jsme pozbyli naděje v život." Jinde píše autor o zajetí ďáblem, což mu dává podnět k srovnání markraběte Prokopa se satanem. K tomu zase připsal (asi) Kortelangen: „Odhodlanost. Nebudu se báti lidí a budu jednati s důvěrou." Něco před tím prozrazuje autor, co všechno bylo souvěkému kněžstvu vytrpěti. Tresty na všechny, kdož tehdy zůstali Církvi věrni, byly: Konfiskace majetku, muka, zákaz odvádění desátků a platů církevním osobám a ústavům. Kterýsi (od Kortelangena odlišný) pisatel k tomu připsal: „Každý může pozorovati, že Církev jest dána na pospas pustošitelům. Věřícím jest překáženo i ve slavení svátků." Přes to přese všechno však vykladač Žalmů neklesal na mysli, nýbrž nebojácně napsal: „Bázeň boží vylučuje bázeň lidskou; byť bych byl i proskribován, vyháněn, zabíjen, na kopytech roznášen, pálen ohněm, na údech rozsápáván, přes to budu se přece více báti Tvých slov nežli jejich zloby!" V jedné větě pak docela krátce, avšak výstižně charakterisoval postavení všech Církvi věrných na Moravě: „Lide mučedníků!"[5]

Rozumí se, že taková persekuce naprosto znemožnila řádnou církevní správu na Moravě. Zlé následky toho byly několikeré.

První byl úpadek bohoslužeb. Nebylo-li kněžstva, nemohlo býti ani liturgie. Prozrazuje to exkomunikační bulla z r. 1399, v níž se praví, že sama olomoucká katedrála byla 14 měsíců úplně bez bohoslužeb.[6]

Jiný zlý následek byl i úpadek kněžské kázně. Visitace byly za podobných zmatků zcela nemožny a proto kněžský život žalostně

[2] Neumann, Studie o době předhusitské, Hlídka, 1926 (XLIII), 4.
[3] U. d., 120.
[4] Tamže, 121.
[5] U. m.
[6] Volný, Die Exkommunikation, U. d., 187

upadal. Stačí na důkaz toho uvésti blíže nedatovaný seznam visitačních otázek.[7] Články mají ten význam, že prozrazují, jaké nedostatky kněžského života mohl visitátor v bouřlivých oněch dobách předpokládati. Vedle otázky, nebyl-li snad ve farnosti polapen klerik, zdali si tam někdo nepřivlastnil církevní majetek, jsou i otázky: Nemá-li farář u sebe podezřelou ženštinu; zdali jest svobodná či vdaná, má-li službu a zdali s ní neměl nedovolené styky, má-li dítky. Za takových poměrů úpadek kněžských mravů nijak nepřekvapí. Nutno však zdůrazniti, že i tehdy se církevní vrchnost upřímně starala o nápravu duchovenského života. Tak v r. 1393 visitoval pražský metropolita olomoucké dómské vikáře a vzhledem k poměrům, jaké onu visitaci předcházely, udělil jim tak přísná nařízení, že vikáři považovali za nemožné, aby podobným nařízením mohli za tak zlých časů vyhověti. Bylo jim totiž nařízeno zachovávati přísné předpisy od Arnošta z Pardubic. I poslali za arcibiskupem deputaci se žádostí o zmírnění předpisů. Vikáři dohonili Jenštejna v Č. Budějovicích, kde metropolita vyslechl jejich prosbu a vyhotovil (28. května) listinu, kterou žádal šternberského probošta Bedřicha a přerovského arcijáhna Sandera, aby věc vyšetřili a podle svého zdání zařídili. Oba hodnostáři rozhodli ve prospěch vikářů.[8]

Ani později neustávala církevní vrchnost v reformování kněžského života. Výmluvně to dosvědčují statuta vydaná olomouckým biskupem Janem Mrázem (1397—1403) v roce 1400. Biskup úvodem praví, že jeho předchůdcové učinili již sice v tomto směru dosti, přes to však považuje za nutné jejich ustanovení doplniti, neb jeho vlastní zkušenost jej přesvědčila o nutnosti této věci. Povážíme-li, že Mráz vedl olomouckou diecési právě v době nejhroznějších bojů, t. j. po roce 1399, tedy připustíme, že biskup měl jistě určité zkušenosti. Jeho přirovnání současných potřeb diecése se statuty z dob dřívějších nás samo sebou poučuje, že Mrázova doba byla horší nežli doba jeho předchůdců. Jak velmi záleželo Mrázovi na reformě duchovenstva, to dokazují úvodní slova jeho statut, v nichž biskup praví: „. . . jsouce tíženi arcipastýřským břemenem, trávili jsme bezesné noci, vzývajíce o pomoc Všemohoucího Boha." Biskup Mráz proto zakročil proti některým nešvarům, dle nichž možno si utvořiti představu o poměrech v diecési kolem roku 1400. Biskup nařídil vyhlášení zákazu bohoslužeb ihned, jakmile někde polapí kněze anebo vybijí kostel. Zakročil proti lajckému rozkazování na církevních beneficiích. Někteří patroni totiž nutili své kněze, aby bez vědomí biskupova měnili svá působiště. Mráz to patronům zapověděl pod trestem ztráty práva presentace, kněžím pod exkomunikací. Příznačný jest i zákaz, aby žádný plebán nepřijímal řeholníka uprchlého z kláštera. Patrno tedy, že patroni v době všeobecných zmatků vy-

[7] Neumann, Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově, ST, V., 184—185.
[8] Týž, Studie o době předhusitské, Hlídka, 1926 (XLIII), 119.

háněli kněze sobě nepohodlné z far nebo je nutili k záměně a usazovali takto na svých patronátech jen sobě povolné stvůry. To ovšem znamenalo, že špatní kněží neměli se biskupa co báti, jsouce proti němu chráněni svým světským patronem. Nepřekvapuje tedy, že biskup zakázal, aby klerikové strojili svým dětem na faře veřejně svatební veselku, aby nosili šaty světské a zbraně, popíjeli po krčmách a súčastňovali se rytířských her.[9]

Není divu, že nechybělo za takových poměrů ani kněží-mravokárců. Nejpřednějším reformním kazatelem jest Milič z Kroměříže, nejprve úředník královské kanceláře, potom kanovník u sv. Víta. Protože však působil v Praze, vytkneme pouze jeho význam pro duchovní vývoj doby předhusitské. Jako nástupce Waldhauserův jest Milič druhým předchůdcem Husovým. Jako jeho předchůdce, tak i Milič kladl veliký důraz na význam úřadu kazatelského, šel však dále nežli Waldhauser. Jestliže tento bičoval veřejně některé nedostatky církevního života, pak Milič z Kroměříže počal již, třebas ještě dosti nesměle, kritisovati tehdejší církevní zřízení jakožto jejich příčinu, čímž protikněžskou náladu jen přiostřoval. Milič nechtěl však jen posuzovati, nýbrž on chtěl i ukázati souvěké společnosti prostředek k vyléčení různých vad, jímž bylo časté přistupování ke stolu Páně. Takto Milič ukázal, že jediným prostředkem k mravnímu obrození souvěké společnosti jest prohloubení náboženského života. V tomto směru však bezděky položil základ k jinému hnutí. Již mezi jeho posluchači bývalo slyšeti poukaz na to, že když i méně hodný kněz může každodenně přijímati, proč by tak nemohl činiti i mravně dokonalý lajk? Odtud byl již jen krok k požadavku, aby lajk právě jako kněz mohl přijímati i z kalicha pod způsobou vína, t. j. pod obojí způsobou místo dosavadního obyčeje pod jednou. Po stránce reformní jest Milič pozoruhodným zjevem proto, že on jest u nás prvním myslitelem, který prohlásil reformní koncil za jediný prostředek k vybřednutí Církve z přítomného stavu. K větší účinnosti vyslovil tento svůj požadavek na místě k tomu nejvhodnějším, v Římě, kde napsal traktát „Libellus de Antichristo". Tím také přišel Milič k jinému názoru na Antikrista, neboť jestli před ním byl hledán hmotný Antikrist, pak Milič porozuměl Antikristu po stránce etické a proto považoval opravu Církve za nejlepší prostředek v boji proti Antikristu. Miličův názor o Antikristu jest pozoruhodný i s jiné stránky. Jednou při kázání si dovolil ukázati prstem na Karla IV. a označiti ho za Antikrista, z čehož patrno, že Milič neviděl Antikrista jen v souvěkém církevním zřízení, nýbrž i v moci světské. Milič má kromě toho ještě i jiný význam. On posílil t. zv. biblickou náladu, leč zahloubáním se v proroctvích Danielových, zvláště však do Apokalypsy položil základ k nezdravému hnutí apokalyptickému, které na počátku husitských vojen přineslo národu hrozné ovoce. Ačkoliv byl Milič pražským duchovenstvem obžalován z herese, přece

9 CDM. XIII, 12.

byl avignonskou inkvisicí osvobozen, při čemž pozvání k papežskému stolu bylo skvělou rehabilitací na venek. Vyčerpán přísnou askesí a námahami cesty, zemřel v Avignoně 20. srpna 1374.

Jiným takovým na Moravě působícím jest blíže nejmenovaný augustinián-kanovník ze Šternberka, jenž zcela správně zdůrazňoval velikou úlohu, jaká v oné době připadala kazatelům. Myšlenky své uložil ve dvousvazkové postile „Consolatio spiritus". První její díl byl skončen kolem roku 1400, druhý někdy kolem roku 1406.[10] Spis jest pozoruhodný tím, že jest přímo přeplněn citáty z Waldhausera i Miliče, při čemž Milič jest zastoupen více spisem „Gratia Dei", nežli „Abortivus".[11] Možno se domnívati, že autor byl snad kdysi posluchačem obou těchto Husových předchůdců, s jistotou možno říci, že (dle četných a doslovných citátů) byl jejich rozhodným ideovým stoupencem. Při všem horlení pro reformu Církve však zůstával pevně církevního smýšlení a proto jako horlil proti některým vadám církevního života, tak i neméně ostře brojil proti podvratným filosofickým proudům a proti sektářství.

Autor poukazoval, že souvěkým kazatelům jest zapotřebí mnoha odvahy, aby se nebáli kázati ani proti mocným tyranům. Doporučuje zvláštní polemické promluvy, jež by zároveň mluvily do duše, takže by otřásly svědomím každého a vzkřísily ho k novému, lepšímu životu. Autor tak činil proto, že znal některé kazatele zištné a bázlivé, kteří neplnili svého poslání. Jak se vedlo oněm nebojácným kazatelům, jest poznati z jeho slov, dle kterých v nich trpí sám Spasitel. Proto připomíná náš exegeta kazatelům, že jest nutno, aby se pohybovali v určitých hranicích! Mají věděti, co smějí a co nesmějí říci.[12]

O špatných kněžích píše šternberský augustinián takto: Špatní kněží ničí Církev. Kněžstvo bylo dříve ozdobou Církve, kteráž okrasa však v přítomné době zmizela. Kněžstvo se odvrací od svěřeného sobě lidu. Stejně odsuzuje i duchovní, kteří se jimi stali jenom z osobního prospěchu. Horlí proti různým neschopným příbuzným, chtějícím držeti obročí dědičně, odsuzuje ty, kdož dávají se zastupovati svými vikáři, neboť kdo prý má vikáře na sjednávání zásluh, ten jej bude míti i na přijímání odplaty. Brojí proti řeholníkům, kteří se nevěnují ani věřícímu lidu (kázáním), ani sobě (rozjímáním), s radostí však vzpomíná řeholníků zapomenuvších na svět i na sebe a žijících jen Bohu. Jejich spokojenost nespočívá ani v budování paláců, ani v sudičství, nýbrž jen v evangelické chudobě a poslušnosti. Kláštery jsou dotovány proto, aby se řeholní osoby mohly nerušeně věnovati svému povolání.[13]

[10] Neumann, Výbor z předhusitských postil, Archa 1920 (VIII.), příl, Archiv literární, 98—99.

[11] Viz přehledné tabulky tamže, str. 122—123.

[12] Neumann, Studie o době předhusitské, Hlídka, 1926 (XLIII), 25.

[13] U. m.

Šternberský augustinián naráží v právě citovaných slovech na obsazování beneficií, které působilo tehdy tolik zla. Nebyl však sám, neboť olomoucká kapitula v první řadě k tomu povolaná učinila tak ještě ostřeji a nejednala jen slovy, nýbrž snažila se v mezích své pravomoci znemožniti zadávání a osazování svých prebend zasahováním papežské Kurie. V zasedání, konaném dne 22. února 1400, zabývala se kapitula olomoucká skoro výlučně osazováním kanonikátů a prelatur, jak nejlépe patrno z toho, že tato záležitost jest v usnesení onoho dne učiněném na prvním místě a že zabírá jeho největší část. Kapitula nejprve rozhořčeně odmítla pokusy o obsazování prebend naznačeným právě způsobem.[14] Praví, že nedávno nastal jakýsi zneužívací zlozvyk, ba spíše korupčnictví, že někteří obdrževše exspektativy (čekatelské listiny) uvazovali se sami nebo svými prokurátory v držení kanonikátů i jejich příjmů. Co kapitulu při tom nejvíce uráželo, bylo to, že tito lidé, nastupujíce v držení kanonikátů, vůbec ani o tom s kapitulou nejednali, což si ona považovala za urážku. Podobné jednání působilo pohoršlivě asi i na veřejnost, neboť v usnesení kapituly se výslovně píše, že takový postup jest pohoršlivý. Důsledkem toho bylo, že docházelo k bojům těchto privilegovaných kandidátů s kandidáty kapitulou doporučenými, pročež kanovníci výslovně zdůraznili „a proto prohlásili, že kdokoliv při kostele olomouckém (kanovník, vikář nebo oltářník) by se propůjčil za vykonavatele podobných listin, že ztratí celoroční požitky a budou suspendováni, což se vztahovalo i na notáře. Kdokoliv jiný, na př. notář nebo prokurátor, by tak učinil, tedy ztratí právo k vykonávání svého úřadu v městě Olomouci, zvláště však v konsistoři na celý rok." Zdá se, že jakousi přípravou na tak ostré zakročení proti kuriální praxi byl statut biskupa Mráze z roku 1400, jímž bylo stanoveno, že bez povolení olomouckého biskupa nesmí žádný v cizí diecési vysvěcený kněz začíti v jeho diecési svou činnost.[15] Obě tato rozhodnutí jsou velmi pozoruhodná, neboť z nich poznáváme, že jak biskup, tak i kapitula hleděli v rozsahu své pravomoci (pokud jen mohli) omeziti dosazování nemilých sobě kandidátů do kapituly a do diecése.

K tomu buďtež zde připojeny některé číselné údaje. Dle dosud vydaných listin v „Monumenta Vaticana Bohemiae" bylo v l. 1342 až 1351 uděleno celkem 15 provisí pro Olomouc,[15a] v l. 1394—1404

[14] CDM, XIII, 103: „... quedam abusiva consuetudo imo pocius corruptela incepit recenter in nostra ecclesia nonnullorum iniqua presumpcione inolere, videlicet, ut gracias expectaturas ad beneficia ipsius ecclesie habentes aut illorum procuratores capitulo irrequisito et contempto se de possessione corporum huiusmodi beneficiorum seu fructuum obvencionum eorundem, antequam ad ea per capitulum recipiantur, temerarie et de facto intromittunt in nostri ac tocius ecclesie scandalum et preiudicium eligendorum optancium et plurimorum aliorum, propter quod eciam sepe lites oriuntur odiose ..."

[15] Tamže, 13.

[15a] Kurie a církevní správa zemí českých v době předhusitské (zvl. otisk z ČČH, XI), 55.

jedenáct. Krofta[16] došel v příslušné své studii k názoru, že u olomouckého biskupství nebyly provisní poměry právě tak zlé. Možno si proto tak ostré usnesení tamní kapituly vysvětliti urážlivou formou, jakou se někteří uvazovali v kanonikáty a pohoršlivými boji z toho plynoucími. Olomoucká diecése však pocítila teprve v následujících letech katastrofální téměř následky tohoto způsobu obsazování vysokých míst církevních.

Zadávání míst papežskou Kurií mělo i zlé důsledky po stránce finanční. Olomouckým biskupům bylo platiti velmi vysokou taxu za udělení hodnosti. Hlavní servicium obnášelo samo o sobě celkem 3500 zlatých. Biskup Petr Jelito (1381—1387) nebyl s to zaplatiti celé servicium, jeho druhý nástupce Mikuláš z Rizmburka zaplatil ze svého jen malou část, takže po něm nastouplý Jan Mráz musel se zavázati, že zaplatí jeho servicium i zbytek po Petru Jelitovi. Ale Mráz, protože vedl diecési právě v nejhorší době, nemohl zaplatiti vůbec nic a tak se stalo, že na jeho nástupce Lacka z Kravař připadl dluh všech jeho předchůdců, jenž dostoupil na tehdejší poměry nezvyklé výše v obnosu 13.600 zlatých.[17] Tím byla beztak zlá finanční situace olomouckého biskupství ještě více zhoršena. Bližší objasnění toho nám podají některá fakta z doby velkých zmatků, jak jsme je již poznali.

V r. 1382 odložil papežský pokladník z ohledu na těžké postavení biskupa, kapituly i duchovenstva diecése olomoucké zapravení platů na značně pozdní dobu.[18] V r. 1399 utrpělo biskupství olomoucké s kapitulou pleněním škodu 2000 hř. grošů, takže nebylo vůbec z čeho vydržovati kněžstvo a bohoslužby. Proto při olomoucké katedrále nebylo tehdy po 14 měsíců žádných služeb božích![19] I jiné církevní ústavy za takových poměrů jen bídně živořily. Cisterciáci ve Žďáře vzpomínali v r. 1395 velkého kdysi u nich pohostinství, v Louce premonstráti bědovali, kterak vyloupením jejich kanonie „chudí jsou okrádáni o pohostinství a podporu".[20] Premonstrátky v Kounicích se přiživovaly z příjmů mikulovské fary, nemajíce jinak z čeho žíti. A tu zase naříkal mikulovský plebán, že nemůže již prokazovati takové pohostinství jako dříve.[21]

Při této finanční stránce olomouckého biskupství musíme poukázati zvláště na biskupa Jana Mráza, kterému Augustin olomoucký vytknul ve svém spise, že rozhazoval majetek biskupství, zpronevěřil peníze v dómské sakristii uschované, začež upadl do exkomunikace, takže ani nemohl býti pochován v katedrále, nýbrž před ní. Běží vesměs o klepy, které již dávno (1852) vyvrátil Volný v často

16 U. d., 65, p. 1.
17 U. d., 16.
18 Volný, Die Exkommunikation etc. AOG, VIII, 181.
19 Tamže, 187.
20 Neumann, Církevní jmění v době husitské (Olomouc 1920), 177.
21 Tamže, 179.

již citované studii o exkomunikaci markraběte Prokopa, a protože se s nimi stále ještě potkáváme ve spisech činících sobě nárok na vážná historická díla, tedy je na tomto místě dokumentárně vyvrátíme.

Zachovaly se některé zástavní a dlužní úpisy, které jsou nejpádnějším vyvrácením tvrzení, jako by Mráz býval rozhazoval církevní statky. První zástavní list se týká statku chvalkovického.[22] Jest z r. 1398 a biskup v něm praví, že zastavuje statek se souhlasem olomoucké kapituly. Příčina, proč tak učinil, byla ta, že nalezl statky zadlužené a zpustošené tak, že všechny jeho příjmy nestačily ani na zaplacení dluhů. I pomohl si zástavou u bývalého rychtáře svitavského Václava. Druhý zástavní list zněl na jméno olomouckého oficiála Smila z Vicova a to na 200 hřiven grošů. Důvod k zástavě byl následující: Při intronisaci byly všechny biskupské statky zastaveny nebo odcizeny, takže biskup byl nucen vypůjčiti si pro své potřeby 60 hřiven, tolikéž na cestu do Prahy ku králi, aby si u něho vymohl vrácení statků. Takto ztrávil biskup celý rok mimo Olomouc a to ještě bezvýsledně. Po návratu pak byl nucen vypůjčiti si dalších 80 hřiven a zavázal se, že je zaplatí do sv. Jiří 1400.[23] Že se biskup Mráz skutečně snažil o záchranu majetku biskupství, toho je nejlepším důkazem skutečnost, že ještě v r. 1399 vyplatil biskupské panství Hukvaldy, k čemuž si vypůjčil peníze (30 hřiven) od žida Natana a 200 hřiven od Jana z Bělé.[24] Při tomto shánění peněz měl biskup Mráz ještě i dobré srdce, protože osvobodil na čtyři leta své město Budišov od dávek a prací, ježto bylo zpustošené. Kdo tak učinil, o tom nás poučuje pasus v listině o obnovení fojtského privilegia, které bylo spáleno Bočkem z Kunštátu.[25] Zde se možno nejlépe přesvědčiti o nepravdivosti pozdějšího díla Augustina olomouckého (z r. 1511), dle něhož prý Mráz zastavil v r. 1400 Hukvaldy, ačkoliv právě rok před tím je biskup vyplatil.[26] Listina o tom sice není zachována, avšak existuje revers, jímž Jakub Sečeně z Bělína (dle dohody biskupa s králem uherským Zikmundem) se zavazuje držeti Hukvaldy a Ostravu potud, pokud budou vojny mezi biskupem a králem s jedné a markrabím Prokopem s druhé strany. Po nich Jakub na vybídnutí královo vrátí statky olomouckému biskupství.

S vloupáním do sakristie olomoucké katedrály za účelem neoprávněného odcizení peněz tam uložených bylo to následovně: V listině z 15. října 1401 biskup Mráz přiznává sám toto: Aby mohl vyplatiti žoldnéře za přítomných vojen, tedy byl nouzí nucen vzíti peníze asi jednoho sta osob v sakristii uložené. Ale že nešlo o zcizení neprávem, nejlépe viděti z tohoto případu: Mezi uloženými penězi bylo

22 Volný, Die Exkommunikation, 199.
23 U. m.
24 U. d., 200.
25 U. d., 201.
26 U. m.

i 150 hřiven grošů patřících olomouckému vikáři Jakubovi z Budějovic, které biskup dal žoldnéřům. Biskup však na tuto sumu vystavil dlužní úpis, kterým se zavázal vyplatiti jej do příštího sv. Jiří.[27] O jeho smrti ve stavu exkomunikace nemohl Volný vůbec nic zjistiti a proto myslel, že běží o výmysl Augustina olomouckého.[28] Proto nelze ovšem ani věřiti zprávě, že by býval byl biskup pochován v pytli před vchodem do katedrály.

Takto můžeme tedy říci, že biskup Jan Mráz netoliko nebyl žádným lehkomyslným rozhazovačem církevního majetku, nýbrž právě naopak, byl jeho svědomitým a poctivým strážcem.

Zmatky a z nich plynoucí pronásledování i bída duchovenstva nebyly však posledním článkem dlouhého řetězu strastí církevní provincie moravsko-slezské. Olomoucké diecése dotkla se i vlna velkého západního schismatu.

Arcibiskup pražský Jan z Jenštejna si vynutil na králi Václavu IV. sesazení kapitulního děkana u sv. Víta Hynka Kluka i Kunše z Veselí, kapitulního děkana vyšehradského, kteří oba byli největšími zastánci vzdoropapeže Klementa VII. V téže době se král Václav IV. mimo to i rozhodl na velmi radikálním potlačení agitace ve prospěch Klementa a pověřil tím úkolem moravského markraběte Jošta. Václav IV. vyzval Jošta, by s mečem v ruce pronásledoval všechny odpůrce Urbana VI.[29] Král měl k tomu vážné důvody, že právě moravskému markraběti svěřil tuto méně snadnou úlohu. Kuneš z Veselé i po vypuzení z Vyšehradu pracoval dále ve prospěch Klementa VII. a když se již necítil v Čechách osobně bezpečným, tedy se uchýlil na Moravu pod ochranu markraběte Prokopa, odpůrce to Joštova. Patrno z toho, že Kuneš chtěl pro sebe těžiti z nepřátelství obou markrabat. Za nějakou dobu rozvířil Kuneš pod ochranou Prokopovou moravské církevní poměry tak, že nastalo vážné nebezpečí schismatu. Pražský metropolita musel tedy znovu zakročiti proti Kunešovi, leč v cestu se mu stavěl markrabě Prokop svými častými přímluvami za Kuneše. Takto mohl Kuneš svou činnost ještě stupňovati a Jenštejn po poradě se svými důvěrníky uznal konečně za nezbytné, aby proti chráněnci markraběte Prokopa zakročil se vší přísností. Z ohledu na krále Václava IV. vyzval důrazně Prokopa, aby Kuneše vyhnal „za hranice vlasti".[30] To bylo první období rozkolnické činnosti Kunešovy na Moravě, která se dála pod ochranou Prokopovou. Nelze říci zcela přesně, byl-li Prokop skutečným stoupencem Klementa VII. Jest domněnka, že Prokop prý chtěl přechováváním Kunešovým pouze podrážditi krále a arcibiskupa. Nutno však v tomto směru býti opatrným, neboť souvěký spisovatel Tomáš de Amanatis uvádí ve

[27] Tamže, 200.

[28] Tamže, 204.

[29] Holinka, Církevní politika arcibiskupa Jana z Jenštejna za pontifikátu Urbana VI. (Spisy filosof. fakulty university Komenského v Bratislavě, č. XIV Bratislava. 1933), 70.

[30] U. d., 72.

svém spise mezi stoupenci Klementovými[31] i nejmenovaného markraběte. Mimo to jest ještě uvážiti, že Václav IV. pověřil potlačením schismatické akce Jošta a nikoliv Prokopa, což jest jistě důležitou okolností.

Zakročením Jenštejnovým vydal Urban VI. mandát, aby Prokop vypudil Kuneše ze země, o čemž jsme se zmínili nahoře. Prokop se však dovedl tomuto nařízení vyhnouti, ujednav s arcibiskupem, že se Kuneš dostaví do dvou měsíců do Prahy a tam bude potud, pokud ho tam Jenštejn strpí bez újmy cti. Nebude-li možno se s ním dohodnouti, bude o tom uvědomen nejprve markrabě Jošt. Není známo, došlo-li k nějaké dohodě Prokopa s Jenštejnem stran Kuneše, ale jisto jest, že v roce 1382 byl Kuneš z Veselí zase na Moravě, a to dokonce pod ochranou - olomouckého biskupa Petra Jelita. To jest druhé období jeho činnosti na Moravě.

Petr Jelito nebyl žádným stoupencem Klementa VII., ale trpěl ve své diecési Kuneše asi z podobných příčin jako markrabí Prokop. Nebyl totiž v dobré shodě s arcibiskupem Jenštejnem, cítil se jím odstrčen a částečně se i považoval za obět urbanovské politiky Jenštejnovy. Chtěje ukázati metropolitovi své rozladění, choval se vůči Kunešovi právě opačně nežli si Jenštejn přál. K této okolnosti přistupuje i Petrovo stáří, které mu nedovolovalo starati se o diecési v době tak bouřlivé a jež podvracujíc jeho energii, zeslabovalo stále víc a více biskupovu odolnost k markraběti. Proto Jenštejn, ač olomoucký biskup nebyl jeho podřízeným, působil na Petra, by se hleděl zbaviti vlivu markraběte Prokopa a aby vypudil Kuneše z diecése. Při tom se dovídáme, že Kuneš působil nejen mezi kněžstvem v diecési, nýbrž i v širokých vrstvách lidu, neboť Jenštejn o něm praví, že podvádí srdce prostých.[32] Přes tyto žádosti Jenštejnovy biskup Petr přece nevyhověl, nýbrž (jak metropolita si stěžuje v listě k papeži Urbanovi VI.), přechovává Kuneše na svých hradech a nejen jej, nýbrž s ním i celou řadu různých rozkolníků, ačkoliv všichni jsou z nařízení sv. Stolce v klatbě. Takto se nám tedy jeví olomoucká diecése, jako útočiště Klementovců pod ochranou samotného biskupa. Jak tato smutná episoda skončila, nelze říci, ale z mandátu Urbana VI. ze dne 26. října 1382 lze souditi, že Kuneš pracoval asi ještě nějakou dobu v zemích českých. Plným využíváním ochrany markraběte Prokopa a biskupa Petra unikl Kuneš osudu Hynka Kluka, jejž uvrhl Jenštejn do vězení.[33] Možná, že ještě později bylo nějaké spojení nebo aspoň sympatie mezi Kunešem a markrabím Prokopem, neboť v Kunešově spisu pro legaci aragonskou jest i věnování jakémusi markraběti, za něhož jest označen Prokop. O tom však nelze říci nic určitého.[34] Přesto, že na Moravě pracoval Kuneš pod ochra-

[31] U. m., pozn. 26.
[32] Holinka, U. d., 73.
[33] U. d., 74.
[34] Tamže, 77.

nou markraběte i biskupa, nebylo schismatické hnutí tak silné, jak bychom se snad domnívali. Důkazem toho jsou prosebné listy posílané z českomoravské provincie církevní ku vzdoropapeži Klementovi VII. Z pražské arcidiecése bylo těchto suplik třicet šest, z olomoucké sedm, k čemuž budiž ještě připojena vratislavská, z níž jich bylo osm.[35] Patrno z toho, že z Moravy bylo nejméně suplik ke Klementovi VII.

I když schismatické hnutí nebylo v olomoucké diecési příliš silné, neznamená to, že by diecése bývala zůstala ušetřena zmatků. Postila „Consolacio spiritus" sepsaná neznámým augustiniánem-kanovníkem ze Šternberka obsahuje výpad proti vzdoropapeži. Postila sice vznikla někdy v letech 1400—1406, ale přesto si můžeme na základě onoho útoku představiti, jaký byl vnesen zmatek mezi kněze, když navzájem útočili proti svým papežům, a jak to teprve asi působilo na lid, jenž nemohl rozeznati, který papež jest pravý. Kazatel předvádí svým posluchačům poslední soud. Věčný Soudce nechce se znáti ke stoupencům vzdoropapeže, neboť (jak praví) oni to byli, kteří naplnili svět falešnými proroctvími. Táže se jich, zda-li oni to nejsou, kteří několikráte roztrhli Církev, že jejich papež jest zákonitou hlavou Církve. Věčný Soudce však se nespokojuje pouze touto výtkou, nýbrž předvádí hrozné následky církevního rozkolu. Předně poukazuje na celou řadu panovníků, jež uvedlo schisma na špatnou cestu. Z toho pak vznikly otevřené boje, s nimi spojená krveprolévání, pálení měst, pustošení chrámů, nenávist jedněch ke druhým a nesčetná pohoršení.[36] Vzpomeneme-li si na hrůzy, jaké se odehrávaly na Moravě kolem roku 1400, uvěříme pravdivosti slov šternberského kazatele, i když všechno to, co se tehdy odehrávalo, nebylo v přímé souvislosti s velkým západním rozkolem.

SEKTÁŘSTVÍ

Jako církevně-politické zmatky a z nich plynoucí znemožnění řádné církevní správy, tak i sektářství zle hlodalo na církevním životě moravském. Již Haupt[1] správně před lety vystihl, že boj církevních ústavů s moravskými markrabími a později velký západní rozkol byly příčinou zmatků, jimž byla celá řádná církevní administrativa zcela znemožněna, což ovšem velmi podporovalo další vzrůst sektářství.

Na Moravě v té době byli Valdenští a sekta svobodného ducha.

[35] U. d., 81.
[36] Neumann, Výbor z předhusitských postil, Archa 1921, příl. Archiv liter., 188.
[1] Haupt, Waldensertum und Inquisition im südöstlichen Deutschland (Freiburg i. Br. 1890), 54.

Podle zachovaných nemnohých pramenů bylo obojí sektářstvo ve spojení se zahraničními svými větvemi. Tak Begard Jan z Brna, vrátivší se do Církve kolem roku 1371 pravil, že na sektu svobodného ducha jej upozornil brněnský spoluobčan Mikuláš. Tento jej kolem roku 1340 zavedl až do Kolína nad Rýnem, starého to ohniska pravé i falešné mystiky. Tam konal Jan jakýsi noviciát.[2] V podobné spojitosti byli i Valdenští. Jako někdy kolem roku 1370 pracoval inkvisitor olomoucké diecése, augustinián Jan Klenkok, proti Valdenským v rakouské části pasovské diecése,[3] tak i Petr Zwicker s pražským oltářníkem Martinem po roce 1390 slídili po sektářích nejprve na Moravě a potom v Uhrách, Rakousích, Bavorsku a Durynsku.[4] Obě tato fakta svědčí i o spojení českomoravských stoupenců valdenství se zahraničními souvěrci. Pro naprostý nedostatek zpráv možno v tomto směru uvésti pouze dva určité doklady. Oba svědčí o souvislosti moravského valdenství se severozápadními Uhrami, t. j. se Slovenskem a mimo to i s Rakousy. Někdy kolem roku 1390 byl veden proces proti Šimonovi, krejčímu v Uherské Skalici (poblíže moravských hranic) a jednomu valdenskému mistrovi chycenému před rokem 1391 v Rakousku.[5] V roce 1404 inkviroval Petr Celestýn (Zwicker) na Moravě a v Uhrách. Zajímavo jest, že v Uh. Brodě se obrátila tehdy Alžběta Schneidrová, která odpřisáhla sektářskou nauku do rukou Celestýnových v Budíně.[6] Tento doklad má nejen význam pro spojitost moravského sektářství s uherským a rakouským, nýbrž jméno dotyčné ženy mimo vší pochybnost i napovídá, že běželo o německou kolonistku. Protože Jindřichova činnost spadá do let 1365 až 1380, jest tím prokázána i houževnatost Valdenských, s jakou se drželi na Moravě.

O rozšíření Valdenských na Moravě lze podati jenom několik málo zpráv. Hlavním důkazem toho jest káravý dopis arcibiskupa Jenštejna olomouckému biskupovi Petrovi v roce 1381 odeslaný. Obsahuje onen známý pasus, podle něhož valdenství jest prý na Moravě již tak rozšířeno, že jeho vyplenění působí metropolitovi těžké starosti. Prý již sotva bude možno je vykořeniti.[7] Z otázek při arcijáhenské visitaci kladených vysvítá, že církevní úřady předpokládaly existenci sektářství v diecési. Plebán měl býti totiž tázán, zná-li některé sektáře nebo lidi z herese podezřelé.[8] Výklad Žalmů nejmenovaným augustiniánem-kanovníkem ze Šternberka kolem roku 1399 sepsaný, výslovně prozrazuje, že sektářů prý jest již tolik, že tvoří celou

[2] Neumann, České sekty ve stol. XIV. a XV. (Olomouc, 1920), 22—23.
[3] Haupt, 53.
[4] Tamže, 57.
[5] Holinka, České sektářství před husitskou revolucí 125., p. 404.
[6] Neumann, U. d., přílohy str. 6—7.
[7] Loserth, Codex epistolaris Joannis de Jencenstein, AOG, LII, 267. Srov. Haupt, U. d. 55.
[8] Neumann, Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově, ST. V., 185.

zvláštní samostatnou náboženskou společnost. Podle něho v přítomné době, t. j. právě v době největšího útisku Církve markrabím Prokopem, prý projevují velikou odvahu. Anonym charakterisuje tyto sektáře slovy, podle nichž káží oni na rozích ulic (in angulis), což upomíná živě na porýnské „Winkelprediger".[9] Co kázali, o tom nás aspoň trochu poučuje slezská postila napsaná Petrem z Krnova v roce 1387. Autor píše o sektářích říkajících, že není potřebí činiti pokání, protože i když někdo jest velikým hříšníkem, že všechno mu jest odpuštěno vzkládáním rukou „alicuius perfecti". Pode jménem „perfecti" pak jest rozuměti valdenské mistry.[10]

Citované již exegetické dílo šternberské má pro necírkevní duchovní proudy ještě i jiný význam. Neprozrazuje pouze sektářské hnutí šířené a rozšířené v lidu „na nárožích", nýbrž i hnutí šířené v inteligentních a vlivných vrstvách, či jak praví, na dvorech panovníků a šlechticů. V tomto případě běželo o filosofické proudy. Koho tím myslel, to prozrazuje jistý příměr napsaný na okraji kanovníkem Kortelangenem. Autor srovnává Faraona s ďáblem a antikristem. Vozem Faraonovým jsou prý dle jeho mínění filosofové. Pode jménem Faraonovým rozumí spisovatel všechny tyrany. V okrajové poznámce prohlašuje Kortelangen za ďábla markraběte Prokopa. I možno se tedy na základě toho domnívati, že boj markrabího Prokopa s Církví neprospíval jen lidovým sektám, nýbrž i falešným filosofickým názorům, z čehož patrno, že podrýval církevní nauku i ve vyšších, vzdělanějších společenských vrstvách. Autor proto brojí proti pohanským filosofům právě tak, jako proti prostonárodním heresím.[11] Šternberská postila sice nejmenuje výslovně žádný filosofický systém, avšak za uvážení stojí, že jest v ní celá řada útoků na aristotelovskou filosofii.[12]

Jak bylo všechno toto inteligentní i lidové proticírkevní hnutí známo v lidu a jak se tento obával jeho možného vzrůstu v budoucnosti, toho důkazem jest fundace brněnské měštky Barbory z r. 1401. Fundátorka totiž vyslovila docela zřetelně svou starost, aby správa její fundace nepřišla někdy do rukou nějakého kacíře. Proto její správcové měli „pečlivě dozírati, aby úroky byly kupovány vždy jen od věrných křesťanů jsoucích v lůně Církve".[13]

Po roce 1400 počínalo se šířiti na Moravě již jiné, mnohem nebezpečnější učení a tím byla nauka Viklefova. Převor kláštera dolanského Štěpán, první to apologeta katolictví proti Viklefovi na Moravě charakterisoval v roce 1408 ve svém spise „Medulla tritici" viklefistické hnutí skoro právě tak jako šternberský vykladatel Žalmů ono filosofické učení. Štěpán praví, že nauka Viklefova proniká

[9] Týž, Studie o době předhusitské, Hlídka, 1926, 123.
[10] Týž, České sekty, 13.
[11] Týž, Studie o době předhusitské, Hlídka, 1926, 123.
[12] Týž, Výbor z předhusitských postil, Archa, příl. Archiv literární, 1920, 136.
[13] Týž, Církevní jmění v době husitské, 147.

v Čechách i na Moravě do zámků, t. j. do vlivných kruhů. Rozdíl jest pouze ten, že dolanský převor píše i o jeho šíření v duchovenstvu, ba dokonce i v samotných, od světa odloučených a věčně mlčenlivých klášterů kartuziánských.[14]

Na tomto místě jest vzpomenouti Moravana Stanislava ze Znojma, který patřil k prvním šiřitelům nauky Viklefovy. Stav se v r. 1385 bakalářem a o tři leta později mistrem svobodných umění, věnoval se universitní činnosti. Holdoval výstřednímu realismu Viklefovu a byl proto německými pražskými mistry obžalován v Římě z kacířství. Odpůrci jeho poukazovali, že se drží viklefského učení odsouzeného již v r. 1382 Církví, čímž se stalo, že původní filosofické viklefství Stanislavovo přešlo na pole dogmatické. V té době (asi rozhraní let 1402 a 1403) napsal Stanislav pojednání o Svátosti oltářní, v němž hlásal již t. zv. remanenční nauku (dle níž i po proměňování zůstává na oltáři chléb a víno) a postavil se zároveň i v čelo českých mistrů hájících nauku Viklefovu. Když tato se počala již povážlivě šířiti po Čechách, zakročil papež Innocenc VII. (25. června 1405) a v důsledku toho arcibiskup pražský Zbyněk Zajíc z Hasenburka zapověděl hlásati nauku o remanenci. Stanislav jako vůdce viklefistického tábora byl citován k metropolitovi a v jeho soukromém bytě odvolal nové učení. Takto přestal býti vůdcem nového hnutí, byv vystřídán svým bývalým žákem Husem. Ke konečnému rozchodu mezi Stanislavem a Husem došlo v r. 1412 za bojů o odpustky. O dalších osudech Stanislava ze Znojma se zmíníme ještě později.

Jak agitovali stoupenci viklefství v jeho moravských počátcích, o tom nás poučuje spis „De praestantia status religiosi" zařazený Sedlákem (nejlepším to katolickým znalcem husitského hnutí) do tohoto období českého viklefství. Autorem jest Štěpánův nástupce v převorství dolanském Mikuláš. Spis jest obranou řeholí věnovanou studentstvu. Podnětem k jeho sepsání byla skutečnost, že viklefisté rozmlouvali studentům, aby nevstupovali do klášterů, jelikož zakladatelé řeholí prý se prohřešili jejich ustavováním. Spisovatel při tom prozrazuje, že studenty lákala ke čtení Viklefových spisů elegance jejich stylu.[15] Viklefisté poukazovali dále na různost řeholních oděvů, jíž prý nelze Písmem sv. nijak doložiti.[16] Dle jiné námitky prohlašovali šiřitelé viklefství řehole za nebezpečné, neboť jejich četné závazky prý dávají příležitost k mnohem častějším hříchům nežli v jiných stavech.[17] Při tom dolanský apologeta řeholí

[14] Pez, Thesaurus anecdotorum, IV, 158.

[15] Neumann, Studie o době předhusitské, Hlídka, 1933, 366. Autor doporučuje studentům četbu elegantně stylisovaných spisů sv. Augustina a Bernarda.

[16] Tamže, 368. Autor se trefně táže, chodil-li Spasitel oblečen jako viklefisté a doporučuje jim zachovávati z Písma sv. pasus sv. Pavla k židům (XI, 37): „Chodili ve škopovicích, v kožích kozích . . ."

[17] Tamže, 369. Spisovatel odpovídá, že všechny řehol. předpisy nezavazují pod hříchem, tedy nejsou duši nebezpečny. Stejně odmítá poukaz na menší záslužnost

prozradil o viklefských kazatelích, že ani oni nejsou prosti chyb, neboť jedni z nich touží po penězích, druzí po poctách.[18]

Skutečnost, že první katolická obrana proti viklefství na Moravě jest věnována studentstvu, svědčí výmluvně o promyšleném postupu nositelů nových názorů. Jsouce si dobře vědomi, že studenti jakožto budoucí vzdělanci budou zaujímati ve veřejném životě důležité postavení, snažili se jich svému hnutí získati a tím i odciziti klášterům, jež byly vždy baštami katolické pravověrnosti. Že počítali dobře, toho důkazem jsou pozdější proticírkevní události, na nichž měli velkou účast právě studenti.

Diecésní synoda, konaná ve Vyškově v roce 1413, nás velmi důkladně obeznamuje s viklefistickou agitací. Hlavními nositeli Viklefova učení byli cizí, potulní klerikové, snad z Čech na Moravu přišlí. Někteří z nich nosili šat jakési falešné řehole.[19] Většinou pracovali na venkově a tu buď na hradech anebo jako vikáři na farách. Synoda k tomu významně dodává, že tito klerikové působili u chlebodárců stejného smýšlení. Patrno z toho, že získávali nové nauce šlechtu i lid. Prostředek, jímž pracovali, byl velmi účinný. Prohlašovali církevní majetek za příčinu nedostatků v duchovenstvu, které mělo býti proto zreformováno naprostým ochuzením. Namlouvali tedy svým posluchačům, že lajci mají právo zmocniti se statků kněžstva, které se nějak prohřešuje. Aby svým posluchačům dodali odvahy, tedy je zbavili svědomí, říkajíce jim že ani papež, ani preláti nemají práva někoho exkomunikovati. Nad to se dovedli učiniti populárními ještě i tím, že šířili různé skandální příběhy z kněžského života.[20]

Synoda prozrazuje dále, že účinky podobné agitace nedaly na sebe dlouho čekati. Nebylo-li se co báti církevnich trestů, pak ovšem šlechta mohla odporovati nařízením biskupa. Zpravidla tak činilo panstvo násilím. Tak na př. šlechticové utrhačně napadali posly s citačními listy biskupskými, týrali je, ba dokonce i věznili a obírali o všechny věci. To znamená, že šlechta na jedné straně podporovala viklefovské novoty a na druhé straně překážela obraně Církve. Není proto divu, že za podobných okolností, kdy vykonávání rozkazů biskupových nebylo prostě možno, i poslušní a dobří kněží si je netroufali prováděti, neboť by se tím bývali zbytečně vydávali do nebezpečí upadnouti do citelné nemilosti patronů. Není tedy divu, když § 20 synodálních usnesení nazývá podobné jednání patronů tyranií. Zdá se, že biskup Václav Králík sám toto chování Církvi věrných kněží uznával za nesnesitelné, neboť radil, aby kněží v takovém postavení raději opustili své působiště.[21]

dobrých skutků nuceně konaných. Jaké nucení, když přece do řeholí se vstupuje dobrovolně?

18 Tamže, 370.

19 Neumann, Diecésní synoda ve Vyškově r. 1413. Museum, 1913, 31—32.

20 Tamže, 32.

21 Tamže, 33.

Synoda vyškovská prozrazuje i stav moravského duchovenstva kolem roku 1413. Praví, že viklefisté mají své stoupence již i v kněžstvu a to nejen světském, nýbrž i řádovém, ba dokonce již i v řadách minoristů, takže kněžstvo počínalo již pociťovati nedostatek akolythů. Plebánové byli proto nuceni vypomáhati si hochy-ministranty, a to bylo ještě dobré, neboť mnohem hůře bylo tam, kde si plebán vzal na pomoc odpadlíka.[22] Z toho vidíme, že v roce 1413 byl na Moravě již citelný nedostatek kněžského dorostu, což dokazuje, že Mikuláš z Dolan dobře věděl proč asi 13 let před tím věnoval obranu duchovních řádů právě studentstvu.

Svůj význam má i datum vyškovské synody. V r. 1413 totiž odešel biskup olomoucký Konrád z Vechty do Prahy, aby tam nastoupil na stolec sv. Vojtěcha. Takovéto zlé dědictví zanechal po sobě člověk, jenž byl více dvořanem nežli biskupem. Za tyto platné služby jej odměnil král Václav IV. hodností biskupskou. Jest důležito věděti, že papežská Kurie nechtěla jmenovati Konráda z Vechty biskupem a teprve na několikerou žádost Václava IV. udělila mu biskupství verdenské, odkud přešel do Olomouce.[22a] Jak se na Olomoucku staral o vedení své diecése, to nejlépe jest viděti z poměrů vylíčených synodálními články z r. 1413, jež prozrazují stav, v jakém po sobě diecési zanechal.

Synoda vyškovská označuje některé příslušníky šlechty za stoupence nového proticírkevního hnutí. Ukázalo se to tři roky před jejím svoláním u příležitosti zápovědi kázání v kaplích soukromých vydané v r. 1410 papežem Janem XXIII. Při té příležitosti obdržela papežská Kurie řadu protestních listů, mezi nimiž byl i list odeslaný jménem mocného a rozvětveného moravského rodu pánů z Kravař. Byl to Lacek z Kravař a jeho bratr Petr. Jest sice pravda, že Lacek se podepsal jako královský hofmistr, ale skutečnost, že Lacek byl i později stále v čele Husovy strany na Moravě, dokazuje zcela jasně a přesvědčivě, že Lacek byl vůdcem husitského hnutí na Moravě a že tudíž jeho protest nebyl nikterak vynucen pouze jeho vysokou dvorskou službou. Podobně i jeho bratr, Petr Strážnický, stál na počátku hnutí věrně po jeho boku. Projev obou těchto pánů jest psán podrážděným slohem. Klade papeži k zodpovědění řečnickou otázku: Je-li zapovězeno kázati v soukromých kaplích, kdo bude hlásati slovo Boží ve vojenském ležení? Kdo bude kázati v hradních kaplích? Při tom však oba pánové prozrazují, že pode jménem slova Božího rozumějí nauku Husovu, na jejíž obranu se otevřeně staví, vyslovujíce svůj podiv, že v betlemské kapli se již nesmí více kázati.[23]

Jestli se takto přihlásili k Husovi (největšímu to šiřiteli viklefství) dva členové jednoho z nejpřednějších rodů moravských, pak ovšem ani nepřekvapí, že sám markrabě Jošt se o nové náboženské proudě-

[22] U. m.
[22a] Neumann, K odpadu Konráda z Vechty, ČKD, 1925, 265—266.
[23] Palacký, Documenta, 413—414.

ní zajímal. Sedlák sice popírá, že by Hus býval přeložil Viklefův dialog pro Jošta, jak tvrdí Štěpán z Dolan ve své „Epistola ad Hussitas",[24] avšak o jedné, pro Jošta příznačné věci nelze pochybovati: On měl svým výrokem rozhodnouti o osudu Viklefových knih v Praze, v arcibiskupské kurii, vůbec se tam však nedostavil, takže arcibiskup Zbyněk z Hasenburka po dlouhém marném čekání dal knihy konečně spáliti.[25] Příběh tento jest pozoruhodný i tím, že pozvání Jošta do Prahy za zmíněným účelem prozrazuje samo o sobě, že i v hlavním městě království jej znali jako dobrého znalce Viklefových spisů. Obojí tato skutečnost předvádí tedy posledního markraběte moravského jako muže klonícího se k Viklefovi.

Dva jiné případy dokazují, jak na Moravě sledovali Husovu činnost a jak naproti tomu obráncové katolictví v Praze věnovali svou pozornost vývoji církevních věcí na Moravě.

Prvním případem jsou t. zv. tři pochybnosti z Olomouce, o jejichž zodpovědění žádal odtud kdosi přímo samého Husa. Otázky ty byly: 1. Je-li věřiti v papeže? 2. Jest možno, aby někdo byl spasen, nevyznal-li se z hříchů knězi? 3. Byli spaseni někteří ze Sodomských anebo z Egypťanů utonulých v Rudém moři? Otázky ty vznikly buď ze zpráv o Husových kázáních proniknuvších až do Olomouce anebo ze šesti bludův napsaných na stěnách betlemské kaple. Hus odpověděl na první dotaz odmítavě, na druhý a třetí kladně. Než Hus odeslal svou odpověď do Olomouce, tedy si ji nejprve dal notářsky ověřiti (3. března 1412). V Olomouci dostala se Husova odpověď do rukou Štěpána z Dolan. Patrno z toho, že Husova odpověď vyvolala v Olomouci všeobecnou pozornost měšťanstva bez rozdílu smýšlení. Štěpán na základě Husovy odpovědi vytknul mu neposlušnost, proti čemuž Hus se hájil listem, jenž dal Štěpánovi podnět k novému a velikému spisu „Antihus".[26]

Jak naproti tomu obráncové katolictví v Čechách starostlivě pozorovali vývoj církevních záležitostí moravských, toho dokladem jest dopis Stanislava ze Znojma k paní Kateřině z Plumlova.[27] List onen datovaný 25. listopadu 1412 doporučuje paní Kateřině katolickou víru, která jest dokonalá jen v Církvi římské. Kdo se od ní odchýlí, jest pyšným bludařem, ježto má svou víru za pravdivější a lepší římské. V této Církvi jest trojí stupeň moci: Papež, biskupové a kněží. Papež má právo udělovati odpustky, jež věřícím prospívají, i kdyby je papež vyhlašoval z lakoty a z touhy po obohacení. Viklefovy články jsou bludné a pohoršlivé. Z pozdějších událostí moravských poznáme, jaký asi měl význam Stanislavův dopis na majitelku panství plumlovského.[27a]

[24] Sedlák, Hus, 371, pozn. 1.
[25] Tamže, 170.
[26] Tamže, 223.
[27] Tamže, 267.
[27a] Sedlák (Stanislav ze Znojma na Moravě, Hlídka, 1907, str. 175) se domnívá, že Stanislav za svého moravského vyhnanství byl buď zámeckým kaplanem u pa-

Jestli se Morava velmi zajímala o proticírkevní Husovu činnost, pak ovšem ještě pozorněji sledovala jeho kostnický proces. V únoru 1415 se sešla vysoká šlechta ve Velkém Meziříčí a usnesla se na projevu ve prospěch veřejného slyšení Husova.[28] Projev tento jest pozoruhodný z dvojí příčiny: 1. Protestuje se v něm, aby bludy Husovy byly přičítány celému národu a státu, což účastníci sjezdu nelibě nesli jako urážku národní cti.[29] 2. Velmi významná jsou jména účastníků, jelikož z nich vysvítá, že nejvyšší zemští úředníci a tím ovšem i členové nejpřednějších rodin šlechtických stáli za Husem. Zároveň však i poznáváme, že již tehdy nastávalo v řadách moravské šlechty jakési třídění duchů. Jména ona jsou: Lacek z Kravař, zemský hejtman moravský, Erhart z Kunštátu a ze Skal, Vilém z Pernštýna, Jan z Lomnice, komorník olomoucký, Hanuš z Lipé, nejvyšší maršálek království českého, Jošt Hecht z Rosic, Oldřich z Hlavatce, podkomoří moravský. Jedna věc jest nápadna. Zatím co Jindřich z Kravař na Plumlově a Smil z Lichtnburka na Bítově přivěsili své pečetě ještě v r. 1411 na návrhu potupného smíru arcibiskupa Zbyňka z Hazmburka s Václavem IV.,[30] v r. 1415 již nenacházíme jejich jmen mezi účastníky meziříčského sněmu. Jest sice pravda, že podepsaní pánové učinili tak jménem moravské šlechty husovské, ale není ani nejmenší pochybnosti, že nepřítomnost zástupců dvou tak vynikajících rodů měla svou zvláštní příčinu. Tu nám dává tušiti list Stanislavův k paní na Plumlově v r. 1412 poslaný, jímž na ni působil, aby zůstala katolické straně věrnou. Správnost tohoto názoru nám ukáží pozdější události.

Pánové moravští držící s Husem se sešli znovu v Brně, dne 8. května, 1415. V době, kdy Husův proces přicházel již do rozhodujícího období, usnesli se pánové na novém projevu, v němž prohlásili, že v Husovi jest (prý) potupen celý český národ, ba dokonce i celé Slovanstvo. Pánové si stěžují, že Husovo vězení bylo ještě zostřeno a žádali o jeho propuštění na svobodu. Významné jsou nové podpisy, svědčící o nových moravských stoupencích Husových v řadách šlechty. Jsou to Boček a Aleš z Kunštátu na Lysicích a Jaroslav ze Šternberka.[31] Tento projev došel ohlasu i v Čechách samých, neboť

ní Kateřiny anebo snad žil někde jinde pod její mocnou ochranou. Mimo to i ukazuje týž autor, že Stanislav napsal na Moravě traktát proti 45 článkům Viklefovým (255).

28 AČ, III, 182, Též Documenta, 534—535.

29 Tento projev, jakož i jiné podobné, jsou prohlašovány za výraz nár. uvědomení strany Husovy. Budiž k tomu podotknuto, že historikové tohoto názoru počínají si jednostranně, neboť umlčují podobné projevy katolické. Tak na př. Štěpán z Dolan již v r. 1408 psal v „Medulla tritici": „Verum non minime in spiritu tribulor, quod audita fama ad Bohemiae gentis infamiam plerique, etiam qui esse videntur aliquid, gentis indigenae illudentibus hoc peregrinae gentis nationibus et Teutonicis, ipsi Boemi, in quibus usque adhuc a priscis temporibus retroactis nunquam divino munere audita est contra Christi fidem aliqua pullulans haeresis" . . . (Pez, Thesaurus, IV, 2, 184).

30 Documenta, 439.

31 AČ, III, 183.

o týden později (12. května) vydali čeští pánové spolu s moravskými totéž prohlášení společně.[32] Patrno z toho, že akce moravských straníků Husových šla od samých počátků společně s českými a tím ovšem měla v sobě i cosi soustavného, takže události po smrti Husově na Moravě sběhlé byly jen přirozeným důsledkem předchozího vývoje.

PO SMRTI HUSOVĚ

Jako v Čechách, tak i na Moravě vyvolalo odsouzení Husovo velký rozruch. Veřejnost byla roztržena na dvě části, z nichž jedna stála na straně církevní, druhá na straně Husově. Stranu katolickou představovalo biskupství olomoucké, které se však postavilo na obranu pravověrné nauky teprve až po těžké vnitřní krisi, když na stolec sv. Metoděje zasedl muž, rázu Jana Železného. K biskupství se připojila i olomoucká kapitula z předešlých let na pronásledování již navyklá. K těmto církevním ústavům se připojila i německá města Olomouc, Znojmo, Pohořelice, Brno, Uh. Hradiště, ve Slezsku pak Opava s Krnovem. Na první pohled jest tu nápadna jedna věc: Město Olomouc, jež před několika lety horlivě pomáhalo markrabímu Prokopovi a Joštovi pronásledovati duchovenstvo tak horlivě, že upadlo do exkomunikace, pojednou se stalo velmi horlivým obráncem katolictví. Přimyslíme-li si ještě k tomu, že o sto let později postavilo se totéž město horlivě za hnutí protestantské, tedy se neubráníme dojmu, že Olomouc i ostatní jmenovaná města, postavila se proti husitství proto, že v něm spatřovala náboženské hnutí česko-nacionální, které zvláště v Čechách vypovědělo vyhlazovací boj všemu německému. Je tedy jen velmi neúplnou motivací souvěký zápis v městské knize olomoucké: Všechny napadl takový strach a hrůza, že téměř všichni byli nuceni připojiti se k husitům.[1] Není tím ovšem řečeno, že by ona zpráva nebyla pravdivá, neboť (jak ještě poznáme) husité provozovali po Moravě hotovou hrůzovládu.

Někdy počátkem července 1415 přišli do Olomouce dva mladíci, universitní posluchači z Prahy, kteří počali tam šířiti v obyvatelstvu viklefsko-husitské učení. Městská rada olomoucká je dala polapiti, souditi právem útrpným a konečně upáliti. Pro tehdejší poměry jest příznačno, že dle souvěké knihy olomoucké učinili tak měšťané proti

[32] U. d., 184.

[1] Saliger, Ueber das Olmützer Stadtbuch (MRrBMS, II. Abt., 3 Bd., Brno 1882); str. 21. Papež Pius II., který jako legát (Eneáš Sylvius) procestoval naše země, charakterisoval (1462) počátky husitství na Moravě v řeči k poselství krále Jiřího takto: „. . . v Čechách lid obecný uvěřil jest a přijal jest jich učení, ale páni znamenitější zůstali sú v jednotě s cierkví; v Moravě pak zpět sú sebú šinuli urození a šlechtici, a vobecní lidé v městech zóstali sú s cierkví.“ (AČ, VIII, 338).

vůli zemského hejtmana moravského Lacka z Kravař[2] a že právě tomuto hodnostáři poslala pražská universita protest proti oběma popravám.[3] Takto poznáváme v nejvyšším úředníku zemském hned počátkem července 1415 horlivého straníka Husova; právě jako jsme jej již před tím poznali v podobné úloze na sněmování velkomeziříčském a brněnském. Netřeba zvláště dokazovati, že příklad jeho působil i na ostatní šlechtu.

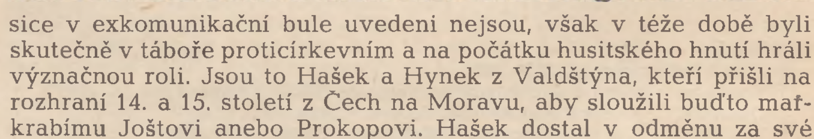
O rozšíření husitství na Moravě v samých jeho počátcích nás nejlépe poučují stížné listy z Moravy do Kostnice odeslané. Nezachovaly se nám, bohužel, všechny tyto protestní listy, takže můžeme sílu proticírkevního hnutí jenom přibližně odhadnouti. Skupina šestá (Slovácko) čítá celkem 25 podpisů, sedmá (jz. Morava) má 26 podpisů, osmá (sv. Morava a Slezsko) úhrnem 53 pečeti. Nejsilnější tedy jest severovýchodní Morava se Slezskem, po ní následuje jihozápadní Morava a konečně Slovácko. Jména na stížných listech napsaná neodpovídají však vždy onomu kraji a tu jest důležito poznání, že jihozápadní Morava má podpisů z cizích krajů nejméně, naproti tomu však táž krajina jest zastoupena podpisy v obou ostatních skupinách. Vysvítá z toho, že drobná šlechta z poměrně chudého moravského Horácka se hleděla zakupovati nebo přiženovati na úrodném Slovácku a Hané, kam s sebou přinášela i nové náboženské názory a napomáhala takto k jejich šíření na oněch stranách. Neméně poučno jest sledovati toto rozvrstvení i zeměpisně. Vidíme, že oni protestníci tvořili hustou síť od Strážnice až na sever k Litovli, na šíři od Konice až po Hranice. Druhá síť sahala od Rosic k Jihlavě a od Pernštýna až k Mor. Krumlovu.[4] Tím ovšem padá mínění, jako by husitství bývalo netvořilo na Moravě žádného souvislého území.[5]

Neméně důležitá jest i osobní stránka husitského vedení na Moravě. Již při církevně-politických zmatcích na Moravě bylo poukázáno, že osoby zúčastněné na pronásledování Církve kolem r. 1400, stojí po r. 1415 i v čele husitského hnutí. Protože důkaz o tom dokumentárně provedený nenalezl uznání u protestantského historika,[6] bude naším úkolem jej zde s neztenčenou důkladností a tedy i přesvědčivostí provésti.

V páté skupině podepsaný Vaněk z Boskovic (č. 327) jest uveden v exkomunikační bule z r. 1399. Tamže jest i litovelský purkrabí Přibík z Otlochovic, který (jak poznáme) stál v boji o biskupství olomoucké v čele proticírkevního hnutí. K Přibíkovi se druží starý křižovník Markvart z Jíkve, exkomunikovaný v r. 1399 a podepsaný na stížném listě (č. 349).

K těmto osobnostem se pojí ještě účastníci tábora Prokopova, kteří

[2] Tamže.
[3] Palacký, Documenta, 561—562.
[4] Neumann, Morava a stížné listy do Kostnice (1415), Hlídka, 1938, 56—57.
[5] Odložilík, Z počátků husitství na Moravě, ČMM, 1925, 41n.
[6] Viz Neumann, K referátům dra Odložilíka v ČMM, SHK, 1932.

sice v exkomunikační bule uvedeni nejsou, však v téže době byli skutečně v táboře proticírkevním a na počátku husitského hnutí hráli význačnou roli. Jsou to Hašek a Hynek z Valdštýna, kteří přišli na rozhraní 14. a 15. století z Čech na Moravu, aby sloužili buďto markrabímu Joštovi anebo Prokopovi. Hašek dostal v odměnu za své

služby od markraběte Prokopa slovácký Ostroh, jehož purkrabí byl rovněž vyobcován z Církve. Ostroh se stal po smrti Husově ohniskem husitských radikálů moravských. Hašek sám patřil později k velikým odpůrcům strany pod jednou, však (jak níže poznáme) měnil svou stranickou příslušnost dle časových okolností. K Valdštýnům se pojí Zikmund z Křižanova, zeť Heníka z Valdštýna, jenž v l. 1399 až 1401 byl mezi straníky Prokopovými.[7] Heník obdržel odměnou od markrabího Prokopa hrad Rukštejn, odkud Zikmund přepadl v r. 1402 Jihlavu.[8] Toto město stálo později v čele církevní strany na oněch stranách, zatím co Zikmund zpečetěním stížného listu (č. 333) se připojil ke straně proticírkevní. Mezi straníky Prokopovy náleží i někdejší hejtman Sokol z Lamberka Smil z Heroltic,[9] jejž nacházíme rovněž na protestním listě (č. 374). K této straně náležel snad i Jan z Bítova, neboť u sebe přechovával (kolem r. 1410) vůdce opovědníků Kolúcha, od jehož tlupy jednou přijal uzmuté koně.[10] Tento pán přechovával u sebe v r. 1410 Husova druha M. Jeronýma pražského[11] a v r. 1415 zpečetil rovněž stížný list do Kostnice. Takto jest prokázána přímá souvislost proticírkevního hnutí moravského na sklonku 14. století s událostmi po roce 1415.

Jména šlechticů v páté skupině stížného listu do Kostnice nás přesvědčují, že nejvyšší zemské úřady byly v rukách zastánců husitství. Jsou to: Lacek z Kravař, zemský hejtman moravský, t. j. první osobnost po panovníkovi, Jan z Lomnice, nejvyšší komorník brněnské cúdy, Petr z Kravař, nejvyšší komorník olomoucké cúdy.[12] Považíme-li, že tito pánové se podepsali na stížný list svým plným úředním titulem, tedy dojdeme přesvědčení, že jej nezpečetili jako soukromé osoby, nýbrž jako nejvyšší zemští úředníci. Co to pro Moravu znamenalo, o tom nás přesvědčí události brzy nato sběhlé.

V první řadě běží o smlouvu, kterou moravští pánové husitští uzavřeli s pražským vedením husitů a kterou možno nazvati směrnicí danou novému duchovnímu hnutí. Jest zápis sněmu konaného v Praze na sv. Jiljí zpečetěný dne 5. září 1415.[13] Touto smlouvou se spojila Morava s husitskými Čechami k nerozdělitelné obraně nového učení. Z této dohody k nám mluví domnění podepsaných vedoucích šlechticů moravských, jako by oni jakožto vedoucí úředníci zemští byli pány v zemi nejen po stránce administrativní, nýbrž i po stránce náboženské. Kteří z podepsaných pánův nezastávali žádných veřejných funkcí, domnívali se, že jim přísluší táž práva jakožto majitelům panství. Pro Moravu jsou v této dohodě důležity zvláště tyto články:

[7] Pekař, Žižka, II, 25.
[8] Ottův slovník, XXVI, 336.
[9] Pekař, Tamže, 24.
[10] Neumann, Nové prameny k dějinám husitství na Moravě, ST, VI, 246.
[11] Klicman, Processus judiciarius contra Hieronimum de Praga, HAČA, č. 12, str. VII, a 34.
[12] Palacký, Documenta, 588.
[13] AČ, III, 193—194.

Článek druhý, jímž pánové zavádějí svobodné (t. j. husitské) kázání na svých statcích a to nejenom na svých patronátních farách, nýbrž dokonce i v klášteřích. V článku třetím a čtvrtém upravili soudní pravomoc Církve tak, aby jejich kněží mohli nerušeně šířiti Husovu nauku. Zavedli totiž jakousi soudní exemci vůči zahraničním soudům, což ovšem směřovalo proti kostnickému koncilu. Právo souditi pro víru přiřkli pánové domácím biskupům. Záleželo ovšem na tom, jak si pánové tyto soudy představovali. V druhém článku nařídili totiž, že každý provinilec má býti souzen jen dle Písma sv. To znamená, že husitští předáci úplně škrtli církevní právo. Protože pak takovéto soudnictví měli provozovati pouze domácí biskupové, tedy to znamená, že jen ti biskupové směli souditi, kteří zcela dle chuti světských pánů byli ochotni opustiti půdu kanonického práva a státi se takto stvůrami nejvyšších úředníků zemských. Mluví se totiž výslovně o biskupech, jež husitské vedení uzná jako takové. Rozsudky vynesené domácími a jejími uznanými biskupy chtěli husitští pánové přijati jenom tehdy, když oni uznají je za spravedlivé. Jinak jich nechtěli dbáti a kdyby snad je chtěl někdo donutiti k zachovávání církevních trestů ramenem světským, tedy si slíbili vzájemnou pomoc. To již znělo jako začátek proticírkevní revoluce. Neběželo však jen o vzájemnou pomoc, nýbrž i o nátlak na zachovávání závazků. Pánové jmenovali svými vůdci Čeňka z Vartenberka, Lacka z Kravař a Bočka st. z Kunštátu na Poděbradech. Tito měli bdíti nad zachováváním závazků a kdo by tak neučinil, měl býti prohlášen za bezectného a druzí se měli uvázati v jeho statky. Kdo by chtěl ještě dodatečně k zápisu přistoupiti, měl býti rovněž pojat do závazku vzájemné pomoci. Kdy si měli pánové pomoci, to záviselo na rozkazu zmíněných tří vůdců. Smlouva měla platnost na dobu šesti let, při čemž bylo výslovně stanoveno, že v čele utvořené husitské jednoty měli státi vždy dva pánové z Čech a jeden z Moravy. Ve skutečnosti však v samém počátku ji vedli dva Moravané, neboť Boček z Kunštátu byl původem Moravan.

Usnesení toto má pro Moravu tím větší váhu, obeznámíme-li se s podpisy a pečetěmi k němu připojenými. Kromě nejpřednějších hodnostářů vyjmenovaných již při 5. skupině stížného listu byli tam ještě tito šlechtici: Vilém z Pernštýna, Vaněk z Boskovic na Černé Hoře, Jan z Bítova, Aleš z Kunštátu na Rájci, Smil ze Šternberka, Vok z Holštýna, Erhart Puška z Kunštátu, Milota z Kravař, Zikmund a Milota z Křižanova, Petr ze Sovince, Dobeš z Cimburka, Milota z Tvorkova, Jan Ozor z Boskovic, Jindřich z Lipé, Jimram Doubravka z Doubravice, nejvyšší sudí a Zbyněk z Doubravice.

Katolická strana dobře chápala nebezpečí, jaké se skrývalo v úmluvě z 5. září a proto nesložila ruce v klín. Koncil kostnický jmenoval 31. srpna legátem pro Čechy a Moravu sobě a Církvi naprosto oddaného Jana biskupa litomyšlského. Církevní sbor vyjádřil takto, že má důvěru jedině v tohoto biskupa a nikoliv k hierarchům-dvořá-

nům, arcibiskupovi Konrádovi z Vechty a Václavovi Králíkovi v Olomouci. Tím ovšem chápeme stanovisko, jaké v zápise z 5. září zaujali k biskupům husitští pánové. Biskup Jan provedl následujícího roku velmi významný čin, jenž byl vlastně protiopatřením proti smlouvě českých husitů s moravskými dne 5. září 1415 uzavřené. 24. června (1416) prosadil spojení olomoucké kapituly s litomyšlskou za účelem hájení katolické víry proti husitům. Tento svazek byl ještě upevněn po smrti olomouckého biskupa Václava Králíka (zemřel 12. září 1416), kdy olomoucká kapitula postulovala litomyšlského biskupa za nástupce Králíkova. Tak se dostal na biskupský stolec olomoucký muž, jenž vědom sobě, že proti ozbrojenému sektářství možno ubrániti Církev zase jen zbraní, stal se duší obrany katolictví v olomoucké diecési. Za toto neohrožené hájení víry obdržel název „Železný". Nežli se však mohl uvázati v biskupství olomoucké, bylo mu podstoupiti dlouhý a svízelný boj o stolec sv. Metoděje.

BOJ O BISKUPSTVÍ OLOMOUCKÉ

Po smrti olomouckého biskupa Václava Králíka chtěl král Václav IV. vnutit olomoucké kapitule svou stvůru v osobě vyšehradského děkana Alše ze Březí. Pro tohoto kandidáta, jakožto církevně méně spolehlivého, se vyslovila pouze menšina kanovníků, odevzdavši v jeho prospěch své hlasy dne 3. října. Naproti tomu většina kanovníků olomouckých postulovala již před tím (21. září) Jana, biskupa litomyšlského. Situace takto vzniklá byla zmatena ještě více tím, že arcibiskup pražský Konrád z Vechty, rovněž oddaný sluha králův, potvrdil Alše ze Březí hned po volbě, třebas neměl Aleš pro sebe většinu kapituly. Za takových okolností bylo čistě věcí moci, kdo ze soupeřů se stane biskupem olomouckým. V době tak rozhodující na této otázce závisel i osud moravského katolictví. Buď se jím měl státi neohrožený obránce katolické víry, biskup litomyšlský, pro tuto vlastnost úlohou papežského legáta v našich zemích pověřený, a pak bylo možno doufati, že se víra cyrilometodějská v zemi udrží, anebo měl usednouti na stolec sv. Metoděje muž náchylný k novotám u víře a bojácný sluha královského dvora, na němž právě bylo husitství co nejvíce podporováno, a pak mohlo býti veta po katolickém náboženství na Moravě.

Zatím byl vítězem Aleš, neboť za ním stál král. Václav IV. totiž rozkázal odníti všechny statky jak biskupské, tak i kapitulní straně biskupa Jana a dáti je straně Alšově. Provedením rozkazu pověřil zemského hejtmana moravského Lacka z Kravař, podkomořího Oldřicha Hlavatce, královského purkrabího na Mírově a jiné pány.[1] Aleš

[1] Bretholz, Übergabe, 14.

byl takto již 29. listopadu (1416) via facti uveden v držení olomouckého biskupství. Stoupenci Jana biskupa litomyšlského byli z Olomouce vyhnáni a nejsouce jisti ani životem ani majetkem, byli nuceni se skrývati na venkově.[2] Aleš naproti tomu vjel záhy do Olomouce, přiváděje s sebou kněze podávající pod obojí způsobou, čímž se své diecési představil jako zjevný straník husitských novot. Městu asi jeho příchod působil trapné rozpaky,[3] neboť dostalo od krále rozkaz, aby hájilo Alše, ačkoliv městská rada i obyvatelstvo byly smýšlení právě opačného.

Jestliže moc světská se postavila otevřeně za Alše, nejvyšší duchovní instance, kostnický koncil, vyslovil se pro Jana, biskupa litomyšlského, ustanoviv jej kolem 15. prosince 1416 administrátorem olomouckého biskupství. Sotvaže se tak stalo, tedy biskup Jan s energií sobě vlastní jal se svou duchovní i světskou pravomocí stíhati odpůrce Církve. Nebojácné toto vystupování na obranu katolictví mu vyneslo čestný titul „Železný". Takto došlo k otevřenému boji obou stran, z nichž každá se hájila tam, kde se jí nepřálo. Kanovníci Jana Železného psali do Prahy Konrádovi z Vechty a jeho prostřednictvím Václavovi IV., kanovníci strany Alšovy snažili se očistiti u koncilu od nařknutí z kacířství. Do Kostnice se obrátili i úředníci královští, odvolávajíce se proti vyhlášení církevních trestů proti sobě Janem Železným. Koncil však těmto obhajobám a protestům neuvěřil a proto 16. června 1417 sesadil biskupa Alše ze Březí a Jana Železného naproti tomu dne 14. února 1418 potvrdil. Vše to provedl církevní sbor přese všechno přičinění královo, které směřovalo právě ve směru opačném. Koncil své rozhodnutí zdůraznil ještě tím, že pověřil kardinála Brandu jeho provedením. Branda nařídil pod trestem vyobcování z Církve (7. května 1418) Alšovi, aby Janovi Železnému a kanovníkům jeho strany nebo jejich prokurátorovi vrátil všechen zabavený majetek. Aleš však rychle předešel tomuto rozkazu a nečekaně si olomoucké biskupství vyměnil s Janem za litomyšlské.[4]

Z listin v tomto směru vyhotovených můžeme si představiti, jaké poměry tehdy v olomoucké diecési byly. V odůvodnění postulace Jana Železného napsala olomoucká kapitula, že ho zvolila vzhledem k těžké situaci v diecési. Na doklad toho uvádí kapitula, kterak katoličtí kněží jsou vyháněni z far, patroni nechtějí odváděti kněžím povinných desátků a dostanou-li je od farníků, tedy jim je odejmou. Kanovníci strany Janovy byli z Olomouce vyhnáni a (jak již řečeno)

2 Tamže, 67.

3 Pro Alše jako biskupa jest příznačno, že byl důvěrně spřátelen s husit. předákem Janem Sádlem ze Smilkova, od něhož si vypůjčoval peníze a ještě v roce 1420 jej nazýval „consultissimus amicus noster". Považíme-li, že takto nazval biskup Aleš husit. předáka v době takového pronásledování Církve, jako byl rok 1420, tedy to není pro něho právě nejlepší vysvědčení. Viz Brandl, Spor o biskupství olomoucké, ČMM, 1877, 59.

4 Bretholz u. d., 16.

nejsouce jisti životem, buď se museli skrývati anebo vůbec prchnouti ze země. Husitství prý jest rozšířeno ve všech vrstvách od pánů až po sedláky, takže jest nebezpečí, že celá země od katolictví odpadne.[5] Tytéž zprávy podává i odpověď Jana Železného na stížnost litovelského purkrabího Přibíka z Otlochovic ke koncilu proti (prý) nespravedlivě vyhlášeným censurám církevním. Biskup v odůvodnění svých trestů prohlásil, že Přibík z Otlochovic, purkrabí v Litovli, činí totéž, co ostatní husité, totiž: Tyranisuje katolíky, chytá a za veliké výkupné je propouští, ve vězeních je dává spoutati na rukách i na nohách, vylupuje kostely a kláštery.[6]

Svědčí-li biskup Jan o násilném šíření husitství a o krvavém pronásledování katolictví, pak učený převor dolanské kartuzie předvádí ve svém obsáhlém spise „Epistola ad hussitas" (dokončeném v říjnu 1417) myšlenkovou stránku této krvavé persekuce. Převor Štěpán vypravuje, kterak počet stoupenců Husových na Moravě neklesá, nýbrž neztenčeně trvá. Nejen v řadách šlechty, nýbrž i měšťanstva a prostého lidu bez rozdílu pohlaví jsou šířeny ty nejfalešnější zprávy, kterým jest dopřáváno slechu. Štěpán při tom prozrazuje, že nové hnutí asi doporučovalo svým přívržencům čtení a hloubání v Písmě sv., neboť praví, že prý lid nebyl úmyslně zaučován v bibli. Mimo to hlasatelé nové nauky horlili pro přijímání pod obojí způsobou, tvrdíce, že přijímání pod jednou nemá (prý) žádné ceny.[7a] Tento traktát odeslal Štěpán 10. února 1419 císaři Zikmundovi se žádostí, aby osvobodil Čechy a Moravu od kacířství a takto aby v obou zemích zjednal pořádek.[7b]

Násilnému šíření husitství odpovídá veršovačka starých letopisů českých,[7] v níž čteme:

„Také pan Lacek Moravský,
a pan Petr Strážnický,
a pan Heralt Skalský,
a pan Jan Tovačovský,
ti sobě kněží do Moravy nabrali,
aby tam krev boží rozdávali,
a na ně biskupové moravští velmi reptali,
a oni na to málo dbali."

Z těchto slov vysvítá, že to byl zase Lacek z Kravař, který stál v čele husitské propagandy, kterou prováděli hlavně husitští kněží z Čech, jak patrno ze slov „ti sobě kněží do Moravy nabrali". To znamená, že domácí, moravské kněžstvo asi nebylo příliš povolné svým

[5] Tamže, 17.
[6] Tamže, 18.
[7a] Krones, Die literarischen Widersacher des Hus in Mähren. ZVGMS, I, 4, 10.
[7b] Tamže, 12.
[7] Tamže, 17.

patronům a proto si oni opatřovali kněze-odpadlíky z Čech. To znamená, že kněží věrní Církvi byli vyháněni z far a na jejich místo byli uváděni husitští kněží z Čech. Církevní vrchnost se podobnému šíření husitství sice bránila, však pánové toho vůbec nedbali. Netřeba dokazovati, že tato bezohlednost se zvláště nepěkně vyjímala u Lacka z Kravař, jenž jako synovec olomouckého biskupa Lacka z Kravař přijal před lety od svého strýce[8] léno, při čemž se zavázal přísahou, že nejen zachová olomouckému biskupství a Církvi věrnost, nýbrž že je bude hájiti proti všem nepřátelům...

Nestačí však vylíčiti boj o biskupství olomoucké pouze po stránce vnější, nýbrž jest záhodno si ho všimnouti i po jeho stránce věroučné a bohoslužebné. V listině olomoucké kapituly s konce roku 1416 (z listopadu nebo prosince) čteme o podávání pod obojí způsobou při intronisaci biskupa Aleše. Zpráva ta jest i širšího významu, neboť se v ní praví, že moravští pánové mají na svých statcích husitské kněze sloužící odchylným obřadem, totiž, že před pozdvihováním rozdělovali hostii na tři části. Tito kněží uctívali Husa s Jeronymem Pražským jako mučedníky, slavili jejich dny jako sváteční, ba dokonce je kladli na roveň sv. Petru a Pavlu. Zaráží při tom, že přes to ještě za ně oba sloužili zádušní bohoslužby jako za obyčejné zesnulé věřící.[9] Tuto liturgii možno nazvati husitsko-konservativní. Jí se tedy držela šlechta a snad i sám biskup Aleš a poněvadž vliv šlechty na zavedení husitství byl tak silný, možno se domnívati, že tento konservativní směr snad na Moravě převládal.

Kromě toho však lze pozorovati i proudy radikální. Jako v Čechách, tak i na Moravě, jest znamenati radikalismus zamítající všechen bohoslužebný řád a upomínající na vlivy valdenské. Příznačné pro tento směr bylo, že zamítal kostely a proto bohoslužby připouštěl na kterémkoliv místě, na př. na polích a v zahradách. Křest byl udílen leckde, jako v rybnících a potocích. Tento směr však nebyl oblíben u pánů, kteří jej považovali za kacířský.

Svědčí o tom opět citované již místo starých letopisů českých, kde čteme:

„Potom se v Moravě Wiklefové rozmnožichu,
a mnoho zlého učinichu,
měst, hraduov dobývajíc,
kostely, kláštery bořic.
Páni počechu se hněvati,
a kacíře jim dávati,
proto že sú kostely bořili
a nekřesťansky sú to činili.“

Možno na základě toho říci, že z odporu pánů proti moravským radikálům vysvítá, že jako v jižních Čechách, tak i na Moravě, uplat-

[8] Neumann, Morava a stížné listy, atd. Hlídka, 1938, 189.
[9] Bretholz, U. d., 17.

ňoval se tento radikální vliv v širokých vrstvách prostého lidu, zatím co šlechta se stavěla proti němu pro jeho nekulturnost (jak veršovačka naznačuje).[10]

Na Moravě (právě jako v Čechách) nebyly zaváděny pouze liturgické novoty, nýbrž bylo tam i pilně disputováno o věcech víry. Nebylo to však v takové míře jako v Čechách, neboť Morava neměla university, tohoto mocného duchovního střediska, ať již katolického nebo husitského. Pokud se o tom historické doklady zachovaly, tedy se tyto věroučné půtky odehrávaly na Hané. Katolickou baštou byl klášter kartuziánů v Dolanech, husitskou Tovačov. Učený převor dolanský Štěpán poznal, že za nastalých poměrů nestačí psáti pouze učené traktáty, nýbrž jest nezbytno jíti mezi lid a býti v době násilného třídění duchů jeho duchovním vůdcem. Protože však jeho přísný řád mu něco podobného nedovoloval, tedy si vyhledal pomocníka v osobě učeného M. Pavla z Prahy. Tento mistr se potýkal na věroučném kolbišti s Moravanem Šimonem z Tišnova, jejž k sobě pozval na Tovačov tamní pán Jan z Cimburka. Historicky významno jest, že k boji obou mistrů došlo někdy na rozhraní let 1416 a 1417, tedy v době, kdy boj o biskupství olomoucké zuřil již v celé své síle. Jak neohroženým obhájcem katolictví Pavel z Prahy byl, jest nejlépe viděti z toho, že právě v době takového pronásledování všeho katolického se opovážil Pavel vystoupiti na kazatelně dokonce v samé olomoucké katedrále a tam veřejně hájiti katolickou nauku proti husitství. Pavel tehdy kázal o věci, která v každém proticírkevním hnutí hrá hlavní úlohu, totiž o pojmu slova „Církev", jakož i o zásadách při výkladu Písma sv. směrodatných. Šimon z Tišnova se o tom dověděl a proto napsal M. Pavlovi na Tovačově dlouhý list, jímž vyvracel jeho olomoucké kázání.[11] Pavel odpověděl Šimonovi, nač on znovu reagoval. V této nové odpovědi hájil Šimon z Tišnova Husa a později tuto svou odpověď rozšířil v celý, dlouhý traktát. Pavel vida, že podobné polemisování nebude míti žádného výsledku, obrátil se k duchovní vrchnosti se žádostí o zakročení proti Šimonovi. Pavel tedy obvinil Šimona u biskupského oficiála Víta z Lomnice z kacířství.[12] Zatím však M. Šimon z Tišnova dostal pomocníka, jímž byl Jan Vavřincův z Račic, kanovník nitranský,[13] který od r. 1417 působil podvratně buď v Kroměříži nebo v nejbližším okolí. Pavel, dověděv se o tom, odebral se do Kroměříže a tam nebojácně vystoupil proti slovenskému husitovi-kanovníkovi v tamním kolegiátním kostele. Mimo to sepsal M. Pavel z Prahy proti Janu Vavřincovu i celý spis, jejž podal biskupu Alšovi. Tento však proti Janovi Vavřincovu vůbec nezakročil, neboť Jan mohl pokračovati ve své činnosti neru-

[10] Kromě těchto radikálních kněží šířili bohoslužebné novoty nebo si je případně i vynucovali i lidoví přívrženci jejich, kteří docházeli z Moravy na Tábor a účastnili se tam shromáždění lidu. (FRB, V., 402).

[11] Odložilík, Z počátků husitství na Moravě, ČMM, 1925, 56.

[12] 57.

[13] 65.

šeně dále. Výsledek jeho práce se projevil v odpadech kněží Václava a Ondřeje v Ratajích[14] (u Kroměříže). Tento podivný výsledek činnosti Jana Vavřincova dotknul se asi dokonce i biskupa Alše, který poslal do Rataj M. Pavla,[15] s nímž tam přišli i jiní kněží. Takto došlo v Ratajích k náboženskému hádání o Církvi a o přijímání pod obojí. Po návratě z Rataj do Kroměříže prohlásil M. Pavel své odpůrce za bludaře, s nimiž nechtěl ani mluviti. Oba ratajští kněží-odpadlíci sobě stěžovali na Pavla u biskupa Alše a na důkaz své „katolické pravověrnosti" hájili - Husa a Viklefa![16] Mimo to podali ještě proti M. Pavlovi z Prahy písemnou stížnost. Boj Pavlův se Šimonem a Janem Vavřincovým vyvolal pozornost v kruzích husitské šlechty. Ta se obrátila na pražskou universitu, jako nejvyšší autoritu husitskou ve věcech víry a sám její rektor Zdislav ze Zvířetic vzal na sebe úlohu rozhodčího. Jelikož ale M. Pavel dobře věděl, že rektor jest osobním přítelem Šimonovým, tedy předem tušil, jak asi rozhodnutí dopadne a proto se do Prahy vůbec nedostavil. Do Prahy však šel Šimon z Tišnova, kde na svou obranu sepsal spis o Církvi. Jan Vavřincův se tam rovněž dostavil a přednesl tam na obranu Šimonovu dvě kvestie. Rozumí se, že husitská universita rozhodla ve prospěch Šimonův, ale přes to se on již na Moravu nevrátil. Mezi tím totiž rozhodl kostnický koncil ve prospěch biskupa Jana Železného a proto Šimon vycítil, že pro jeho činnost nebude již na Moravě místa, i když Aleš ze Březí ještě ve skutečnosti držel olomoucké biskupství ve své moci. Ale na Moravu se nevrátil ani Jan Vavřincův z Račic, nýbrž odebral se do Nitry, kde byl obžalován z bludařství a aby si udržel kanonikát, tedy vše odvolal. Takto se otevřelo volné pole oběma katolickým obráncům, M. Pavlovi z Prahy i Štěpánovi z Dolan. M. Pavel působil dále na veřejnosti a převor Štěpán sepsal tehdy obsáhlý spis „Epistola ad Hussitas", v němž jednak vyvracel husovsko-viklefské učení, jednak burcoval celou katolickou veřejnost. Zatím se oběma učeným theologům dostalo velmi účinného pomocníka v osobě nového a energického biskupa olomouckého Jana Železného.

Jan Železný citoval k sobě ještě na Litomyšl devět dní před svým potvrzením za biskupa olomouckého (5. února) kněze odpadlé k husitství.[17] Smutně příznačným zjevem pro tehdejší církevní poměry jest, že na prvním místě pohnal nastávající biskup k odpovědnosti dokonce i oficiála olomoucké konsistoře Víta z Lomnice, důkaz to, že husitství docházelo podpory i u tak významného činitele v diecési. Po něm následoval kněz Zikmund, snad M. Zikmund z Jistebnice, jenž patřil k předním osobnostem husitské strany na Moravě a jejž citační listina jmenuje býv. kaplanem Lacka z Kravař. Možná, že to

[14] 67.
[15] 68.
[16] U. m.
[17] Bretholz, Übergabe, 86.

byl onen zámecký kaplan Lacka z Kravař, který šířil husitství na Novojičínsku.[18] Následují pak jména farářů, jejichž působiště dávají tušiti vliv světského panstva na šíření husitství po Moravě. Jsou to farnosti: Velká, Veselí, Vnorovy a Lipová na panství strážnickém, patřícím tehdy husitskému Petrovi z Kravař, dále farnosti: Napajedla, Tlumačov a Šárov na panství napajedelském, jež v r. 1371 připadlo ostře proti Církvi zaujatému markrabímu Prokopovi a od r. 1386 jeho pomocníkovi Erhartovi z Kunštátu.[19] Další farnost byly Kvasice patřící rovněž pánům z Kravař. Mimo to pohnal Jan Železný kněze z Uh. Ostrohu a Boršic. I na těchto stranách byl vývoj událostí předurčen minulostí kraje. Panství ostrožské náleželo od r. 1371 markraběti Prokopovi, jenž vybudoval z něho pro sebe důležitý opěrný bod. Odtud byl ničen majetek biskupství olomouckého, takže král Zikmund Ostroh dokonce i obléhal (1400). Brzy nato zapsal markrabí Prokop a Jošt hrad ostrožský z Čech přišlému Haškovi z Valdštejna zástavou,[20] kterou Václav IV. za rok (v dubnu 1411) potvrdil. Poslední farností, v níž kněží odpadli k husitství, jsou Rataje, známé nám již z boje M. Pavla z Prahy s Janem Vavřincovým z Račic. Rataje mají tentokráte význam ten, že jsou jedinou farností patřící církevnímu ústavu, totiž benediktinkám v Pustiměři. Jelikož patroni těchto far byli většinou známí svým husitským smýšlením, jest nepochybno, že jejich nátlakem byli husitští kněží uvedeni na jejich patronátní fary.

Nejsmutnější úlohu hrají v tomto bouřlivém třídění duchů biskupští manové olomoučtí, jejichž značná část nedostála přísaze složené při nastupování do biskupských služeb. Jest celkem devatenáct manů, kteří nejen že se nepostavili na obranu práv biskupství olomouckého a katolictví jím představovaného, nýbrž dokonce i vstoupili do řad husitských. Tato smutná skutečnost však vrhá divné světlo nejenom na dotyčné many, nýbrž i na vedení diecése a v první řadě na liknavého biskupa-dvořana Václava Králíka z Buřenic.[21] Poznáme to z následující skutečnosti: 24. února 1416 usnesl se kostnický koncil na zahájení kanonického procesu proti všem pánům přivěsivším své pečeti ke stížným listům, a to pro podezření kacířství. Tyto půhony byly vyhlášeny 10. května ve Vídni a 14. června v Řezně.[22] Nelze pochybovati, že olomoucký biskup o tomto kroku jistě dobře věděl, ale přesto připustil, aby dva manové zpečetivší protestní list, Aleš Kabát a Jan z Petřvaldu, se súčastnili zasedání manského soudu řízeného osobně biskupem Králíkem! Na tom však není ještě dosti, neboť ještě za půl roku po uveřejnění půhonu, t. j. 13. listopadu udělil týž biskup léno Františkovi z Pelhřimova[23] zpečetivšímu rov-

[18] Severa, Okres novojičínský, Mor. vlastivěda, Brno 1933, 80.
[19] Volný, Markgrattum Mähren, IV, 319.
[20] Tamže, 339—340. Nejnověji Hosák, Uh. Ostroh ve válkách husitských, ČPř Stčs, 1935, 24.
[21] Neumann, Morava a stížné listy do Kostnice, Hlídka, 1938, 190.
[22] Dějiny, III, 133.
[23] Neumann, U. d., 145.

než protest do Kostnice! Nepřekvapuje tedy ani dost málo, že kostnický koncil, jsa o prapodivných poměrech tak dobře zpraven, pohnal k odpovídání nejen ony pány, nýbrž chtěl zakročiti i proti pražskému arcibiskupovi Konrádu z Vechty a olomouckému biskupovi Václavu Králíkovi. Chtěl je pohnati (jak praví Palacký[24]) „k odpovídání za to, že dívajíce se netečně na pronásledování kněžstva v diecésích svých, hověli tím kacířstvu..." Dvořanská liknavost se takto stala největší a nejlepší podporovatelkou husitství šířícího se po olomoucké diecési.

[24] Dějiny, III, 133—134.

Husitské vojny.

OBDOBÍ PRVNÍ

OD SMRTI VÁCLAVA IV. DO UVEDENÍ ALBRECHTA RAK. NA MORAVU (1419—1421)

Poznali jsme již při spojení olomoucké a litomyšlské kapituly proti husitům, že to byl energický biskup litomyšlský Jan, který vedl celou obranu katolictví proti husitům. Totéž pozorujeme i po smrti Václava IV. Výmluvným dokladem toho jsou účty města Zhořelce, které předvádějí biskupa Jana Železného jako vůdčí osobnost v poradách katolické strany v říjnu v Kutné Hoře konaných. Biskup Jan (titulovaný již jako biskup olomoucký) jest uváděn na prvním místě z katolických obránců, na jejichž žádost se sešli šestiměstští (Lužice), aby se radili o pomoci králi Zikmundovi proti husitům.[1] Když pak tato města vyslala své zástupce (21. října) do Kutné Hory, aby tam jednali o společném postupu proti husitům, tedy městský písař zhořelecký při tom uvedl zase jen biskupa olomouckého, což jistě výmluvně svědčí o jeho vůdčím postavení na kutnohorských poradách.[2] O těchto poradách možno říci jenom tolik, že účastníci jejich se usnesli, že ozbrojenému husitství budou čeliti zase jenom zbraní. Nepřekvapuje proto, že pán, jenž jest jmenován ve zhořeleckých zápisech první po Janu Železném, byl pan Jan z Michalovic, který byl mezi katolickými šlechtici, postavivšími se se zbraní v ruce proti husitským poutníkům jdoucím od Žinkov ku Praze.[3]

Protože kutnohorské porady měly za účel pomoci králi Zikmundovi, tedy možno se domnívati, že jejich účastníci (a tím ovšem v první řadě i Jan Železný) jednali podle přání Zikmundových. Jest to nejlépe patrno na dalších poradách koncem listopadu zase na Horách Kutných konaných. Král Zikmund si přál dosíci s husity narovnání, o němž, jak známo, bylo jednáno v polovici prosince 1419 v Brně. V jeho intencích konány byly tyto porady kutnohorské, na které zval šestiměstské biskup Jan Železný (zase uvedený na prvním místě), katol. páni a město Kutná Hora. Účelem porad bylo uzavření mí-

[1] Jecht, Codex Lusatiae Superioris II. (Zhořelec 1896—99), 7. O jednání v K. Hoře viz Tomek, Dějiny válek husitských (Praha 1898), 22.
[2] Jecht, 8.
[3] Palacký, Dějiny III, 177.

ru mezi králem Zikmundem a husity.[4] Tak tedy možno se domnívati, že tyto kutnohorské porady byly přípravou na jednání krále Zikmunda s husity v Brně.

Sněm brněnský byl zahájen 15. prosince. Dostavila se tam i královna Žofie, která se tam vzdala správy Čech. S králem Zikmundem přišel do Brna i papežský legát, biskup lucký Fernand.[5] Jak Zikmundovi na smíru s husity záleželo (válčil totiž s Turky v Uhrách), jest nejlépe poznati z jeho vzkazu již z Uher učiněného, že nechce zatím zakazovati přijímání pod obojí způsobou a to potud, pokud nebude po jeho příchodu tato otázka zásadně rozřešena. Toto stanovisko zaujímal Zikmund i v Brně. Nelze proto se diviti, že husité, kteří za takové smířlivé nálady Zikmundovy přibyli do Brna, chovali se rovněž přiměřeně k tomu. Šlechta ujistila Zikmunda svou věrností, slíbila mu dokonce i pomoc proti viklefství a ujistila jej, že se bude moci ujati v Čechách vlády bez jakýchkoliv těžkostí, bude-li jednati smírně. Za takových okolností se císaři podrobili v Brně i zástupcové husitské Prahy, prosíce jej o prominutí. Zikmund jich ujistil, že jim nechce bráti víru. V dalším jednání prosili Pražané Zikmunda o slyšení, v němž by mohli své náboženské názory dokázati Písmem sv. a projevili při tom zároveň ochotu upustiti od všeho, co by jim bylo dokázáno jakožto odporující Písmu sv. Zikmund souhlasil i s tímto požadavkem a na důkaz dobré vůle k husitům svěřil po odstoupivší královně Žofii vládu husitovi panu Čeňkovi z Vartmberka. Nelze pochybovati, že Zikmund nastoupil na dobrou cestu k smíření s husity.[6] Historikové[7] až dosud přikládají hlavní vinu náhlého obratu těžké chybě Zikmundově, který místo, aby těžil ze situace a odebral se k uskutečnění smíru s husity do Prahy, nastoupil cestu do Vratislavě, odkud pak vyšel povel k první křížové výpravě proti husitům. Tito badatelé však zapomínají na jinou věc, která mohla smířlivé pokusy Zikmunda s husity buď úplně zvrátit anebo silně poškodit. Předmětem slyšení Pražanů u Zikmunda měly býti věci víry, tedy záležitosti nespadající do pravomoci nejvyššího představitele moci světské, nýbrž moci duchovní. Církev proto nemusela uznati výsledky těchto jednání, ba mohla vůbec toto jednání zapověděti, jako se stalo později, v roce 1424 po uzavření úmluv[8] zdických.

Další zprávy nás již obeznamují s válečnými událostmi, do nichž byla stržena i Morava. Moravané to byli, kteří nejhůře zaplatili životy v bitvě pod Vyšehradem. Zikmund podstoupil bitvu teprve až se dočkal vojska z Moravy. Moravané přitáhli k Novému hradu, kde Zikmund tehdy dlel a u něho v lese přenocovali. Nazítří, v den Všech svatých, vytrhlo Zikmundovo vojsko proti Praze, avšak přední vůd-

[4] Jecht, 10.

[5] Palacký, III, 180.

[6] Pekař, Žižka III, 40.

[7] O. c.

[8] Kronika Vavřince z Březové (vyd. Goll, FRB, V, Praha, 1893), str. 438—441, vypisuje důkladně celý tento příběh.

ce Moravanů, pan Jindřich z Plumlova, varoval císaře, aby se za nepříznivých pro sebe okolností nepouštěl do bitvy. Když mu Zikmund ve své odpovědi naznačil, že bázlivost Moravanů jest mu známá, tedy Jindřich považoval podstoupení bitvy za věc své rytířské cti a proto po dramatické scéně postavili se Moravané na nejhorší místo jim samým císařem vykázané. Výsledek toho byl, že sám Jindřich z Plumlova, tehdejší to zemský hejtman moravský, padl a smrt jeho byla tím tragičtější, že si jel ke králi pro nevěstu[9]... S ním padla i celá řada katolických šlechticů moravských, jako Jiří z Lichtenburka na Bítově, Dobeš z Boskovic na Černé Hoře, Vok z Holštejna, Sobín ze Švábenic, Hynek z Malenovic a j.[9] Zikmund po této porážce ustoupil na Moravu směrem k Jihlavě. Vítězství husitů pod Vyšehradem mělo veliký vliv na další vývoj moravských událostí v roce 1421. Porážkou císařovou nabyli odvahy moravští husité, kteří celý tento rok vyplnili boji proti katolíkům. Tento zjev jest typický pro dějiny husitství na Moravě, neboť jeho stoupenci nabyli vždy odvahy, jakmile husité v sousedních Čechách dosáhli úspěchu.

Pokud máme zprávy o válečných událostech na Moravě v r. 1421, tedy možno na základě nich říci, že se odehrávaly na Znojemsku, Slovácku a Valašsku. Na jihozápadní Moravě byly husitskou baštou pevné Jevišovice patřící pánům z Kunštátu, na Slovácku to byla Strážnice patřící panu Petrovi z Kravař, nedaleko pak Ostroh, jejž držel Hašek z Valdštejna. Na Valašsku to bylo panství brumovské, kde vládl Boček z Kunštátu.

Nejradikálnější husité byli v Ostrohu. Až do nedávna se všichni historikové řídili kronikou Vavřince z Březové, podle níž prý sektáři byli usazeni na ostrůvku u vsi Nedakunic. Nejnovějším badáním[10] však jest zjištěno, že pražský kronikář, neznaje oněch končin, napsal omylem „ostrov u Nedakunic" místo „Ostroh". Vavřinec z Březové předvádí tyto radikální husity jako typické Tábority, neboť podle něho zcela zavrhovali mešní ritus, sloužíce v obyčejných šatech a říkajíce pouze Otčenáš.

V čele těchto sektářů stáli dva kněží-odpadlíci Bedřich ze Strážnice a Tomáš z Vizovic, kteří oděni jsouce v brnění, ohněm a mečem šířili po celém kraji své názory. Jejich vedením byly zahájeny krvavé události na Moravě v roce 1421. Události tyto jsou tím bolestnější, že jim padl za oběť staroslavný klášter cisterciáků na Velehradě. Příčinou toho nebyly jen věci náboženské, nýbrž i sociální. Oba kněží-odpadlíci stáli totiž v čele drobné šlechty a sedláků, kterážto skutečnost mluví sama o sobě. Druhou příčinou byla asi změna politického a náboženského smýšlení pána na Ostroze, Haška z Valdštejna. Tento se totiž zúčastnil minulého roku bitvy pod Vyšehradem, v níž byl od husitů zajat a potom k nim přešel. Nelze pochybovati, že tato změna u ostrožského pána měla jistě i vliv na jeho poddaný lid, jenž

[9] Tato jména uvádí Palacký (vyd. Rieger), III, 227.
[10] Hosák, Uh. Ostroh za válek husitských, ČSpPřSt čs, 1935(43), 25.

potom vykonal takové hrozné dílo. Podle nejnovějšího badání[11] vyvrátili husité klášter velehradský dne 12. ledna 1421. Husité se zmocnili kláštera a upálili opata Jana se sedmi spolubratřími (z nichž jeden byl dokonce jeho rodný bratr) „jako nepřátele víry a svaté Církve",[12] čímž jejich smrti se dostalo příkrasy mučednické. Tehdy vzala za své i vzácná klášterní knihovna.[13]

Kromě Uh. Ostrohu byly to ještě Milotice, které byly ohniskem táborského hnutí. Odtud a z Ostrohu vpadali Táboři do okolí, pustošíce všude kostely, při čemž používali kvádrů z jejich staveb k opevnění Ostrohu i Milotic. O tom svědčí listina z roku 1453.[13a] Volný[13b] se domnívá, že východiskem vražedného tažení proti Velehradu byly Milotice, odkud táhli radikálové k Ostrohu a odtud přes Polešovice k Velehradu.

V Polešovicích zemřeli tři kněží po sobě smrtí mučednickou. Při dobytí Polešovic polapili Táboři tamního plebána Mikuláše, odvlékli jej s sebou do Ostroha, kde ho mučením chtěli donutiti k odpadu od katolického víry. Avšak on zmužile odmítal všechno úsilí husitů a dal se raději na hranici upáliti. Na místo Mikulášovo nastoupil neohroženě kněz Zikmund, aby vedl osiřelou farnost. Záhy však přišli husité zase do osady a Zikmund, byv na útěku dohnán jedním jezdcem, klesl pod ranou jeho kopí. Téhož dne polapili v Polešovicích Táboři plebánova vikáře kněze Václava, prý vynikajícího kazatele. I odvlékli jej do vinohradů, kde ho nutili k odpadnutí od víry, avšak marně, a proto byl popraven.[13c]

V katolických kruzích církevních pohlíželi na zničení Velehradu velmi vážně. Pojali totiž obavu, aby moravský Tábor nevzrostl tak mocně, jako český a nestal se zemi takovou pohromou jako onen. Proto biskup olomoucký Jan Železný vytrhl s katolickou šlechtou do pole a společným úsilím dobyli ostrožského Tábora. Krátká o tom zpráva u Vavřince z Březové[14] prozrazuje, že toto vojsko zahrnovalo v sobě mimo biskupské oddíly ještě i městské žoldnéře olomoucké a Rakušany. Nechybělo mnoho a tažení by bývalo skončilo

[11] Hurt, Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě I. (Olomouc, 1934), 310. V příloze č. 4 cituje autor velehradskou listinu, v níž opat vizovický Martin vyznává, „quod cum anno Domini millesimo quadrigentesimo vigesimo primo, die XII. mensis Januarii multiplicata tunc ferocitate malignissima wiclephistarum ... Domino Deo permittente insignis domus monasterii Wellegradensis pervasa fuerit, eversa et diruta atque disrupta ... tandem ipsum monasterium in toto spoliatum, eversum, disruptum ac dissipatum."

[12] Neumann, Katoličtí mučedníci doby husitské (Hradec Král., 1927), 21.

[13] FRB, V, 473.

[13a] Volný, Kirchl. Top., Olmützer Erzdiöz. II, 236, p. 1 „... quod per hereticos et hussitas ecclesia Polešovic. (et Boršicens.) fuerit exusta, dirupta et lapides angulares quadrati cum aliis lapidibus ad obsidia persectorum, videlicet in Ostroh et Milotic deducti ..."

[13b] U. d., 188.

[13c] Neumann, U. d., 58.

[14] Tamže.

porážkou katolického vojska, neboť olomoučtí a Rakušané utrpěli při útoku takové ztráty, že z nich vznikla mezi nimi sváda, která dospěla tak daleko, že rozvaděné strany zapálily své stany a odtáhly s bojiště. Táboritům pomáhal strážnický pán Petr z Kravař. Palacký tvrdí,[15] že moravští Táboři se po důkladném poplenění od maďarského vojska sami rozešli.

Zatím císař Zikmund utrpěl tehdy ránu nezdarem výpravy do Plzeňska, pročež nastoupil zpětnou cestu do Kutné Hory a odtud dále na Čáslav a Znojmo. Situaci jeho výstižně charakterisuje Zikmundův list poslaný znojemským z Čáslavi dne 28. února (1421). Císař jim oznamoval, že se chce uchýliti na Moravu a žádá jich - o pomoc...[16] Skutečně k nim dorazil 9. března a celkem se ve městě zdržel 23 dni.[17] Příčiny, které Zikmunda pudily na Moravu, byly dvě: Ohrožení země od husitů a hledání pomoci proti nim. První důvod vysvítá z listu Zikmundova kancléře, biskupa pasovského, jenž krále doprovázel. Biskup napsal, že kdyby se býval Zikmund neodebral na Moravu, že by mu bývala způsobila mnoho starostí, náprava poměrů by ho pak bývala stála mnoho obětí. Pouze Zikmundova osobní přítomnost v zemi udržela ji v poslušnosti.[18] Kancléř při tom psal o mocném pánu odpadlém k husitství, jenž mu působil zvláště mnoho potíží. Bretholz[19] se domnívá, že oním pánem jest míněn Petr z Kravař, však z jistých okolností možno usuzovati spíše na Haška ostrožského z Valdštýna, z čehož patrna velikost husitského nebezpečí na Slovácku. Druhá příčina, jež přivedla Zikmunda do Znojma, byla pomoc proti husitům. Proto se usídlil na rakouském pohraničí, aby tak mohl snadno vyjednávati s vévodou rakouským Albrechtem. Z itineráře Zikmundova[20] se dovídáme, že 24. března byl v rakouském Seefeldě, načež 25. až 31. března prodléval ve Znojmě. S ním byla ve Znojmě i jeho manželka Barbora a papežský legát Fernand, biskup z Luky. Dějiny oněch dnů pak prozrazují, že Zikmund udělil onoho dne v Seefeldě lénem rakouské provincie vévodovi Albrechtovi,[21] čímž ho po prvé k sobě připoutal, aby měl v něm pomocníka proti husitům.

Ve Znojmě došlo k nechutnému zákulisnímu výstupu mezi biskupem Janem Železným a legátem Fernandem, jenž nestaví zástupce Kurie právě do pěkného světla. Legát po svém příchodu do Znojma žádal od exemtního i neexemtního duchovenstva ve Znojmě peněžité poplatky, které mu kněžstvo vyplácelo ze strachu před církevní-

15 Dějiny, III, 274.

16 Altmann, Regesten, I, 315, č. 4467.

17 Tamže, 317. Pobyt lze stopovati až k 31. březnu.

18 Bretholz, Die Übergabe Mährens an Herzog Albrecht V. von Österreich (zvl. otisk z AOG, 80, Bd. II, II. Hälfte, Vídeň, 1893) 28.

19 Na Petra z Kravař nelze mysleti proto, že počátkem r. 1421 pověřil ho císař Zikmund spolu s jinými pány, rovněž dříve husitskými, mimořádným otevřením zem. desek moravských. (Altmann, I, 313, č. 4439.)

20 Altmann, I, 316.

21 Bretholz, U. d., 32.

mi tresty. Takto se zachoval Fernand dokonce i k biskupu Janovi Železnému. Tento přišel k němu, vítaje ho s patřičnou úctou jako papežského legáta ve své diecési, Fernand však ho zahrnul ostrými výtkami a pohrůžkami, že bude o něm v Římě špatně referovati, a poručil biskupovi, aby mu do devíti dnů zaplatil jeho cestovní vydání. Suma, jakou požadoval, nebyla právě malá, neboť legát žádal za každý den po deseti zlatých, dovolávaje se, že i od kapituly vratislavské dostával tolikéž. Biskupa se tyto požadavky dotkly velmi trapně, neboť legát neměl žádného ohledu k jeho těžkému finančnímu postavení způsobenému válčením s husity, jež jej uvedlo do takových peněžních nesnází, že byl nucen zastavovati své statky. A za to Fernand hrozil jemu, jedinému vlastně obhájci katolictví na Moravě, že o něm podá do Říma špatné dobrozdání. Jan Železný se proto odvolal proti legátovi ke Kurii, ubezpečiv ji, že apoštolských legátů po celých třicet let vždy ctil a prokazoval jim vše možné. I když výsledek tohoto protestu není známý, přece okolnosti, za nichž k němu došlo, jsou výmluvným svědectvím o postavení Jana Železného a k jednání Fernandovu.[22]

Koncem března opustil císař Zikmund Znojmo. Místa jeho pobytu[23] nás poučují, že Zikmundovi tehdy běželo o úplné potření husitství na Slovácku. 3. dubna meškal totiž císař v Brně, 5. dubna byl v Uh. Hradišti, 6.—7. zase v Brně, 11.—16. dubna v Uh. Hradišti, tamže i 18. dubna. Můžeme se tedy dohadovati, že hlavní vojenská opatření Zikmundova se udála ve dnech 11. až 18. dubna. Po nich odejel císař do Olomouce, kde byl po celých 5 dní (22. až 27. dubna). Odtud se uchýlil do Trenčína, kde pobyl pouze 29. dubna, počátkem května (4. až 12.) byl v Brně, načež opět odejel do Trenčína, kde jej nacházíme 18. května.[23a] I když běží o pouhá suchá data; přece jen možno o nich říci, že jsou sama o sobě výmluvná, béřeme-li je v souvislosti s tehdejšími událostmi. V době, kdy Zikmund asi bojoval na Slovácku (11. až 18. dubna), chystali se husité z Čech (Pražané i Žižka) vtrhnouti dvěma proudy na Moravu. Proto moravští pánové konservativně-husitští, aby uchránili svou zemi zpustošení, tedy se odebrali do husitského vojska k vyjednávání. Slíbili husitům přijati čtyři artikuly pražské a Zikmunda uznati za krále, leč by k tomu Pražané a Táboři přivolili.[24] Za Moravany vyjednávali tehdy Petr z Kravař a Jan z

[22] Neumann, Církevní jmění za doby husitské (Olomouc, 1920), příl. č. 1. Datum bully 24. října 1421, Řím.

[23] Altmann, I, 316.

[23a] Z Trenčína psal císař šestiměstským, že chce protáhnouti Moravou a po spojení se Slezany chce táhnouti dále (t. j. do Čech). Grünhagen, Geschichtsquellen der Hussitenkriege, SSRRSS, VI. (Vratislav, 1871), 3. Vydavatel však datuje list k 8. květnu. Počátkem června poslal císař k městům slezským rytíře Herberta z Fulštejna s příslušnými pokyny a zároveň jim vyslovil i své potěšení nad tím, že chtějí s ním do pole. Viz Grünhagen, U. d., 5, list daný v Prešpurce, dne 9. června.

[24] Palacký, III, 275. Někdy v té době přijala Perchta Plumlovská, vdova po Petru ze Šternberka na Konopišti, čtyry pražské artikuly pro sebe i pro svá panství. Nelze však říci, zdali Perchtin přestup k husitství měl význam i pro Moravu, pro-

Lomnice. Poněvadž pak tito páni se již před tím se Zikmundem byli smířili (neboť jich zmocnil v lednu 1421 k mimořádnému otevření zemských desek)[25] a nyní se zase od něho chtěli odděliti, tedy si tím vysvětlujeme, proč právě v těchto dnech prodléval Zikmund po celých pět dní (22. až 27. dubna) v Olomouci. Nade vší pochybu se tam radil s Janem Železným, jaké kroky podniknouti pro případ, že by se moravští páni spojili s husity a zřekli se ho. Mimo to možno říci, že jeho přímá cesta z Olomouce do Trenčína, odtud do Brna a zase do Trenčína, dávají tušiti, že Zikmund asi vyjednával o vojenskou pomoc i v Uhrách.

Vážnost situace jest nejlépe patrna z toho, že někdy koncem dubna 1421 dobyli husité Litomyšle, odkud pronikli až na moravské území, kde se jim vzdaly biskupské Svitavy a Hrádek u Jevíčka. Obrátivše se pak do Hradecka, dokončili tam své podmanitelské dílo, načež Táboři i Pražané se domluvili na společné výpravě na Moravu,[26] což dalo podnět k zmíněnému již vyjednávání moravských zástupců v husitském vojšti. Pro moravské husitství jest příznačné, že důvěrný anonymní list, jímž byli Moravané zváni kýmsi z Čech k jednání, výslovně radí, aby páni a lid se okamžitě dohodli o pražských artikulích. Patrno z toho známé faktum, že v moravských městech nemělo husitství žádné opory, neboť ona důvěrná výzva se vztahovala jenom na pány a lid.

Tak došlo počátkem června k husitskému sněmování v Čáslavi, jehož se Moravané zúčastnili jako hosté. Byli to zase Jan z Lomnice a Petr z Kravař, jako nedlouho před tím při dubnovém vyjednávání s husity, pouze k nim přibyl ještě i Vilém z Pernštejna.[27] Účelem sněmu byla pacifikace státu smířením korunních zemí s Čechami. Sněmovníci však považovali pozvání Lužice a Slezska za pouhou formalitu, kdežto v Moravu naproti tomu důvěřovali, jelikož tam byla celá řada příslušníků velké i drobné šlechty ochotných přistoupiti na pražské artikuly.[28] Vzhledem k tomu, že Moravu ovládal (byť i s potížemi) císař Zikmund za pomoci Albrechta rakouského, nemohla Morava (jako předtím v dubnu) přistoupiti na článek odhlasovaný husity z Čech, podle něhož Zikmund neměl nikdy býti uznán za krále českého. Moravané se na tento článek neodvážili přistoupiti ani při klausule: leda že by všichni se na tom dohodli. I vyžádali si lhůtu, aby se mohli dohodnouti o zbavení se svých závazků k císaři. Proto není v moravském zápise ani slova o hledání krále v Polsku

tože v listině (U. B., I, 77) se píše pouze o zavedení husitství na panství benešovském, kdežto o moravské její državě není ani slova. Zde jest zvláště zdůrazniti, že Perchta vydala husitům svůj moravský Šternberk až teprve v roce 1430, z čehož patrno, že na Moravě asi zmíněný závazek z dubna 1421 neprovedla. (Viz Volný, Kirchl. Top. Erzdiöz. Olmütz, II, 52.)

25 Altmann, I, 313, č. 4439. Datum Plzeň, 21. ledna 1421.

26 Palacký, U. m.

27 Pekař, Žižka, III, 99.

28 Pekař, U. d., 98.

nebo na Litvě.[29] Za to jest moravský zápis velmi důležitý po stránce náboženské. Obsahuje totiž místo chybící v zápise pro Čechy, které tak dokonale charakterisuje duchovní rozdíl mezi Čechami a Moravou. Jelikož až dosud se o tomto důležitém dokladu žádný historik nezmínil, tedy na něho zde blíže upozorním.[30]

[29] Tamže, 100.

[30] Uvádím zde český i moravský text čáslavských usnesení v iuxtaposici.

Český text (AČ, III, 228).

Čtvrté: aby všichni hřiechové zjevní smrtedlní a jiní neřádové zákonu Božiemu odporní, řádem a rozumně od těch, jenž úřad k tomu mají, v každém stavu byli stavováni a kázáni, a zlá a křivá pověst o této zemi České, aby očištěna byla, tak aby sě obecně dobré královstvie a jazyku Českému dálo.

Páté: abychom krále Sigmunda uherského, jímž jsme a jeho pomocníky najviece zavedeni, i všecko královstvie České jeho bezprávím a ukrutenstvím škodlivosti došlo převeliké, za krále

Moravský text (AČ, VI, 399).

Čtvrté, aby všichni hříchové zjevní smrtedlní a jiní neřádové zákonu Božiemu odporní řádně a rozumně od těch, ježtoť úřad k tomu mají, v každém stavu byli stavováni a kaženi a zlá i křivá pověst v těchto zemiech České a Moravské aby očistěna byla, tak aby sě obecné dobré královstvie a markrabstvie jazyku českému dálo.

Slibujíce ty kusy svrchupsané naší dobrú, čistú věrú podle ctí bez všie lsti věrně a skutečně zachovati a držeti a své všecky poddané světské i duchovnie, což najdále moci budeme a uměti, k témuž vésti a připraviti, a všecky takové, kteříž by sě kusóm pravd svrchupsaným protivili, neústupně na našich panstvích netrpěti, než bychom Písmem svatým světleji a stáleji od jiných zpraveni byli a naučeni, jemuž by sě mistři Pražští Písmem svatým opřieti a odolati nemohli. A hned od té úmluvy svrchupsaní my páni učiněné těch čtyř kusóv napředpsaných máme i slibujem stále a pevně hájiti a brániti věrně; vší mocí proti každému člověku, ktožby je anebo nás kterého od těch pravd napředpsaných kterúkolivěk mocí aneb kterýmžkolivěk obyčejem tiskl anebo nutil, anebo nutiti a tisknúti mienil, do těch hrdel i našich všech statkóv. Také znamenitě toto jest vymíněno, abychom od neděle nynie přištie v šesti nedělích pořád zběhlých řádným poselstvím krále Sigmunda Uherského obeslali a svú čest proti němu ohradili, a to učiniece svrchupsaným pánóm i obcem v tom času na pátý kus v dole psaný odpověď dali a k němu beze všie výmluvy a otpieránie přistúpili, a se pány a obcemi českými sě za jeden člověk utvrdili a spojili. Kterýžto kus anebo artykul pátý zní: aby krále Sigmunda Uherského za krále a pána dědičného královstvie Českého a markrabstvie Moravského nižádnú měrú nepřijímali, lečby Pán Buoh ráčil a vuo-

V této moravské klausuli se totiž pánové zavázali zachovávati čtyři články pražské a nutiti k nim nejen své světské, nýbrž i *duchovní* poddané, jak nejvíce dovedou. Všechny, kdož by se vzpírali přestoupiti k husitství, prostě vypudí ze svých panství. To znamená, že husitští pánové se zavázali přinutiti k odpadu od katolictví i duchovní osoby. Patrno z toho, že na Moravě bylo ještě dosti silně zastoupeno katolictví, které husité z Čech chtěli vypleniti násilím. Moravané touto klausulí zároveň i uznali pražskou universitu za nejvyšší autoritu ve věcech víry, slíbivše setrvati při husitství potud, pokud by jim nebylo Písmem sv. vyvráceno tak, že ani pražští mistři by to nedovedli vyvrátiti. Morava však mimo to prohlásila se za odvislou na českém vedení husitském i po stránce politické. Jest to vy-

ani za pána dědičného koruny České, jiež sě jest tú nehodností sám znehodnotil, nikoli nepřijimali ani jměli, dokudž nás a jeho živnosti najdále stávati bude; leč by Pán Buoh ráčil a vuole i hlas najprvé byli k tomu slavného města Pražského, pánuov Českých, obce Táborské, rytieřuov, panoší, měst i jiných obcí Českých, kteříž a kteréž sú již přistúpili a ještě přistúpie ku pravdám artikuluov svrchupsaných: neb jest ten král zjevný tupitel (atd.) . . .

Také toto jest znamenitě přidáno a ustanoveno i svoleno, že všichni páni, rytieři, panoše i obce, kteříž v tomto listě nejsú jmenováni a popsáni, a kteříž potom ku pravdám božím a k nám chtieti budú přistupovati, ti všichni ve všechny kusy v tomto listu hlavniem uložené pódniknúti mají a podstúpiti, listy svými s pečetmi visutými ku potvrzení sě ku pokutám v tomto listu uloženým zavázati, tak jako by jich jména křestná v tomto listu úplně byla sepsána a jmenována. Slibujíce všechny kusy v umluvě svrchupsané položené i každý z nich vésti, držeti a skutečně zachovati úplně a docela, pod ztracením cti a viery našich, kteréž sě tiemto listem bezevšeho na nás vyznánie odsuzujem, a aby zbožie i statkové naši na obecné dobré připadli, jako by v zemských deskách byli zapsáni, a pod věčným vypověděním z království Českého, jestliže bychom na čem, jehož Bože, nedaj, který kus přestúpili svrchupsaný, a toho opraviti vedle nálezu vládařuov napředpsaných nechtěli, a to na nás očitě hodným a řádným nálezem aneb svědomím bylo dolíčeno a světle dokázáno.

le i hlas najprve k tomu byly slavného města Pražského, všech pánóv českých, obce Táborské, rytieřóv, panoší, měst i jiných obcí země České, kteříž a kteréž sú přistúpili a ještě přistupie ku pravdám artikulóv svrchupsaných; neb jest tupitel těch pravd (atd.) . . .

(Závěrečná klausule.)

Pakli by kteří páni a zemané, města neb obce, kteréžkoli od jiných sě pánóv, zemanóv nebo obcí vytrhnúce, ku pravdám Božích (sic) příchylných, tomu králi nákladni a pomocni byli, buďto radú nebo skutkem, bez svolenie obce Pražské, pánóv, zemanóv nebo obcí jiných svrchupsaných, a to na ně dovedeno bylo dobrým svědomím, a jsúce napomenuti posly neb listy jistými, toho i hned skutečně neodpadli, tehdy aby ten nebo ti čest a vieru ztratili a jich zbožie aby na obecné dobré spadlo dědičně, jako by v zemských deskách bylo zapsáno, a aby ten nebo ti z země a koruny České hnáni a puzeni byli, jakožto nectní a nevěrní a zrádce (!) koruny České.

jádřeno v nadmíru zajímavé závěrečné klausuli, kde Moravané slibují, že nikdo bez povolení Pražanů a husitské šlechty nepropůjčí svých služeb císaři Zikmundovi. Patrno z toho, ze Moravané se hlásili ke konservativní straně pražské. Zvláště zajímavo však jest srovnání této závěrečné klausuly se závěrem téhož usnesení pro Čechy. Zatím co ve znění pro Čechy se píše, že všichni další, kteří ještě přistoupí k husitství, budou povinni zvláštními listy přistoupiti na čáslavská usnesení a je pod trestem ztráty cti a majetku zachovávati, v moravském textu čteme o těchže pokutách na všechny, kdož by od husitství odstoupili a připojili se k císaři. To znamená, že husité na sněmě čáslavském shromáždění předvídali v Čechách další vzrůst svého hnutí, zatím co stran Moravy se obávali o zeslabení strany. Měli k tomu vážné příčiny. Vždyť všichni zástupcové Moravy prozrazovali až zarážející proměnlivost příslušnosti náboženské i politické. Všichni tři sice podepsali svého času stižný list do Kostnice, však (jak již rovněž řečeno) někdy (nejpozději) koncem roku 1420 se smířili se Zikmundem, jenž je zmocnil k mimořádnému otevření zemských desek, a kteří před jejich očima odepřeli zřeknouti se císaře. Jen se zavázali, že za šest neděl po uzavření dohody (6. června) měli Moravané poslati své zástupce k Zikmundovi, aby ohradili proti němu svou čest a pak měli přistoupiti na 5. článek, t. j. na zřeknutí se Zikmunda jako krále. Po návratě z Čáslavi shromáždili se moravští pánové v Brně, aby tam jednali o slibech v Čáslavi daných. Důležito jest, že v krátké oné době stal se Petr z Kravař a na Strážnici zase moravským zemským hejtmanem. Sněm tento budil v katolických kruzích oprávněnou pozornost, jak patrno z účtů města Znojma, které se dávalo zpravovati o jeho průběhu zvláštním poslem.[31] Brněnský sjezd odhlasoval čáslavská usnesení, počítaje v to i podmínečné zřeknutí se krále Zikmunda a výsledek toho se záhy ukázal. Jakmile se totiž v Praze dověděli o výsledku brněnského jednání, tedy hned rozkázali svým velitelům ve Svitavách, Hrádku u Jevíčka a Poličce, jakož i na jiných (blíže nejmenovaných) místech českomoravského pohraničí, aby šetřili všech a s nimi přátelsky jednali, které jim doporučí Petr z Kravař a Jan z Lomnice.[32] Z toho patrno, že oba jmenovaní pánové přešli asi úplně k husitům, kteří je oním doporučením prozradili za nejoddanější sobě osoby, neboť měli husitům dávati pokyny, koho mají šetřiti a koho nikoliv. Jest možno, že do této doby spadá i blíže nedatovaný list z r. 1421, v němž Pražané se zavazují pod pokutou 200 kop grošů neškoditi paní Perchtě ze Šternberka. Listina uvádí dva svědky, z nichž prvním jest právě Petr z Kravař, druhým Oldřich z Hradce.[33]

Jest zcela pochopitelno, že katolickou stranu musel tento smír s českými husity a s ním spojená změna nábožensko-politické pří-

[31] Bretholz, Übergabe Mährens, 35.
[32] Palacký Urkundliche Beiträge (UB), I, 91.
[33] AČ, I, 150.

slušnosti Petra z Kravař velmi znepokojiti. Protože v moravském článku císaře Zikmunda se týkajícím bylo výslovně psáno, že do šesti týdnů, t. j. v době od 15. června do 27. července odešlou Moravané poselstvo, tedy se katolíci o tuto věc velmi zajímali. Vidíme to zase na znojemských, kteří tehdy dodávali Zikmundovi zprávy. Tak 20. července poslali do Prešpurka zvláštního posla[34] a po devíti dnech šel znojemský zvěd do Kutné Hory pro zprávy o čtyřech článcích čáslavských.[35] Odjinud jest již známo, že sněm čáslavský odhlasoval svolání nového sněmování k 17. srpnu do Č. Brodu, však později bylo rozhodnuto pro Kutnou Horu. Jest tedy možno, že znojemští zvídali již koncem července v místě zamýšleného sněmování, aby pak o tom psali císaři.[35a] Kromě toho se v oné době (na sv. Prokopa, t. j. 7. července) konala v Praze kněžská synoda, o jejímž poměru k Moravě nelze nic jiného říci, nežli, že se jí súčastnili i zástupcové moravští.[36]

Znojemští měli ještě jiné příčiny k vyhledávání zpráv o událostech v husitském táboře. Město bylo totiž ohroženo a to snad samotným svým okolím. Již 15. června rozeslali znojemští své zvědy do Mor. Budějovic, Jevišovic a Babic[37] (u Budějovic?), z čehož patrno, že nebezpečí se blížilo od severovýchodu. Toto nebezpečí trvalo na oněch stranách ještě 29. července, kdy tam znovu šli zvědové. Téhož dne však znojemští již svolávali proti husitům okolní lid,[38] 3. srpna dostali již výstrahu z Jemnice a za týden (10. srpna) již došli k poznání, že v nastávajících bojích nebudou s to ubrániti se nepříteli, pročež obrátili se o pomoc k rakouským sousedům do Retzu, Eggenburka, Lávy a Seefeldu. Albrecht rakouský asi projevil nepochybný zájem o ohrožené moravsko-rakouské pomezí, neboť téhož dne (10. srpna) procházel Znojmem jeho posel do Jihlavy.[39] Koncem srpna nebezpečí nejen vzrůstalo, nýbrž se i blížilo. Znojemští nejen svolávali okolní lid do zbraně (25. srpna),[40] nýbrž stavěli již noční jízdní hlídky (27. srpna).[41] Téhož dne jakož i 7. září jednali s mikulovským Liechtenštejnem a zároveň byli voláni (7. září) k císaři Zikmundovi do Prešpurka, nalezli jej však v Trnavě.[42] O všech těchto srpnových událostech možno říci jen tolik, že husité dobyli tehdy Ivančic. Bretholz[43] uvádí pouze fakt, jejž možno snad blíže datovati záznamem

[34] Neumann, Nové prameny, ST, VI, 164.
[35] U. d., 165.
[35a] Možná, že v souvislosti s těmito událostmi poslal v první polovici července císař 2000 jezdců, aby chránili Moravu, jak psal z Vratislavi 15. 7. Th. Mas k něm. velmistrovi. (Grünhagen, SSRRSS, VI., 8.)
[36] UB, I. 129 a též Vavř. z Březové ve FRB, V, 499.
[37] Neumann, U. d., 164.
[38] Tamže, 165.
[39] Tamže, 40.
[40] U. m.
[41] U. m., 166.
[42] U. m.
[43] Ubergabe, 37, pozn. 2.

znojemských lozunků k 3. srpnu, kdy znojemští poslali svého zvěda do Ivančic a zároveň i do Brna k vůli husitům.[44] To znamená, že onen posel měl do Brna donésti asi zprávy o Ivančicích, které jistě měly zvláštní význam, když s nimi poslali znojemští přímo do Brna. Počátkem září počali znojemští obraceti svou pozornost i k Třebíči, kam vyslali 7. září na zvědy.[45] Ze všech těchto zpráv vysvítá, že dohodou Moravanů s českými husity v Čáslavi a potom v Brně nabyli odvahy moravští husité, což se projevilo nepokoji na Znojemsku vypuknuvšími hned v polovici června. Kladným jejich výsledkem bylo dobytí Ivančic. Ohrožení katolíci počali za vedení znojemských hledati pomoc doma i v Rakousích. Tak došlo k oboustranným přípravám na velké boje, které očekávaly jihozápadní Moravu v říjnu a listopadu 1421. Nežli však došlo k těmto krvavým a nákladným bojům, zajistil si císař Zikmund největšího spojence, což učinila

SMLOUVA ALBRECHTA RAKOUSKÉHO S CÍSAŘEM

Postup vyjednávání císaře Zikmunda s Albrechtem rakouským byl následující: Jak již nahoře řečeno, udělil Zikmund Albrechtovi v náhradu za oběti v bojích na Moravě v roce 1420 přinesené lénem rakouské provincie. Stalo se tak dne 24. března 1421 v pohraničním Seefeldě, odkud odejel Albrecht se Zikmundem do Znojma.[46] Tam došlo k důležitým poradám, na nichž bylo mimo jiné jednáno i o to, jak ovládnouti moravské husitství. Úmyslem Albrechtovým bylo vložiti v roce 1421 silné posádky do strategicky významných měst a hradů, z nich vésti boj proti venkovskému lidovému hnutí husitskému a takto pomalu vytvořiti z Moravy opěrný bod v celkovém válčení s husity.[47] První krok k tomu byl učiněn právě na řečených již poradách znojemských, kde biskup olomoucký dostal v držení a ochranu města Olomouc, Litovel, Uničov a opevněný klášter Hradisko.[48] Biskupu Janovi Železnému připadla takto úloha ovládati moravský sever a východ. Obhajoba jihozápadní Moravy připadla Albrechtovi rakouskému, což bylo uskutečněno smlouvou, sjednanou v Prešpurce dne 28. září 1421.

Celkem bylo tehdy vyhotoveno pět listin, z nichž první byla svatební smlouva Albrechta rakouského s Alžbětou, dcerou Zikmundovou, druhá se týkala nástupnictví na trůně, třetí jednala o výchově Albrechtova nástupce, čtvrtá byla smlouva na útok i obranu. Z ní

44 Neumann, U. d., 165.
45 U. d., 166.
46 Bretholz, Übergabe, 32.
47 U. d., 38.
48 U. d., 39.
49 U. d , 39.

vyplynula smlouva další (pátá), týkající se výhradně válčení s husity.[49] Této dohody si všimneme blíže.

Císař Zikmund předal svému zeti řadu měst, jež byla až do té doby v jeho držení. Zikmund prohlásil, že Albrecht si smí ponechati vše, co dobude na husitech, jakožto zástavu za dluhy na městech zajištěné. Byla to města: Mor. Budějovice, Znojmo, Jemnice a Pohořelice. Dobytá města královské komoře nepatřící směl si Albrecht ponechati dědičně, však jako léno koruny české. Dobyté statky církevní směl si Albrecht podržeti až do skončení válek, kdy měla připadnouti zpět svým majitelům, on však měl býti jejich fojtem. Kdo bude míti větší podíl na výpravách, tomu mělo připadnouti vše, čeho by dobyli. Zikmund se zavázal Albrechtovi pomoci, kdyby husité napadli Znojmo, Pohořelice, Jemnici, Jihlavu anebo Mor. Budějovice. Za případné ztráty neměl Albrecht býti odpovědným. Albrecht se naproti tomu zavázal, že královským vojům budou hrady jeho vždy otevřeny. Bez vědomí Zikmunda neuzavře Albrecht s nepřítelem žádného míru. Provedení této smlouvy bylo formálně uskutečněno až koncem roku, neboť zatím pro válečné události nebylo na ně prostě času.[50]

Podzimní tažení císaře Zikmunda bylo velkorysým podnikem, jejž možno bez přehánění nazvati všeobecným útokem proti moravskému husitství. Císařovým úkolem bylo vpadnouti na Moravu a vyvrátiti hlavní husitské bašty, pokud se ještě udržely na Slovácku a Valašsku (Strážnici a Brumov), vévoda Albrecht měl vyvrátiti ohnisko hnutí na jihozápadní Moravě, Jevišovice. Vydatnou pomoc při tomto válečném podniku měl poskytnouti olomoucký biskup Jan Železný a knížata slezská s vratislavským biskupem Konrádem.

Slezská knížata se za tím účelem sešla 18. září v Krotkově, kde se radila, jak císaři pomoci v nastávajícím novém tažení proti husitům. Podle úmluvy s císařem měl se hlohovský vévoda Rampold spojiti s vratislavským biskupem Konrádem, který již měl ve svém držení Broumov, načež jejich spojená vojska měla vpadnouti do Kladska a odtud přes Mittelwalde dále do Čech.[51] Knížata se zároveň i radila o obsazení moravsko-slezského pohraničí. Kníže ratibořský měl obsaditi Krnov (50 jízdnými), vévoda těšínský Bolek (30 jízdných) s Bolkem ml. opolským (25 jízdných) měli obsaditi Ostravu (Ostra). Vévodové opolský Bernard (30 jízdných), Kazimír von Auschwitz a Konrád von Kosel (po 20 koních) měli pomoci Přemkovi opavskému všude tam, kde nejvíce pomoci právě potřeboval.[52] Zdá se tedy, že Přemek byl snad nejvíce husity ohrožen.

[50] Tamže, 40—41.

[51] Tomek, Dějiny válek husitských (Praha, 1898), 203.

[52] Text tohoto jednání otiskl Palm „Schlesiens Landesdefension im XV., XVI. und XVII. Jahrhundert" v Jahresbericht der schles. Gesellschaft für vaterländische Kultur (Vratislav 1870), XLVII, str. 74, a Grünhagen, Geschichtsquellen der Hussitenkriege v SSRRSS, VI (Vratislav, 1871), str. 10—11. Palm kladl omylem usnesení do r. 1420.

Druhý proud vojska měl vpadnouti do Čech z Moravy. Tento voj měl čítati celkem 24 tisíce mužů a mělo jej tvořiti vojsko biskupa olomouckého[53] a vlašského vojevůdce Pipa Spana z Ozoru, jenž měl vtrhnouti na Moravu před příjezdem císařovým z Uher. Jan Železný měl se svým vojskem táhnouti na Litomyšl.[54] Obě vojska, slezské i moravské, neměla však bojovati společně, nýbrž měla býti od sebe vzdálena na 4 míle a měla si vzájemně pomáhati.

Tento válečný plán byl uskutečněn následovně. Slezské vojsko vpadlo naznačeným již směrem hluboko do Chrudimska (čímž chápeme, proč Jan Železný měl táhnouti na Litomyšl), zatím co Pipo vtrhl na Moravu. Zpráva o odtrhnutí křižáků od Žatce však měla zlý vliv na Slezany, takže tito již netáhli dále do Čech, nýbrž na Moravu, aby se tam spojili s Pipou a Uhry vedenými samým císařem. Takto došlo k utvoření silné armády, která byla vážným nebezpečím pro východní Čechy, pročež husité nenastoupili tažení (podle usnesení sněmu kutnohorského) k Slanému, nýbrž za vedení Žižkova do Čáslavska.

První válečný podnik císaře Zikmunda směřoval k vyvrácení husitské bašty na Valašsku, Brumova, jenž náležel husitskému předákovi Bočkovi z Kunštátu. Císař vytrhl za tím účelem asi 14. října z Trenčína. U Brumova ležel císař se svým vojskem plné čtyři dni, t. j. od 16. do 19. října včetně. 23. října meškal v poli u Uh. Brodu a 26. října byl již zase v Brumově.[55] Protože v listě k chebským 18. října v Brumově datovaným prohlásil, že sečká na některé oddíly z Uher ještě do zítřka a potom již nebude na nikoho čekati a potáhne do Čech,[56] tedy se můžeme z jeho návratu do Brumova domnívati, že nepředvídaný tento návrat byl vynucen vážnou příčinou, kterou nemohlo býti nic jiného nežli že ve dnech 16.—19. října nebylo u Brumova ještě všechno vybojováno. O bojích u Brumova zaznamenal krátkou zprávu Vavřinec z Březové. Vavřinec zvěčnil pouze boje vedené Pipou a nikoliv Zikmundem a klade je na počátek října. Praví, že italský vůdce napadl zvláště panství Bočka z Kunštátu (Brumov) a Petra z Kravař (Strážnici), přívrženců to strany pražské. Pipovy bojovníky prohlašuje kronikář za Maďary, kteří sobě počínali s obzvláštní krutostí. Kromě obvyklého vypalování osad páchali Maďaři i násilí na ženském pohlaví, pobíjeli zajatce a dokonce ani dětem neodpouštěli. Tato ukrutenství působila na moravské pány husitské tak, že nemohouce se hrůzou vzpamatovati, nedovedli se k obraně vůbec ani vzmužiti a proto se vzdávali jeden po druhém.[57] Potřením

[53] Tomek, U. d., 203.

[54] Tento detail opomenul Tomek (U. m.). Jest uveden v listě ke zhořeleckým z 10. října 1421 (Grünhagen v SSRRSS, VI, 15) „... als an uns kommen ist, das der bischoff von Olmuntz etzwen zum Lewtemyschel ...".

[55] Altmann, I, 316.

[56] Bezold, König Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten, I, (Mnichov, 1872), 144—145.

[57] FRB, V., 513. Zprávy Vavřincovy nejsou přesné. První záznam (U. m.) klade

husitů na Brumovsku nebyl však učiněn konec hnutí v kraji valašském. Vidíme to na Kelči, kde v letech 1422—1429 tajně vedl věřící lid kněz Prokop z Vídně. Patrno z toho, že jmenované biskupské městečko bylo zcela v moci husitů, takže katolický kněz nemohl tam veřejně působiti.[57a] Nejdéle se držela Strážnice a Ostroh. Když Petr z Kravař na Strážnici viděl, že se blíží nové vojsko za vedení samého císaře, poznal, že se Maďarům neubrání a proto se obrátil na vévodu opavského Přemka s prosbou o prostředkování.[57b] Přemek a Beneš z Kravař stanovili 28. října v Uh. Hradišti podmínky vzdání. Petr žádal, aby během čtyř týdnů od středy po 11.000 pannách (t. j. od 22. října) mohl se smířiti s Církví a přiměti k tomu i (na zvl. schůzce) i další husitské předáky moravské Jana z Lomnice, Haška ostrožského z Valdštýna, Milotu z Trávníka a Zbyňka Doubravku. Zárukou za to byl Petrův mohutný hrad Helfštýn, jejž prozatím držel vévoda Přemek. Kdyby snad jmenovaní pánové nechtěli žádosti Petrově vyhověti, tedy měli tak učiniti aspoň jeho synové, a kdyby ani ti neuposlechli, tedy měl hrad připadnouti císaři. Petr si však v tom případě směl odtud vzíti své věci. Strážnický pán se dále zavázal, že bez meškání obešle Haška ostrožského z Valdštýna a Milotu z Trávníka, chtějí-li míti s císařem pokoj a jejich odpovědi že oznámí císaři do dvou dnů. Pak měl jednati s Janem z Lomnice a Doubravkou a výsledek měl sděliti králi do týdne. Petr z Kravař dále prosil císaře Zikmunda za odpuštění, že se proti němu provinil „jako svému přirozenému pánu podle řádu země". Od té doby měly pominouti všechny rozbroje pro církevní věci mezi stranou královou a Petrovou. Obě strany si měly své věci vyříditi před králem, pány moravskými anebo před právem.[58]

Tato listina má význam nejen pro bližší poznání kapitulace Petra z Kravař, nýbrž i vůdců husitského hnutí na Moravě po smrti Lacka z Kravař. Poznáváme z ní totiž Petra strážnického jako hlavního představitele husitů na Moravě, k němuž družili se ještě čtyři jiní, jejichž význam možno posouditi podle lhůty k odpovědi králi dané. Císaři asi velmi záleželo na odpovědi Haška z Valdštýna a Miloty z Trávníka, neboť ji měli podati do 48 hodin. Menšího významu asi bylo rozhodnutí Jana z Lomnice a Zbyňka Doubravky, kterým dal císař lhůtu do 8 dnů. Poněvadž pak Jan z Lomnice byl (1419) nejvyšším komor-

boje u Brumova k počátku října, ačkoliv víme, že se tam bojovalo v polovici října, druhý záznam (526) klade kapitulaci Petra z Kravař do druhé polovice listopadu, ačkoliv listina o ní vystavená nese datum 28. října 1421.

[57a] Snopek, Fara kelecká roku 1429, ČMM, 1912 (XXXVI), 398. V listině Pavla z Miličína (v Kelči) z 1. 5. 1429 čteme: „(Prokop z Vídně) již víc než od sedmi leth tajně svátostmi křesťanuom posluhuje..."

[57b] Zdá se, že Petr z Kravař kolísal již dříve, neboť 10. října (listem daným na Helfštýně) oznamoval Oldřichovi z Rožmberka, že mu posílá panoše Přibíka z Houžové se vzkazem. Jelikož panoš měl Oldřichovi věrně vyříditi vzkaz, vysvítá z toho, že běželo o velmi důležité záležitosti. Snad tedy i Oldřich prostředkoval. Viz Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (1418—1462), sv. I, 401.

[58] Bretholz, Übergabe, 88—89.

níkem olomoucké cúdy[59] a Doubravka byl nejvyšším moravským sudím[60] (1415), tedy se možno podle této lhůty domnívati, že při jejím stanovení nerozhodovalo postavení oněch pánů na veřejnosti, nýbrž síla stranictví.

V očekávání příchodu císaře Zikmunda a snad i na důkaz dobré vůle poručil Petr ze Strážnice Mistru Zikmundovi (z Jistebnice?), aby spolu s ostatními husitskými kněžími opustil Strážnici. I vzali tedy nejsvětější Svátost v monstranci a odešli do Ostroha k Haškovi z Valdštýna.[61]

Hašek se velmi udatně bránil Maďarům, využívaje proti nim zvláště nočního času. Při několika takových výpadech, jichž Hašek se osobně súčastnil, pobil několik set žoldnéřů, ne však beze škod na svých sedlácích, protože tito se jali kořistiti místo dalšího pokračování v boji.[62] Hašek spolu s mladým Václavem strážnickým z Kravař se probili a prchli do Čech.[63]

Zatím co na Slovácku a Valašsku padlo rozhodnutí v neprospěch husitství, na Znojemsku se schylovalo k rozhodným bojům. Běželo o nejmocnější baštu husitství na oněch stranách, o Jevišovice. Znojemští k nim posílali ve dnech 12.—19. října zvědy „v obecné a nutné záležitosti". Dne 21. října přitáhl ke Znojmu Albrecht rakouský a rozložil se se svým vojskem na pláni u kláštera louckého.[64] Vojsko však tam pouze přenocovalo, zatím co Albrecht se odebral k Jevišovicím, kam ještě téhož dne za ním šel znojemský posel. Patrně se jednalo o strategické ohledání krajiny. Albrecht při tom byl ve spojení s císařem Zikmundem[65] a s Vajtmilnarem ze Životic,[66] sám pak přijal posla z Eggenburka.

Tyto kusé zprávy znojemských účtů dávají nám tušiti přípravy k zahájení vojenské akce proti Jevišovicím. Vyprávěcí prameny pak o ní sdělují toto: Podle Vavřince z Březové[67] počalo obležení Jevišovic (městečka) kolem 26. října. Sílu obléhajícího vojska neodhadují kronikáři stejně. Windecke[68] píše o 12.000 mužích Albrechtových a 80.000 mužích císařových. Menší kronika klosterneuburská[69] zaznamenala zprávu o 30.000 křižácích Albrechtových, za kterýmžto účelem byl v Rakousích proveden soupis všech mužů od 16 do 70 let, a

[59] AČ, I, 147—148.
[60] Pilňáček, Staromoravští rodové, 208.
[61] FRB, V., 526. Dosud nepovšimnutá zpráva análů olomoucké kartuzie (zem. archiv mor., rkp. F. M. č. 676, fol. 8b) píše při roku 1418: „D. Stephanus prior ‚Vallis Josaphat' consessit librum a se compositum cum fructu conversionis cuidam magistro Sigismundo Hussitae praecipuo." Běželo-li skutečně o Zikm. z Jistebnice, pak jeho pobyt ve Strážnici by svědčil o tom, že návrat Zikmundův nebyl trvalý.
[62—63] U. m.
[64] Bretholz, Übergabe, 46, p. 2.
[65] Neumann, Nové prameny k dějinám husitství na Moravě, ST, VI., 168.
[66] U. m.
[67] FRB, V., 516—517.
[68] Das Leben König Sigmunds, vyd. Hagen (Lipsko, 1886), 93.
[69] Zeibig, Die kleine Klosterneuburger Chronik, AOG, VII, 246.

to jak urozených, tak i prostých. Preláti a města museli pak mimo to složiti ještě 60.000 zlatých, s nimiž se však již nikdy neshledali. Obě vojska dobyla útokem nejprve městečka, načež přikročila k obléhání hradu. Obležení se ve svých nadějích velmi zklamali. Pražané, „jimžto tehdáž věrně sloužili", jim nepřispěli ku pomoci a rovněž ne ani moravští páni, ačkoliv jevišovickým pomoc přislíbili. Když tedy poznali marnost všeho odporu proti tak veliké přesile, tedy se jali vyjednávati o vzdání hradu pod podmínkou svobodného odchodu. Stalo se tak, jen pán hradu, Sezema z Kunštátu byl i s rodinou odveden do zajetí v Rakousích. Příčinou toho bylo, že Sezema podnikal s jevišovického hradu loupeživé vpády do Rakous.[70] Patrno z toho, že při obležení Jevišovic neběželo tedy jen o boj proti husitům, nýbrž zároveň i proti dlouholetým škůdcům Rakous. Při bojích o hrad přišlo o život 30 Rakušanů.[71] Pro blízkost rakouským hranicím dal vévoda Albrecht zbořit jevišovický hrad, aby jeho země nebyla odtud dále znepokojována.[72]

Pádem Jevišovic zmizela mohutná bašta husitská na jihozápadní Moravě, čímž vévoda Albrecht dokončil pokoření husitů započaté na jejím východě. Husitským pánům nezbylo nežli se pokořiti císaři Zikmundovi. Podle Vavřince z Březové[73] byli prý moravští husité císařem vlastně přelstěni. Když totiž přibyli do Brna, tu král je dal se všech stran obklíčiti vojskem a pak jim oznámil, že je svolal do Brna proto, aby přestoupili zpět na katolictví a zároveň, aby od osobně přítomného papežského legáta Fernanda přijali rozhřešení. Páni si vyžádali čas na rozmyšlenou a když Zikmund počal již ztráceti trpělivost a projevovati prchlivou náladu, tedy pánům nařídil, aby mu odpověděli hned. Uherské vojsko, čekající pouze na rozkaz svého nejvyššího pána, přestrašilo husitskou šlechtu tak, že její členové odpřisáhli husitství. Stalo se tak v Brně, v klášteře augustiniánů u sv. Tomáše,[74] dne 17. listopadu.

[70] Důkazem toho jest Sezemův revers z 11. února 1423, v němž tento přiznává, že byl vězněn „von der angriff wegen, die ich in sein land getan hab, und darumb er mir, die stat und haus zu Jeuspitz hat abgewunnen, und niedergebrochen". Zaručuje se tedy za sebe a své nástupce, že nebude již více Albrechtovi rak. škoditi. (Kurz, Oesterreich unter König Albrecht II. (Vídeň, 1835), II, 53a.) V podobné souvislosti píše o pádu Jevišovic i rakouský kronikář Ebendorfer: „Jeuspiczer de castro Jeuspicz . . . in Moravia et Austria graves predas exercuit, contra quem Albertus forti manu veniens, ipsum castrum, ceteris fuga lapsis incolis, per agressum potenter in deditionem accepit et solo coaequavit." (Kurz, u. d., 52a.) V jihlavských smolných knihách je v jednom výslechu z r. 1416 zmínka o loupežném vpádě Bočka z Jevišovic do rakouského Drosendorfu (Neumann, Nové prameny, ST, VI, 253) a tamže se děje zmínka o uloupení 20 kusů sukna a koní uzmutých ve Valticích Liechtensteinovi a dovlečených na Jevišovice (tamže, 254).

[71] Zeibig, u. m.

[72] FRB, V., 517.

[73] Tamže, 527.

[74] Tento údaj zaznamenal Windecke v citované své biografii císaře Zikmunda (vyd. Hagen), str. 94. Zdá se, že radikálním husitským novotám učinili konservativní husitští páni sami konec, neboť dle citovaného již místa starých letopisů vzrostli

Nežli došlo k odpřisáhnutí husitství, tedy císař Zikmund vyjednával nejprve s panem Petrem strážnickým z Kravař. Měl k tomu vážnou příčinu, neboť mladý Václav z Kravař prchl do Čech spolu s Haškem z Valdštýna a na Ostroze, pročež Zikmund mohl se právem obávati, že panství strážnické může býti i dále ohniskem husitství. Výsledkem jednání byla smlouva sjednaná 13. listopadu, jejímž účelem bylo zaručiti králi vliv jak na majetek strážnických pánův a jejich rodinnou výchovu, tak i na jejich vojenskou pomoc v případě potřeby. Proto známí nám již zástupcové Petrovi, vévoda opavský Přemek a Beneš z Kravař uzavřeli mezi císařem a Petrem ze Strážnice tuto dohodu: Nejprve stanovili poručníky jeho synů, jimiž byli Beneš z Kravař, Zbyněk Doubravka z Doubravice, nejvyšší sudí moravský a Jan Kužel ze Žeravic. K Doubravkovi však asi nebylo mnoho důvěry, neboť do smlouvy byla vložena klausule, že kdyby Doubravka zase odpadl k husitům, tedy že samo sebou ztratí poručnictví. Petrův syn Václav, uprchnuvší s Haškem z Valdštýna do Čech, byl vyděděn, leč by se do dvou týdnů podrobil a odvolal. Petr z Kravař se dále zavázal, že bez vědomí a svolení poručníků nebude měniti úředníky na svých statcích a že poručníky nebude měniti bez dovolení samého císaře. Podepsaní pánové[75] se kromě toho ještě zavázali, že na zavolání se každý hned dostaví s jedním pacholkem a dvěma koňmi nebo s panošem rytířského řádu na vykázané místo. Kdyby tak do 14 dnů neučinili, tedy propadnou pokutě 12.000 kop grošů.

Ve vlastním, všeobecném odpřisáhnutí (ze dne 17. listopadu)[76] by-

radikálové na Moravě tak, že již ohrožovali pány i města (měst, hraduov dobývajíc, kostely, kláštery velmi bořic). To vedlo k otevřené roztržce konservativní šlechty s radikáli (páni počechu se hněvati, a kacíře jim dávati, protože sú kostely bořili a nekřesťansky sú to činili). Pro naprostý nedostatek pramenů nelze však nic bližšího říci, kdy a v kterém kraji se tyto dva směry střetly. A protože nelze tento boj mor. konservativců ani časově, ani lokálně zařaditi, uvádím o něm tento záznam pod čarou. Stejně nelze nic určitého říci o pikartství v Telči, neboť kronika Vavřince z Březové, jíž se Krones dovolává, nemá žádné podobné zprávy, nicméně k vůli zajímavosti budiž zde uvedena (snad se jedná o některý Kronesem blíže neoznačený variant?): 1421. Eine zweite Notiz, die wir dem Laur. von Březová verdanken, betrifft die Pikarden-Sekte. Als Verweser ihres Priesteramtes wird auch ein Schmied aus Telč angeführt und zwar geschah dies deshalb, weil dem Pikarden-Priester Michael zwei Weiber gegeben wurden, damit er Nachkommen hinterlasse; als er aber keine Kinder zeugen konnte, nahm man dem Schmiede das Priesteramt wieder ab und übertrug es neuerdings jenem Michael." (Krones, Die erzählenden Quellen der Geschichte Mährens im fünfzehnten Jahrhunderte. ZVGMS, IV/1900, 33.)

[75] Bretholz (Übergabe, 44, p. 2) považuje tyto rukojmí za podrobivší se Zikmundovi. Vzhledem k důležitosti buďtež uvedena zde jejich jména: Vilém z Pernštýna, Jan z Lomnice, Smil z Lichtnburka na Bítově, Sulík z Konice, Jindř. z Lipé na Tempelštejně, Aleš z Kunštátu, Jan z Boskovic na Brandýse, Jan z Cimburka na Tovačově, Jiří ze Šternberka na Lukově, Jindř. z Valdštýna na Sádku, Jiřík z Lichtnburka na Bítově, Jan a Štěpán z Lichtnburka, oba na Cornštejně, Jan ml. z Boskovic, Jan z Cimburka na Sehradicích, Artleb z Drahotuš, odj. z Deblína, Janek ze Sovince, Heník z Valdštýna, Hlaváč z Ronova a Jošt Hecht z Rosic.

[76] AČ, III, 234.

ly ujednány tyto věci: Přívrženci husitství se odebéřou do některého ze čtyř jmenovaných a sobě nejbližších míst pro rozhřešení: Do Olomouce, Brna, Znojma nebo do Opavy. Absolvovati je směli jen kněží k tomu zvláště zplnomocnění. Tento způsob návratu do Církve byl však poskytnut pouze obyčejným příslušníkům husitské strany. Hlavní vůdcové měli vyjednávati přímo s císařem a proto pro ně ani neplatila žádná lhůta. Jestli že by někteří husitští pánové odepřeli se s Církví smířiti, tedy všichni pánové na listině uvedení se zavázali je za jejich nepovolnost ztrestati na hrdle i statku, „aby se takoví neřádové a neposlušenství od nich v naší zemi více nedálo". Všichni pánové se rovněž zavázali vzájemně sobě pomáhati „jestliže by kdo v zemi moravské se zdvihl proti ustanovení Církve sv. . . . nebo že by držel Písmo potupené od Církve svaté a kostela římského a zvláště ty čtyři kusy, kteříž jsú vznikly" . . . Zároveň byla vymezena soudní kompetence duchovního a světského práva. Duchovní neměli se vměšovati do záležitosti spadajících do kompetence světských soudů a naopak světští soudcové neměli se vměšovati do záležitostí spadajících do oboru duchovního soudnictví.

Z této první, čistě církevní části, vane duch nedůvěry k husitskému panstvu. Považuje se totiž za možné, že někteří pánové snad vůbec neodvolají anebo že snad později se zase přidají k husitům. Nedaleká budoucnost ukázala oprávněnost podobných obav.

V úvodní části zmíněné listiny se však nepíše jen o spáse duší, nýbrž i o obnově pokoje a pořádku v zemi. Proto se pánové v listině uvedení zavázali jímati všechny podezřelé cizince, kteří strojí úklady městům a zemi. Totéž platilo i o jejich přechovávačích. Dále byla zjednána opatření o bezpečnosti cest, stihání lupičů, jakož i o loupežnických hradech. Zápis zavazoval na pět let a každý, kdo by ho nechtěl uznati, měl propadnouti ctí, majetkem i urozeností, a každý, kdož by takového někde zastihl, měl právo jej na místě ztrestati. Patrno z toho, že na škůdce země byly stanoveny větší tresty nežli na příslušenství ke straně husitské a že odvolání husitství nebylo tedy jediným účelem listiny ze 17. listopadu 1421.

Tato listina není pouze příspěvkem k poznání církevně-politické situace vzniklé po pokoření moravských husitů, nýbrž i dokladem k poznání ducha jednotlivců i celých panských rodů. Na odvolávací listině ze dne 17. listopadu jest osm příslušníků rodů pánů z Kunštátu, pět pánů z Cimburka, čtyři z Doubravice, třemi členy jsou zastoupeni Kravařové, páni z Ronova, z Lichtnburka a ze Sovince. Po jednom jsou páni z Lomnice a Šternberka. Jak tedy patrno, mělo husitství nejvíce zastánců u pánů z Kunštátu, po nichž následovali Cimburkové a konečně Doubravicové. Ještě zajímavěji se tyto číslice jeví u srovnání se jmény rukojmí za strážnické pány z Kravař. Poznáváme totiž, že z osmi Kunštátů, čtyř Doubraviců a tři Kravařů není mezi rukojmími ani jediný, z pěti Cimburků pouze dva, zatím co členové z rodů majících po jednom až tří členech jsou mezi rukojmími vši-

chni. Takto tedy mluva číslic přesvědčivě ukazuje zanícení pro husitství i poměrnou vlažnost k němu.

Tohoto rozšíření husitství v předních šlechtických rodinách moravských jest potřebí všimnouti si blíže. Krones[77] prohlásil na základě jmen příslušníků stavu panského, že sama o sobě svědčí o poměrně ještě slabém zastoupení husitů v tomto stavu, čili jinak řečeno, že král Zikmund měl ještě dosti silné postavení na Moravě. Ještě šířeji se o tom rozepsal Pekař.[78] Poukázal na skutečnost, že moravští pánové odpřisáhli sice vlivem hrozivých okolností, ale zdůraznil také, že na oné události měla asi podíl i změna vnější. Podle jeho mínění změnili asi husitští pánové moravští své názory vlivem událostí, jaké se odehrávaly v Čechách za posledních dvou let. Na důkaz toho uvádí Pekař skutečnost, „že později, když moc králova pány moravské neohrožovala vůbec, nenajdeme u nich nebo aspoň u velké většiny jejich nic ze zápalu, jímž roku 1415 protestovali proti upálení Husovu". Na důkaz správnosti tohoto Pekařova názoru budiž zde uvedena řada důkazů o tom, kterak pánové přivěsivší své pečetě k protestním listům dávali se za vysokou odměnu do služeb císařových - proti husitům.

První z nich byl Vaněk z Boskovic, který od císaře Zikmunda dostal potvrzení na zástavu Nového hradu od markraběte Jošta z roku 1406. Datum listu, 8. dubna 1420, svědčí, že Vaněk se připojil k Zikmundovi v kritické době husitské strany. V prosinci 1420 dostali Vaňkovi synové Oldřich, Jaroslav, Jan, Jindřich a Beneš na tuto zástavu příplatek 500 kop grošů. V polovici září 1420 dostal v zástavu od Zikmunda Racek z Vyškova Cirhonice. 25. dubna 1421 obdržel v zástavu Petr ze Sovince klášterské osady Žalkovice, Břest, a půl Bochoře, Chropyň a Záříčí. Nebezpečné Jevišovice snažil se císař získati koupí, což se mu podařilo aspoň částečně. Boček a Hynek jevišovičtí z Kunštátu odprodali mu totiž své podíly, jenom Sezema odepřel tak učiniti, takže císař byl nucen podniknouti tam zvláštní vojenské tažení. Jak se pánové přímo drali o císařské dary, toho výmluvným důkazem jest vyhrůžný a zároveň i vyděračský list od některého pána z Lichtenburka na Bítově rožmberským purkrabím zaslaný. Pisatel v něm vyhrožuje, že jestli Oldřich z Rožmberka nezakročí ve prospěch jejich obdarování u císaře, jak byl slíbil, tedy že o něm učiní pohoršující odhalení . . .

Jiné doklady zase svědčí o proměnlivosti chování moravských pánů. Hašek z Valdštýna potíral v roce 1419 s Čeňkem z Vartenberka husitské radikály pražské, v roce 1420 bojoval ve vojsku císařově pod Vyšehradem proti husitům, v roce 1421 úporně potíral císařovo vojsko na Moravě a v roce 1425 (jak ještě poznáme) se zase přidal k císaři . . . Jindřich z Lipé na Templštejně a Vok ml. z Holštejna,

[77] Die erzählenden Quellen der Geschichte Mhs, etc. ZVGMS., IV (1900), 30.
[78] Žižka, III, 126.

kteří oba přivěsili své pečetě k stížným listům, meškali v družině císařově v roce 1420 ve Vratislavi, Vok dokonce potom padl v císařském vojsku pod Vyšehradem. Aleš z Ronova, který se súčastnil kostnického procesu, bojoval potom za Zikmunda proti vévodovi rakouskému Bedřichovi. Datum jeho smrti, 1421, jest poučné samo o sobě.[79] Zatím co v Brně husitská šlechta kapitulovala, selský lid na jihozápadní Moravě se nevzdal i když Jevišovice byly pokořeny. Byla to osada Martinkov, kde vyšlehly plameny vzpoury. Když v Brně se pánové poddávali Zikmundovi, do Znojma přivezli zajaté husity z Martinkova a nazítří (18. listopadu) je upálili. Potlačení martinkovské vzpoury bylo tentokráte úkolem císařovým, neboť vévoda Albrecht musel se v polovici listopadu vrátiti do Rakous. Vážnost situace v Martinkově jest nejlépe viděti z toho, že 18. listopadu žádali znojemští, aby tam byli posláni uherští žoldnéři z Lávy a Pohořelic, za pět dní tam bylo dopraveno na třech vozích vojsko z Jihlavy, ba dokonce i z Olomouce. Pak došlo v Martinkově k bojům, jak patrno z toho, že na znojemské radnici měli 23. listopadu zase zajatce z Martinkova. Ani potom ještě odboj martinkovských neochaboval, jelikož 30. listopadu znojemští poslali k vůli Martinkovu dokonce až do Trnavy i mimo to ještě k Janovi z Leskovce. Snad někdy v první polovici prosince byly boje u Martinkova skončeny, neboť 7. prosince čteme o nich poslední zprávy. Toho dne Znojmo tam posílalo zase jeden vůz žoldnéřů a zároveň i vyslalo posly do Pohořelic, Vranova a Bítova. 17. prosince meškal král Zikmund již v Kutné Hoře a protože pokoření martinkovských bylo úkolem jeho vojska, nelze pochybovati, že někdy kolem 15. prosince bylo provedeno, neboť jinak by býval císař nenastoupil výpravu do Čech, kdyby býval měl vzbouřený Martinkov v týlu.[80] O martinkovských husitech možno tedy říci tolik: Boje s nimi trvaly asi měsíc, t. j. od polovice listopadu do polovice prosince. Kromě Zikmundových Maďarů se jich súčastnila moravská města, a to s napětím všech sil, jak možno nejlépe souditi z účasti vzdáleného Olomouce. Boje byly vedeny urputně, jak patrno z upálení zajatců ve Znojmě.

Když císař Zikmund takto pokořil poslední stoupence husitství na jihozápadní Moravě, tedy nastoupil cestu k tažení do Čech. Podle Vavřince z Březové[81] prý čítalo jeho vojsko na 60.000 mužů. Vojsko táhlo přes Jihlavu ke Kutné Hoře. 12. prosince byl Zikmund v Jihlavě, jak možno souditi z tamního pobytu legáta Fernanda.[82] Do Jihlavy se ke králi dostavili čeští pánové husitství a projevili ochotu míti jej za krále, pouze však prosili, by ustal v pálení. Císař jim to slíbil, avšak nesplnil. Do Kutné Hory se ke králi dostavili zástupcové města Znojma, jimž on nařídil, aby své město vydali vévodovi Albrechto-

79 Ottův slovník, XXI, 953.
80 Týž, Nové prameny, ST., VI, 168—169.
81 FRB, V., 528—529.
82 Zem. archiv mor., sb. Bočkova, č. 3481.

vi.[83] K uskutečnění rozkazu došlo na Nový rok 1422, kdy mu znojemští slíbili ve Vídni poddanost.[84]

Víme odjinud, ža tažení krále Zikmunda ke Kutné Hoře skončilo velikou porážkou. Zdá se, že velký podíl na ní měli husitští pánové uprchlí před odpřisáhnutím ostatních pánů do Čech. Hašek ostrožský z Valdštýna spolu s mladým Václavem z Kravař připojili se v Čechách ke straně pražské.[85] Tito pánové obsadili s Bočkem z Kunštátu Čáslav, aby tam Zikmund nemohl vtáhnouti, pročež se opět vrátil ke Kutné Hoře.[86] Po vítězství nad Zikmundem stal se Hašek vrchním vojenským velitelem pražským, začež se mu Zikmund odměnil zpustošením jeho moravského panství ostrožského,[87] o čemž níže.

Po krvavé porážce u Kutné Hory následovala porážka u Něm. Brodu, takže císaři nezbylo nežli ustoupiti na Moravu, a to do Brna. Tam se císař počal neprodleně starati o další vedení války. 14. ledna k němu přivedl znojemský Jan kožišník vévody slezské na poradu[88] a po dvou týdnech (29. ledna) zval k sobě Zikmund Vratislav a ostatní města slezská na 17., případně 24. února, a to do Olomouce. Účelem porady bylo dohodnouti se, jak zatím uspořádati denní válku (reytunden krieg) proti husitům, která měla trvati až do zahájení nového velkého tažení proti nim v létě.[89] Zdá se, že porady byly odloženy, neboť v listě 6. února z Brna šestiměstským poslaném se dočítáme, že císař odložil sjezd svolaný k 23. únoru do Olomouce, až na 2. března, a to pro válečné přípravy k tažení proti Ostrohu. Ve skutečnosti však nedošlo k poradám v Olomouci, nýbrž v Kroměříži[90] a teprve počátkem dubna šli k němu zhořelečtí znovu, a to do Olomouce. Itinerář císaře Zikmunda a znojemské účty nás poučují, že po skončených poradách kroměřížských se císař radil (24. a 25. března) v Mikulově s vévodou Albrechtem.[91] O předmětě porad lze se dohadovati jenom na základě událostí potom se sběhnuvších: Spojenými silami ztrestati pány zavinivší Zikmundovu porážku v Čechách a těmi byli Hašek z Valdštýna, pán na Ostrohu a Václav z Kravař na Strážnici.

Z historických pramenů se dovídáme pouze o obléhání Ostrohu. Císař tam byl 11., 14. dubna,[92] jakož i 18. dubna.[93] Před Ostrohem byla vybudována veliká obléhací bašta, z níž bylo stříleno na hrad. K

83 Neumann, Nové prameny, 239.

84 U. d., 170.

85 Pekař, Žižka, III, 142.

86 FRB, V., 532.

87 Pekař, U. d., 144.

88 Neumann, Nové prameny, 170.

89 Grünhagen, Geschichtsquellen der Hussitenkriege, SSRRSS, VI, 17.

90 Jecht, CLS, II, 80: „... zu unserm herren deme konige kein Olmuncz, also musten sie en vorbas suchen zu Kremsire ..." (21. března). V Kroměříži asi prodléval císař delší dobu, neboť dvě listiny jeho pro Slezsko jsou z 15. a 17. března 1422. Viz SSRRSS, VI, 164.

91 Altmann, I, 316, a Neumann, Nové prameny, ST., VI., 172.

92 Altmann, U. m.

93 UB, I. 190.

hlavnímu útoku však mělo dojíti až po 26. dubnu, kdy císařská vojska před Ostrohem dosáhla úhrnného počtu 30—40.000 mužů (vesměs z Uher), z čehož připadalo asi 10.000 mužů na jízdu. Téhož dne měl k císaři přitáhnouti i vévoda Albrecht se 4000 jízdními (čímž možno se domysleti, o čem asi oba panovníci jednali (19. března) v Mikulově).[94] O Veselí nelze nic určitého říci, jen tolik jest jisto, že 16. až 23. dubna tam byl císař.[95] Štěstím pro Ostroh i Veselí bylo, že v téže době (21. dubna) vtrhl na Moravu nový pomocník husitů, litevský princ Zikmund Korybutovič, čímž veškerá pozornost i vojenská moc císaře se obrátily jinam.

Císař mimo to ztrestal ještě i Bočka z Kunštátu, pána na Brumově, a to konfiskací majetku. Již 6. února dal pěti bratřím z Liechtenštejna statek podivínský za službu sobě proti husitům prokázanou,[96] vyžádal si však od nich pevný hrad Buchlov,[97] ovládající celý kraj kolem Uh. Hradiště. Kromě toho dal blíže neznámé osobnosti v léno Lipinu a Cíchov s příslušenstvím a s hradem Brumovem.[98]

Běželo-li na Slovácku o akt císařovy pomsty, pak na Znojemsku šlo o potlačení nové husitské vzpoury. Nelze ani trochu pochybovati, že k novému odboji dostali tamní husité odvahu, když viděli, jak kolem nich prchá poražené císařské vojsko u Něm. Brodu. Již čtyři dni po bitvě u Něm. Brodu poslali znojemští své zvědy směrem k Polné, Třebíči a Velkému Meziříčí, z čehož patrno, že očekávali nebezpečí od českých hranic.[99] Později (15. února) nabyla situace ještě větší vážnosti, jelikož znojemští dali ve Vídni do úschovy všechny klenoty císaře Zikmunda, u nich až do té doby uložené.[100] 1. března již byli posláni dva konšelé do Vídně, aby tam zpravili vévodu Albrechta o sbírání se husitů.[1] Tentokráte běželo o napadení Jemnice husity, o němž se Stöller[2] domnívá, že sousední rakouské městečko Drosendorf zachránilo jemnické. Domněnka tato jest správná, neboť znojemské účty dosvědčují, že město Znojmo poslalo do Drosendorfu (10. března) posla k rakouskému vůdci Peregrinu Pucheimovi.[3] Od-

[94] Neumann, Nové prameny, 172.
[95] Altmann, u. m.
[96] Stöller, Österreich im Kriege gegen die Hussiten, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich, XXII (1929), 16.
[97] Hosák, Uh. Ostroh ve válkách husitských, ČPřSTČs, XLIII (1935), 27.
[98] Sedláček, Die Reste der ehem. Reichs.- u. k. böhm. Register, VSN, 1916, 99. Až do nedávna psali historikové o obležení Ždánic a nikoliv Ostrohu. Konec tomuto tápání učinil Hosák citovanou studií, k čemuž pouze dodávám, že ve zprávě lehnického děkana z 25. 4. 1422 (UB, I, 190) stojí výslovně „Steynicz ader Ostrow". V bojích o Ostroh pomáhal císaři zvláště bánovský rychtář Adam s bratry Mikulášem a Pavlem, začež dostal odměnou polovici tamního mlýna, však když se husité na něm za to mstili, tedy mu za to císař daroval ještě další polovinu. (Hosák, U. d., 28, p. 138.)
[99] Neumann, Nové prameny, 170.
[100] U. d., 171.
[1] U. m.
[2] Österreich im Kriege etc. 18.
[3] Neumannnn, U. d., 172.

kud tentokráte nebezpečí nového husitského vpádu hrozilo, to byly zase Jevišovice,[4] Martinkov[5] i hrad Cornštejn.[6] Považíme-li, že Jevišovice byly v troskách a jejich držitel v zajetí, tedy můžeme považovati tuto vzporu za více snad lidovou nežli šlechtickou. O těchto dosud málo známých bojích lze říci aspoň tolik: Podle zprávy zástupce města Basileje přepadli husité Jemnici právě 10. března. V městečku byli zrádcové přející nepříteli a tito prorazili městskou zeď. Avšak vévoda Albrecht přitáhl s vojskem svým na pomoc a husité se dali na útěk.[7] Jak již řečeno, znojemské účty nevědí o Albrechtovi, nýbrž o Pucheimovi, a protože 10. března (tedy v den přepadu) posílali znojemští zprávy Albrechtovi o Jemnici a Jevišovicích,[8] tedy nelze pochybovati, že aspoň s počátku tam vévoda nebyl. Možno tedy říci, že první vojenskou pomoc poskytl jemnickým Pucheim a brzy na to, že přitáhl i Albrecht. Kolem 19. března zuřily ještě u Jemnice boje, neboť toho dne znojemští dali se tázati v Jemnici a Drosendorfu, jak se tam jejich žoldnéřům vedlo, a zároveň i poslali do Jemnice svého zvěda.[9] Vážnost situace lze nejlépe posouditi ze schůzky obou panovníků v té době (19. března) v Mikulově konané.[10] Poslední zprávy o bojích u Jemnice jsou ve znojemských účtech ze dnů 12. a 19. dubna,[11] z čehož patrno, že byly skončeny bezprostředně před společným tažením Albrechta s císařem Zikmundem proti Ostrohu.

V té době zatím se obrátila pozornost všech k příchodu vévody Korybutoviče. Hlavním představitelem hnutí mezi husity pro povolání krále z Polska byl z Moravy uprchlý druhý Valdštýn, Hynek na Koldštýně. Tento kdysi prodléval v Polsku, odkud si odnesl do vlasti sympatie k bratrskému národu. Zaujímaje pak čelné postavení ve straně pražské, využil ho ve prospěch polské kandidatury.[12] Proto císař Zikmund, maje včasné a dobré zprávy, věnoval této záležitosti pozornost hned od samých počátků. Když v září 1421 vyjelo husitské poselstvo na Litvu nabídnouti českou korunu, tedy císař psal již 9. září vratislavským, že táhne na Moravu, k Olomouci, kde chce vyčkávati, co se bude díti a kdyby král polský Vladislav anebo litevský kníže Vitold chtěli něco podniknouti, tedy aby vratislavští s celou svou mocí mu přispěchali na pomoc.[13] Někdy počátkem roku 1422 psal kdosi vratislavským, že biskup olomoucký Jan Železný se dověděl od vévody těšínského Přemka novinu, podle níž litevský kníže

4 U. m.
5 U. d., 173.
6 U. d., 172.
7 RTA, VIII, 118.
8 Neumann, U. d., 172.
9 U. m.
10 Tamže.
11 U. d., 173. Koncem března měli znojemští ještě práci s Martinkovem (U. m.).
12 Pekař, Žižka, III, 110.
13 Jecht, CLS, II, 101—102.

Vitold sbírá vojsko, aby po velikonocích vtrhl do Slezska a odtud do Čech.[14] Nepodepsaný proto navrhoval, aby město Vratislav spolu s ostatními knížaty překazily Vitoldovi úmysl protáhnouti Slezskem. Víme, že ono tajné upozornění bylo pravdivé. Po velikonocích vyslal kníže Vitold svého synovce, Zikmunda Korybutoviče do Čech. Lehnický děkan položil vtrhnutí Korybutovo do Slezska k 21. dubnu a odhadoval jeho vojenskou sílu na 2500 jízdných. Podle něho prý Korybut mohl protáhnouti Slezskem až na Moravu téměř bez překážek.[15] To jest docela možné, považíme-li, že vévoda Albrecht byl zcela zaměstnán husitským odbojem na Znojemsku a císař Zikmund obléháním Ostroha. Zde však jest poopraviti běh událostí, jak byl až dosud líčen. Všichni historikové až dosud psali, že císař, dověděv se o příchodu Korybutově na Moravu, odtáhl spěšně do Uher. Byl to opět Hosák,[16] jenž poukázal na skutečnost (podle itineráře Zikmundova), že císař neodtáhl do Uher, nýbrž 26. dubna nastoupil pochod k Hranicím. To znamená, že neutíkal před Korybutem do Uher, nýbrž právě naopak, táhl proti němu. Tím pak si lze vysvětliti, že když Korybut přitrhl k Olomouci a vyzval město, aby mu slíbilo poslušnost, tedy měšťané místo odpovědi náhle vypadli proti němu a způsobili mu citelnou ztrátu 500 jízdných.[17] I obrátil se vévoda Korybut k opevněnému královskému městu Uničovu a když ani tam ho nechtěli přijati,[18] tedy dobyl města útokem. Korybut se zmocnil Uničova bez velikých ztrát. Tehdy prý byl vybit uničovský klášter minoritů.[19] V tomto městě přijímal Korybutovič po první pod obojí způsobou, aby takto veřejně ukázal, že přistoupil na podmínku, jakou si husité diktovali: přijetí jejich nauky. Korybut se zdržel v Uničově nějakou dobu a rozepisoval odtud na všechny strany do Čech i na Moravu, že jest zplnomocněn k převzetí vlády nad zemí. Jeden takový list obdrželi i Znojemští, kteří po poradě s vévodou Albrechtem Korybutovi zdvořile odpověděli, že složili přísahu věrnosti císaři Zikmundovi a vévodovi Albrechtovi a proto nemohou slíbiti věrnost a poddanství jemu.[20] Poněvadž však téhož dne poslali znojemští svého zástupce i na sjezd panstva do Brna, tedy z toho vysvítá, že odmítavá odpověď Znojemských, vyplynuvší nejen z domluvy s Albrechtem rakouským, měla snad býti příkladem i pro ostatní. I možno se domnívati, že pánové v Brně 25. května shromáždění, zůstali věrni císaři Zikmundovi i Albrechtovi. Důkazem toho jest, že Zikmund v té době (6. května) potvrdil znovu za zemského hejtmana Petra ze Strážnice.[21]

[14] Grünhagen, CCSSRR, VI., 14.
[15] UB., I, 190—191.
[16] Uh. Ostroh ve válkách husitských, ČPřStČs, XLIII (1935), 28.
[17] Nešpor, Dějiny města Olomouce v Mor. vlastivědě (Brno, 1936), 75.
[18] Tamže, p. 1. se dovídáme, že olomoučtí pomohli Uničovu proti Korybutovi 70 zbrojnoši a válečným materiálem.
[19] Neumann, Chroniken der mährischen Minoriten (Olomouc, 1936), 57.
[20] Týž, Nové prameny, 174. Odpověď znojemských viz tamže, 55—56.
[21] Dvořák, Dějiny Moravy, II, 120.

Bylo opravdovou ironií, došel-li právě v této době císaře list od papeže Martina V., v němž tento sděloval, že skoro celá Morava jest již podrobena a snad časem bude dosaženo úplného vítězství nad husity.[22] Jest pravděpodobno, že tento dopis asi vznikl pod dojmem pokoření husitské šlechty na podzim minulého roku.

Ve skutečnosti měl v oné době císař velmi mnoho starostí. Vysvítá to z plné moci udělené Petru ze Strážnice, jako zemskému hejtmanovi. Bylo to zmocnění „k jednání proti odporným Církvi křesťanské".[23] Z těchto slov patrno, že se jednalo o smlouvání proti husitům. Celá věc jest zahalena pro nedostatek dokladů do téměř neproniknutelného pláště tajnosti, takže lze se o ní vysloviti jen s výhradou. Máme totiž pouze dvě zprávy, z nichž možno usuzovati, že vskutku k nějakým jednáním tehdy došlo a rovněž snad i k nějaké výpravě. První jest sdělení šestiměstských, kteří přijeli do Olomouce na poradu měst svolanou císařem k 21. srpnu, však museli za ním jeti do Kroměříže.[24] Druhou jest dopis Jana st. z Michalovic do Žitavy a Zhořelce, v němž prosí tato města o pomoc, protože Korybut, chtěje upustiti od obléhání Opočna, má v úmyslu hnouti se k vůli knížatům slezským a pánům moravským.[25] Dopis tento jest datován 21. srpna, i možno se tedy na základě něho dohadovati, že Petrovi ze Strážnice se vskutku podařilo dosíci nějaké dohody moravského panstva se Slezany, což pohnulo Korybuta k rychlému obrácení proti nim.[26]

Jiná událost z prosince dokazuje, že Korybutovič měl příčinu obávati se dohody moravských pánů se Slezany. Jest to pád Mor. Třebové. V říjnu podnikli Slezané, Šestiměstští a Míšňané výpravu k Mostu v Čechách, která skončila neúspěchem. Na zpáteční cestě obsadili Slezané Mor. Třebovou patřící Bočkovi st. z Kunštátu. Listina o tom byla vyhotovena vévodou hlohovským Rumpoldem v Jihlavě (18. prosince).[27] Z listu patrno, že Třebovou obléhalo vojsko biskupa vratislavského[28] Konráda, Albrechta z Koldic, Bernarda Pyretka, rytíře Gersdorfa a Durinka. Když se vojsko přiblížilo k městu, tedy třebovský purkrabí Hanuš Schwarz vyjel mu naproti a nabídl mu

22 RTA, VIII, 120. Takto se o motivaci papež. listu vyslovil vydavatel Kerler.

23 AČ, III, 495.

24 Jecht, CLS, I, 90.

25 UB, I., 221. Cf. též Jecht, CLS, I, 120.

26 Olomoučtí měli tehdy asi nějaký zvláštní zájem na Krnovsku, neboť dali Hanuši Küchenmeistrovi a Vítkovi (Witticho) z Vilsdorfa 1000 kop gr. za odstoupení města a hejtmanství v Krnově. Protože však pro nepokojné poměry nemohli onu sumu vyplatiti, tedy se 29. září zavázali, že budou každoročně platiti v Nise 50 kop gr. Zem. arch. mor. rkp. 343 (Kodex Václ. z Jihlavy), fol. 3. (Opis prof. Nešpora v měst. arch. olomouckém.)

27 Neumann, Nové prameny, ST, VI., 18.

28 Dle dopisu maršálka něm. řádu Ludv. v. Lanszena z 12. 12. 1422 (SSRRSS, VI, 25) k velmistrovi, byl tehdy vratislavský biskup v Opavě, kde všichni čekali v nejistém očekávání a na zprávy o husitech. Patrno z toho, že biskup Konrád si nebyl jist vítězstvím. Přemek opavský se chystal jeti pod glejtem k císaři do Prešpurku, kdež naň císař čekal. 13. 12. měli dle sdělení maršálkova opustiti všichni Opavu.

vydání hradu pod podmínkou svobodného odchodu se všemi věcmi. Vévoda nabídku přijal a vratislavský biskup jakožto nejvyšší velitel převzal město. Schwarz se mimo to i zaručil, že čtyry dny po odchodu nebude nepřátelskému vojsku škoditi.[29] Takto byli moravští husité připraveni o pevné místo v severní části země. Listinou touto jest opraveno tvrzení Tomkovo,[30] dle něhož prý Slezané a Lužičané po nezdařilé výpravě někdy kolem 18. října odtáhli za hranice. Takto vidíme, že slezské vojsko bylo za vedení biskupa vratislavského počátkem prosince před Mor. Třebovou a že vévoda hlohovský Rumpold ležel tehdy v Jihlavě.

Jinak možno s konce roku 1423 utvořiti si představu o velikých vydáních s válčením spojených. Jest to kvitance pro Bertolda z Mangenů, dle níž onoho roku stálo vydržování posádek v Mor. Budějovicích, Jihlavě, Jemnici, Znojmě a Pohořelicích 28.850 funtů šilinků, 19 feniků. Vojsko v pohraničním Drosendorfě a Býdově (Weidhofen) stálo v r. 1422 2509 funtů šilinků, 23 denárů.[31]

OD DĚDIČNÉHO POSTOUPENÍ MORAVY ALBRECHTOVI RAKOUSKÉMU DO KONCE VÁLEK HUSITSKÝCH (1423-1431)

Nový rok 1423 začínal císař Zikmund ve znamení spojeneckých smluv. Činil tak u vědomí vážnosti husitského nebezpečí. Při uzavírání smlouvy s knížaty slezskými a Šestiměstím pronesl císař slova, jimiž charakterisoval své postavení v oné době: Korybut byl poslán k posílení husitství a vyhubení katolictví. Tím byla husitům dodána odvaha a oni způsobili veliké škody nejen v Čechách, nýbrž i na Moravě a ve Slezsku. Kdyby býval Vitold nebyl poslal Korybuta, bývalo by bylo veta po husitství![1] Nejdůležitější smlouvu sjednal císař dne 5. února 1423. Jí předal Zikmund Albrechtovi rakouskému dědičně celou Moravu vyjma její část jižně od Hané a Bečvy, kterou chtěl připojiti k Uhrám. Císař si totiž chtěl ponechati tato místa: Uh. Hradiště, Uh. Brod, Veselí nad Moravou, Hodonín, Bzenec, Buchlov, Střílky, Orlovice a Cimburk.[2] Kdyby však císař zemřel bez mužského potomka, měl i tento kraj připadnouti Albrechtovi. Tento se naproti tomu zavázal, že poskytne svému tchánovi novou a vydatnou pomoc. Podobný závazek učinil císaři i vévoda míšenský Bedřich, však liknavostí Zikmundovou k výpravě nedošlo.[3] Za těchto

29 Neumann, Nové prameny, u. m.
30 Dějiny válek husitských, 258.
31 Kurz, Österreich unter Albrecht etc. II, 327.
1 Grünhagen, SSRRSS, VI, 25.
2 Sedláček, Zbytky register králův českých, atd., HAČA, 39 (Praha 1915), str. 170.
3 Dvořák, Dějiny Moravy, I, 3, 295. Že na Moravě byly očekávány v té době

nepříznivých okolností dosáhl císař aspoň diplomatického úspěchu smířením se s polským králem Vladislavem a litevským knížetem Vitoldem, kteří mu dokonce slíbili vojenskou pomoc. Pro Moravu mělo toto narovnání zatím ten význam, že císař dopsal Petrovi strážnickému z Kravař, jakož i jiným pánům moravským, aby nečinili žádných potíží Zikmundovi Korybutoviči až v důsledku kežmarské smlouvy opustí Čechy a potáhne Moravou zpět.[3a]

Vlastní události moravské však zůstávají historikovi utajeny až do první polovice května, kdy strana pod jednou obléhala hrad Náměšť. V čele výpravy byl biskup Jan Železný a s ním Petr z Kravař, Václav z Dubé na Leštně a jiní moravští páni, „kteříž v ten čas před hradem Náměščem leželi". Obležení skončilo smlouvou dne 13. května uzavřenou, kterou byl sjednán mír mezi císařem a Ctiborem Tovačovským z Cimburka na Drahotuších pod těmito podmínkami: 1. Ctibor bude pomáhati císaři proti všem kromě bratra svého Jana Tovačovského. Dokud se Jan Tovačovský nesmíří s císařem, nesmí Ctibor ani jej, ani jeho služebníky pouštěti k sobě na Drahotuše, ani mu nesmí pomáhati. 3. Ctibor propustí všechny vězně.[4] 4. Smlouva tato byla nepopíratelným úspěchem, neboť zbavovala Jana Tovačovského potud pomoci jeho vlastního bratra Ctibora, dokud se nepřidal ke straně pod jednou. Proti novému nebezpečí, jaké tehdy hrozilo Moravě z Čech, byl to jen malý úspěch.

V Čechách se strana pražská smířila s táborskou a protože husité byli dědičným předáním Moravy Albrechtovi pobouřeni, tedy Pražané, nemajíce se co báti Táboritů, podnikli někdy v té době tažení na Moravu. Tomek[5] klade tuto výpravu do druhé polovice června, neboť se jí súčastnil i Hynek z Valdštýna, který ještě 11. června meškal se Žižkou v Litoměřicku. Pekař[6] na základě této doby usuzuje, že rozhodnutí o výpravě na Moravu uzrálo asi někdy v květnu nebo červnu, t. j. v době, kdy Pražané přijali nabízené sobě prostředkování krále polského Vladislava, však hned při tom odmítnuli, co jim polský zástupce Sestřenec asi nepřímo nadhodil, totiž příměří s císařem Zikmundem. To byla jedna příčina tažení na Moravu. Druhou asi byly zprávy o válečných přípravách Albrechtových. Pekař se dále domnívá, že Pražané asi chtěli založiti svou hegemonii i na Moravě, čili hodlali tam provésti totéž, co učinili v Čechách v roce 1421, však bez pomoci Táborů, pouze s přispěním svých šlechtických stoupenců.

nové boje, to jest nejlépe viděti na oslavanských cisterciačkách, jež prostřednictvím probošta premonstrátek v Kounicích obdržely od papeže Martina V. dovolení (12. 3. 1423), že se smějí utéci před husity do Brna. (Volný, Kirch. Topogr., Br. Diöz., II, 21.)

[3a] U. B., II, 504, srov. Tomek, Války, 271.

[4] AČ, III, 282.

[5] Dějiny válek husitských, 279, p. 89.

[6] Žižka, III, 207—208.

V čele výpravy stáli z Hradecka Bořek z Miletínka, po jeho boku stáli čtyři šlechtici, jimž na husitském vítězství na Moravě záleželo asi i z důvodů osobních. Byli to oba bratří z Kunštátu, Viktorin na Pardubicích a Hynek na Poděbradech, dále oba Valdštejnové, Hašek ostrožský a Hynek z Koldštýna. Tomuto asi tažení padl za oběť klášter cisterciáků ve Žďáře, jenž byl nejprve vydrancován a potom vypálen, takže pouze konventní kostel (asi protože v něm byla rodinná hrobka pánů z Kunštátu) zůstal ušetřen. Řeholníci byli většinou různým způsobem povražděni, jen opat Jan s několika spolubratry zachránili se útěkem do Brna.[6a] Husité vnikli hluboko do země, až ke Slavkovu a odtud dále ke Kroměříži, kde se jim postavilo na odpor německé vojsko zesílené snad voji Albrechtovými. V čele katol. vojska stál sám olomoucký biskup Jan Železný, vévoda opavský Přemek, zemský hejtman Petr Strážnický z Kravař a Václav z Dubé a Leštna. Došlo k velmi krvavé bitvě, v níž obě strany utrpěly značné ztráty a která skončila obsazením města husity. Při tom byl tamní kolegiátní chrám vypálen, rozbořen a liturgické nářadí zničeno.[6b] Tehdy upadli do zajetí Jan Bítovský z Cornštejna a Jiří ze Šternberka na Lukově. Od Kroměříže postupovali husité dále a dobyli Vyškova, tvrze Trávníka, Otaslavic a Strážiště u Prostějova. Olomoucký biskup však nezoufal v době tak zlé, nýbrž obnovil boje o Kroměříž a vskutku se mu podařilo za pomoci čerstvého vojska dobýti jej zpět. Ustoupivší husité dobyli cestou Kvasic a Přerova, načež nastoupili na zpáteční cestu do Čech. Pekař napsal, že s moravským katolictvím by bývalo ještě hůře, kdyby bývalo nedošlo v Čechách k události nutící Pražany, aby se vrátili rychle domů. Zatím, co totiž Pražané válčili na Moravě, Táboři zneužili jejich nepřítomnosti k útoku na jejich nechráněné posice v Čechách. Proto pražské vojsko muselo se co nejdříve stáhnouti domů, čímž bylo pomoženo ohroženému katolictví na Moravě.

O událostech moravských v létě 1423 víme celkem málo. Co však víme, to zdá se dosvědčovati tísnivé postavení katolíků, kteří se snažili získávati jednak nové spojence, jednak byli ochotni vyjednávati s husity. Tak mělo dojíti 24. srpna v Brně k vyjednávání obou stran. Nejprve vyvstaly těžkosti s glejtem pro husity. Povolnost katolíků (což jest pro jejich postavení příznačno) jest nejlépe viděti z toho, že konečně navrhli, aby husité sami předložili text, katolíci pak že se o něm uradí a uznají-li ho za přijatelný, tedy že jej schválí. Tak se vskutku stalo, avšak další jednání se rozbilo o způsob, jakým mělo býti rozhodnuto. Husité totiž žádali pro sebe předsednictví při slyšení stran. Nejhorší však bylo, že chtěli přisouditi rozhodování ve sporných otázkách pánům, takže mělo býti schváleno nebo zamít-

[6a] Drož, Dějiny kláštera a města Žďáru (Ždár, 1903), 86, domnívá se, že vyvrácení kláštera se událo v r. 1422.

[6b] Neumann, Z dějin bohoslužeb v době husitské (Hradec Kr., 1922), 251.

[7] Dvořák, U. m.

nuto vše, co by oni buď schválili nebo zamítli.[8] Není tudíž divu, že k jednání vůbec nedošlo.

Hojnější zprávy o Moravě máme z podzimu 1423, kdy Žižka vpadl do země. Stalo se tak asi počátkem září, kdy příměří ujednané s Pražany umožnilo Žižkovi vpád na Moravu. Tehdy asi vydal Žižka svůj vojenský řád, jenž má pro Moravu ten význam, že jest na něm podepsán mimo jiné i držitel stále nepokojného husitského střediska Jevišovic, Boček z Kunštátu, z čehož vysvítá, že Jevišovice náležely tehdy k radikálnímu Táboru Žižkovu. Žižka nastoupil obvyklou cestu na Moravu, totiž od Čáslavi k Něm. Brodu a odtud na Jihlavu.[9] Jihlavané se mu postavili na odpor, Žižka však je zahnal až k městským příkopům.[10]

Jediná bližší zpráva o tažení Žižkově na jihozápadní Moravu jest záznam o obležení Telče kolem sv. Matouše (21. září). Pekař[11] vyslovuje na základě toho mínění, že útok Žižkův na linii Jihlava—Telč by ukazoval směr na jihozápadní Moravu nebo i proti Rakousům. Znalci dějin telečských tvrdí,[12] že výprava směřovala k Telči přes Jemnici a Slavonice. Pekař[13] prohlašuje místní starou tradici telečskou za věcnou. Toto podání nemluví však o Žižkovi, nýbrž o Bzdinkovi z Vicemilic, což nemusí nijak odporovati zprávám mluvícím o Žižkovi, neboť Bzdinka byl hlavním vůdcem Žižkovým v radikálním Táboře královéhradeckém. Tím jest ovšem i řečeno, že starý původní Tábor neměl na obležení Telče žádné účasti. Místní podání vypravuje o dobytí Telče takto: Za vedení Bzdinkova dobyli husité města, při čemž bylo něco obyvatel na náměstí pobito a čtyři konšelé byli vyhozeni okny radnice ven. Mezi nimi byl i 81 let starý rychtář Jakub pernikář, jenž po několika dnech podlehl svým zraněním.[14]

Jinak o této výpravě nelze říci nic bližšího. Jen tolik možno dodati, že podle nejnovějšího badání snad Žižkova (či Bzdinkova) výprava přece směřovala do Rakous. Dovídáme se totiž, že císař tehdy (22. září) meškal v Břeclavi a snad chtěl odtud pomoci svému zeti Albrechtovi proti nepříteli táhnoucímu do jeho[15] země.

[8] Ondřej řezenský (vyd. Leidinger ve „Quellen und Erörterungen zur bayrischen und deut. Geschichte, Neue Folge, I. Bd., Mnichov, 1903), 414.

[9] Tomek, Dějiny válek husitských, 283—284.

[10] d'Elvert, Geschichte .. Iglau (Brno, 1850), 104—5. Autor pochybuje o tom, že by býval Žižka donutil Jihlavu k smlouvě, dle níž mu nikdy nebude překážeti, když potáhne kolem, naopak, že mu město vždy dodá potraviny i peníze, kolik bude potřebovati. Text tento viz u Cerroniho (zem. arch. mor.) II, 170.

[10] d'Elvert, tamže.

[11] Žižka, III, 212.

[12] Beringer-Janoušek, Město a panství Telč (Dačice, 1893), 12.

[13] Žižka, IV, 131.

[14] Tamže, viz též Volný, Die Markgrafschaft Mähren, VI (Brno, 1846), 515.

[15] Hosák, Uh. Ostroh ve válkách husitských, ČPřStČs, XLIII (1935), 29, p. 42. Můžeme se domnívati, že na jz. Moravě nastalo později na podzim uklidnění, neboť 14. září vrátily se již oslavanské cisterciačky z Brna domů. (Volný, Kirch. Top. Brünner Diöz., II, 21.)

Na Vše svaté mělo v Brně dojíti k jednání katolíků se stranou pražskou o smír, ale ke sjezdu vůbec ani nedošlo. Protože však prostředníkem ve smiřovačkách byl polský král Vladislav, tedy jednání neuvázlo, nýbrž jeho vlivem byl stanoven nový termín, a to na počátku roku 1424. Pražané si vyžádali k vyjednávání dvě husitská města na Moravě a to buď Kroměříž anebo Uničov.[16] Na základě toho možno považovati obě jmenovaná města za důležitá ohniska husitství v oné době a možno se i domnívati, že v r. 1423 na husitech zpět vybojované město Kroměříž neudrželo se dlouho v rukách katolických. O dalším jednání nelze podati nic bližšího, ba nelze vůbec zjistiti, zdali k němu vůbec došlo. Že se tak asi nestalo, lze tušiti z dalších konfiskací na Brumovsku patřícímu Bočkovi z Kunštátu. Někdy v listopadu nebo prosinci zastavil císař tvrz Stráně s městečky a osadami Němčí, Suchá Loza, Báňov a Slavkov. V dalších zástavách z téhož statku pokračoval císař v lednu a únoru 1424. Tehdy zastavil Bílence s mýtem, Štítnou, Lačnov, Vel. a M. Lídče, Potec, Ščudlov a Nedušov. Tyto zástavy dostal v r. 1421 odvolavší Miroslav z Cimburka.[16a]

Pro stav husitství na Moravě v roce 1424 má význam list Albrechta rakouského z 5. června 1424,[17] dle něhož husitství na Moravě ohrožovalo jeho Rakousy. To znamená, že moravské husitství bylo tak silné, že mohlo pomýšleti i na výboj. I uzavřel Albrecht s císařem dne 2. června smlouvu o novém tažení proti husitům, jež bylo položeno k sv. Janu Kř. (24. června). Účelem jeho bylo vlastně tažení do Čech za pomoci Němců, Čechů, Maďarů a Moravanů,[18] ale to právě podmiňovalo i pokoření Moravy. Proto uvedeným již listem ze dne 5. června vyzývá Albrecht pana Neudeckera, by se k 1. červenci dostavil do Lávy, odkud s ním vytrhne proti husitům. Prý Zikmund a knížata mu dodají k výpravě dosti lidu.[19] Zikmund hledal v té době pomoc u kurfiřtů. Tak 14. června psal kurfiřtu braniborskému Fridrichovi I., že chce vyhladiti kacířství v Čechách, pročež stáhl svá vojska s tureckých hranic proti husitům. Jemu na pomoc půjde i Albrecht rakouský. Ve skutečnosti však vidíme, že Albrecht nejprve nastoupil tažení proti sobě bližší Moravě a teprve potom chtěl táhnouti dále do Čech.[20]

O této výpravě možno spolehlivě říci, že se neomezila pouze na jihozápadní pohraniční území, nýbrž že Albrecht protáhl značnou částí země. Dle Ondřeje řezenského[21] vytrhl vévoda do pole proti moravským husitům kolem sv. Jana Kř. (24. června). Kronika měšťa-

16 Dvořák, Dějiny Moravy, I, 297.

16a Sedláček, Die Reste der ehem. Reichs- und königl. böhm. Register, VSN, 1916, 99.

17 Stöller, U. d., 26—27.

18 UB. I, 342.

19 Stöller, u. m.

20 UB, I., 342.

21 Vyd. Leidinger, 421

na vídeňského[22] vypravuje, že to bylo velké vojsko složené jednak z rakouského lidu, jednak z Maďarů poslaných mu na pomoc Zikmundem. Rakouské voje vedl zemský hejtman hornorakouský Reinprecht z Waldsee, vrchním velitelem byl Jan hrabě ze Schauenburka.[23] 27. července ležel Albrecht polem u Otaslavic[24] na Prostějovsku a v polovici srpna dorazil do Olomouce,[25] kde se spojil s Janem Železným. Považíme-li, že Albrecht potřeboval na poměrně krátkou cestu od Prostějova do Olomouce tři týdny, pak můžeme se právem domnívati, že tato zdlouhavá cesta se dála ve znamení bojů s husity. Spojení Albrechtovo s biskupem olomouckým dává tušiti přípravy k tažení většího rázu, jež bylo lze provésti jen shromážděním silného vojska. Albrecht prý ležel na Moravě přes celé léto[26] a zcela potřel jednak husity, jednak ty, kteří se vzepřeli jeho nadvládě.[26a] Z toho patrno, že Albrecht viděl na Moravě dvojího nepřítele: husity a povstalce. Na přímluvu kardinála-legáta Brandy přijal Albrecht poražené husity na milost.[26b] Císař Zikmund se výpravy osobně nezúčastnil, neboť v rozmluvě s kurfiřty v uherském Langendorfě (v druhé polovici srpna) pravil, že jeho syn Albrecht mešká na Moravě na tažení proti husitům, a kdyby bylo potřebí, že by tam za ním také zajel.[27]

Podrobení Moravy vévodou Albrechtem vyvolalo ovšem u husitů v Čechách rozruch. Nastalý obrat v politických událostech země české stal se vhodnou příležitostí k neprodlenému vypravení pomocných vojsk husitských na Moravu. Do Prahy totiž přibyl po druhé Zikmund Korybutovič, tentokráte proti vůli krále polského a vévody litevského. Pražané jej chtěli míti dokonce svým králem, čehož Korybut využil ve svůj prospěch a v listě k císaři Zikmundovi a vévodovi Albrechtovi dal si titul „krále požádaného" a zároveň vypověděl oběma panovníkům nepřátelství. Proto i Pražané přerušili vyjednávání s císařem započaté, dohodli se s Tábory a za vedení Žižkova vpadli na Moravu, aby ji vysvobodili z područí Albrechtova.[28] Tím ovšem byl pohřben Albrechtův návrh daný Oldřichovi z Rožmberka (26. července[29]), aby se poradil s ostatní šlechtou v Jihlavě nebo jinde na Moravě za účelem obnovení míru v Čechách.

22 Chronicon Paltrami, viz. Kurz, Österreich unter Albrecht, II, 94.

23 Kurz, U. m.

24 Stöller, U. d., 27. Tam byl ještě 28. června, a psal odtud Oldřichovi z Rožmberka, aby působil na pány z Čech, by se dostavili k jednání do Jihlavy. (U. B., II, 506.)

25 Kurz, U. d., 94, p. b) cituje list Albrechtův daný v Olomouci 20. srpna 1424, kterým vévoda slíbil Reinprechtovým žoldnéřům náhradu za škody utrpěné v poli.

26 Kurz, II, 94 na základě citované víd. kroniky.

26a Kurz, U. d., 97. nazývá tažení Albrechtovo „siegreich".

26b Citovaná víd. kronika u Peze, SSRRA, I.

27 RTA, VIII, 372.

28 Dvořák, Dějiny Moravy, 297.

29 Loserth-Beck, Urkundliche Beiträge zur Geschichte der hussit. Bewegung ... in Mähren, ZVGMS, I (1897), 57.

Albrecht rakouský však dobře věděl, co se v Čechách připravuje, a proto svolal již před sv. Michalem (29. září) hotovost z obojích Rakous a Štýrska do Lávy, odkud chtěl vpadnouti na Moravu. Vskutku se tak stalo, a jak vypravuje kronika kláštera klosterneuburského,[30] vpadlo prý Albrechtovo vojsko v počtu 100.000[31] mužů na Moravu a podmanilo si některá města i hrady. Pak proniklo i dále do vnitra země, zpustošivši při tom na sto osad. Za takových okolností zemřel Žižka u Přibyslavi (11. října).

Po smrti Žižkově se stal vrchním velitelem husitských vojsk Zikmund Korybutovič, jejž v prvním čase zastupoval Mikuláš z Lamberka. Ostatní vojsko táborské vedl Jan Bzdinka z Vicemilic. Patrno z toho, že starý moravský opovědník Sokol zůstával stále věren staršímu, radikálnímu táboru Žižkovu, jenž po smrti vůdcově si dal jméno „Sirotci". Korybutovič jako nejvyšší husitský velitel opověděl císaři i vévodovi Albrechtovi. V opovědném listě se prohlásil za obránce husitství a národního jazyka. Korybut vyrazil hned po vypovězení nepřátelství do pole, vtrhl na Moravu, kde se u Velkého Meziříčí[31a] spojil s vojskem Bořka Dohalického, a v úhrnném počtu asi 20.000 mužů mířil k Ivančicím, jež byly dobyty útokem, když před tím padlo cestou husitům do rukou několik hradů. Tehdy se husité zmocnili pevného kláštera třebíčského. Od Ivančic se dalo vojsko na severozápad, kde dobylo Boskovic, Letovic a Mohelnice.[31b] Až do nedávna neznámá pozdější vsuvka Starých letopisů českých vypravuje, že letovičtí soukeníci se utekli na tamní hrad, odkud se husitům zoufale bránili. Nepřátelé byli proto nuceni podniknouti třikráte útok nežli jim padl letovický hrad do rukou. Když se stali jeho pány, tedy povraždili hradní posádku a sházeli ji dolů se srázného vrchu, pod nímž mrtvoly se nakupily v hromadu, která způsobila, že voda vystoupila z řečiště. Potom odtáhli husité ke Svitavám, kde se utábořili na lukách, kamž dovezli i kořist z Boskovic, sestávající hlavně z dobytka a tří vozů piva.[31c] Odtud odbočili husité k Mohelnici, které se úskokem zmocnili a kde pak spáchali hrozné krveprolití. Obyvatelé nežli by se stali husity, raději volili smrt za víru. I utekli

[30] Zeibig, Chronicon Claustro- Neoburgense, AOG, VII. (Vídeň 1851), 248.

[31] Kronika vídeň. měšťana u Peze, SSRA, I, 733.

[31a] Závodský, Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí (Vel. Meziříčí 1937), str. 12 cituje rukopisnou kroniku meziříčskou, sepsanou na základě místních historických pramenů občanem Vlčkem. Tento se v ní dovolává zápisu purkrechtních knih z let 1423—1424, podle něhož snad v této době polapili meziříčtí ve své městské bráně čtyři muže podezřelé z vyzvědačství ve prospěch husitů. Při výslechu měli býti mučeni, však na přímluvu některých měšťanů, zvláště ale paní meziříčských byli propuštěni. Tato časově neurčitá episoda nám dává tušiti, že Velké Meziříčí bylo tehdy v rukách katolických, však mezi jeho obyvateli byli někteří (i ženy) sympatisující s husitstvím.

[31b] Tomek, Dějiny válek husitských, 307—308.

[31c] Pekař, Žižka, III, 213.

se do kostela, čekajíce tam na smrt mučednickou. Celkem bylo tehdy v Mohelnici povražděno na sedm set osob.[31d]

Tyto všechny krvavé úspěchy působily na moravskou šlechtu (slíbivší nedávno Albrechtovi rakouskému věrnost) tak, že se znovu přidala k husitům.[32] Dokonce i sám zemský hejtman Petr z Kravař přešel k nepříteli.[33] Prokop Holý se tehdy octnul rychlým pochodem před Ivančicemi (snad před tím znovu dobytými Albrechtem), dobyl jich zpět, opevnil je a vybudoval z nich důležitý opěrný vojenský bod. Potom táhl Prokop Holý dále na Břeclav, zmocnil se jí a husité odtud vpadali až k Vídni.

Tyto nové úspěchy husitů donutily Albrechta rakouského, aby ještě v zimě podnikl novou výpravu proti nim. I rozkázal, aby na sv. Severína (23. října) všechen zbrojný lid z obojích Rakous vytrhl do pole. Výprava tato skončila 30. listopadu, kdy se Albrecht vracel přes Brno do Vídně. Počasí bylo tehdy již velmi chladné, takže mnoho lidu pozutíkalo Albrechtovi z pole. Nicméně se mu podařilo proniknouti přes Brno a Olomouc na severní Moravu,[33a], kde se mu vzdal Zábřeh patřící ovdovělé Perchtě ze Šternberka. Albrecht roztrpčený nad několikerou již věrolomností moravských husitů, nevzal tentokráte město na milost, nýbrž dal vyvražditi veškero obyvatelstvo.[34] Vrátiv se pak do Vídně, zavedl soud nad zrádným Petrem z Kravař. Vévodu Albrechta na procesu zastupoval Jan ze Schauenburka a Hans z Wieden-u. Petra zastupovali Jan z Kravař a Jimram Doubravka z Doubravice. Možno se domnívati, že Petr se asi nepodrobil, neboť i následujícího roku držel zase s husity.[35]

Rok 1425 začínal na Moravě bouřlivě. Již v lednu prosila městská rada olomoucká Albrechta rakouského i zemského hejtmana o zesílení posádky v městě samém i v blízkém klášteře Hradisku, jelikož nepřítel stále mohutněl.[36] Někdy v lednu obsadili husité hrad Hluboké (u Velké Bystřice), odkud olomouckým velice škodili, ovládajíce údolí řeky Bystřičky. Největším nebezpečím pro město však bylo dobytí kartuzie dolanské, prý lstí. Mnichové prý se mohli zachrániti jen rychlým útěkem. Olomoučtí, jsouce sobě vědomi, co může pád Dolan pro ně znamenati, chtěli těžiti z okamžité situace a proto podnikli útok na klášter dříve, nežli tam přišlo nové husitské vojsko. Byli však odraženi. Brzy na to poznali olomoučtí oprávněnost svých obav. Husitská posádka dolanská, dostavši posilu, jala se

[31d] Neuman, Katoličtí mučednici doby husitské, 79.

[32] Kurz, Oesterreich unter Albrecht, II, 94.

[33] Stöller, 28.

[33a] Na těchto stranách snažil se císař ochromiti válečnou sílu husitů počátkem roku 1424, ky dopsal polskému králi Vladislavovi, že poněvadž s ním nedávno uzavřel úmluvu, tedy jej žádá, by zakázal svým poddaným jakoukoliv podporu husitům i spojení s nimi. Zakazuje dovoz olova v celém kraji od Těšína až po Kladsko i do měst ležících na moravských hranicích. (Grünhagen, SSRRSS, VI., 39.).

[34] Zeibig, U. d., 248.

[35] Stöller, U. d., 29.

[36] Loserth-Beck, U. d., 57.

nutiti selský lid, aby se k ní připojil, vymáhala na něm holdy, a co pro město Olomouc bylo nejhorší, bylo jeho odříznutí od okolí, čímž bylo zcela znemožněno jeho zásobování. Husité vzkázali na př. do Prostějova, Lipníka i jinam, aby se nikdo pod trestem smrti neopovážil zásobovati Olomouc, a také svou hrozbu skutečně prováděli. Některé z polapených zásobovatelů zabili, jiným usekali ruce anebo nohy. Když si dolanští husité zvolili dva hejtmany, tedy došlo proto mezi nimi ke sporům, za kterých se obrátili do Prahy „zum Rewschissen herczogen", t. j. ke Korybutovičovi, prosíce, aby jim dal pána, a slíbili mu býti poslušni, bude-li jejich pánem. Z toho patrno, že dolanská posádka husitská se hlásila ke straně Korybutově, pročež mohla i žádati v Praze o posilu. Zatím husité opevňovali dobytou kartuzii, nutíce k tomu i sedláky.

Dalším nebezpečím pro Olomouc byl osud blízkého, rovněž pevného kláštera Hradiska. Z příčin pochopitelných odešel z něho opat s většinou konventu i se služebnictvem a zanechal klášter na opatrování purkrabímu, k němuž Olomoučtí neměli ani trochu důvěry.

Jiným nebezpečím byla ztráta hradu Majetína na Olomoucku. Dle popisu olomouckých měšťanů byl to dobře opevněný, vodní hrad, s hlubokými a daleko sahajícími příkopy, mohutnými zdmi a věžemi. Město prosilo Albrechta rakouského o vojenskou pomoc, která by tato pevná, však ztracená místa mohla znovu obsaditi a obnoviti opětovné spojení Olomouce s krajem a tím i jeho zásobování. Prý dosud marně žádali o pomoc, nedávno jejich posel byl zachycen husity na Mejlicích.[37]

Nelze přesně říci, jak byla žádost města Olomouce vyřízena, ale možno souditi, že město nebylo v době tak těžké ponecháno samo sobě. Věrné Albrechtovo město Znojmo přispěchalo Olomouci na pomoc. Jeho zbrojnoši přibyli do Olomouce hned po dobytí kláštera dolanského a byli na oněch stranách plných osm týdnů.[38] V té době bylo město v takovém nebezpečí, že prosilo o pomoc i Leopolda Krajíře a Hechta z Rosic. Odůvodnění žádosti nás obeznamuje s poměry po pádu Dolan. K tamním husitům (jak Olomoučtí praví) přešlo mnoho sedláků, opevní-li se pak tam husité, tedy bude těžko co proti nim podniknouti. Olomoučtí prý jsou ve dne v noci přepadáváni z Dolan.[39] Nazítří zase prosilo město Jana Jičínského z Kravař, by s vévodou opavským Přemkem a Krajířem sídlícím ve Vyškově pomohli dobýti Dolan zpět. V tomto smyslu psala městská rada olomoucká i biskupovi Janu Železnému, aby působil na uvedené pány. Oni prý byli od Dolan odraženi spolu s hejtmanem litovelským.[40]

V této době docházelo kolem Olomouckých k jakémusi důležitému

[37] Celá tato podrobná zpráva jest podle listu olomouckých k Albrechtovi rak z února (bez udání dne) 1425. Viz UB, I., 373.

[38] Neumann, Nové prameny atd. ST, VI., 180.

[39] UB, I., 375.

[40] U. m

třídění duchů, které však nebylo tuze v jejich prospěch. Poznali jsme již na sklonku roku 1424 změnu chování Petra z Kravař. Olomoučtí neměli k němu více důvěry, neboť 12. února oznamovali Albrechtovi rakouskému, že Petr sbírá vojsko, avšak neznámo, k jakému cíli. Olomoučtí netušili v tomto podniku nic dobrého.[41] V jiném, blíže nedatovaném, rovněž z února pocházejícím listě, psali o Petrovi, že když dobyli Majetína, tedy jim jej Petr nechtěl nechati v držení, a když mu hrad vydali, tedy jej svěřil jakémusi Valentinovi, jenž majetínský hrad dal zase... husitům.[42] Možno se tedy domnívati, že v první polovici února 1425 byl Petr z Kravař ještě jakž takž ve styku s katolickou stranou, avšak počínal se již znovu kloniti k husitům. Jest pravděpodobno, že k otevřené roztržce Petra Strážnického z Kravař s katolíky došlo, když husitský tábor náhle opustil a ke katolíkům se přidal - Hašek Ostrožský z Valdštýna. Ve známém již dopise Olomouckých k Albrechtovi rakouskému z 12. února dočítáme se o blíže nejmenované osobnosti, která prostřednictvím rovněž nejmenovaného nabídla u Olomouckých služby své králi. Onen pisatel projevil ochotu vydati králi mimo jiné Šumperk, Jevíčko a učiniti cesty zase svobodnými.[43] Z událostí bezprostředně potom sběhlých vysvítá, že onou tajemnou osobností byl Hašek. Byl opravdu přijat na milost a hned jmenován moravským hejtmanem zemským, kteroužto hodnost až do nedávna zastával právě Petr z Kravař. To znamená, že oba pánové si vyměnili úlohy a Petr, byv vlastně sesazen z nejvyššího zemského úřadu, neměl již více příčin, aby stál po boku císaře Zikmunda i Albrechta rakouského. Však neučinil tak ihned, nýbrž až koncem února, neboť ještě 22. února vyslovovali Olomoučtí obavu, že se Petr asi přidá k husitům a s ním snad odejdou i Jan z Cimburka na Tovačově a Albrecht ze Šternberka na Lukově.[44]

Obavy Olomouckých byly oprávněné. Koncem března docházelo totiž k novým stranickým přesunům, jimiž předtuchy olomouckého magistrátu se objevily v barvách ještě temnějších. Někdy kolem 20. března byla konána na hrabě Hlubokém tajná porada, na níž někteří pánové přešli z katolické strany k husitské, a to do tábora pražského stojícího při Korybutovi. Vévodu opavského Přemka tam zastupoval jeho hejtman Mikuláš z Bludova. Zdá se, že Přemek měl na tuto poradu rozhodující vliv, neboť na jeho rozkaz vedl Mikuláš z Bludova Korybutovy zástupce Puchalu a Petra Holého k Přemkovi, který se radil s Jankem z Jičína, Jiříkem z Lukova a jinými ještě pány. Výsledkem porady bylo usnesení, že zatím ujednávají s Puchalou a Petrem příměří a že 14 dní před jeho vypršením vypovědí katolické straně nepřátelství.[45] Takto jest nám umožněno nahlédnouti do taj-

[41] UB, I., 378—379.
[42] U. d., 373.
[43] Tamže, 378—379.
[44] Tamže, 380—381.
[45] UB, I., 385—386.

ného vyjednávání moravských a slezských pánů s Korybutem a jeho povolání na trůn český.

V únoru se počínaly Olomouckým rýsovati před očima válečné přípravy osobností jimi právem podezřívaných, totiž Petra Strážnického a Jana Tovačovského. Petr totiž shromažďoval vojsko u Prostějova, které se tam zakopávalo a zatopovalo kraj vodou naplněnými příkopy. Podobně i Tovačovský shromažďoval všechny své poddané a nad to dokonce i poddané olomoucké.[46] Vzhledem k chování těchto pánů hleděli Olomoučtí jejich válečným přípravám vstříc s vážnými obavami. Koncem měsíce nebezpečí pro Olomouc vzrostlo ještě více, neboť husité se soustřeďovali v klášteře dolanském a dojížděli až před městské hradby olomoucké. Olomoučtí se obávali nočního přepadení.[47]

Ještě hůře bylo na Znojemsku a vůbec na celé jihozápadní Moravě. Celý kraj od Třebíče až k Pohořelicím vzplanul válečným požárem. Někdy v únoru bojovali Znojemští čtyři týdny u Třebíče a tři týdny byly v Pohořelicích. Kolem 18. února Znojemští vyslali svého posla do Templštejna k vůli zradě spáchané třebíčskými sedláky.[48] Počátkem března vypálili husité osadu Hostěradice. Nebezpečí u Třebíče trvalo stále, jak patrno z vysílání tam zvědů Znojemskými od 11. března až do 1. května.[49] Husité se však tentokráte neomezili na jihozápadní Moravu, nýbrž vpadli i do Rakous, pálíce a pustošíce. Vévoda Albrecht proto svolal zemskou hotovost a nařídil sraz k 21. březnu do Lávy. Situace vévodova byla tentokráte tím svízelnější, že byl odkázán sám na sebe a nad to ho ještě prosili o pomoc i Moravané. Vyprávěcí prameny celkem mlčí o tehdejších událostech rakouských, takže možno se domnívati, že husité, vidoucí válečné přípravy Rakušanů, raději odtáhli, pročež k jejich pronásledování asi nedošlo.[50]

Toto husitské nebezpečí způsobilo, že Zikmund rozšířil svůj obranný spolek s Albrechtem rakouským ještě i o markraběte míšenského Bedřicha. Císař oznámil své válečné plány zástupcům říšských měst na sjezdě ulmském (k 20. březnu a 15. dubnu). Pravil, že se dohodnul s Albrechtem o vedení denní války na Moravě po celou tuto zimu. V létě pak chce podniknouti válečné tažení, na kterémž má v úmyslu setrvati v poli co nejdéle, načež v zimě povede zase denní válku.[51] Takové byly plány Zikmundovy.

Císař měl kromě toho ještě jiné úmysly, jež možno vzhledem k naší zemi nazvati vnitropolitickými. Domníval se totiž, že jeho amnestování a zároveň i rychlé povýšení Haška Ostrožského z Valdštýna

46 U. d., 378—379.
47 U. d., 380—381.
48 Neumann, Nové prameny, ST, VI., 181.
49 U. m.
50 Stöller, U. d., 30.
51 RTA, VIII, 399.

může působiti přítažlivě i na jiné husitské pány a proto udělil glejt příslušníkům šlechty a zástupcům měst k jednání do Brna k 23. dubnu. Když však k věci došlo, tedy císař poznal omyl. Místo jednotlivců dostavili se do Brna zástupcové celé strany, počítaje v to i Korybuta samotného. Proto jednání brněnské nemělo téměř žádného výsledku, a když zástupcové husitů přišli se Zikmundem až do Uher, tedy jim prostě ohlásil, že slyšení, jak si je oni představují, nemůže uděliti on, nýbrž sv. Stolec.[52]

Zatím na Olomoucku se zřetelně projevily důsledky tajné porady na hradě Hlubokém kolem 20. března konané. Projevily se katolictví nepříznivě odcizením některých šlechticů až dosud se stranou pod jednou držících. Postavení Olomouckých se takto ještě zhoršilo. K tomu přibyla ještě i jiná, neméně zlá okolnost. Město, znajíc vojenský význam pevného kláštera Hradiska, prosilo jeho opata, by tam dal spolehlivého hejtmana, nebo aspoň aby připustil, aby ono samo tak učinilo. Opat však tuto žádost odmítl. Naproti tomu husité vytěžili ze situace hradišťských premonstrátů jinak. Sami s nimi uzavřeli v Dolanech příměří, v němž sobě vymínili, že se budou směti na oněch stranách volně pohybovati. Město dostalo výstrahu, že jeho nepřátelé tak učinili proto, aby je mohli přepadnouti.[53]

Jiný doklad z té doby dává tušiti, že Jan Tovačovský tehdy ještě nepřišel zjevně k husitům, ale že u katolické strany nebylo již k němu důvěry. Někdy v první polovici dubna obsadil totiž tento pán Citov a jeho purkrabí žádal Olomouckých, by tam poslali 3—4 své lidi, aby ohledali, „kterak by mohlo býti zkaženo". Olomoučtí však tovačovskému purkrabímu odpověděli, že tam své lidi vyslati nemohou, neboť tam nelze bezpečně přijíti a proto jej odkázali na Albrechta rakouského tehdy (dle nich) v Brně prodlévajícího.[54] Počátkem května však již byl tovačovský na straně husitské, jak níže poznáme.

Koncem (26.) dubna ukázal se Olomouckým nový nepřítel. Bylo to 50 husitských jezdců, kteří přijeli k městu od Prostějova a způsobili Olomouckým citelnou ztrátu, když tito hájili u bran městských svůj dobytek.[55]

Tato episoda prozrazuje jiná vojenská střediska strany podobojí na Hané. 2. května totiž hlásili Olomoučtí Albrechtovi rakouskému, kterak husité sbírají všechny posádky a mimo to i nutí sedláky z celého kraje, aby se k nim přidali. Všechno takto získané mužstvo dopravovali k Prostějovu. Olomoučtí dostali tehdy od svých známých výstrahu, že všechny ty přípravy směřují proti nim. Důležité jest, že tentokráte Jan Tovačovský byl již otevřeně súčastněn na těchto nepřátelských přípravách. Neméně významny jsou i okolnosti, za nichž přípravy se konaly. Husité očekávali každou chvíli příjezd

[52] Goll, König Sigmund und Polen, MIOG, XVI (1895), 237.
[53] UB, I. 384.
[54] AČ, VI., 413—414.
[55] UB, I., 392.

Puchalův z Čech a v neděli (5. května) mělo dojíti k zahájení nepřátelství.[56] Poněvadž při tajném rokování na Hlubokém bylo domluveno, že 14 dní před vypršením příměří účastníci porady vypovědí nepřátelství a ježto se zavázali připojiti se k husitům, kdyby přišli na Moravu, při čemž jest výslovně jmenován i Puchala, tedy jest pravděpodobno, že počátkem května vypršela úmluva hlubocká a proto docházelo k novému nepřátelství, k němuž podnětem měl býti příchod Puchalův. Olomoučtí byli mimo to ještě i varováni před řadou zrádců, chtějících jejich město na několika stranách zapáliti a i jinak zraditi. Klášter Hradisko prý ještě stále jest neobsazen, oni ho pak obsaditi nemohou, majíce málo lidí a proto prosí vévodu o pomoc.[57] V jiném, blíže nedatovaném dopise sdělují, že týž klášter jest ohrožen zrádci.[58]

Na jihozápadní Moravě bylo také rušno. Znojemští zvědové posílaní koncem dubna do Jaroměřic a k Třebíči dávají tušiti, odkud hrozilo nebezpečí. Ve dnech 20.—27. května posílali Znojemšti své zástupce do Brna, by tam vyjednávali se zemským hejtmanem Haškem z Valdštejna o nové válečné výpravě. Počátkem června se již bojovalo, a to u Třebíče. 3. června tam totiž poslali Znojemští své zástupce v záležitosti zajatců a ještě 7. července měli své zbrojnoše v poli.[59] Oč tehdy běželo, to prozrazuje list rakouského šlechtice Otty von Meissau do Kremže a Steinu odeslaný. Otto v něm sděluje, že pán z Hradce mu ohlásil shromažďování se husitů k nové výpravě směřující do Rakous. Vévoda Albrecht, jsa v Uhrách, zmocnil jej a pana Maidburského, aby obranu provedli. Nařizuje tedy, aby hned poslali 80 mužů k Světlé.[60] Vojsko toto se v srpnu soustřeďovalo v pohraničním východisku výprav na Moravu v Lávě. Tam posílali Znojemští zprávy zvědů od Polné, Sádku (u Třebíče) a z Urbanova. Snad se tehdy (19. srpna) něco událo i u Hostěradic, kam byl též odeslán znojemský zvěd. Za týden (26. srpna) došlo ke schůzce Haška Ostrožského s Hechtem z Rosic.[61] Předmětem porady bylo asi válečné tažení, neboť téhož dne Znojemští poslali svého zástupce do Brna pro zprávy u měšťanů o chystané výpravě. Z dalšího jest patrno, že husité (neznámo, kým vedeni) pronikli až k Jemnici, pročež Znojemští byli nuceni kolem 9. září rychle odvolati své zbrojnoše od Jihlavy domů. U Jemnice zdrželi se husité asi týden, neboť 16. září dali Znojemští pátrati, kterým směrem se nepřítel hnul dále.[62] Nelze vůbec zjistiti, o které vojsko běželo, jelikož až dosud jsou známy husitské voje zúčastnivší se bojů teprve až koncem října.

Za takových poměrů se císař konečně odhodlal k vojenským pro-

56 U. d., 393—394.
57 U. m.
58 U. d., 394.
59 Neumann, Nové prameny, ST, VI., VI, 182.
60 Kurz, U. d., II, 366.
61 Neumann, Nové prameny, 183.
62 Tamže, 184.

tiopatřením. Vévoda Albrecht ho již upozorňoval koncem června na nové husitské nebezpečí, ale jeho tchán se dal pohnouti k novému boji teprve až události samy jej přesvědčily o hrozivé situaci. Je-li hodnověrným dopis Albrechtův k Jihlavským, pak husité pronikli z Moravy až do Rakous, kde prý způsobili mnoho škod.[63] Někdy před 25. zářím byli již husité zase mimo Rakousy, ježto v tomže dopise žádal Albrecht rakouský Jihlavských o zprávy, kam táhnou.[64] Vévoda měl tentokráte potíže se svými lidmi, kteří se mu do Lávy jen velmi pomalu scházeli. Tak se stalo, že mohl vytrhnouti do pole teprve až po 6. říjnu, však pomoci Zikmundovy se až do té doby marně dovolával. Ten se odhodlal k tažení o něco později. Cílem výpravy byl Třebíč, lépe řečeno, pevný jeho klášter, jehož dobyli Táboři. 12. října ležel císař se svým vojskem u Dalešic, kde se spojil s Albrechtem k společnému nástupu proti Třebíči. Z dopisu poslaného Zikmundem Oldřichovi z Rožmberka s pole u Pohořelic (9. října) vysvítá, že vysvobození Třebíče bylo myšlenkou jeho zetě, s níž on mnoho nesouhlasil. Plán onen Zikmunda odrážel tím více, že mu poslové donesli zprávy, že Táboři rovněž chtějí se zasaditi o pomoc Třebíči, on pak, nechtěje Albrechta opustiti, slíbil mu svůj lid. Za takové situace žádal císař Oldřicha z Rožmberka o pomoc a to tak, že kdyby se dověděl, že by Táboři táhli dolů proti němu (císaři), tedy jim měl Mikuláš z Lobkovic vpadnouti do zad. Potáhnou-li Táboři dolů, měl mu to Rožmberk ihned oznámiti.[65] O něco později (12. října) žádal Zikmund Oldřicha z Rožmberka s pole u Dalešic, by husitům opověděl, protože on i Albrecht táhnou proti nim. Potáhnou-li husité k Třebíči, nechť jim vpadne do zad.[66]

Společné tažení Zikmundovo s Albrechtem bylo protikladem společné výpravy husitů na Moravu. Smlouvou vožickou (18. října 1425) se totiž radikálové smířili se stranou pražskou a potom nastoupili společnou výpravu na Moravu. Táboři táhli směrem na Kamenici (u Jihlavy), kterou oblehli. Tomek[67] se domnívá, že Táboři oblehli Kamenici proto, aby vysvobodili dceru nebo sestru pana Prokopa z Ústí, Anežku, již tam držel v zajetí pan Menhart z Hradce. Tento přitáhl svému obleženému hradu na pomoc a s druhé strany Jihlavští za vedení svého hejtmana Hrocha.[68] Obojí vojsko však bylo Tábory poraženo v bitvě svedené posledního října. Kdo neupadl do zajetí, utekl se na hrad, který však po 14denním obležení byl Tábory rozstřílen. Posádka byla donucena vzdáti se, 40 mužů bylo zajato a trosky hradu zničeny.[69]

Jako ztroskotal odpor husitům u Kamenice kladený, tak stejně

[63] Viz: Krones, Erzählende Quellen etc., ZVGMS., IV (1900), 39.
[64] Krones, U. d., 39.
[65] AČ, I., 21—22.
[66] Tamže, 22.
[67] Dějiny válek husitských, 329.
[68] Neumann, Nové prameny, 176.
[69] Tomek, U. d., 328—329.

bezvýsledné byly i boje s nimi u Třebíče svedené. Tam přitáhl přes Jihlavu Zikmund Korybutovič s vojskem strany pražské a očekával ještě Tábory se Sirotky. Zatím co husité se soustřeďovali, císař Zikmund, nejsa od samého počátku s tažením Albrechtovým srozuměn, odtrhl od něho a táhl k Brnu, všude plene. 28. října byl u Drásova na Tišnovsku. Tak se stalo, že Albrecht byl v nastávajících bojích osamocen a byl nucen od Třebíče s hanbou odtáhnouti, třebas Korybut se tam nedočkal spojených radikálních vojů.[70] I ustupoval k Brnu, všude pále osady. Ondřej z Řezna[71] klade obležení Třebíče ke Všem svatým. Možno (dle znojemských účtů[72]) říci, že se tak stalo o něco dříve. Albrecht byl totiž již 31. října v Brně a protože Zikmund byl 28. října u Drásova, a to oba již cestou od Třebíče, tedy lze položiti boj o Třebíč přibližně k 25. říjnu. Zikmund táhl z Brna dále k uherským hranicím, pustoše při tom obzvláště statky Petra Strážnického,[73] bezpochyby za jeho zpronevěru.

Odtáhnutím obou panovníků na východ, dovnitř země, se stalo, že husité neměli na jihozápadní Moravě žádných vážnějších překážek a proto tam mohli nerušeně postupovati. Teprve tehdy se Korybutovič spojil u Mor. Budějovic s Tábory a Sirotky a nastoupil na cestu proti Znojmu. Na město samo si asi netroufali, zato napadli a dobyli (12. listopadu) blízkou premonstrátskou kanonii v Louce. Celkem tam husité řádili tři dny, některé bratry polapili, dva z nich nechtící odpadnouti od katolické víry upálili.[74] Potom husité za vedení Bohuslava ze Švamberka vnikli do Rakous, do nedalekého Retze, zmocnili se ho útokem, majitele jeho, hraběte z Hardeka i s rodinou a mnohým lidem zajali a odvedli do zajetí. Při obležení Retze byl smrtelně raněn Bohuslav ze Švamberka, který skonal a byl také pochován na zpáteční cestě v Mor. Krumlově.[75]

Odtažením husitů nebylo však na jihozápadní Moravě dosaženo klidu. Nezdar obléhání Třebíče, dobytí Louky a Retze dodaly asi odvahy domácím husitům. Takto vypukly na Znojemsku znovu nepokoje, o nichž Znojemští poslali 9. prosince první výstrahu do Mikulova. Znojemské účty prozrazují, že ohniskem nepokojů byly zase Jevišovice, které Znojemští byli nuceni oblehnouti po marném vyjednávání se Suchým Čertem. Obléhání Jevišovic se skončilo teprve až o vánocích. Jevišovice byly dobyty a vyvráceny a město Znoj-

70 U. m.
71 Vyd. Leidinger, 422.
72 Archiv města Znojma, losunky z roku 1425, fol. 72a.
73 Tomek, U. d., 329.
74 Kurz, U. d., II, 108, a).
75 Tomek, U. d., 329—330. O vpádu do Rakous jest spolehlivá pouze zpráva Bartoškova (FRB, V., 594, jenž klade vpád k sv. Václavu. Vídeň. kronika měšťanská píšící o 100.000 husitů zajavších 6000 urozených i sedláků, má jistě údaje přehnané. Stejně nelze doložiti Pešinovo tvrzení, že Albrecht oblehl Ivančice, ustoupil však odtud před Tábority do Rakous, ti za ním a dobyli Retzu. Viz Krones, Erzählende Quellen, ZVGMS, IV., (1900), 39.

mo si je chtělo asi z vojenských důvodů podržeti, neboť po Novém roce 1426 vyjednávalo s vévodou Albrechtem o jejich obnovení. Kromě Jevišovic byly snad nepokoje rozšířeny i po vesnicích, jak patrno z položky pro posla „ad villas, ad ribaldos".[76]

Stejně rušno bylo i na Olomoucku. Hrad Hluboké byl stálým nebezpečím pro Olomouc. V polovici prosince se tam zase shromažďovali husité a počali odtud ohrožovati silnice a nutiti sedláky k vstupu do svých rot. Klášter Hradisko byl ještě stále neobsazen, čímž odtud městu stále hrozilo veliké nebezpečí. I prosili Olomoučtí Albrechta o brzkou pomoc.[77] V takových nesnázích přijali do svých služeb biskupského velitele Jindřicha z Fulštejna, dále Jana Štosa z Bránic a Jiříka Štosa z Albrechtsdorfa.[78] Velmi vítanou byla nabídka císaře Zikmunda Olomouckým, že jim pošle do města své žoldnéře.[79]

Z jiných dokladů vysvítá, že v čele husitů stál tehdy Ctibor Tovačovský, vrátivší se zatím z tažení z Čech, kam jej provázel Václav ze Strážnice. Z událostí tehdy sběhlých poznáváme velmi přesvědčivě nespolehlivost moravské šlechty. Poznali jsme již její částečné odcizení na tajné poradě, konané na Hlubokém. Později (25. května) vyhotovený glejt husitské šlechtě do Olomouce prozrazuje, že k husitům tehdy již náleželi tito dříve katoličtí pánové: Petr ze Strážnice, Jan z Kravař na Jičíně, Jiřík a Aleš ze Šternberka na Lukově, Jan Tovačovský,[80] Petr z Konice a Týnce, Ctibor z Cimburka na Drahotuších, Ctibor z Cimburka na Křídle.[81] Koncem prosince (jak níže poznáme) byli však Jan z Kravař a Jiřík ze Šternberka zase v katolické straně a s nimi i vlastní strůjce hlubocké porady, vévoda opavský Přemek.

Jan Tovačovský, vrátiv se z Čech, počal asi nejprve sužovati Olomoucké,[82] načež před vánocemi obrátil se proti Kroměříži. Tento krok byl začátkem větší husitské válečné akce. Tovačovský si totiž přivedl s sebou z Čech zbrojný lid, s nímž přitáhl před Kroměříž. Úkolem jeho bylo dobýti i Přerova, Hranic a jiných menších pevných míst. Zatím z Čech, kde se právě v Kuřimi radil Korybut s Pražany a Tábory, mělo přijíti větší vojsko, které se mělo vrhnouti proti Olomouci.[83]

Do té doby (14. listopadu) spadá krvavý příběh odehravší se v Náměšti na Hané. Tam husité zastihli tři opavské minority, Fr. Petra, lektora, Fr. Petra, zpovědníka klarisek opavských, a Fr. Taclína z (Čes.) Krumlova. Někteří z těchto řeholníků byli zavražděni, jiní

76 Neumann, Nové prameny, 186—187.
77 UB, I., 411.
78 U. d., 415.
79 Tamže, 417.
80 Loserth-Beck, Urkundliche Beiträge, ZVGMS, I, 59.
81 Tyto další vypočítává text glejtu v AČ, VI., 414.
82 Loserth-Beck, U. d., 61.
83 UB, I., 418.

upáleni husity.[84] Jiný záznam[85] je počítá mezi ty minority, kteří toho roku „byli za živa upáleni pro stálost ve vyznávání víry a boj za římskou Církev", z čehož vysvítá, že jejich smrt považovali řádoví kronikáři za mučednickou.

Strana pod jednou dobře věděla o těchto přípravách husitů a proto se též náležitě chtěla připraviti. Olomoučtí byli proto se všech stran prošeni o děla. Činili tak obráncové Litovle, Kroměříže, Přerova, Šternberka, Hranic a j. Avšak město mělo sotva pro sebe, jsouc v takové tísni, že pro nedostatek prostředků bylo nuceno propustiti sto žoldnéřů s 10 koňmi, které jim s sebou přivedl Fulštejn.[86]

Tovačovský snad měl rozptýliti katolické síly současným přitrhnutím před Kroměříž i Přerov, takže když Hašek z Valdštejna žádal Olomouckých o pomoc Přerovu, tedy mu odpověděli vyhýbavě, prý jsou slabí.[87] Pokud víme, leželi husité u Přerova ve dnech 22.—26. prosince.[88] Mimo to mělo ještě přitáhnouti z Čech pomocné vojsko husitské, což působilo nemalé starosti zvláště Olomouci.[89] Snad toto nebezpečí koncem roku pominulo, takže Olomoučtí se mohli připojiti spolu s litovelským purkrabím a paní ze Šternberka k císaři, aby spojenými silami pomohli Janovi Železnému u Kroměříže, jehož biskupské vojsko tam čítalo celkem 1500 jízdných, o počtu pěších se nedočítáme.[90] Mimo to slíbil pomoc i vévoda opavský Přemek a Jiřík z Lukova. Biskup proto převzal na sebe vydržování olomouckých žoldnéřů, kterým se však nechtělo z města. I chtěli mu měšťané pomáhati sami.[91] Jinou pomoc biskupovi chystal zemský hejtman moravský Hašek z Valdštejna, jenž obeslal pány proti husitům. Haškovi se postavil po bok Jošt Hecht z Rosic a takto oba pánové se ujali svolávání hotovosti na Brněnsku a slíbili, že na Nový rok 1426 budou s městským a panským vojskem v Olomouci. Olomoučtí mimo to žádali ještě o pomoc i biskupa vratislavského Konráda. Kapitula olomoucká i město poslali již všechny své sedláky, jenom stále ještě byly potíže se žoldnéři, kteří nejprve žádali záruku od biskupa, že jim nahradí všechny škody v poli utrpěné a když jim biskup vyhověl,[92] tedy přes to nechtěli jíti do pole.

[84] Neumann, Die Chroniken der mähr. Minoriten, 48.
[85] U. d., 57.
[86] UB, I., 418.
[87] U. d., 419.
[88] U. m. a 420.
[89] Tamže, 422.
[90] Tamže, 420.
[91] U. d., 422. Jaké starosti působil biskupovi Kroměříž, jest nejlépe viděti z toho, že biskup si za 100 hřiven odkoupil (17. 4. 1425) od kapituly požitky z Hulína na obranu biskupství a Kroměříže proti husitům. (Loserth-Beck, ZVGMS, I, 58—59).
[92] U. d., 423. O stísněnosti Jana Železného lze si nejlépe učiniti představu z listu (13. 12.) Olomouckých k Hechtovi z Rosic a Haškovi. Píší v něm, že čekali rychlou pomoc od vévody opavského Přemka i od biskupa vratislavského Konráda, aby takto spojenými silami přispěchali na pomoc olomouckému biskupovi. Pomoc tu prý čekají dosud každou chvíli. Tísnivé postavení olomouckého biskupa je prokázáno i jeho benevolencí k žoldnéřům. (Grünhagen, SSRRSS, 45.)

Za takových svízelných poměrů nastal Nový rok 1426. Rádi věříme, že Olomoučtí tehdy (4. ledna) napsali císaři Zikmundovi, že by se rádi dostavili k němu anebo do Hradiště, však netroufají si tak učiniti. K onomu slíbenému přitáhnutí vojsk městských a panských k Olomouci asi došlo, jelikož týž dopis nás zpravuje o brzkém přitrhnutí Přemka opavského s Jiříkem (z Kravař?). Zdá se, že Přemek tehdy stál v čele nějakého blíže neznámého jednání s husitskými pány. V citovaném listě Olomouckých se totiž dovídáme o jakémsi rokování v Brně, k němuž měli se dostaviti pánové obou stran. Výslovně při tom čteme jména: Petr Strážnický, Albrecht z Lukova, Hašek z Valdštejna a Jan z Lomnice. Olomoučtí poslali císaři všechny doklady vztahující se k tomuto vyjednávání, z čehož patrno, že Zikmund měl na něm asi zvláštní zájem.[93]

Zatím co takto pánové měli pomoci těžce zkoušenému městu Olomouci, došlo mezi nimi a jejich litovelskými sousedy k nějakým neshodám, pro které jim Olomoučtí oznámili, že se nemohou stýkati s těmi, kdož jim vyhrožují ohněm a násilím. Mohou prý býti ujištěni, že jim až dosud vždy a rádi pomáhali, však budou-li na olomoucké lidi sahati, tedy budou na ně žalovati u krále i markraběte.[94] Tyto sváry dlouho netrvaly, jak dokazuje za nedlouho podniknutá společná výprava ke Kroměříži.

Snad počátkem ledna přitrhl na Moravu vojevůdce Mikuláš Perin. Cílem jeho tažení bylo pomoci Kroměříži. Jakmile Perin vtrhl na Moravu, tedy polní hejtman krále Zikmunda Ladislav z Ludanic se obrátil na město Olomouc se žádostí, aby se též výpravy zúčastnilo. Město projevilo k tomu ochotu a obrátilo se s podobnou žádostí na Litovel i na paní Perchtu z Kravař, vdovu po Petrovi ze Šternberka.[95] Žádaná pomoc se vskutku sešla, nikdo však nevěděl, kde se Perin zdržuje, a tak se stalo, že olomoučtí zbrojnoši se od Kroměříže vrátili s nepořízenou domů,[96] zničivše podle rozkazu králova panu Tovačovskému most u Přerova.[97] Účel výpravy s dostatek vysvítá ze slov, podle nichž Olomoučtí chtěli „Kroměříž pomoci retovati".[98] Pomoc tato směřovala proti Janovi Tovačovskému a jeho druhům ležícím u Kroměříže.[99]

Vedl-li boje u Kroměříže Jan Tovačovský a jeho moravští stranici, pak u Olomouce přispěli mu na pomoc husité z Čech. Někdy v polovici dubna dostala husitská posádka hradu Hlubokého posilu z Čech. Olomoučtí, kteří nedlouho před tím utrpěli ztrátu v boji s Tovačovským, octli se takto v tísni ještě větší, která nad to byla zvětšena ještě i nesnázemi finančními. Byliť válčením tak ochuzeni, že

[93] UB, I., 426.
[94] AČ, IV., 415.
[95] Loserth-Beck, Urkundl. Beiträge, ZVGMSl, I., 61.
[96] UB, I., 427—428.
[97] U. d., 433.
[98] Loserth-Beck, U. m.
[99] UB, I., 433.

jejich hejtman Fulštejn vlastně sám držel město ze svých prostředků. Nepřátelé věděli o této tísni Olomouckých a měli z ní upřímnou radost. Zdá se, že s těchto stran byly šířeny o městě pověsti, jako by ono bylo uzavřelo příměří s Tovačovským. Olomoučtí tuto zprávu rozhodně odmítli jakožto stranický klep, jehož účelem bylo rozvaditi město s biskupem a královským polním hejtmanem Mikulášem z Ludanic. Olomoučtí ujistili Mikuláše, že bez jeho vědomí by nikdy něco podobného neučinili, a prosili, aby nevěřil rozsevačům nesvárů.[100] Z toho jest patrno, že Mikuláš z Ludanic byl asi vrchním velitelem císařských na oněch stranách, kterémuž podléhali i Olomoučtí.

Jan Tovačovský odvažoval se později zároveň s hlubockými husity až k samým branám Olomouce, pustoše celé okolí.[1] Město dostalo výstrahu, že husité chtějí v noci vypáliti jeho předměstí. A zatím co za takových poměrů Olomoučtí si nemohli pro veliké zchudnutí opatřiti dostatečný počet žoldnéřů, došla jich Jobova zvěst, kterak husité shromažďují v Čechách silné vojsko, které má vpadnouti na Moravu a tam se spojiti s jejich nepřáteli.[2]

O nic lépe nebylo na Znojemsku, kde nový rok 1426 počal ve znamení nových bojů anebo příprav k nim. Poznali jsme již, kterak Znojemským záleželo na obnovení Jevišovic. Mimo to učinili Znojemští ještě jiný důležitý krok. Dobyli zpět na husitech klášter Louku, na níž po N. roce provedlo 15 zedníků důležité přestavby, zvláště u tajných východů.[3] Rovněž jsme již poukázali na neklid v dědinách. Co však jest zvláště důležito, jest zpráva o jakémsi obléhání bez bližšího udání místa; protože však téhož dne poslalo město do Lávy posla s výstrahou[4] a zároveň i dalo pochovati jednoho padlého husitu, tedy nelze pochybovati, že se v blízkosti Znojma zase bojovalo. V únoru (10. a 17.) možno aspoň přibližně uhodnouti (podle vysílaných poslů) odkud asi hrozilo městu nebezpečí. Ve dnech 10.—17. února byli totiž vysíláni zvědové do Mor. Budějovic, Třebíče,[5] z čehož patrno, že české pohraničí zase ohrožovalo jihozápadní Moravu. 24. února vypravili Znojemští posla již přímo do Čech.[6] Účel této cesty jest tentokráte vysvětlen známým nám již listem Olomouckých (z 3. března) k Haškovi z Valdštejna, podle něhož se v Čechách shromažďuje husitské vojsko, jež má pomoci Moravě. Téhož dne poslali Znojemští zprávy od Lávy k panu von Meissau a Hertvodovi z Patendorfa („k vůli lidu"), současně vyklizovali Znojemští okolí svého tábora a poslali zvěda k Jakubovu. Svému táboru věnovali tehdy Znojemští důkladnou pozornost. K zatarasenému tomuto místu dováželi po vo-

[100] UB, I., 433.
[1] U. d., 453.
[2] U. d., 436.
[3] Neumann, Nové prameny, ST, VI., 187.
[4] U. m.
[5] U. d., 188.
[6] U. m.

zích materiál, pracovalit tam zedníci.[7] Nebezpečí trvalo i v březnu. Znojemští poslové chodili do Mor. Krumlova, Pohořelic a Jevišovic, 19. března kvapil posel do Freinštejna dokonce i v noci,[8] 24. března dali Znojemští pochovati dva husity, důkaz to, že se již někde bojovalo.

Bližší vysvětlení podává kronika vídeňského měšťana,[9] podle níž spojená vojska pražské a táborské strany vpadla na Moravu, kde pronikla až k Podivínu, dobyla jej a při tom povraždila mnohé jeho obyvatele. Odtud táhli husité dále k Mikulovu a Valticím, kteráž obě místa rovněž vypálili. Mimo to poplenili husité celou krajinu, zvláště ovšem hrady a zámky. Palacký[10] považuje tento husitský vpád na Moravu za důsledek smíru strany pražské s táborskou, sjednaného na sjezdu píseckém dne 6. února 1426, a dodává k tomu ještě, že k husitům se přidali i někteří moravští pánové.

Za takových bouřlivých poměrů konal se 24. února ve Vídni sněm, kterého se za předsednictví císaře zúčastnili kurfiřti, knížata a legát papežský. Předmětem jejím bylo nové a neprodlené tažení proti husitům.[11] Ale když císař i jeho zeť Albrecht vytrhli do pole, vrátili se husité kvapně do Čech, zmocnivše se ještě zradou Břeclavě.[12] Zradu spáchal kněz (snad odpadlý) Vedeři, jehož pohnutka k činu měla poněkud širší odůvodnění. Jmenovaný kněz byl prý ve styku s Ottou von Meissau, jenž ukládal Albrechtovi rakouskému o život, a z tohoto spojení se zrodilo zrádné vydání Břeclavě husitům. Tito, nežli opustili Břeclav, zanechali tam posádku.[13] Stöller[14] se domnívá, že Břeclav a snad i Podivín byly zrazeny buď podloudnou dopravou ozbrojenců ve vozích anebo zvědů jako vozků, pročež prý kolem srpna zostřil Albrecht rakouský dozor nad cizími lidmi dozíráním nad jejich doklady.

Albrecht podnikl velikou výpravu za účelem vysvobození Břeclavě z rukou husitů. V druhé polovici srpna jal se shromažďovati vojsko v Lávě, koncem března již jeho vojsko odřízlo Břeclav od okolí, čímž počalo její obležení. Toto se značně protáhlo a způsobilo Albrechtovi značné ztráty na lidech, takže musel zajistiti zásobování a doplňování vojska.[15] Windecke[16] odhaduje obléhající voje na 40.000 mužů. Albrecht chtěl asi rychle přikročiti k útoku na Břeclav,

7 Tamže, 189.
8 U. m.
9 Pez. SSRRA, I, 733—734.
10 Vyd. Rieger, III., 366.
11 Zeibig, Die kleine Kronik v. Klosterneuburg, AOG, VII., 429.
12 Palacký, 336.
13 Volný, Kirch. Topogr., Br. Diöz., II., 182.
14 U. d., 41.
15 Tamže, 42. Někteří Moravané bojovali v řadách husitů (16. června 1426) v bitvě u Ústí nad Labem. Souvěká veršovačka vzpomíná Vaňka Černohorského (z Boskovic), jenž vybízel bojovníky, aby se před bitvou smířili s Bohem a chválí hrdinství Václava Strážnického z Kravař (Erben, Výbor z literatury, II, 306 a 307).
16 Vyd. Hagen, 161.

což nebylo nikterak snadné, jelikož proti němu táhlo silné husitské vojsko z Čech. Toto mělo se spojiti s husity ležícími v Ivančicích, k čemuž také došlo.

Pomocný voj z Čech byl veden Prokopem Holým, který rozmrzen špatným výsledkem obléhání Poděbrad, odtáhl odtud po 16. říjnu na pomoc břeclavským. Když táhli Táboři pod Prokopem Holým k Ivančicím (před osvobozením Břeclavě), tedy hejtman Jan Roháč z Dubé oblehl Jihlavu. Obležení bylo bezvýsledné, na čemž největší účast měl jihlavský hejtman Vilém Ebser. Jihlavští, kteří byli tehdy znepřáteleni s Hynkem Ptačkem z Pirkštejna, pánem na Polné, a Janem Trčkou, uzavřeli příměří s Ptačkem.[17]

Albrecht se dověděl o této pomocné výpravě kolem 25. října a proto sháněl pomoc, kde mohl, zvláště u vídeňských, kterým v zoufalých svých dopisech sděloval, kterak nepřítel se stále více blíží. Ještě 29. října Albrecht doufal ve vítězství, avšak u jeho vůdců byly rozpory, které byly tím větší, čím nepřítel byl blíže. Dlouho požadovaná posila z Vídně nepřicházela a tak nakonec Albrechtovi nezbylo nežli upustiti od obležení a vrátiti se od Břeclavě s nepořízenou. Po Albrechtově odtažení zásobili husité důkladně Břeclav a vpadli odtud na Moravské pole, všude pustošíce, aby se odškodnili za vyssávání Břeclavska za osmitýdenního obléhání.[18] Břeclav se takto stala východiskem husitských vpádů do Rakous, při nichž husité pronikli až ke Štokravě. Břeclav nad to byla i střediskem husitství na Slovácku, neboť se tam usídlil vévoda Fridrich z Ostroga, přítel Korybutův, jenž odtud ovládal celý kraj na šest mil.[19]

Pád Břeclavě jest v úzké souvislosti s případem Otty von Meissau. Případ jeho[20] vrhá dosti světla do méně známých detailů událostí z roku 1426 a snad i let předchozích a protože až dosud nebylo mu historiky věnováno té pozornosti, které si zasluhuje, tedy se jím budeme zde zabývati blíže.

Proti Otovi se nakupilo časem tolik stížností, že vévoda Albrecht uznal za vhodné dáti jej polapiti a postaviti před svůj soud. Stalo se tak v roce 1427, tedy po pádu Břeclavě. Oto se z nenávisti k Albrechtovi dal do tajného jednání s husity, nač upozornil Albrechta sám císař. Mimo to dostával Albrecht náběští přímo z Prahy, a to od pana z Maidburka. Tento byl v tajném spojení s Albrechtem a nejprve mu vzkázal, že v Praze vědí husité o všem, co se projednává proti nim v Albrechtových poradách. V druhém vzkazu označil mu Maidburk Otu za prozrazovatele úředních tajemství, slíbiv mu až se z Prahy vrátí, že mu dodá všechny podrobnosti. Velmi zajímavo pro pochopení významu Jevišovic jest Otovo přiznání, podle něhož byl

[17] d'Elvert, Iglau, 106.

[18] Stöller, 42.

[19] Krones, Die erzählenden Quellen zur Geschichte Mährens atd., ZVGMS, IV-1900-39.

[20] Pojednal o něm Zeibig, Des Meissauer Schuld und Strafe (Vídeň, 1852).

on v tajném písemném styku s tamními husity. Výslovně se při tom dovídáme o dopise, kterým je prosil, aby šetřili jeho statků až vpadnou do Rakous. To prozrazuje, že Oto dobře věděl o chystaných husitských vpádech a žádost, by byl ušetřen pustošení, nejlépe vyjadřuje jeho poměr k husitům. S touto žádostí souvisí jiné udání, totiž, že když husité vpadli do země, tedy že škodili všude a všem, jenom ne Otovi a jeho statkům, ačkoliv své hrady neměl proti nim tak opatřené jako druzí, takže tím snadněji mohl býti poškozen.

Toto spojení Oty s husity se projevilo zvláště za obležení Břeclavě v roce 1426. Tehdy byl jeden Albrechtův poddaný v husitském zajetí a když se odtud vrátil, tedy vyprávěl vévodovi, že von Meissau dal tehdy husitům vzkázati, ať si nečiní žádných starostí, že mohou býti ujištěni, že tentokráte nedojde ani k boji. Proč, o tom nás poučuje zpráva o Otově chování před Břeclaví. Jako jindy, tak i za oněch bojů nedodal Oto předepsaný počet mužstva. Jako maršálek byl povinen starati se o bezpečnost cest, aby vojsko mohlo býti dobře zásobováno. Této povinnosti nemohl dostáti, nemaje k tomu dosti vojska, naproti tomu však vybral všechen ungelt k bránění cest určený. Jiná zpráva svědčí o přímé účasti Otově o zrazení Břeclavě husitům. On žádal totiž Albrechta o dovolení, aby se směl sejíti v Břeclavi s knězem zvaným Vedeři (sic), v čemž mu bylo vyhověno. Schůzka se konala v Ernsprunnu, Albrecht očekával dychtivě Otovu zprávu o ní, však nedověděl se od něho nic. Proto vévoda netušil do jejího obsahu nic dobrého. Když pak Albrecht opouštěl pole před Břeclaví, Oto se poddal první se svými statky husitům, což působilo zlým příkladem i na poddaný lid, jenž Otu následoval. Vévoda měl z takového chování mnoho škod, a protože četné Otovy hrady mohly husitům vzdorovati, byl on příčinou těch pohrom. Že Oto měl podíl na zrazení Břeclavě, vysvítá i z toho, že onen kněz Vedeři i vévoda z Ostrogu byli přímo zděšeni, když se dověděli o zatčení Otově.

Přítomné zprávy byla obvinění přednesená na soudě proti Otovi vedeném, že však tato nařknutí jsou oprávněná a hodnověrná, patrno z toho, že Oto ve vězení na Guttenštejnu přiznal (27. února, 1430), že s některými Rakušany uzavřel spolek proti právům a zvykům země. Přiznal i různá svá provinění proti Albrechtovi, o nichž se však blíže nezmiňuje. Rozsudek ponechal Oto zcela Albrechtovi.[21]

Jaký dosah asi měly pro naše události zrádné styky Otovy s českými a moravskými husity, to nejlépe si můžeme představiti ze dvou fakt, která jsme již poznali. V roce 1425 hlásil Oldřich z Hradce právě Otovi, že husité chystají se vpadnouti do země a vévoda Albrecht svěřil tenkráte obranu země Otovi! V březnu 1426 dali Znojemští návěští „stran lidu" („ex parte gencium") právě Otovi a Hertvidovi z Potendorfa do Lávy, nemajíce tušení, že Oto si dopisuje s jevišovickými, ba dokonce i s pražskými husity![21a] Za takových okolností

[21] Kurz, II, 151—152.

[21a] Jiný důkaz naprosté důvěry císaře k Otovi jest jeho list k Oldř. z Rožmberka

lze si ovšem snadno vysvětliti ony časté a většinou úspěšné vpády husitů na Moravu i do Rakous, těžko však po tomto novém poznatku vysvětlovati je pouze jejich vojenskou zdatností.

Z roku 1427 dovídáme se o Moravě poměrně málo. Skoro celých deset měsíců zůstává skryto před pátravým zrakem historiků.[21b] Jen tolik můžeme říci, že po uzavření příměří husitů s krajem plzeňským měli tito příležitost obrátiti se na výboj mimo hranice Čech. Mimo jiné byla jejich cílem i Morava, kde asi chtěli rozšířiti své výboje z minulého roku. Jako totiž v roce 1426 upevnili své panství na jihozápadní Moravě, tak v roce 1427 zamýšleli zasaditi moravskému katolictví smrtelnou ránu dobytím hlavního města Olomouce, odkudž měla býti ovládána celá severní Morava.

Hlavním naším pramenem k poznání těchto bojů jest korespondence města Olomouce, která však pro tuto dobu působí badateli značné nesnáze, jelikož celá řada dopisů jest nedatovaná, takže časové seřazení událostí v nich obsažených jest velmi nesnadné.

Olomoučtí ve své těžké situaci kladli si určité naděje do chystané křížové výpravy do Čech. Vysvítá to z jejich listu,[22] poslaného kurfiřtům někdy v červenci. Olomoučtí v něm vyličují knížatům své veliké těžkosti a přímo patheticky je vyzývají do boje. Sdělují jim, že čeští husité již obdrželi od svých moravských straníků všechnu pomoc, jakou mohli z Moravy dostati. Podle úsudku městské rady olomoucké jest to vhodná chvíle pro katolickou stranu na Moravě, neboť husitské posádky na hradech i ve městech jsou po odeslání pomoci do Čech tak slabé, že sotva stačí k jejich uhájení. Nad to Albrecht rakouský táhne již na Moravu a s ním budou bojovati páni, pokud mu ještě zůstali věrni se svým lidem, jakož i města. Olomoučtí za takovýchto okolností vyslovili naději, že se podaří vypuditi husity z jejich důležitých opěrných bodů.

Víme, že křížová výprava, do níž si Olomoučtí kladli tolik nadějí,

z 5 února 1423, v němž mu císař doporučuje, by se ve svém sporu s Lipoltem z Krajku podrobil rozhodnutí hraběte Schaumburka a — — — Oty z Meissau. (Rynešová, Listář a listinář Oldř. z Rožmberka, I, 55).

21b Dosud neznámý pramen (Viz Bartoš, Zápisky v breviáři kněze Antocha z Přelouče atd. ČAŠ, 1934, 104) prozrazuje, že snad počátkem roku 1427 vpadli husité z Čech na Moravu, kde se zmocnili Nového Jičína, jejž vypálili a obyvatele povraždili. Kromě toho prý dobyli Fulneku, Oder a Hranic. Zde nelze k ověření tohoto záznamu říci nic jiného, než-li že z dobrého pramene čerpající annály kláštera Hradiska kladou do téhož roku dobytí těchto míst, však s jiným pořadem. Nejprve prý padl do rukou Jana Tovačovského (po třídenním obléhání) Přerov, po jehož dobytí táhlo vojsko k Odrám, odtud k Hranicím, jež oblehlo a nato dobylo Nového Jičína, o němž souhlasně s nahoře citovanou zprávou vypovídají, že byl vypálen a vyvražděn. (Teige, Zpráva o pramenech dějin Kl. Hradiska, VSN, 1893, 66). Volný (Kirch. Topogr. Olm Erzdiöz., III, 143) na základě Bočkova Reiseberichtu se kloní k názoru, že N. Jičín padl v roce 1427 a nikoliv 1430. O Fulneku nelze říci nic jiného nežli že z listiny Jana z Kravař datované 11. května 1428 se dovídáme, že vystavitel odpustil svému městu na 6 let daně, protože bylo vypáleno od husitů. (Mor. Kravařsko, Příbor, 1898, str. 347).

22 UB, I., 529.

skončila porážkou u Tachova. Její vliv na moravské události byl právě opačný. Někdy v druhé polovici září totiž všichni moravští páni a města uzavřeli příměří s husity, kteří ho chtěli využíti k výpravě do severních Uher.[23] Tím však nebylo Moravě mnoho zpomoženo. Bylo to předně město Olomouc, proti němuž chtěli se husité obrátiti. Tamní městská rada dostala totiž někdy v říjnu tajnou zprávu o shromažďování husitů v Kolíně, odkud chtěli vytrhnouti na Moravu, a to proti Olomouci a Litovli, aby se jich zmocnili.[24] Na Moravě se vědělo o těchto přípravách a důsledek podobných znepokojujících zvěstí byl ten, že mnoho pánů a i lidu selského k uvarování dalších pohrom hledělo se s husity raději domluviti. To ovšem nepřímo znamenalo další odcizení moravské veřejnosti Albrechtovi rakouskému, při čemž Olomoučtí v první řadě počítali i s odcizením sobě samým. Jaká hrozivá nejistota se tehdy šířila kolem Olomouckých, jest nejlépe rozuměti z toho, že mezi pány chtějícími se dohodnouti s husity byl i Pavel ze Sovince, čehož následek byl, že olomoucký hejtman Jan ze Sovince počínal se již také rozmýšleti a vzdával se zatím odpovědnosti za hájení Olomouce proti husitům, nedostane-li se mu od vévody Albrechta brzké pomoci.[25] K těmto nesnázím přistupovaly ještě další. První byly zásobovací. Jako dříve, tak i tehdy chtěli nepřátelé Olomouc vyhladověti a proto dali v Přerově a na Tovačově provolati, že useknou ruce i nohy každému, kdo by se opovážil dovážeti městu potraviny. Druhou nesnází byl nedostatek výzbroje. Město prosilo vévodu Albrechta, tehdy ve Vídni sídlícího, o poskytnutí zbraní, avšak muselo svou snažnou žádost třikrát opakovati, poukazujíc k jejímu zdůraznění, že při tom neběží pouze o ně, nýbrž i o klášter Hradisko a některé hrady Albrechtovy. Vévoda asi dobře tušil, jaké těžké dni Moravě znovu nastávají, a proto se tehdy chystal do Brna. Tam se měli k němu dostaviti i zástupcové Olomouce. Ti se však omluvili, že pro nebezpečnost cest nelze se jim do Brna dostaviti.[26]

Někdy v této době se odehrával u olomoucké konsistoře kanonický proces proti husitskému knězi Jiljímu v Nových Hvězdlicích, patřících brněnským augustiniánům. Konsistoř presentovala do Hvězdlic Zikmunda z Pustiměře, který se tam nemohl dostati, neboť faru měl v držení zmíněný Jiljí. Celá záležitost byla tím horší, že kněz-odpadlík vlastně ve Hvězdlicích nepůsobil, neboť byl v Tovačově, kde bylo tehdy středisko husitství na oněch stranách. Podle konsistorního nálezu se hrnul do Tovačova lid ve velkém množství a Jiljí byl jedním z těch, kteří jej upevňovali v husitství. On tam totiž kázal a dokazoval shromážděnému množství, že husitská nauka jest prý pravá, podával lidu pod obojí způsobou a takto jej utvrzoval v sek-

[23] U. d., 547.
[24] Tamže, 551—552.
[25] Tamže, 557.
[26] Tamže, 551—552.

tářství. Jiljí však chtěl sváděti k odpadu i katolické kněze. Z rozsudku se dovídáme, že jeho vikářem byl sousední plebán v Brankovicích, kterému na Hromnice (1427) poslal česky psaný dopis, v němž mu hrozil věčnými tresty, nepřidá-li se k husitství.[27] Pro poměry na moravském venkově to jest episoda jistě příznačná.

Koncem roku připadla olomouckému biskupovi Janu Železnému nová úloha. Papež Martin V., dověděv se, že má dojíti o vánocích k hádání o víru na hradě pražském, dopsal o tom Janu Železnému.[28] Papež biskupovi sdělil, že podobné disputace mají již svůj známý účel, totiž zviklati ty katolíky, kteří si ještě podrželi své pevné náboženské smýšlení. I žádal proto biskupa olomouckého, aby se všemožně přičinil o znemožnění této disputace. Bude-li však toho potřebí, tedy měl požádati v tomto směru o pomoc profesory vídeňské university, a kdyby se disputace přece měla konati, měl požádati tyto mistry o sepsání odpovědi husitům. Jinak doporučoval papež biskupovi, aby se k husitům dobře choval, neboť katolíci dostanou takovou pomoc, že husité budou úplně potřeni.

Možná, že list Martina V. k Janu Železnému podnítil horlivého biskupa k novému zakročení proti husitství na Moravě. Pešina[29] vypravuje, že kardinálovi se vskutku podařilo překaziti účast Moravy na hádání a mimo to ještě i vydal některá zvláštní nařízení proti husitům. Pešina[30] je otiskl na základě znění jednoho rukopisu pražské metropolitní kapituly. Vzhledem k důležitosti jejich pro poznání husitství na Moravě buďtež uvedeny na tomto místě doslovně.

Žádný kněz ani lajk nesmí se držeti některého z 45 článků Viklefových, nýbrž má vyznávati jenom katolickou nauku, zvláště o sedmero svátostech, moci klíčů a církevních trestech, o obřadech církevních, o očistci, uctívání ostatků svatých a posv. obrazů, o odpustcích a řádech v Církvi. Kázati směl jen ten, kdož měl k tomu plnomoc od svého biskupa nebo jeho kanonického zástupce. Písmo sv. smělo býti vykládáno jen ve smyslu církevních Otců. V mešních obřadech a přisluhování svátostí neměly se díti žádné úchylky od církevních předpisů. Čtení českých překladů traktátů Viklefových, Husových a Jakoubkových zakázal biskup pod trestem exkomunikace a každý, kdo je má, tedy je má buď spáliti nebo jemu odevzdati. Konečně zapověděl Jan Železný zpívati potupné písně na kostnický

[27] Neumann, Nové prameny, ST, VI., Nález nese datum 24. října.

[28] UB, I., 555—556. Tomek, Dějiny válek husit., 392—393, píše o papežském listu k anglickému kardinálu Jindřichovi winchesterskému a o hádání na Žebráce. Možná, že papež dopsal oběma kardinálům.

[29] Mars Moravicus,I, 524. Je-li Pešinovi co věřiti, tedy prý se z předních husitů moravských nedostavil nikdo, pouze několik málo (pauculi) chudičkých šlechticů náchylných k revolučním činům. Z další části Pešinova záznamu vysvítá, že se jedná o neúčast předních katol. rodin, nikoliv husitských, které nechtěly o něčem podobném vůbec slyšeti. Mimo to olom. kapitula prý vydala zvláštní výstrahu, aby žádný Moravan nepřistupoval na nějaké usnesení po stránce věroučné.

[30] U. d., 526—527.

koncil a odpůrce učení Viklefova, jakož i písně ke cti Jana Husi a M. Jeronýma Pražského.

Biskupovi se tehdy postavil po bok vévoda Albrecht, který vydal (podle Pešiny) tento rozkaz: Po celé Moravě a vévodství opavském měli se jeho poddaní držeti staré, katolické víry a nic na ní neměniti, dokud o sporných otázkách věroučných nerozhodne provinciální synoda, jež měla býti svolána. Vévoda vyhlásil dále tresty na knězeodpadlíky, jakož i na jiné, kteří katolickou Církev opustili. Kromě toho i stanovil tresty na zpívání potupných písní ať již veřejně (na ulicích a po krčmách) anebo soukromě po domech.

Z tohoto snad neúplného výtahu Pešinova možno souditi o současné náboženského situaci Moravy následovně: Na Moravě byl veden boj proti katolické nauce vědecky šířením spisů Viklefových, Husových a Jakoubkových a aby jeho účinnost byla tím větší, tedy z agitačních důvodů byly překládány do češtiny. Prostonárodně bylo proti katolictví bojováno písní jako nejúčinnějším prostředkem v širokých vrstvách lidových. Možno se domnívati, že Jan Železný sám byl jejich předmětem, jak patrno z narážky na osobnost stojící v čele protihusitské obrany. Tato proticírkevní agitace podmílala základy víry a liturgie katolické a vévoda se domníval, že v dohledné době konaná provinciální synoda rozhodne autoritativně ve sporných otázkách a tím snad učiní náboženským třenicím konec.

Jest zajímavo, jak tyto okolnosti působily na olomoucké měšťany. Lze to zjistiti z jejich listu k biskupu vratislavskému. Olomoučtí dávají v něm nepokrytě najevo, že znají obsah papežského dopisu a ujišťují biskupa Konráda, že až dosud neměli ani hodinu příměří, ani žádných styků s husity.[31] Z těchto slov možno souditi, že list Martina V. byl vzpruhou městu Olomouci k novým válečným činům.

K chystané výpravě husitů na Moravu došlo až někdy koncem roku 1427, totiž po obléhání Kolína skončeném 16. prosince.[32] Tehdy se spojili Táboři a Sirotci za vedení Prokopa i Prokůpka a nastoupili tažení na Moravu, kde se k nim připojil Jan Tovačovský a s ním ještě i jiní husitští pánové moravští, jako Václav z Boskovic na Černé Hoře, Václav ml. z Kravař na Strážnici, Bavor a Jan z Pernštýna.[33] Vojsko se rozdělilo na dvě části, z nichž oddíl Jana Tovačovského s Pražany a Sirotky nastoupily hned tažení směrem k jihovýchodu Moravy, kde oblehly Uh. Brod. Město se jim vzdalo pod úmluvou, načež husité vpadli na Slovensko, kde pronikli až k Prešpurku, a potom se dali směrem k Váhu, k Šintavě a odtud nastoupili na zpáteční cestu přes Trnavu a Nové Město nad Váhom a opět k Uh. Brodu. Tam zanechali posádku a vytrhli odtud proti Slezsku.[34] Snad někdy v této

[31] UB, I., 558.
[32] Tomek, Dějiny válek husitských, 393.
[33] Tyto další pány uvádí Krones, (ZVGMS, IV, 40).
[34] Tomek, U. d., 395—396.

době dobyli husité Nového Jičína, o kteréžto události není žádné bližší zprávy.[35]

Obraťme nyní pozornost k událostem na jihozápadní Moravě. I zde máme jediný pramen, jenž dává spíše tušiti, co se na oněch stranách dálo, a tím jsou znojemské účty.

Předně poznáváme, jak se Znojemští zajímali o převrat provedený v Praze Rokycanou. V té době (25. dubna) se totiž konala ve Znojmě porada Menharta z Hradce s pánem ze Schaumburka, Hohenberka a Scheckem. Když Pražané odváželi Korybuta do zajetí, tedy právě tehdy posílali Znojemští dva zvědy do Prahy. České události byly až do konce května[36] předmětem ustavičné pozornosti města Znojma. Koncem června jest již pozorovati na jihozápadní Moravě neklid. Znojemští odeslali (24. června) svého posla do Mor. Krumlova (v držení táborském) a téhož dne i rozeslali své listy (bohužel, blíže neznámého obsahu) po okolních osadách. Koncem července (22.) šli znojemští zvědové již do Čech a zároveň i zpravovali vévodu Albrechta prodlévajícího tehdy v Lávě. Jeho přítomnost v pohraničním východisku výprav z Rakous na Moravu, zdá se dosti napovídati o napjaté situaci. Albrecht byl v Lávě ještě počátkem srpna. V druhé polovici srpna (19.) vystupuje v popředí druhé táborské místo jihozápadní Moravy, Třebíč. K němu později (7. září) přistupuje i Velké Meziříčí, kam Znojemští odeslali 14. září dvakráte svého zvěda.[37] Nadevší pochybu se tehdy odehrávalo něco u Třebíče, protože Znojemští tam poslali někoho pro zprávy. 28. září šel dvakráte znojemský posel do Meziříčí a zároveň i do Lávy.[38] Zdá se, že v říjnu se posunuly nepokoje nebo dokonce boje blíže ke Znojmu. Znojemští posílali tehdy (18. října) své zvědy do Čech a k Mor. Budějovicím a mimoto dávali opravovati příkopy lidmi z okolních osad. Snad se tehdy bojovalo i v Jevišovicích, kam Znojemští posílali téhož dne stran zajatců. V téže době se ozval i táborský Krumlov, kam 23. listopadu vypravili Znojemští třikráte posla, podobně napjatá situace byla i u Jemnice, kam Znojemští posílali dokonce v noci.[39] Možno tedy říci, že snad od Mor. Budějovic blížil se nepřítel ke Znojmu, při čemž s druhé strany mu měla pomáhati táborská posádka v Krumlově.

S nemenší pozorností sledovali Znojemští i události po pádu Kolína (16. prosince). Jak známo rozdělili se tehdy husité na dva proudy, z nichž jeden udeřil na jihozápadní Moravu,[40] o druhém se nedočítáme nic bližšího. Znojemští totiž vyslali (21. prosince) zvěda směrem k Telči, téhož dne dvakráte poslali zprávu do Brna a snad i bojovali u Jevišovic, jak napovídají jejich výdaje s Jevišovicemi spojené. O dva dni později (23. prosince) již referovali do Vídně „o ta-

[35] Loserth-Beck. Urkundliche Beiträge etc. ZVGMS, I, 62.
[36] Neumann, Nové prameny, ST, VI., 190.
[37] U. d., 192.
[38] U. m.
[39] U. d., 192.
[40] Tomek, Dějiny husit. válek, 395.

žení Táborů" (de raysa Thaboris) a současně poslali své zpravodaje do Egenburka, Retzu a Lávy. Mimo to poslali do Vídně i stran jakýchsi zajatců a současně i varovali v Brně. Zvědové posílaní do Čech, Templštejna a Jevišovic[41] ukazují stále trvající nebezpečí doma i venku.

Nový rok 1428 byl ve znamení nového válečného tažení husitů na Slovensko. To byl onen první voj nám již z roku 1427 známý, který sestával z Pražanů, Sirotků a moravských bojovníků za vedení Jana Tovačovského. Krones[41a] se domnívá, že husité se vraceli ze Slovenska koncem února. Znojemští, chtějíce míti přesné zprávy o pohybech husitů, poslali 8. února zvěda „auf das Ungerisch".[42] Pro poměry na jihozápadní Moravě jest velmi důležitým fakt, že nejvyšší hejtman sirotčí Velek koudelník si dne 11. března zlomil pádem s koně nohu a musel proto býti dopraven na léčení do Dačic.[43] Z toho lze souditi, že vracející se husité nevydali se všichni hned proti Slezsku, nýbrž že část jich odbočila asi na jihozápadní Moravu, možná za vedení Velkova. Jelikož pak Velek obléhal se svým vojskem v květnu Brno, tedy možno se domnívati, že od března se zdržoval na jihozápadní Moravě, odkud pronikl do středu země až k samému Brnu. Proto na oněch stranách lze sledovati od března až do května veliký neklid, případně i boje.

Na základě lakonických záznamů v městských účtech znojemských možno tedy říci asi tolik: V první polovici (8.—15.) února dostávali Znojemští výstrahy z Jihlavy,[44] z čehož možno se dohadovati na nebezpečí hrozící asi s české strany. Počátkem března ozval se nepokoj s opačné strany, totiž z Jevišovic, které tehdy působily Znojemským těžkosti, takže byli nuceni dáti výstrahu samému vévodovi Albrechtovi do Vídně. Blízké nebezpečí lze tušiti nejlépe z toho, že téhož dne (7. března), kdy Znojemští posílali do Vídně výstrahu, poslali dokonce dvakráte svého zpravodaje do Lávy. V druhé polovici března ukazuje se na válečném obzoru druhý bod, hrad Rabštýn, jejž dali (21. března) Znojemští pozorovati z Rouchovan. Současně naplňoval Znojemské starostmi jakýsi blíže nejmenovaný klášter, o němž zpravilo město Albrechta do Vídně dvakráte (21. a 30. března). Známky této bouřlivé nálady v kraji lze stopovati i po celý duben a počátkem května potkáváme se s dokladem zahájeného snad již dříve nepřátelství. 2. května totiž pochovali Znojemští jednoho zajatce, 9. května byl jejich hejtman u jakéhosi hradu,[45] 16. května byli Znojemští nuceni varovati v Egenburce a Lávě, při čemž možno souditi, odkud asi nebezpečí hrozilo. Dostali totiž výstrahu z Jihlavy a po-

[41] Neumann, U. d., 193.
[41a] Die erzählenden Quellen, atd., ZVGMSI, IV., (1900) 41.
[42] Neumann, U. d., 193.
[43] Tomek, Dějiny atd. 396.
[44] Neumann, U. m.
[45] U. d., 194

slali svého zvěda do Jevišovic. Koncem května Znojemští někde asi bojovali, jelikož poslali svého posla k vojsku.[46]

Vojsko to nelze přesně zjistiti, neboť v květnu můžeme bezpečně mluviti jen o jediném husitském voji. Byla to část (asi 10.000 mužů) voje vracejícího se z válečného tažení ve Slezsku, která se utkala s brněnskými měšťany v krvavém boji u jejich města, a to dne 17. května.[47] Pešina[48] pokládá toto vojsko za voj Velkův, o němž však víme, že se zdržoval na jihozápadné Moravě. Možno se tedy snad dohadovati, že u Brna se spojil slezský voj s Velkem, aby se spojenými silami zmocnil tohoto důležitého města. Windecke[49] nám zachoval zprávu, za jak romantických okolností bylo město zachráněno před nepřítelem. Dvorní šašek císaře Zikmunda, Katalánec Borre, byl zajat husity. V zajetí se dověděl o zamýšleném dobytí Brna zradou. Vyplativ se penězi na svobodu, nastoupil cestu do Brna, kde oznámil měšťanům pikle proti nim chystané. Husité měli totiž v Brně mnoho důvěrníků, kteří chtěli ve vhodném okamžiku město zapáliti a vydati husitům. Městská rada, obdrževši výstrahu tak důležitou, dala hned v noci polapiti šest osob, které se přiznaly a prozradily další spiklence. Ještě téže noci dala je městská rada všechny pochytati a dokonce prý dala postínati na pět set osob. I když tento počet jest snad přehnaný, přece jen možno z něho souditi, že v Brně bylo dosti přívrženců husitství. Šašek dostal za odměnu od města Brna ocelový pancíř a stříbrné brnění. Celé tažení husitů proti Brnu ztroskotalo.[50]

Ještě hůře bylo na tom město Olomouc. Toto město, jsouc od samého počátku náboženských nepokojů v ustavičném boji s husity, bylo počátkem roku 1428 již úplně vyčerpáno. Někdy v lednu 1428 byli moravští pánové v Olomouci, by prohlédli město a tu zjistili neodkladnou potřebu jeho hájení, neboť bída byla v něm taková, že lidé z něho utíkali. Husité v Přerově shromáždění usoudili, že za tako-

[46] U. d., 195.
[47] Palacký, III, 394.
[48] Mars, I, 532.
[49] Vyd. Hagen, 89.
[50] Záznam Windeckeho potvrzuje a doplňuje Janetschek, Das Augustiner-Eremitenstift S. Thomas in Brünn (Brno, 1898), str. 64—65, jenž píše o obležení Brna na základě blíže (časově) neoznačených starých klášterních annálů, však jak se zdá na staré spolehlivé tradici založených. Když prý Velek poznal marnost všeho svého podnikání, chtěl se zmocniti Brna zradou. I smluvil se s tajnými stoupenci husitství ve městě, kteří mu měli otevříti bránu ve Veselé ulici (17. května). Tento zrádný plán byl však předčasně prozrazen a využit ke škodě obléhajících. Husité se vrhli 17. května skutečně proti zmíněné bráně, která však byla silně obsazena. Rozzuřil se boj, který trval až do noci. „Sirotci" byli krvavě odraženi, což je tak deprimovalo, že ani přispěchavší Táborité jim již nedodali chuti k boji. K tomu dorazila zavčas vojska vévody Albrechta, která spolu s ozbrojeným měšťanstvem obrátila husity na útěk. Za těchto bojů byl silně poškozen klášter augustiniánů, tehdy ještě mimo městské hradby položený. Klášter prý byl skoro zničen, což potvrzují i regesta gen. archivu v Římě (65, p. 1): „Notandum, quod celebre monasterium graves calamitates subiverit maxime Ziscae temporibus, qui ecclesiam et monasterium ruinavit, quod stetit ad septemtrionalem plagam." Netřeba podotýkati, že Žižka s těmito boji neměl nic společného.

vých okolností bude nejlépe Olomouc vyhladověti. I domluvili se (jako dříve), že nepřipustí do města žádné dopravování potravin, hrozíce každému, kdo by se o to pokusil, že mu useknou ruce a nohy. O nic lépe nebyla na tom sousední Litovel, odkud pro velikou bídu dokonce odešla maďarská posádka. Husité proto pomýšleli na její dobytí. Nesnáze litovelských chtěli husité ještě zvětšiti znemožněním zásobování, což chtěli učiniti i šternberským.[51]

Kromě těchto spíše lokálních zpráv čerpáme z listu olomouckých k Albrechtovi rakouskému ještě i dvě další zprávy širšího významu. Mezi pány přijevšími (asi z Brna) obhlédnouti Olomouc, jest jmenován i zemský hejtman Jan z Lomnice. Vzpomeneme-li si na to, kterak počátkem ledna 1426 Přemek opavský žádal Petra Strážnického z Kravař a jiné pány, aby obeslali do Brna Jana z Lomnice a jiné pány, tedy můžeme se domnívati, že běželo o navázání styků s tímto předním husitským pánem. Dalších zpráv se o tom nedostává, leč skutečnost, že Jan z Lomnice byl za dva roky již vysokým úředníkem moravským, dává tušiti, že jednání s ním asi vedlo k dobrým koncům. - Druhá důležitá zpráva jest, že v Přerově se přátelé Olomouckých za příměří dověděli, že husité měli v úmyslu vyjednávati s krajem plzeňským, s nímž měli příměří do sv. Jiří 1428.[52] Husité počítali podle přerovských informací, že budou moci znovu jednati se zástupci Plzeňska, což podle jejich dohadů jim umožní nové tažení na Moravu, jehož cílem měla býti Olomouc.

Za takového těžkého postavení Olomouce se roznesla zpráva, že město prý poslalo k vévodovi Albrechtovi poselstvo se žádostí, aby neposílal žádné pomoci, protože není prostě čím vojsko živiti. Zpráva ta se roznesla po Moravě a vyvolala roztrpčení prot Olomouckým, zvláště v Brně. Město se proto muselo ohražovati proti šíření podobných pověstí, zvláště pak proti tomu, jako by Olomoučtí byli příčinou, že Albrecht neodeslal žádnou posilu na Moravu.[53]

Na Hané se držel dále Kroměříž v rukách strany pod jednou, a to zajisté s velikými obětmi biskupa Jana Železného. Poznáváme to z jeho prohlášení (13. února 1428), podle něhož chtěl biskup držeti ve své moci ještě dva další roky Hulín, aby mohl hájiti Kroměříže proti husitům.[54] Zatím však nebezpečí nebylo asi tak veliké, neboť husité bojovali ve Slezsku a mezi nimi byli i Moravané za vedení Jana Tovačovského, jenž jest uveden mezi ostatními vůdci Táboritů a Sirotků v poli u Pačkova.[55] Výprava tato skončila 15. května,[56] kdy se

[51] UB, I., 581—583.
[52] Tomek, Dějiny válek husitských, 404.
[53] Viz o tom list olomouckých k Albrechtovi z 21. 2. 1428 (UB, I., 591—592) a k brněnským, tamže, 592—594. Mimo to jest ještě neotisknutý český dopis olomouckých k Janovi z Lomnice v kodexu Václ. z Jihlavy. (Zem. arch. mor. Rkp. 343, fol. 18a.)
[54] Loserth-Beck, Urkundliche Beiträge, ZVGMS, I., 66.
[55] UB, I., 602.
[56] Tomek, U. d., 403.

bojovníci vrátili s hojnou kořistí domů. Tím ovšem se přitížilo Olomouci, jelikož Jan Tovačovský, odpočinuv sobě a svému lidu, jal se hned pomýšleti na obnovení nepřátelství s ní. V červenci totiž sděloval Olomouckým jeho bratr Ctibor z Drahotuš, že Jan Tovačovský sbírá posádky kolem Olomouce a také nutí (jako již dříve) i sedláky ke vstupování do svých rot. Husité (jak Ctibor prozrazoval) měli zase svůj starý plán: vyčkati pomoci z Čech a úplně odříznouti město za účelem vyhladovění od okolí. V téže době prý bylo zle i v Litovli, kde kromě všech známých těžkostí byli spolu rozvaděni i oba tamní hejtmané,[57] takže o Litovel bylo vojensky velmi špatně postaráno. Co se na Hané tehdy vskutku odehrávalo, nelze pro nedostatek dalších zpráv zjistiti.

K dalšímu zhoršení olomouckého kraje mohly přispěti zákulisní události odehravší se po propuštění Zikmunda Korybutoviče z vězení na Valdštejně. Zikmund se totiž hned odebral v průvodě svého dvořana Puchaly na jeho zámek položený na slezském pohraničí. Cesta jeho vedla Moravou, kde 27. října navštívil na Tovačově pana Jana z Cimburka, předního vůdce husitů na Moravě. Nazítří se Korybutovič odebral z Tovačova do Přerova, kde smířil Smila Bítovského s Janem Tovačovským, načež s ním táhl k Odře. Tam vyčkával polskou posilu Táborům. Po jejím dojití měl se Korybut s celou svou mocí přidati k Táboritům, s nimiž se v Čechách domluvil na společném výpádu na severní Moravu, a to tak, že vojska z Čech měla napadnouti Olomouc s Litovlí a Korybut se měl k nim s celou svou mocí připojiti. Že náhlé objevení litevského prince na Olomoucku vzpružilo bojovnost tamních husitů, jest nejlépe viděti z toho, že již 30. října, t. j. tři dny po návštěvě na Tovačově, vpadli husité až k městu Olomouci a zapálili u nich 40 vozů. Olomoučtí mimo to si stěžovali na poškozování městských zdí. V městě vládnoucí bída a snad i strach z nového obležení způsobily, že lidé prchali z města, takže městská rada hořekovala, že nikde jinde není tak zle, jako právě v Olomouci.[58]

Rozumí se, že za takových poměrů doléhaly (počátkem listopadu) na Albrechta rakouského prosebné hlasy z Moravy o pomoc. Vévoda však považoval věc za nebezpečnou, neboť poslati pomocné oddíly na různé strany znamenalo rozptýliti svou vojenskou pomoc a proto se domluvil s rakouskými pány v tom smyslu, že pošle pomoc jen tam, kde bude skutečně hroziti bezprostřední nebezpečí.[59]

Nebezpečí to hrozilo počátkem listopadu asi právě Olomouckým, kterým bludovský purkrabí hlásil, že nepřátelé chtějí je vyhladověti, ale mimo to je i upozorňoval, že dostal právě tři zprávy, že husité se shromažďují u Litomyšle a Landsberka s válečnými stroji k pochodu na Olomouc, a významně k tomu dodal, že Litovel není osazena...[60]

[57] UB, I., 646.
[58] U. d., 646.
[59] Tamže, 648.
[60] Tamže, 655.

Zatím co takto se na Moravě šikovala vojska k novému boji, olomoucký kanovník Kuneš ze Zvole plnil v Anglii své diplomatické poslání. Kuneš představil se diecésní synodě v Canterbury v červenci 1423 konané jako apoštolský legát, jenž měl v Anglii hledati pomoc proti husitům. Shromážděný klérus dovedl si nejprve pomoci poukazem na blížící se žně. Kuneš, vida situaci, zpravil o celém jednání papeže Martina V., který mu za odpověď poukázal celý jeden desátek od anglického duchovenstva na tažení proti husitům. Kuneš tedy přednesl zprávu o této koncesi na synodálním zasedání dne 23. listopadu konaném a kněžstvo si ovšem nedovolilo samému listu papežovu odporovati, ulehčivši si pouze označením jeho požadavku za neobvyklý. O výsledku poslání Kunešova se nedovídáme, jisto však jest, že vystoupení jeho dalo podnět Lollardům k sektářské protiakci ve prospěch husitů.[61] Rozhodně však jest to zajímavá a dosud neznámá episoda z dějin Moravy za husitských válek.

Tehdy vyvstalo nebezpečí na jiném konci Moravy, na Znojemsku. Když katolická šlechta v sousedních Čechách poznala marnost svých snah v hledání cizí pomoci, tedy její příslušníci byli nuceni uzavírati přátelské smlouvy s husity. K nim patřil i magnát českého jihu Oldřich z Rožmberka. Takto se stalo, že Prokop Holý mohl se bez obav dáti na výpravu do Rakous přes Moravu. Jediným dokladem o tomto tažení jest datum smlouvy uzavřené mezi Rožmberkem a Tábority. Byla ujednána v Kvasejovicích u Znojma, dne 30. listopadu. To znamená, že Táboři pod Prokopem Holým byli již tehdy na Znojemsku, odkud nastoupili pochod do Rakous. Jelikož Tomek[62] se domnívá, že snad ještě v prosinci vpadli Táboři do Rakous, tedy by to znamenalo, že nějakou dobu v prosinci se Táboři zdržovali ještě na Znojemsku.

Počátkem roku 1429 připojili se moravští husité u Krnova k Sirotkům a podnikli s nimi výpravu do Slezska.[63] Město Olomouc octlo se tehdy na pokraji zkázy, zvláště předhradí, které dlouholetým vydržováním hlídek bylo již tak vyčerpáno, že lidé odtud utíkali. Měšťané měli v té době mrzutost s biskupským hejtmanem Janem Zajícem, jenž jim zadržel víno koupené ve Štarvicích a Hustopečích. Příběh ten vyvolal v Olomouci rozhořčení, což možno chápati proto, že biskupský hejtman sáhl na víno určené katolickému městu, ačkoliv husité tuto zásilku propustili.[64]

Největší událostí roku 1429 bylo jednání císaře Zikmunda s husity v Prešpurce. Na vyjednávání tomto měli podíl i katoličtí pánové uzavřevší tlakem situace přátelské smlouvy s husity. Jednání bylo dvojí. První o velikonocích (24.—29. března)[65] a súčastnili se ho též i zástupcové Moravy. Katolickou stranu tam zastupoval olomoucký bis-

[61] Neumann, Ohlas husitství v Evropě, ČKD, 1924, 248—250.
[62] Dějiny válek husitských, 417.
[63] U. d., 413.
[64] UB, II, 9—10.
[65] Krones, Die erzählenden Quellen zur Gesch. Mhs., ZVGMS, IV, 42.

kup Jan Železný, z moravských husitů známe jménem jen Petra ml. ze Strážnice.[66] Některý profesor vídeňské university (snad Tomáš Ebendorfer z Hoselbachu?) měl tehdy k olomouckému kardinálovi řeč, v níž mu mistři nabídli svou pomoc ve vyjednávání s husity. Brzy nato prý se s Janem Železným a císařem radili o dalším postupu.[67] Ačkoliv dalších zpráv o těchto poradách se nedostává, přece jenom lze z nich viděti, že Jan Železný jakožto kardinál (titulu sv. Cyriaka) měl při poradách zvláště významné poslání. Z průběhu tohoto vyjednávání jest patrna snaha, aby smlouváním nebylo nikterak uškozeno církevní autoritě. Zásadním stanoviskem strany pod jednou totiž bylo, aby husité při projednávání otázky přijímání pod obojí způsobou projevili ochotu přizpůsobiti se rozhodnutí budoucího koncilu. Tito však nechtěli dáti v tomto směru žádného určitého vyjádření a tak se stalo, že jednání první skončilo bezvýsledně.[68] Mimo to se asi jednalo i o reformu Církve a jest pozoruhodné, že právě v tomto směru se husité o vyjednávání s Církví zajímali. Proto brzy po prešpurském jednání poslali husité k císaři tam ještě meškajícímu své zástupce, kteří žádali o nové rokování, a to tentokráte v Brně. Předmětem jednání mělo býti dostavení se husitů k příštímu gen. koncilu za účelem reformy Církve. Zikmund vzkázal, že, chtějí-li tak učiniti, že on pošle do Brna též své zástupce.[69]

Jednáním prešpurským se zabýval koncem května sněm v Praze konaný. Tento sněm jest důležitý i svými požadavky stran Moravy. Pánové čeští na něm totiž žádali, aby Albrecht rakouský, s nímž byli ochotni uzavříti příměří, respektoval slovanský ráz země a proto na něm žádali, aby neustanovoval žádného cizozemce za úředníka na Moravě, náměstek králův aby pak byl buď národnosti české anebo vůbec aspoň nějaké slovanské národnosti.[70] Tyto požadavky asi vyšly ze skutečnosti, že vojenští velitelé, kteří ovládali z pevných hradů a měst celé kraje, byli většinou Rakušané, což jistě nebylo slovanskému obyvatelstvu vhod.

Husité přijeli ještě po druhé do Prešpurka (k 24. červnu), leč ani druhé vyjednávání nemělo výsledku. Že si obě strany vzájemně nedůvěřovaly, jest nejlépe viděti z toho, že počátkem dubna konal císař přípravy k novému válečnému tažení a husité snad již před cestou do Prešpurka měli vypracovaný válečný plán pro případ obnovení nepřátelství.

Císař vylíčil svůj válečný plán kurfiřtu braniborskému dopisem ze dne 16. dubna. Tento jest pro nás tím důležitější, že z něho můžeme aspoň částečně seznati úkol, jaký měl tehdy připadnouti Moravě. Císař chtěl podniknouti velké tažení ke dni sv. Jana Kř. (24. června) do

66 Bartoš, Z bratislavské schůzky krále Zikmunda, ČMM, 49, 195.
67 FRB, V., 599.
68 FRB, V., u. m.
69 UB, II., 33.
70 AČ, II., 421—422.

Čech. Aby se husité nemohli zatím vojensky soustřediti, tedy mělo býti ihned svoláno vojsko k denní válce. V této měla míti značnou úlohu Morava. Císař tam chtěl poslati na svůj náklad silné žoldnéřské vojsko, a to zvláště do Brna a Olomouce. Výnos sbírek z církevní provincie solnohradské dal Albrechtovi rakouskému na zesílení posádek ve Znojmě, Jihlavě a M. Budějovicích. Každá tato posádka měla dostati po tisíci jízdných. Tuto drobnou válku měla podporovati i řada katolických pánů českých.[70a]

Husité naproti tomu se chystali jinak. Snad již před zahájením porad prešpurských anebo nejpozději během nich uspořádali své vojenské síly a jejich pohotovost tak, že v případě obnovení nepřátelství mohli okamžitě vpadnouti do Rakous a tím škoditi Albrechtovi v jeho vlastní zemi.[71]

Stalo se podle husitských plánů. Vyprávěcí prameny o tom sice mlčí, ale za to mnoho napovídají rakouské listiny a účty. Husité skutečně vpadli do Rakous, dokonce se tam i usadili. Tak se stalo, že na př. znojemská posádka, místo aby znepokojovala husity doma, musela se s nimi bíti v Rakousích (Kremže, Eggenberk, Býdov, Theras). Husité měli tehdy dvě cesty k přepadávání v Rakousích: jedna vedla přes Znojmo na Eggenberk, druhá ze Slavonic přes Dyji a Kremži. 16. dubna obléhal (s neznámým výsledkem) Prokop Holý Eggenberk. Směr husitských tažení naznačuje, že husité ovládali tehdy na oněch stranách jihozápadní Moravu, neboť jinak by jim bývalo nebylo možno posílati svá vojska přes Slavonice a Znojmo do Rakous. Vpád tento se udál v polovici dubna, kdy husité prý vpadli širokou frontou[72] do Rakous a oblehli Eggenberk. Účty znojemského velitele Jiřího Launa však nám umožňují posunouti časovou hranici těchto bojů ještě o něco dále. Z nich totiž vysvítá, že již před 11. březnem (den vystavení Launova účtu) se súčastnili znojemští žoldnéři v počtu 168 jízdných vyčišťování lesnaté části Rakous od Táboritů. V těchto bojích byli Znojemští až do listopadu. Na jaře bojovali a porazili Suchého Čerta, pak u Únanova (Wunnaw) a snad u Jemnice (? Geywicz).[72a] Patrno z toho, že návratem husitů z Rakous přenesly se boje na Moravu. V červenci měli Znojemští co činiti se svými husitskými sousedy z Ivančic a Mor. Krumlova, kteří přepadli Znojmo a odtud pronikli k Retzu, všude loupíce dobytek. Hejtman Laun je pronásledoval, porazil a kořist jim odebral. Na podzim (1429) se zase opakovala červencová historie. Znojemští zase bojovali na několika místech s husity, a to v Retzu a opětovně v nepokojných Jevišovicích. Tenkráte husité zase vnikli do lesnaté části Rakous, takže hejtman Laun, osvědčivší se při podobné příležitosti již po N. roce, vykonal i tehdy platné služby.[73]

Z dalších událostí moravských lze uvésti pouze některé zlomky bez bližší souvislosti. V době blíže neznámé došlo k nějakým bojům u Prostějova, při nichž byla dobyta tamní augustiniánská kanonie,

70a Stöller, O. c., 55.
71–73 O. c. 56 n.

jejíž členové se utekli do Olomouce, kde potom sdíleli vyhnanství se svými spolubratry z Lanškrouna.[74]

Druhá událost vrhá poněkud světlo na stranické rozvracení na Hané a na Mor. Třebovsku. Císař Zikmund měl totiž věrného stoupence v osobě Štěpána z Vartnova, jenž mu prokazoval platné služby ve válečném území kroměřížském, na své tvrzi ve Zdounkách. Tento pán velmi prospěl císaři výkupem hradu Cimburka od Voka z Holštejna, jejž mu císař pak dal v zástavu ziskem 700 kop grošů (Štěpán z Vartnova dal Vokovi 1000 kop grošů, Zikmund mu zastavil hrad za 1700 kop). Štěpán z Vartnova se však císaři zavázal, že Cimburk bude vždy otevřen jeho vojsku.[75] Patrno z toho, že císař se snažil získati v Cimburku opěrný bod proti Mor. Třebové, která byla v držení husitském.

Z podzimu se nám zachovaly dvě listiny mající význam pro západní Moravu. První z nich slíbil Diviš z Přehořova, hejtman na Mor. Krumlově a Ivančicích, že nebude překážeti brněnským při vinobraní až do sv. Martina. Z listiny lze poznati přivržence táborství na oněch stranách, neboť Diviš vystavil listinu i za Jana z Kunštátu řeč. Suchý Čert a za Jana ze Sobětic, hejtmana třebíčského.[76]

Druhá listina jest vystavena Janem z Pernštejna, kterou se tento zavázal, že nebude rušiti příměří sjednané mezi Brnem a pány: Janem z Lomnice starším i mladším a Joštem Hechtem z Rosic. Věc tato však jest velmi nejasná, neboť Jan st. z Lomnice byl zem. hejtmanem moravským, Hecht z Rosic pak podkomořím, což samo předpokládá, že drželi se stranou pod jednou.[77] Jak při roku 1430 poznáme, byl Jan st. z Lomnice husitou.

Obě tyto smlouvy mají širší význam. Jest to totiž po prvé, kdy se strany snaží, byť i jenom nakrátko, zachovati klid uzavíráním krátkodobých příměří. Tento zjev možno pak postupovati po všechna dlouhá léta následující až do doby Ptačkovy.

Koncem roku 1429 došlo na Moravě k bojům, o nichž do nedávna nebylo historikům nic bližšího známo. Ruský kníže Fridrich z Ostroga, který přebýval od roku 1425 se Zikmundem Korybutovičem v Čechách a zúčastnil se řady válečných tažení, zpronevěřil se náhle husitům a zvláště Táborům, kteří měli k němu takovou důvěru, že (jak

[74] Volný, Kirch. Topographie, Olm. Erzdiöz., II, 15.

[75] AČ, VII, 584—585.

[76] Neumann, Nové prameny, ST, VI, 74.

[77] U. d., 74. Z r. 1429 zachovala se listina o poměrech v Kelči. (Viz Snopek, Fara kelecká roku 1429, ČMM, 1912 (XXXVI). Volný (Markgraftum Mähren, I, 205) tvrdí, že v r. 1429 dobyl Kelče Drastil z Kojetína, kteroužto zprávu asi čerpá z Pešiny (Mars, I, 538). Však s tímto údajem nelze souhlasiti, neboť v listině Pavla z Milíčína Snopkem objevené čteme, že kněz Prokop tajně přisluhuje ve farnosti svátostmi již po 7 let, z čehož patrno, že Kelč byla v držení husitském již asi od r. 1422. Mimo to listina prozrazuje, že jakýsi „Jindřich kacíř z Čech" uvázal se v držení nedalekého hradu Šumburka, odkud ovládal celý kraj (398). Stalo se tak asi snadno, neboť podle téže listiny (401) nebyl ani Prokop, ani lid pod ochranou biskupa, jenž byl asi zaměstnán jinde.

již nahoře řečeno) mu svěřili (1426) Břeclav, odkud ovládal celý kraj.[77a] Fridrich napadl s vojskem čítajícím 7000 mužů Uh. Brod a oblehl jej. Dva největší podporovatelé moravského husitství, pan Jan Tovačovský a Václav Strážnický z Kravař, přikvapili zavčas městu na pomoc a osvobodili je.[77b] O příčinách tak náhlého obratu v chování Fridrichově nelze říci nic určitého, nepochybné však jest, že výprava jeho asi vyšla z Břeclavi. Zdá se, že Fridrich se rozešel s husity definitivně, protože od té doby již o něm není žádné zprávy. Stejně až dosud neznámé byly boje v této době u Brna vedené. Souvěký záznam totiž vypravuje, kterak „bratří z Čech vypálili Staré Brno".[77c] Zápis klade tuto událost k 1. prosinci, Bretholz[77d] k 16. prosinci.

I když zprávy o událostech v roce 1429 nejsou právě hojné, možno celkem na základě nich říci, že tento rok nebyl pro Moravu právě utěšený. Na jedné straně lze spatřovati stálé boje, na druhé pak vyjednávání prešpurská, jejichž bezvýslednost jasně ukazovala, že do míru bylo ještě daleko. Tato trudná situace došla výrazu v listině olomouckého kanovníka a oficiála Pavla z Miličína, jenž tehdy napsal:[77e] „Ach, my jsme, na něžto skonání světa přichází, neb co jest dne nynějšího? Muži výborní, pastýři hojní, doktoři aneboli učitelé sladce aneboli libomluvní okolo aneb víc počtu nežli čtyry sta a sedmdesát, poslaní po všem světě, kteří opovrhše duchovenství farní i jiná také a volení osob, očekávají svatého odpočinutí toho, kterýž řekl: ‚Ale Syn člověka nemá, kde by hlavu svou sklonil'."

O moravských událostech v roce 1430 sběhlých dovídáme se až po velikonocích. Z doby dřívější lze uvésti jen, že Jan z Pernštýna se spolu s ostatními husity vrátil z tažení z Němec, od Bamberka, kolem sv. Matěje (24. února).[78]

Po velikonocích vytrhli Táboři a Sirotci (většinu měli Táboři) pod velením Velka, Prokůpka, Jana Zmrzlíka, zvláště ale Filipa z Padařova dvěma proudy z Čech, z nichž jeden směřoval přes Moravu do Rakous. Na rakousko-moravských hranicích utkal se tento voj s císařskými vůdci pravděpodobně u Podivína[79] a byl krvavě potřen, ztrativ přes 150 mrtvých. V téže asi době podnikl císař Zikmund se zetěm Albrechtem velkou výpravu k obležení slezské Osoblahy, kterého se súčastnilo 10.000 mužů. Proto se oba panovníci nemohli dostaviti k říšskému sněmu svolanému k sv. Jiří do Norimberka.[80] Ne-

80 Windecke, vyd. Hagen, 216.

77a Palacký, Dějiny, III, 371—372.

77b Bartoš, Zápisky v breviáři kněze Antocha z Přelouče z let 1422—1432. ČAŠ, 1934 (XII), 103 a 107.

77c U. m.

77d Tamže, p. 34.

77e Snopek, Fara kelecká, ČMM, 1912, 397.

78 FRB, V, 602.

79 FRB, V., 602. Tomek (Dějiny válek husit., 459) píše, že k boji došlo „u jednoho místa, řečeného prý „Hohenplatz" na pomezí rakouském blíž jakéhosi kostela". Loserth (ZVGMS 1, IV, 42—43) považuje jméno „ecclesia" za německý místní název „Kostel", t. j. Podivín.

lze pochybovati, že tato výprava, táhnoucí napříč Moravou, měla značný význam i pro Moravu samu, však dokladů o událostech tehdy se sběhnuvších není žádných.

O událostech na severní Moravě můžeme říci jenom něco málo. Olomoučtí utrpěli někdy v první polovici února citelnou osobní ztrátu odchodem svého hejtmana Jana ze Sovince. Albrecht rakouský vzal tuto jejich zprávu s politováním na vědomí, však na jejich žádost, aby dosadil nové správce Olomouci a hradům, jež měl Jan ze Sovince na starosti, vévoda odpověděl, aby Olomoučtí zatím (zvláště co se týkalo Hradiska) činili sami, co mohou. Za nějakou dobu prý Albrecht odešle do Brna poselství, jež mimo jiné bude projednávati i onu otázku hradů. Nechť se tam tedy dostaví zástupcové jejich města a přednesou své žádosti.[81]

Město Olomouc bylo tehdy ve stálém nepřátelství s Janem Tovačovským. Tento husitský předák uzavřel někdy v druhé polovici dubna příměří s Haškem z Valdštejna a chtěl je ujednati i s olomouckými. Jejich odpověď daná panu Haškovi jest poučná v několika směrech.[82] Předně se dovídáme, že nejen Tovačovský, nýbrž i Vok z Holštejna uzavřeli s Olomoucí příměří. Z toho poznáváme nového přívržence husitství na severní Moravě a mimo to i obratný čin Štěpána z Vartnova spočívající ve výkupu Cimburka z držení Vokova. Důležita je tato odpověď na prostředkovací návrh Haškův i proto, že Olomoučtí odůvodnili své odmítavé stanovisko nedodržením příměří se strany Tovačovského. Napsali totiž Haškovi, že příměří s Tovačovským již měli, ale přes to byli jejich lidé od něho přepadáváni, olupováni, ba dokonce i pobíjeni. Tovačovského lidé se nerozpakovali obírati ani chudinu a ženy, takže řada spořádaných měšťanů městské radě olomoucké dosvědčila, že to byli „rechte Strasrauber und Mörder". Tovačovský prý nyní velmi stál o příměří s Olomoucí, ale měšťané mu po tak trpkých zkušenostech již nevěřili. Považíme-li, že právě tehdy bojovalo 10.000 mužů za velení samého císaře a Albrechta u Osoblahy, pak jest možno, že asi z obavy před tímto velikým vojskem běželo tolik Tovačovskému o ujednání příměří.

K druhému husitskému vpádu z Čech na Moravu došlo někdy koncem května. Byl to voj vedený Janem Kroměšínem, hejtmanem táborským. Vůdce tento táhl nejprve na Brno a odtud zabočil na severní Moravu ke Šternberku, patřícímu paní Perchtě, vdově po Petru Konopištském ze Šternberka. Táboři obléhali Šternberk celých osm týdnů, a protože asi nikdo z okolí nemohl obleženým pomoci, tedy kolem 15. srpna se město vzdalo.[83] Při tom byl zničen tamní klášter augustiniánů-kanovníků, kteří se utekli do Olomouce. Po skončeném obléhání připojili se někteří Moravané k českým husitům a nastou-

[81] Archiv města Olomouce, listina č. 115, z 19. 2. 1430.
[82] UB, II., 136—137.
[83] FRB, V., 603 „... et ibi per octo septimanas iacens..." Podle toho by obležení bývalo započalo kolem 15. června, takže tažení možno klásti (vzhledem k výpravě proti Brnu) nejpozději do konce května. Pešina (Mars, I., 550) tvrdí, že Kro-

pili s nimi výpravu proti Plzeňsku.[84] Kromě toho se Moravané chystali koncem září i na nové tažení do Němec, kam chtěli spolu s husity z Čech vpadnouti kolem sv. Havla.[85] Možná, že Jihlavané tušili v těchto válečných přípravách i nebezpečí pro sebe, neboť v polovici října dávali opravovati své městské zdi, příkopy a jiné důležité pomůcky na obranu města.[86] Pešina sice píše o husitech, kteří dobyli za vedení Jindřicha z Valdštejna Sádek u Třebíče (prý v noci na sv. Martina) a chtěli se zradou zmocniti kláštera třebíčského. Leč aspoň zpráva o Třebíči jest pochybná, jelikož v té době známe táborské hejtmany z Třebíče,[87] z čehož plyne, že město Třebíč bylo v držení táborském.

Co jest z konce roku 1430 zvláště poučno, to jest nepřátelství nepokojného Heralta z Kunštátu s Janem z Lomnice st. Jsme o něm zpraveni pouze jednostranně - listem Heraltovým k Vídeňským - a proto možno říci o něm toto: Heralt i Jan st. z Lomnice byli oba stranníky Albrechtovými, proto jejich poměr nese známky soukromých záští, avšak ve velikých rozměrech. Heralt si totiž trpce stěžuje na Jana z Lomnice, že mu odcizil 17 vesnic, všechno letošní víno a desátky. Heralt se několikráte utekl ke svému pánovi, markrabímu Albrechtovi, jenž po Heraltovi poslal zem. hejtmanu vždy nějaký list, ale Jan z Lomnice mu nikdy nechtěl sděliti jejich obsah. Z toho vysvítá, že běželo o některá zastaralá záští. Zdá se, že obsah Albrechtových listů nebyl Heraltovi příznivý, neboť Heralt si stěžuje, že po jejich dodání Jan z Lomnice hubil znovu jeho statky a lid. Heralt přičítá všechno to nepřátelství lakomství pána z Lomnice, dovolávaje se při tom svědectví všech měst i příslušníků šlechty, z čehož patrno, že běželo o nepřátelství obecně známé. Že však nebyla věc tak nevinná, jest viděti nejlépe z toho, že Heralt prozrazuje, že na jeho žádost k Albrechtovi, aby dovolil brániti sebe a svůj lid, dostalo se mu za odpověď, že Heralt jest nepřítelem Albrechta i země. V odvetu na to sděloval Heralt Vídeňským, že Jan z Lomnice uzavřel příměří s nepřáteli, jak jest obecně známo. Mimo to i na něho prozradil, že u sebe drží dva kacířské kněze a že podepsal jakýsi táborský list. Proto Heralt prosil Vídeňské, by se za něho postavili u vévody Albrechta.[88]

Z dopisu tohoto vysvítá, že zemský hejtman moravský zůstal i jako takový ve straně husitské, z čehož mimo vší pochybu vysvítá, že vstoupil do služeb Albrechtových z důvodů politických, ne-li dokonce i osobně prospěchářských.

měšín táhl přes Třebíčsko, zpustošil klášter v Dalešicích a N. Říši, načež přes Kralice a Líšeň táhl k Brnu. Z této zprávy možno pouze přijati směr Brno—Šternberk, o ostatních místech však nemáme dokladů. Však vpád Kroměšínův na Moravu přes Třebíčsko odpovídá dosavadním tažením husitů.

[84] UB, II, 171.

[85] Neumann, Nové prameny, ST, VI., 199.

[86] U. m.

[87] U. d., 75 uvádí Jana Chabrovce; (22 9.), rok před tím (23. 9. 1429) byl jím Jan st. ze Sobětic (74).

[88] U. d., 76—77.

MORAVA A KONCIL BASILEJSKÝ

Porážkou křižáků u Domažlic se ukázala marnost všech dosavadních tažení proti husitům a tak nastoupila Církev na cestu novou, na cestu diplomatických vyjednávání. Rozumí se, že i na Moravě, jak katolické, tak husitské, byl zájem o vyjednávání basilejského koncilu s husity. Od zahájení prvních porad až po vyhlášení kompaktát šla moravská strana podobojí zároveň s Čechami, hledajíc v nich oporu proti katolickému pánu Moravy Albrechtu rakouskému. Jedna věc v samých začátcích jednání koncilu s husity překvapuje, a to jest smířlivá nálada vůči církevnímu sboru právě u zplnomocněného zástupce Moravy, Václava z Kravař, jehož neústupný a důsledný odpor proti katolictví byl známý již po dlouhá leta. Když totiž Praha jménem Čech i Moravy pozvala (27. února 1432) zástupce církevního sboru k informativnímu jednání do Chebu,[1] tu za zástupce Moravy byl k tomu zmocněn husitskými předáky na sněmu kutnohorském právě Václav z Kravař.[2] Když však se tam měl odebrati s ostatními šlechtickými zmocněnci, tedy zůstal s nimi solidární i když se rozhodli do Chebu nejeti.[3]

Zatím, co obě strany se chystaly k vyjednávání, husitský vůdce Smil z Moravan přepadl klášter Hradisko a povraždil všechny tamní premonstráty, pokud se zavčas nezachránili útěkem. Opat Václav si při přeskakování klášterní zdi zlomil obě nohy a ruce a byl v tomto zuboženém stavu dovlečen husity do slezských Oder, odkud jej husité propustili na svobodu teprve po složení tisíce hřiven výkupného.[3a] Podle kroniky Bartoška z Drahonic[3b] padlo Hradisko kolem sv. Jana Křtitele (22. června), klášterní annály hradištské[3c] pak k tomu ještě podotkly, že Smil z Moravan byl za svého mládí živen opatem Václavem! Měšťané olomoučtí, jsouce dobytím Hradiska velmi ohroženi, srovnali je na rozkaz moravského podkomořího Viléma Oblera se zemí, kromě kaple sv. Štěpána.[3d] Na sv. Michala (1432) zmocnil se Smil násilím biskupského města Kroměříže. Na tuto událost se vztahuje listina biskupa Kunše ze Zvole ze dne 3. února 1433,[3e] ze které

Hradisko 1432 dobyto husity

[1] Tomek, Dějiny válek husitských, 511.
[2] Tamže, 535.
[3] MC, I, 295.
[3a] Teige, Zpráva o pramenech dějin klášt. Hradištského. (VSN, 1893, č. 12, str
[3b] Volný, Kirch. Top. Olm. Erzdiöz. I, 338.
[3c] Teige, u. m.
[3d] Volný, Markgraftum Mähren, I, 242.
[3e] Arcib. archiv kroměř., listina K. I. a. 6. „My Petr ze Zvole, Jan a Beneš bratří tudíž ze Zvole s našimi erby budúcími vyznáváme tímto listem obecně přede všemi, ktož jej čísti nebo slyšeti budú. že jakož najdůstojnější . . . otec, kněz, kněz Kunc biskup olomúcký, správce costela pražského za škody, za služby i za vězení, kteréž já Jan a Beneš svrchupsaní před ztracením i také v ztracení města Croměříže i jim s námi tovařiši byli vzali jsme, postúpil jest nám všem svrchupsaným i našim erbom zboží v Ketři a v Osoblaze . . ." Následuje text Kunšovy listiny, z níž vynímám pasus: „. . . vyznáváme tímto listem . . ., že o ty všechny škody, služby i o vězení, kteréž slovútný Jan ze Zvole tehdy hauptman náš na Croměřiži i jeho slu-

se dovídáme, že hejtmanem kroměřížským byl v oné kritické době Jan ze Zvole, který spolu s bratrem Benešem utrpěl při hájení města značné ztráty a po jeho dobytí byl vězněn. V odměnu za to dostalo se bratřím dědičně Osoblahy a Ketře.

Pád kláštera Hradiska dal podnět k novému tažení Albrechta rakouského s císařem Zikmundem na Moravu. Albrecht oblehl Hradisko, o čemž se dověděli husitští předáci, kteří právě se radili v Praze, i usnesli se, že i oni vtrhnou se svým vojskem na Moravu, aby pomohli tamním husitům.[3f] Někdy koncem května vtrhli do země a přirazili k Olomouci v síle 600 jízdných a s válečnými vozy. Vojsko toto způsobilo u Olomouce mnoho škod, však nebylo tam dlouho. Husité se totiž dověděli, že Slezané sněmují ve Střelíně a proto tam vyslali nejprve jízdu, za ní pak vozy a města se skutečně zmocnili.[3g]

Když došlo k jednání husitů s koncilem v Basileji, byl to theolog strany sirotčí, Oldřich ze Znojma, jenž jako rozený Moravan zasáhl činně do učených disputací. Oldřich měl uloženo hájiti svobodu kázání. Protože všichni historikové až dosud uváděli skoro výhradně obsah řečí husitských theologů a odpovědi katolických mistrů umlčovali, tedy si Oldřichovy řeči všimneme blíže.

Oldřich dokazoval v prvním bodě své disputace přednost kázání před sloužením mše sv. Prý jest mnohem záslužnější kázati nežli sloužiti mši, neboť posvátným řečnictvím lze působiti na bloudící duše. V druhém bodě poukazoval Oldřich na konání bohumilých skutků. Prý kdo jest nábožně přítomen kázání nebo uděluje almužny, získá sobě mnohem více zásluh nežli ten, kdo jest přítomen mši sv., a to nepobožně. V třetím důvodu se Oldřich opíral o šíření víry. Prý lidu prospívá to, čím možno dosíci hojného obrácení víry. Poslední důvody byly: Spasitel přikázal apoštolům více kázati nežli sloužiti. Kázati pak poručil Kristus apoštolům mnohem důrazněji nežli sloužiti mši sv.

V polemisování zběhlý Jindřich Kalteisen, inkvisitor z Kolína nad Rýnem, jako Oldřichův oponent neměl příliš mnoho potíží s vyvrácením Oldřichovy řeči. Na první důvod odvětil, že nelze z toho vyvozovati přednost kázání přede mší sv., neboť v tom případě se kázání se mší sv. doplňují. Má-li totiž lid míti ze mše sv. skutečný užitek, jest

žebníci nebo tovařiši, kteříž jsú u něho a na jeho škodu tu s ním byli před ztracením i v ztracení města Cromĕříže, kterakkolivěk vzali jsú ničehonic těch škod nebo jeho tovaryšóv nebo služebnikuov ani jejich vězení nepovstavujíce úplně a docela smluveni jsme dobrotivě a přátelsky a podle těch úmluv a za ty škody, služby a vězení i v těch škodách postúpili jsme . . ."

[3f] Tomek, U. d., 523.

[3g] Bartošek ve FRB, V., 606. Při dobytí Hradiska a událostech po něm zběhlých jsou určité chronologické potíže. Tomek píše (u. m.), že husité se rozhodli podniknouti koncem května tažení na Moravu. Podle Bartoška však Hradisko padlo kolem 22. června, takže k výpravě Albrechtově mohlo dojíti až po tomto dni, a proto k výpravě č. husitů proti Albrechtovi ještě o něco později. Správně proto klade Bartošek pád Střelína kolem sv. Jakuba (25. července). Možno tedy položiti táboření husitů u Olomouce na počátek července 1432.

potřebí jej o tom poučiti, což se děje kázáním. Na druhý důvod replikoval Kalteisen takto: Může býti pravda, že někdy si někdo zbožným nasloucháním kázání získá více milostí nežli přítomností na mši sv., ale ne vždy! Vždyť právě při kázání bývají lidé mnohem roztržitější nežli při mši sv. Proto jest účinek mše sv. mnohem jistější než kázání. Na poukaz o šíření víry Kalteisen pravil, že věřícímu lidu jest potřebí nejen kázání samo o sobě, aby se obrátil. Mše sv. však prospívá nejen živým, nýbrž i mrtvým, čehož u kázání není, neboť ono jest pouze pro živé. Proto má mše sv. přednost před kázáním. Že by býval Spasitel zdůrazňoval kázání před sloužením mše sv., to nelze dokázati. Nedá se dokázati, že by býval Kristus poručil apoštolům více kázati nežli mšíti. Je totiž jisto, že věřící přistupovali denně ke stolu Páně, v čemž jim apoštolové jistě předcházeli dobrým příkladem, což učinili . . . při mši sv. Při tom poukázal Kalteisen i na absurdnost tvrzení, podle něhož by mělo kázání přednost před sloužením proto, že Spasitel často kázal, ale jen jednou sloužil mši sv. Kdyby proto kázání bylo nad mši sv., pak by se mohlo říci: Jelikož Kristus často jedl a spal, ale jen jednou celebroval, tedy by jídlo a spaní bylo přednější nežli mše sv. Na poslední slova opírající se o výrok Spasitelův: „Jdouce do celého světa, učte všecky národy" - odvětil Kalteisen slovy: „To čiňte na mou památku![4]

Jest pochopitelno, že na Moravě se všichni živě zajímali o vyjednávání basilejského koncilu s husity. Tak v květnu přinesli druhové kteréhosi basilejského účastníka noviny opatovi louckých premonstrátů. Prý vévoda rakouský Albrecht podnikne nové tažení, nebude-li možno s husity jednati.[5] V polovici května stavili se ve Znojmě poslové nesoucí od basilejské legace pražské vévodovi Albrechtovi dopis pod pečetí koncilu a měst pražských. Tito poslové vyprávěli o jalových řečích Prokopa Holého a Rokycany v Basileji.[6] Patrno z toho, že v katolických kruzích moravských nebylo k husitům příliš mnoho sympatií ani když chtěli vyjednávati o smír s Církví.

Z poslovy zprávy přinesené do kláštera louckého lze tušiti méně povolné stanovisko Albrechta rakouského k husitům. Zdá se, že právě toto chování zeměpánovo působilo na některé husitské pány moravské, že své stranictví změnili. Dokladem toho jsou dvě smlouvy o příměří. První byla uzavřena dne 2. srpna (1433) a to mezi Zdenkem z Valdštejna na Sádku a příslušníky strany Albrechtovy.[7] Důležité jest, že kromě Albrechta jest jmenován i radikální husita Václav z Kravař, jeho otec Petr a Beneš z Boskovic. Možno z toho souditi, že Václav z Kravař, jenž od počátků husitských nepokojů neústupně bojoval proti Albrechtovi, se někdy v této době z důvodů blíže neznámých smířil s Albrechtem, jenž takto mnoho získal na západní Moravě,

[4] Neumann, Z dějin bohoslužeb v době husitské (Hradec Kr. 1922), 149 n.
[5] UB, II, 359.
[6] U. m.
[7] Neumann, Nové prameny k dějinám husitství na Moravě, ST, VI, 80.

kde Václavovi patřilo panství velkomeziříčské. Možno se domnívati, že tímto smírem Václavovým byl právě Zdeněk z Valdštejna donucen k uzavření příměří se stranou Albrechtovou. - Další příměří bylo ujednáno 6. srpna.[8] Poznáváme z něho nové přívržence strany Albrechtovy, jejichž jména stojí za uvážení. Kromě Jana z Lomnice a Hechta z Rosic jest mezi nimi i Hašek z Valdštejna, Artleb z Drahotuš, Kuna z Kunštátu, Jimram z Doubravice, Jan z Boskovic, Jiřík z Holštejna, Erhart z Kunštátu a Petr Román z Vítkovic. Jména tato výmluvně svědčí o roztříštěnosti husitského tábora na Moravě, srovnáváme-li je se jmény moravských účastníků na sněmování svatomartinském (1433) v Praze téhož roku konaném.[9] Ani jediný z právě jmenovaných pánů se tohoto sněmu nesúčastnil, za to jiní členové jejich rodů na něm byli. Tak Zbyněk Doubravka, který se svým bratrem Jimramem zpečetil v roce 1415 stížný list do Kostnice, súčastnil se tohoto sněmu, jeho bratr Jimram však nikoliv. Hašek z Valdštejna, jenž podle Vavřince z Březové kdysi jako skála odolával útokům vojska Zikmundova, byl v táboře jeho zetě vévody Albrechta, zatím co Heník z Koldštýna sněmoval na sv. Martina s husity v Praze. Rovněž i dva členové rodu Holštýnského stáli proti sobě. Vok byl s husity, Jiřík s Albrechtem. Považíme-li, že Albrecht (podle noviny donesené louckým premonstrátům) chtěl bez milosti vypověděti nepřátelství husitům, nebudou-li ke koncilu povolnými, tedy z toho poznáváme, že Morava stála vlastně před novými bratrovražednými boji.

Tím si můžeme vysvětliti, proč zástupcové moravských husitů se súčastnili sněmování svatomartinského, ačkoliv Moravané měli svůj sněm vlastní a proto nikdy v Praze nesněmovali. Učinili tak proto, aby na sněmu svatomartinském, přijavším první kompaktáta, husitská Morava mohla přivěsiti své zájmy konfesijní na zájmy české a tím aby sobě zajistila oporu proti katolické nadvládě Albrechta rakouského. Pražský sněm proto přijal kompaktáta nejen pro Čechy, nýbrž i pro Moravu. To jest směrnice, na které setrvali husité po celé vyjednávání s basilejskou legací, totiž, aby koncese udělené straně pod obojí v Čechách byly právoplatny i na Moravě.

Mimo jmenované již pány súčastnili se sněmování na sv. Martina 1433 ještě tito moravští pánové: Mikuláš Sokol z Lamberka, Jaroslav Plichta ze Žerotína, Erhart z Kunštátu, Zajímač, Jan „Suchý čert", Beneš z Ronova na Letovicích, Ctibor a Jan Tovačovský z Cimburka, Hlaváč z Mitrovic a Jan Kužel ze Žeravic.

Albrecht rakouský dobře chápal, co znamená formulace prvních kompaktát učiněná tak, aby platila i pro Moravu a proto zakročil proti tomu přímo u koncilu v Basileji. Dne 12. ledna 1434 protestoval jeho jménem Jan Cellský proti zahrnutí Moravy do předběžných

8 U. m.
9 AČ, III, 415.

kompaktát. Ústy Jana Cellského prohlásil Albrecht před církevním sborem, že Moravané „byli vždy věrni Církvi, přijímajíce pouze pod jednou způsobou".[10] Patrno z toho, že Albrecht rakouský nevzal na vědomí platnost a tím i závaznost prvních kompaktát pro Moravu a že rozhodně mínil proti tomuto nepřímému zajištění husitství na Moravě pracovati.

Albrecht však nebyl sám, jenž z Moravy pracoval u koncilu proti ústupkům, které chtěli Otcové učiniti husitům. Byl to Mikuláš, převor vyvrácené kartuzie dolanské, dlící toho času v novém klášteře uvnitř pevných zdí olomouckých. Někdy na rozhraní roku 1433 a 1434, tedy v době protestní akce Albrechtovy u koncilu, obrátil se na velmi vlivného člena církevního sboru, kardinála Mikuláše Albergati. Dopis jeho se sice nezachoval, však z odpovědi kardinálovy Mikulášovi[11] poslané (19. února 1434) jest patrná snaha převorova působiti na vlivné osoby, aby první, zatímní kompaktáta a s nimi spojené povolení lajckého kalicha byly zmařeny. Kardinál odpověděl převoru Mikulášovi, že úplně sdílí jeho starosti z povolení kalicha plynoucí. Považuje tuto koncesi za urážku Boha a otevřeně prohlašuje, že basilejští Otcové měli sice využíti všech prostředků k získání husitů, však k něčemu podobnému neměli nikdy přivoliti. Kdyby bývalo s jednání sešlo, měl koncil přenechati další vývoj událostí Bohu-Divotvůrci. Proto neschvaluje kardinál koncesi husitům od koncilu udělenou a prohlašuje, že k ní došlo ještě před jeho příchodem do Basileje. Z těchto slov poznáváme, že Albergati se dověděl o tak důležité věci asi teprve až z dopisu dolanského převora a byl jím úplně získán proti husitům.

Převor Mikuláš nepřestal pracovati proti husitům ani později. 15. května 1434, tedy v době, kdy církevní sbor poznal nemožnost dalšího vyjednávání s husity, obrátil se Mikuláš na vídeňskou universitu[12] se žádostí, aby dopsala koncilu a vysvětlila mu, jaké zmatky a boje nastanou, budou-li jedni přijímati pod jednou a druzí pod obojí způsobou. Proto prý nejlépe bude, prosadí-li universita u koncilu zrušení oné koncese, z níž bude i v sousedních zemích mnoho zla. Dopis tento je poučný i po jiné stránce. Dokazuje totiž, že horlivý katolík rázu dolanského převora se nejen strachoval z následků prvních kompaktát, nýbrž že se i pohoršoval nad přátelskými styky členů koncilu s husity, kteří (jak Mikuláš napsal) se s Církví ještě ani nesmířili a vůbec ani neprojevili lítosti nad svými krvavými činy. Mikuláš se dále horšil nad prvními kompaktáty, protože je považoval za porušení staré tradice, ti pak, kterým se onoho ústupku dostalo, neusilovali o ní ze žádné zbožnosti, neboť přistupovali ke stolu Páně ještě s poskvrněnýma rukama. Víme, že zákulisní snahy dolanského pře-

[10] MC, II, 535. Srov. též: Neumann, Z dějin bohoslužeb v době husitské, 165-166.
[11] Neumann, Nové prameny, ST, VI, 81.
[12] Znění Mikulášova listu otiskl Neumann v Časopise Vlast. spolku musejního v Olomouci, 1935 (XLVIII), 80—82.

vora o zmaření prvních kompaktát potkaly se s nezdarem, ale k historii jednání husitů s basilejským koncilem jistě patří.

V této protikompaktátní sféře vznikl moravský landfrýd, jenž jest vlastně pouhou aplikací usnesení svatomartinského sněmu proti zemským škůdcům. Landfrýd tento byl uzavřen 4. března 1434[13] a jest velmi důležitým příspěvkem k poznání soudobé církevně-politické situace na Moravě. Zatím co v českém landfrýdě se na prvním místě velmi obšírně pojednává o podávání pod obojí způsobou, moravský landfrýd o této věci se vůbec nezmiňuje, nýbrž zabývá se hned obnovením pořádku a bezpečnosti v zemi, které v českém landfrýdě následují až teprve po lajckém kalichu. Mimo to jsou i nápadná jména na moravském landfrýdě. Ačkoliv ho uzavřeli „páni a hejtmané vojsk a zemané, města i obce království českého a markrabství moravského", kteří si zároveň i zvolili pana Alše z Rizmburka za společného správce Čech a Moravy, přece na prvním místě není Aleš nejen uveden, nýbrž mezi jmény uvedené listiny vůbec chybí. Za to na prvém místě po Albrechtovi jest olomoucký biskup Pavel z Miličína a všichni podepsaní účastníci moravského landfrýdu se zavazovali hájiti práv vévody Albrechta i olomouckého biskupa. Takto se moravský landfrýd jeví jako nesporný úspěch moravské strany pod jednou představené oběma jmenovanými hodnostáři. Landfrýdem bylo usneseno, že nikdo z jeho účastníků nenapadne druhého, nýbrž bude hledati zadostučinění svým právům na soudě markraběcím. Proto mělo býti ve všech městech na výstrahu vyhlášeno, že každý násilník bude trestán jako škůdce zemský. Šlechtic přechovávající u sebe podezřelé osoby bude napomenut, by je propustil, neuposlechne-li, přijde o urozenost. Kdo připraví druhého (i duchovní osobu) o majetek nebo lidi poddané, jest povinen je vrátiti ať po dobrém či po zlém. Kdyby se někdo zmocnil některého hradu patřícího markraběti anebo biskupovi, jsou povinni ostatní účastníci landfrýdu proti němu vojensky zakročiti a hrad oblehnouti. Smlouva tato měla platiti pět let.

Při takovémto politickém rozvrstvení Moravy nikterak nepřekvapuje, že obsazení Prahy vojsky jednoty panské zúčastnili se i moravští pánové. Neznáme sice jejich jmen, ale skutečnost sama o sobě má značný význam.[14] Kdo zůstal v této rozhodné době při straně radikální, to byl Sezema z Kunštátu na Jevišovicích,[15] kdysi Albrechtem rakouským zajatý. Takto se tedy Jevišovice nepřetržitě jeví jako bašta husitského radikalismu od jeho počátku až do jeho konce.

Po obsazení Prahy jednotou panskou následovala bitva u Lipan, v níž vykrváceli husitští radikálové. Jak působila porážka lipanská u moravských landfrýdníků, toho nejvýmluvnější důkaz podává dosud skoro nepovšimnuté soudobé svědectví, pamětní deska na zámku ve Velkém Meziříčí v té době Václavovi z Kravař patřícím. Byl

13 AČ, X.
14 UB, II, 412.
15 Palacký-Rieger, Dějiny, III, 523.

na ní tento nápis: „Leta Božího 1434, v tu neděli po Božím Těle, páni zemští porazili Sirotky i táborská i polní vojska a *od té chvíle k upokojení se jednalo.*[16] Tato slova vtesaná v kámen hlásala po dlouhé věky, jak nazíral na katastrofu lipanskou nejradikálnější kdysi moravský husita pan Václav z Kravař. Muž, který na počátku husitských válek se raději stal vyděděncem a psancem, po čtrnácti letech se připojil k těm, kteří se zbraní v ruce postavili se proti Táboritům a Sirotkům. Slova: „... od té chvíle k upokojení se jednalo" dokazují, že Václav z Kravař tak učinil asi proto, že ustavičné války a nepokoje se mu již znechutily, a proto se připojil ke straně toužící po obnovení pořádku a pokoje, i když tato strana měla vedení katolické. A možno bez přehánění říci, že táž příčina přivedla do tábora Albrechtova i jiné husitské pány moravské.

Z událostí po bitvě lipanské na Moravě se sběhnuvších má význam sjezd poražených Táboritů, kteří se 21. prosince (1434) sjeli na Táboře, aby tam po katastrofě zpytovali svědomí. Účast Moravy na tomto sjezdě nám dovoluje utvořiti si aspoň přibližný úsudek o síle moravských radikálů. Tito byli v Táboře zastoupeni pouze dvěma městy a to Třebíčí a Ivančicemi.[17] Slabou onu účast na táborském sněmování nelze vysvětliti jen poměrnou blízkostí jmenovaných obou měst, neboť jiné, rovněž na západní Moravě ležící město tam zastoupeno nebylo. Bylo to Velké Meziříčí patřící Václavovi z Kravař. Považíme-li, že Ivančice, které byly před tím dobyty vojskem Albrechtovým, přijaly katolictví a za nedlouho se přes to zúčastnily táborského sjezdu, zatím co Velké Meziříčí, jehož majitel podepsal landfrýd, tam zastoupeno nebylo, tedy z toho můžeme souditi, že Václav z Kravař opravdu změnil své politické smýšlení.

Skutečnost, že jihozápadní Morava byla zastoupena na táborském sjezdě Třebíčí a Ivančicemi, zrcadlila se i ve vojenském postavení těchto končin Moravy. Ačkoliv Táboři nebyli již ani zdaleka tak mocní jako kdysi, přece jen ještě docházívalo k výbuchům vzpoury a nepřátelství s jejich strany, jak vysvítá z účtů rakouského vojevůdce Bertolda z Mangen. Výdaje na moravské posádky Albrechtovy v té době stoupají, zvláště ale na hradní posádky při řece Moravě.

Tím jest jasně naznačeno, v kterých krajích válečný ruch se nejen ještě držel, nýbrž i stále mohutněl. Na Znojemsku v té době dobyl Jan z Lichtenburka hradu Bítova na svém synovci Smilovi. Pro stranu pod jednou bylo to dobré, že se spojila s husitskými konservativci moravskými, čímž došlo k utvoření protiradikální většiny a že mimo to i delší letní pobyt Albrechtův na Moravě přispěl k uklidnění země.[18]

16 Závodský, Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí (Vel. Meziříčí 1937), 13.
17 UB, II, 452—453.
18 Stöller, 82.

POSELSTVÍ BASILEJSKÉHO KONCILU NA MORAVĚ

Jest již odjinud sdostatek známo, že k bitvě u Lipan došlo proto, že zástupcové katolictví poznali, že ani přes učiněné ústupky nelze s husity jednati po dobrém. Tak tedy došlo k novému válečnému tažení, kde katolíci a husitští konservativci společnými silami zlomili moc spojených Sirotků a Táboritů. Když takto přešla moc v zemi do rukou konservativních, nastalo nové vyjednávání se zástupci koncilu. Dějištěm jeho bylo v roce 1435 Brno, kde celkem došlo k dohodě obou stran, skončením vyjednávání bylo jednou pro vždy proslavena Jihlava. Považíme-li, jak právě z Moravy byly působeny potíže po ujednání zatímních, prvních kompaktát na sněmě svatomartinském, pak můžeme se ne bez důvodu domnívati, že projednávání církevněpolitických otázek právě na půdě moravské a nikoliv české nebylo jen tak čirou náhodou.

Počátky brněnského vyjednávání s husity nebyly právě snadné. Císař Zikmund totiž navrhoval, aby se tak stalo buď ve Vídni nebo v Klosterneuburku anebo ve Znojmě. Konečně svolil, aby jednání se dálo v Brně.[1] Mnohem větší těžkosti však byly se stanovením doby sjezdu. Zástupcové koncilu jednali o této věci s císařem v Prešpurku. Zikmund nechtěl stanoviti lhůtu k svolání sjezdu, nýbrž navrhoval, by pánové čeští učinili tak sami. Legace se rozhodla, že rozhodně doporučí císaři, aby on stanovil termín, neboť jeho důstojnosti to odpovídá lépe nežli šlechtě, protože on jest větším pánem nežli ona. Poselstvo důkladně odůvodnilo svůj návrh a ujistilo panovníka, že pánové se dostaví v dobu jím určenou.[2] Skončivše vyjednávání s císařem, obrátili se legáti na jeho rádce, mezi nimiž byli i někteří uherští biskupové. Z rozhovoru s nimi poznali poslové, že císařovy námitky byly vlastně jejich dílem, neboť oni, uherští biskupové, si nepřáli, aby se Zikmund vzdaloval z Uher. Na uklidnění uherských rádců císařových ujistili je poslové koncilu, že čeští pánové se dostaví přesně ve stanovenou dobu, takže se netřeba obávati nějakých průtahů, jak tomu bylo při jednáních pražských. Přes toto ujištění šli uherští representanti k císaři a navrhli mu jiný způsob určení termínu. Radili mu toto: Budou-li pánové sami chtíti určiti termín, tedy zástupcové císaře a poselstva koncilu půjdou k nim a lhůtu jménem císaře přijmou, nebude-li tomu tak, tedy zástupcové císaře nebo pánů stanoví lhůtu a císař v každém případě v onu dobu dostaví se do Brna. Legace však tento návrh odmítla, neboť prý mohou z něho vzniknouti delší průtahy a odklady a trvala na svém návrhu, aby císař rozhodl o době zahájení porad sám. Po delších rozpacích konečně vyhověl císař zástupcům koncilu a tázal se jich, která doba by byla nejvhodnější. Dostalo se mu za odpověď, že nejvhodnější by

[1] MC, I, 746.
[2] Tamže, 540—541.

bylo svolati sjezd za 14 dní po příští neděli, t. j. na 22. května.[3] Císař návrh přijal, však podotknul, že do Brna se dostaví teprve až se doví, že tam jsou již husité. Poslové na to císaři odvětili, že se dostaví do Brna před ním a že jej uvědomí o příchodu českých pánů. Zikmund potom k sobě předvolal husity a oznámil jim, že den zahájení porad v Brně jest již určen.[4]

Před svým odjezdem z Prešpurka legáti ještě upozornili císaře, že poselstvo z Čech jest sestaveno tak, že v něm není ani katolický Oldřich z Rožmberka, ani někteří pražští mistři, vrátivši se do katolické Církve a ujistili císaře, že bude jistě dobře, když i tito zástupcové českých katolíků se budou moci účastniti brněnských jednání.[5]

6. května dorazila konciliární legace do Vídně, kde navštívila vévodu Albrechta a oznámila mu výsledky dosavadního jednání s císařem. Poslové při tom Albrechta prosili, aby urychlil svůj odjezd do Brna, oznámil jim, kdy se vydá na cestu, že chtějí jeti s ním. Tuto žádost přednesl Albrechtovi člen poselstva, mistr vídeňské university Tomáš Ebendorfer z Haselbachu. Vévoda po rozmluvě se svými rádci odpověděl poselstvu kladně.[6] Později se však situace změnila.

17. května oznámili legáti vévodovi Albrechtovi, že nastupují cestu do Brna. Protože však Albrecht jim řekl, že do Brna nespěchá, tedy jej prosili o zbrojný průvod, jakož i aby si pospíšil. Dostalo se jim za odpověď, že vévoda vyrazí brzy z Vídně.[7]

Cesta basilejského poselstva na Moravu nebyla právě bezpečná. Táboři, vypuzení minulého roku z Ivančic a řady hradů, uchýlili se do lesů, oddávajíce se tam loupežnictví.[8] Tyto tlupy byly vážným nebezpečím basilejské legaci, ubírající se z Vídně do Brna. Podařilo se jí však uniknouti úkladům u Pohořelic jí nastrojeným a dostati se šťastně do Brna, aby tam připravila všechno k jednáním potřebné.

Poslové přibyli do Brna dne 21. května, kdež se jim dostalo slavnostního přijetí. Po veřejném uvítání, jehož se súčastnilo obojí duchovenstvo v čele se zvoleným olomouckým biskupem Pavlem z Milíčína, kolegiátní kapitulou brněnskou a s věřícími, odebral se vůdce poselství Filibert, biskup z Coutances (Konstance v Normandii), do svého bytu, kde jej oslovil probošt brněnské kapituly Křišťan z Hradce. Tato řeč jest vysoce důležitá pro brněnské jednání a příznačná pro církevně-politické poměry na Moravě. Bylať přednesena v duchu naprosto odmítavém vůči požadavkům husitů, takže jest snadno si vysvětliti, proč ji probošt Křišťan přednesl až v soukromém bytě legátově, tedy s vyloučením veřejnosti. Probošt nejprve zdůraznil význam basilejského koncilu pro sjednocení Církve a zvláště pro sjednocení husitů s ní. Jelikož, jak pravil, církevní sbor jest řízen

[3] 542.
[4] 543.
[5] U. m.
[6] 544.
[7] 547—548.
[8] 539. Viz Palacký, III, 539 píše o Ivančicích a jiných hradech.

Duchem sv., vyslovil Křišťan přesvědčení, že právě proto husitským požadavkům vyhověno nebude. Ujistil dále biskupa Filiberta poslušností svého duchovenstva jak v době minulé tak i přítomné a budoucí a právě proto uvedl biskupu Filibertovi mnoho důvodů proti přijímání pod obojí způsobou. Skončiv svou řeč, žádal Filiberta o tři věci: 1. Nepovoliti, aby laikové přijímali z kalicha. 2. Vrátiti všechny odcizené statky Církvi. 3. Snížiti břemena uložená kněžstvu. Biskup Filibert se nejprve poradil s ostatními členy své legace, jak odpověděti na uvítací řeč proboštovu i na požadavky při ní vyslovené. Poselstvo se usneslo, že Křišťanovi má býti odpověděno jen všeobecně, tedy (poněvadž běželo o věci tak důležité) jen vyhýbavě. Příčinou toho byla nejen jeho obsahově ožehavá uvítací řeč, nýbrž i požadavky v ní vyslovené, a pak měla legace mimo to i dojem, že proboštova řeč jest vyumělkovaná. I bylo mu řečeno, že legáti nechtějí nikterak Církvi škoditi (!), husité však mají se jí podrobiti, a to nikoliv podle své vůle, nýbrž jak jim bude naznačeno. I tím prozradil Filibert dosti: Legace bude míti na zřeteli prospěch Církve a nedá si diktovati od husitů, kteří se budou museti smířiti s Církví, jak jim bude diktováno, a nikoliv, jak by oni sami si přáli.

Nazítří (22. května) navštívila legaci městská rada brněnská. Dostavila se až k večeru, omlouvajíc svůj pozdní příchod tím, že legace jest po dlouhé a svízelné cestě unavena a že tedy bude lépe nechati ji po celý den odpočívati. Zástupcové města vítali poselstvo koncilu s radostí, považujíce jeho úkol za prospěšný Církvi i vlasti. Nabídli proto legaci své služby. Poslové si počínali i tentokráte velmi opatrně, neboť jako po uvítací řeči probošta kolegiátní kapituly, tak i po tomto uvítání se nejprve mezi sebou uradili, jak odpověděti zástupcům města. Vrátivše se, odpověděli ústy auditora Palomara, jenž chválil jejich vytrvalost ve víře, jejíž pevnost byla městu všude ke cti. Nato jim předložil pověřovací listinu, po jejímž přečtení ztrávili poslové s brněnskými konšely nějakou chvíli v přátelském rozhovoru při víně. Měšťané pak odešli s mnohými díky.[9]

Téhož dne přijel do Brna zástupce císařského maršálka a tajemník pana Půty z Častovic. Tohoto poslali legáti k zástupci maršálkovu se žádostí, aby přišel k nim a oznámil jim, co nového. Ten však odpověděl, že byl u zvoleného biskupa olomouckého, ten že jim podá zprávy. Nad tím se legáti pozastavili a šli proto k zástupci maršálka pro zprávy. Ten omlouval svého pána neznalostí cizích řečí a proto prý maršálek sdělil biskupovi olomouckému, potřebné pokyny pro legaci, aby je jí tlumočil. I dověděli se legáti, že císař psal českým pánům, aby se neprodleně odebrali do Brna, on však sám nemohl tak učiniti pro nepředvídané překážky.[10]

2. června dostavil se k zástupcům koncilu olomoucký biskup Pavel z Miličína se zástupci duchovenstva a prosil je, by zjednali nápravu

[9] MC. I, 549.
[10] U. d., 551.

v některých naléhavých záležitostech. Předně žádali o nápravu veřejného pohoršení, vyvolaného nedovolenými styky dominikánského provinciála s jednou dominikánkou, které nutkalo tím více, že do Brna měli brzy přijeti husité, na něž by podobná věc jistě špatně působila. Poslové slíbili, že budou o věci uvažovati a odpoví na ni později. Kněží si dále stěžovali na žebravé řády brněnské, že nechtějí zachovávati provinciální statuta o t. zv. kanonické porci (podíl na pohřební štóle), škodíce takto duchovenstvu farnímu. Dále se tázali, co učiniti s Ivančicemi, dobytými na Táborech? Jak se chovati k exkomunikovaným osobám, jež chtějí se vrátiti do Církve? I na tyto dotazy odpověděli legáti, že budou o nich uvažovati a pražský děkan Václav, že jim oznámí jejich rozhodnutí.[11]

Když po obědě k nim přišel opět Pavel z Miličína, tedy mu zástupcové koncilu sdělili, že se rádi věnují sděleným jim místním případům. Pohoršení, způsobené dominikánským řádem chtějí napraviti pomocí jeho, biskupa, ostatního kléru a městské rady. Dále oznámili, že jako v Basileji tak ani v Brně nebude dovoleno husitům zúčastniti se katolických bohoslužeb, ať již se mělo jednati o husitské pány anebo jejich hosty, případně rodiny. Aby však netrpělo místní katolické obyvatelstvo pro husity, tedy legace slíbila zrušiti interdikt.[12] Nejdůležitější však byla odpověď stran Ivančic. Legáti pravili, že mají starost o duše, proto ať tamní duchovní správce vybídne lid, aby činil pokání a vrátil se k jednotě bohoslužebné, které se dříve přidržoval. Ivančický plebán měl jednati se vší mírností vůči farníkům ochotným se káti a měl jim ukládati jen mírné pokání za tak velký hřích. Rozhřešiti od kacířství měl ty, jež uznal za hodné. Zástupcové koncilu rozhodně nepovažovali za vhodné čekati, až lid z Ivančic přijde do Brna, nýbrž doporučovali poslati tam raději několik kazatelů, kteří by ho připravili k pokání. V tomto směru má prý dáti příklad sám olomoucký biskup a přivésti zbloudilé ovce opět do svého stáda. Při tom legáti zvláště zdůraznili, že jest nutno ukázati ivančickým velikost jejich provinění, jemuž by mělo odpovídati přiměřeně přísné pokání. To však jim nebude uloženo tak tvrdé, aby poznali milosrdenství Církve. Prý ať Ivančičtí děkují Bohu, že se koná generální koncil, který s nimi tak mírně zachází. Tyto pokyny udělil duchovenstvu auditor Palomar, jemuž za ně poděkoval kapitulní probošt. Legáti potom zrušili interdikt.[13]

Pokyn stran Ivančic má značný historický význam. Poznávámeť z něho, že zástupcové koncilu šli tamním husitům co nejvíce vstříc při jejich návratu do Církve, ale aby jim nečinili žádných zvláštních ústupků, nýbrž aby trvali na tom, aby se vrátili právě do téže bohoslužebné jednoty, v jaké byli před válkami husitskými.

Jiná pro poznání tehdejších církevních poměrů na Moravě pří-

[11] U. d. 552.
[12] Tamže, 553.
[13] Tamže, 554.

značná episoda jest upozornění dané Pavlem z Miličína Filibertovi stran konsekrace znesvěcených kostelů. Biskup Filibert měl totiž plnou moc, podle níž mohl i obyčejnému knězi dovoliti rekonciliaci znesvěceného kostela. Toto zmocnění vyvolalo rozpaky u duchovenstva, jež Filibertovi tlumočil olomoucký biskup. Jménem svého kněžstva prosil Pavel z Miličína náčelníka legace, by podobná zmocnění udílel co nejméně, neboť budou-li obyčejní kněží konsekrovati chrámy, což jest vlastně úkolem biskupů, může tím biskup Filibert lehko utvrditi husity v jejich mylném názoru, že obyčejný kněz má tutéž moc jako biskup. Členové poselstva na to odvětili, že si budou v tomto směru počínati opatrně, že však tuto plnomoc chtěli udíleti proto, že do odlehlých míst může se prostý kněz dostati mnohem snadněji, nežli biskup.[14]

12. června došlo k zákulisnímu výjevu, jenž byl velmi příznačný pro postavení moravských husitů v nastávajících vyjednáváních. Pánové z moravského vojska (barones exercitus Moraviae) dostavili se do domu biskupa Filiberta a chválili práci koncilu i jeho poselstva, prosíce, aby v ní pokračovalo. Prý jen cestou vyjednávání lze docíliti lepších poměrů, nikoliv mečem, i nabízeli proto zástupcům církevního sboru svou spolupráci. Moravanům se dostalo za odpověď uznání za jejich věrné synovství k Církvi, jakož i ujištění, že poselstvo pracuje přesně podle pokynů, daných sobě basilejskými Otci.[15]

Patrno z toho, že část vlivných osobností moravských stála jistě aspoň z části na straně církevní, čili že v rozhodujících kruzích moravských nebylo jednoty v nazírání na církevně-politické záležitosti země. Stanovisko vlivných konservativců moravských způsobilo nemalé obavy pánům, stojícím rozhodně na husitském programu a proto se tito uchýlili ke svým husitským souvěrcům z Čech, prosíce jich, by jich neopustili.[16] Tato prosba moravských pánů strany podobojí měla veliký význam, jelikož od té doby směřovalo i brněnské jednání k tomu, aby dohoda byla (jako předtím v Praze) ujednána nejen pro Čechy, nýbrž i pro Moravu. A ještě jedna významná scéna se odehrála ve vysokém církevním zákulisí. Jest významná pro poznání, jak opatrně a prozíravě si basilejská legace počínala. Bylo právě před slavností Božího těla (15. června) a tu zástupcové církevního sboru vyslovili přání, aby tato časovými okolnostmi tak významná slavnost byla konána tak, aby nijak nedráždila husitů. Proto členové legace požádali svého kolegu, auditora Palomara, by promluvil se zemským správcem Alšem z Vřešťova, ať domluví svému bratrovi, aby spolu s ostatními druhy se nezúčastnil církevního průvodu. Tento vzkaz legátů byl však marný, neboť Aleš se svátostného průvodu zúčastnil se svými druhy po boku Albrechta rakouského a teprve

[14] 552.
[15] 560.
[16] Tato důležitá podrobnost vyšla najevo při jednání jihlavském, dne 26. června 1436. Viz MC, I, 772—773.

pak ukázala se oprávněnost obav legací předtím vyslovených, neboť zmíněná účast na procesí Božího těla vyvolala u husitů hlasitý odpor.[17]

Do těchto počátků brněnského sněmování přišla radostná zpráva z Basileje o zrušení annát a servicií, která i v našem církevním životě působila zhoubně. V Basileji shromáždění Otcové zrušili annáty a servicia dne 3. června, zpráva o tom přišla do Brna dne 23. června. Zástupcové koncilu přečetli shromážděnému duchovenstvu zprávu o tomto významném kroku v oboru církevní reformy; kněžstvo ji uvítalo s radostí.[18] Současně obdržel (26. června) vévoda Albrecht od koncilu další reformní bully, jež měly býti hned prováděny. Legace proto žádala nazítří, by jí byli označeni mužové, schopní k provedení oprav, nařízených v zemích Albrechtových, t. j. v Rakousích a na Moravě. Program pro tuto reformní komisi měl vypracovati probošt augustiniánské kanonie ze sv. Floriána. Poselstvo zároveň rozhodlo, že s reformou se má začíti v Brně.

Do těchto klidných příprav zasáhl rušivě příchod husitského poselstva do Brna. Husité z Čech přibyli tam 18. června a žádali hned, aby zástupcové církevního sboru jim přidělili pro jejich bohoslužby aspoň kapli nad náměstím (sv. Barbory na Petrově?). Legace tento požadavek odmítla,[19] dovolivši jim, aby (jako předtím v Basileji) směli konati své bohoslužby v domech soukromých.[20] Tím však nebyl učiněn konec husitským bohoslužbám v Brně, to byl vlastně teprve začátek. Zástupcové koncilu dovolili totiž husitům bohoslužby v předpokladě, že budou jen pro ně, t. j. pro zmocněnce husitů z Čech a jejich služebnictvo. Zatím již 22. června dostavila se k legátům deputace brněnského kněžstva se stížností, v níž mimo jiné bylo zvláště zdůrazněno, že mnozí Brňané chodili na husitská kázání, což duchovenstvo považovalo za velmi nebezpečný zjev. Dále si deputace stěžovala, kterak husitští kněží z Čech i z Moravy známí svým smýšlením na veřejnosti, opovažovali se veřejně konati služby Boží v brněnských kostelích k velikému pohoršení věřících. Někteří z těchto kněží prý se již sice vrátili do Církve, avšak ve víře se dosud nezměnili, na př. Mikuláš Polák, který dosud věřil, že přijímání pod obojí způsobou jest přikázáno. Ze stížnosti této vysvítá, že v Brně a snad i na venkově moravském bylo ještě dosti přívrženců husitství, kteří se hrnuli na kázání husitských kněží v soukromých domech. Dále dává tato stížnost i tušiti, že vyjednávání basilejské legace s husity přilákalo do města dosti kněží strany podobojí, kteří podle stížnosti na

17 563.

18 O nespokojenosti s kurální praxí v Brně velmi výmluvně svědčí dotační listina rektora svatojakubského Vavřince z Dreškovic v r. 1428 pořízená. Vavřinec ustanovil patronem obdarování klášter oslavanský, výslovně prohlásiv, že bez jeho svolení nesmí ono beneficium dostati nikdo nevyhovující jeho požadavkům, i kdyby měl doporučení od samého papeže. Viz, Neumann, Círk. jmění za doby husitské, 93.

19 MC, I, 564.

20 566.

Mikuláše Poláka nebyli jen mlčelivými pozorovateli, nýbrž přeli se s katolickými kněžími o věroučné otázky.

Jest důležito poznati odpověď legátů, danou zástupcům kněžstva. Poslové byli tak prozíraví, že rozlišovali husity smířené od nesmířených s Církví. O smířených husitech pravili, ať jenom slouží v katolických chrámech, aby tím patrnější byla nejednota v husitských řadách. Proto dala legace olomouckému biskupovi pokyn, by farní duchovenstvo zpravilo v tom smyslu lid. Probošt kolegiátní kapituly (podrážděný, že toho dne v jeho kostele sloužil M. Prokop z Plzně) radil, aby to věřícím bylo ohlášeno s kazatelny, což však legáti rozhodně odmítli, nechtějíce patrně, aby soukromý pokyn jimi daný přišel na veřejnost. Proboštovi Křišťanovi nezbylo, nežli se podrobiti.[21]

Toto odmítnutí prozrazuje, že mezi basilejským poselstvem a domácím klerem nebyla vždy shoda. To se ukázalo zvláště 25. června, kdy legát Filibert byl nucen napomenouti olomouckého biskupa Pavla z Miličína prostřednictvím Palomarovým, aby totiž katoličtí kněží přijali všechno, co až dosud poselstvo s husity ujednalo, výmluvně k tomu dodávaje, aby se proti tomu nestavěli. Olomoucký biskup však místo souhlasu si vyžádal čas na rozmyšlenou, z čehož nejlépe jsou patrny rozpaky, do jakých byl uveden tímto pokynem. Neméně zajímavým jest i způsob, jímž olomoucký biskup odpověděl Filibertovi. Jako jemu vzkázal Filibert po Palomarovi, tak on zase vzkázal Filibertovi po svém proboštu Křišťanovi. Vzkázal Filibertovi, že se velmi těší nad dosavadními výsledky jednání s husity, ať již tak učinil koncil anebo legace. Protože však legace jest zástupkyní církevního sboru, tedy ji biskup dal ujistiti, že *od té doby* chce se svým klerem respektovati výsledky jejího vyjednávání. Možno se na základě tohoto vzkazu domnívati, že až do té doby nebylo asi úplné shody mezi domácím kněžstvem a basilejským poselstvem.[22]

Téhož dne obdrželi poslové novou stížnost, a to tentokráte na duchovního vůdce husitů M. Jana z Rokycan. Bylo naň stěžováno, že kázal o podávání pod obojí a při tom argumentoval tak, že věřící katolíci jeho promluvě přítomní byli tím pohoršeni. Útočil totiž nepřímo na církevní nauku o podávání z kalicha. Legáti se po přednesení stížnosti jali raditi a konečně poslali probošta ze sv. Floriána a M. Tomáše Ebendorfera z Haselbachu k Albrechtovi rakouskému, aby ho jejich jménem požádali, aby napříště účast moravského lidu na kázáních Rokycanových znemožnil tím, že rozestaví venku stráže, které žádného nehusitu nevpustí na kázání.[23] Albrecht žádosti vyhověl a tak již nazítří (26. června) stráže nikoho nepovolaného na Rokycanovy promluvy nepřipustily. Poslové se s vévodou domluvili, že takto se bude i napříště postupovati.[24]

[21] 566—567.
[22] 571.
[23] U. m.
[24] 572.

Nazítří měla legace zase jiné potíže, jež byly tentokráte zvláště nebezpečné. Aleš (z Vřešťova) a jiní pánové strany císařovy přišli k legátům, žádajíce jich, aby nečekali na příchod císaře a zahájili jednání bez něho. Prý se pánové dlouhým čekáním v Brně nudí. Poslové jim odvětili, že v té záležitosti již dopsali panovníkovi, sami pak že se rozhodli vyčkati až do jeho příchodu. Touto odpovědí uniklo poselstvo pletichám těch, kteří nepřáli jednání, a proto chtěli prosaditi zahájení porad před příjezdem císaře, neboť za jeho nepřítomnosti mohli mnohem spíše vyvolati nějakou srážku nežli za jeho přítomnosti.[25] Poselstvu se ulehčilo, když nazítří mu též deputace oznámila, že husitští pánové jejich rozhodnutí přijali, prý však je chtěli oznámiti zástupcům měst a kněžstva. Proto zástupcové šlechty považovali za nutné, aby někdo z legace šel s nimi a věc odůvodnil. Poslové s tím souhlasili a pověřili tímto úkolem děkana toursského Martina Berryera.[26]

Přese všechnu opatrnost legátů zhoršil se jejich poměr k husitům, a to vinou místního kněžstva. Stalo se tak výjevem sběhnuvším se na svatvečer sv. Petra a Pavla (28. června). Husité vešli toho dne do kolegiátního kostela na Petrově, museli však jej opustiti. Toto veřejné vykázání z chrámu si považovali husité za urážku, zvlášť proto, že ve chvíli, kdy vycházeli z kostela, začali na věži vyzváněti velikým zvonem, což husité považovali sobě za výsměch. Jejich rozezlení bylo takové, že chtěli opustiti Brno. Poněvadž tím bylo vyjednávání vážně ohroženo, tedy dostali husitští zástupcové náležité vysvětlení, čímž byli udobřeni. Přesto polemika obou stran tím vyvolaná trvala dále.

1. července nastalo rozhodující období ve vyjednáváních, neboť toho dne přijel konečně do Brna dlouho a tolik očekávaný císař Zikmund. Panovník dal najevo, že mu velmi záleží, aby jednání s husity dosáhlo v Brně úspěchu. Druhého dne totiž přijal každou stranu ve zvláštním slyšení, při čemž legáti byli trapně dotčeni tím, že nejprve měli audienci husité a oni až teprve po nich. Rokycana mluvil na slova Isaiášova (24, 46): „Hledejte pilně v knize Hospodinově, čtěte!" Rokycana žádal o tři věci: 1. Aby pražské artykuly měly volný průchod jak v Čechách, tak i na Moravě, což odůvodňoval podivně. Prý jsou sestaveny a zjeveny samým Duchem sv. a tak prý jsou sepsány dokonce i v knize Páně (v které knize, to nedovedl říci). 2. Aby v Čechách a na Moravě nebyl pro 4 články nikdo tupen, neboť i tento požadavek (podle jeho mínění) jest rovněž obsažen v knize Hospodinově . . . 3. Žádal, aby Církev byla zreformována, když Otcové jsou shromážděni v Basileji. Po Rokycanovi si vyžádal slovo pan Vilém Kostka z Postupic, který si trpce stěžoval, že byl vykázán z kostela na Petrově, žádaje císaře o zadostučinění. Svůj požadavek zdůraznil

[25] 573.
[26] 574.

podotknutím, že právě proto někteří husité čekali na jeho příchod. Kostkovu žádost pak latinsky tlumočil legaci Rokycana.[27]

Jednání započalo dne 4. července. Rokycana se toho dne tázal zástupců koncilu, trvají-li na prvních kompaktátech, načež legáti mu odpověděli kladně. Když však husité žádali o nové ústupky, tu císař, vida u legace nevelkou k tomu ochotu, rozhodl se, že on sám vyjde husitům co nejvíce vstříc. Dal jim tedy 6. července vystaviti listinu, kterou chtěl odkliditi rozpory mezi zástupci obou stran na vlastní vrub.[28] Chtěje se však zalíbiti i konciliárním zástupcům, slíbil jim císař, že dá poříditi soupis far podle náboženské příslušnosti, kterýžto seznam měl znemožniti rozepře mezi osadníky o přijímání pod obojí. Husitům se naproti tomu chtěl zalíbiti návrhem na inkameraci duchovenských statků, jež měla býti provedena tak, že císař ji měl provésti jako nejvyšší patron církevních statků. Z tohoto majetku mělo býti vydržováno kněžstvo, a to tak, že třetina výnosu měla připadnouti duchovenstvu, třetina dosavadním lajckým uchvatitelům beneficií a třetina zemi. Takový návrh vlastně znamenal konfiskaci veškerého církevního majetku, po níž měli dosavadní jeho zákonití poživatelé dostávati jen třetinu výnosu. Není tedy divu, že císařův návrh vyvolal u legace vzrušení.[29]

Za takových okolností vznikl spor o „injuste". V prvních kompaktátech byl totiž passus, podle něhož církevní statky nemohou býti drženy „bez viny svatokrádežné" (absque sacrilegii reatu). Tomu se husité stavěli na odpor a účelem brněnského vyjednávání bylo odstraniti právě tuto poslední překážku dohody.[30] V Brně se však naskytla nová, zcela nepředvídaná překážka. Když totiž již dříve husité se stavěli proti slovům „nemohou býti uchváceny bez viny svatokrádežné", tedy legace vypustila slova „bez viny svatokrádežné". Husité se však nespokojili ani tímto ústupkem a někdo z nich bez vědomí a svolení legace vymazal ona slova v originále a místo nich napsal na okraj listiny: „Nemohou býti nespravedlivě drženy" (Injuste detineri non possunt). S takovým „originálem" přišli husité do Brna! Legace ovšem poznala na první pohled, že běží o falsum, neboť marginální oprava byla psána rukopisem od originálu odchylným. Tím se dá vysvětliti neústupnost legace, která však nebyla pouhou tvrdohlavostí, jak tomu ku podivu chce Palacký,[31] takto vydavatel

[27] 578.
[28] Neumann, Církevní jmění, 98.
[29] U. d., 98—99.
[30] Tamže, 96.
[31] Vyd. Rieger, III, 545. Palacký tam píše: „Již dříve bylo svoleno k vynechání slov „sine reatu sacrilegii", nyní žádali Čechové, aby slova „usurpari non possunt" změněna byla na „injuste detineri non debent" . . a to zdálo se ovšem nezávadné i slušné: jen legátové nechtěli o tom naprosto nic slyšeti." Zcela jinak to líčí Carlier (MC, I, 672), jenž píše: „Rogati fuimus cum magna instancia, ut illa verba removerentur (totiž „et ipsa ab aliis absque sacrilegii reatu usurpari non possunt"), tandem pro bono concordie assensimus amovere illud verbum „sine sacrilegii reatu". Remansit igitur „usurpari non possunt". Et hoc ostendebamus per in-

pamětí poselstva basilejského koncilu, v nichž tato věc jest důkladně vypsána, a kterou on jen kuse ve svých dějinách zpracoval. Za takových okolností neustoupili legáti ani tehdy, když jim císař vzkázal, že jich snažně prosí, a ani když husité jim nabízeli určité závazky. Tak se jednání protáhlo až do listopadu, kdy je zástupcové Církve zakončili neurčitými přípověďmi. Nechávajíce stranou oprávněnost držení církevních statků, prohlásili, že světští kněží prý mohou míti statky, rovněž i Církev jako celek, však o světském panování pravili, že jest potřebí se při něm říditi Písmem sv. a církevními Otci.

Kromě sporu o „injuste" běželo v Brně ještě o jinou, nesmírně důležitou věc, totiž o otázku, kterak bude prováděno přijímání pod obojí. Věc zasluhuje pozornosti historiků, neboť dosud se touto episodou brněnského vyjednávání nikdo nezabýval, ač význam její jest veliký. Můžeme si totiž na jejím základě zodpověděti otázku, zdali zástupcové basilejského koncilu hleděli na koncesi o podávání pod obojí způsobou jako trvalou a zdali se svým názorem před husity nějak tajili. Tím jest i nadhozena otázka, možno-li psáti o šalebných tůčkách konciliárních diplomatů, kteří sofistickou stylisací o přijímání z kalicha ošidili husity.

Císař tlumočil (5. července) poselství koncilu přání husitů, aby v místech, kde se přijímá pod obojí způsobou, přijímali tak všichni, na př. v Žatci, Hradci Králové, Táboře, Kutné Hoře a j.[32] K Zikmundovi se tentokráte připojil i Menhart z Hradce,[33] a to k vůli zjednání pokoje. Nesmírně důležité jest, že při jednání o tomto předmětu otázal se Rokycana takto:[34] „Co bude se syny a potomky těchto, až tito zemrou, poněvadž o tom není žádné zmínky?" Legáti na tuto přímou a otevřenou otázku odvětili vyhýbavě. Palomar totiž prohlásil, že legace myslí, že z Čech bude ihned odesláno poselstvo ke koncilu, jež ujedná všeobecnou koncesi, podle níž všichni zbožně žádající o podávání z kalicha budou moci tak činiti, čímž bude konec všem nesnázím. Patrno z toho, že Palomar,[35] místo aby zodpověděl dotaz, budou-li kompaktáta míti platnost i pro pozdější pokolení, zabýval se řešením všeobecného povolení laického kalicha. Tím jest nasnadě skutečnost, že legace nechtěla se vůbec zabývati otázkou, je-li přijímání pod obojí povoleno věřícím na věčné časy. Co tato vyhýbavá

structiones sacri concilii cum sigillo, et per originale scriptum capitulorum et duas copias, quarum una erat apud me et alia apud dominum decanum Turonensem. Hoc etiam indicabat scriptum eorum, in quo ita apparebat prius scriptum: „Absque sacrilegii reatu usurpari non possunt", sed erat deletum et non de manu notarii nostri, cuius manu erant originaliter scripta vel eciam alicuius nostrum, sed alicuius ipsorum in margine inmutatum et scriptum sic: „Injuste detineri non possunt." Ipsi vero e contra dicebant, quod cum nostro consensu illa mutacio facta erat, et quod nullo modo aliter habere volebant" . . .

32 MC, I, 587—588.

33 588.

34 U. m.

35 589.

slova znamenají, jest nejlépe poznati z jiné současné zprávy o brněnských jednáních, podle níž císař navrhoval, aby místa v soupisu označená za pod obojí zůstala při tomto obyčeji na věčné časy.[36] Patrno z toho, že mezi císařem (je-li tato poslední zpráva hodnověrná) a legací nebylo shody v nazírání na přijímání pod obojí, pokud běželo o délku platnosti této koncese.

Tato neshoda se projevila ještě ostřeji druhého dne, 6. července, kdy (po obědě) oznámil císař legátům usnesení některých pánů o dosažení pokoje v zemi. Tito pánové si představovali svobodné přijímání pod obojí způsobou tak, že všichni, kdož by si tak přáli, směli a mohli tak činiti, kdo však byli proti přijímání z kalicha, měli se z měst vystěhovati. Legace rozhodně odmítla tuto „svobodu" spočívající v proskribování katolíků a výslovně prohlásila, že ona nikdy nic podobného nenavrhla, jestli snad císař jim něco takového řekl, že to bylo jeho věcí, oni však k tomu nikdy nesvolí. Zikmund oznámil toto resolutní odmítnutí Menhartovi z Hradce a Ptačkovi z Pirkštejna a následek toho byl, že Menhart jal se věc projednávati nikoliv s legáty, nýbrž s císařem a jeho kancléřem Šlikem a výsledek toho podali písemně legaci. Však ani tentokráte zástupcové koncilu nepovolili, nýbrž odmítli jejich návrh s odůvodněním, že obsahuje mnoho výhod pro husity, však málo pro Církev.[37]

VYJEDNÁVÁNÍ V JIHLAVĚ (1436).

Brněnská vyjednávání nepřinesla tedy žádaného rozřešení husitské otázky, nýbrž znamenala pouze nový krok dopředu k ní. Konečná dohoda husitů s Církví měla býti dojednána a prohlášena v Jihlavě, kam císař položil sněm ke sv. Jiří, později však jej odložil na svatodušní svátky (27. května). Ve skutečnosti k jeho zahájení došlo až 5. června, kdy císař Zikmund přijel do Jihlavy s manželkou Barborou, jsa slavnostně vítán shromážděnými stavy i obyvatelstvem.[1]

Po příjezdu do Jihlavy přijal císař legaci ve zvláštním slyšení, ve kterém jí sdělil, že husité na něm žádali stvrzení Jana Rokycany, zvoleného minulého roku českým sněmem za arcibiskupa pražského. Legáti mu odpověděli žádostí, aby nemuseli vyjednávati s husity přímo, neboť se obávali že by si snad husité počínali příliš hlučně. I prosili císaře za převzetí úlohy prostředníka. Zdá se, že i husité si vyjednávání podobně představovali. Když totiž téhož dne přišli zástupci měst a husitské šlechty k císaři, žádajíce jej o stvrzení volby Rokycanovy, odpověděl jim císař, aby se drželi kompaktát a je-li jim libo, že mohou s legáty jednati přímo. Obojí zástupcové po vzájemné po-

36 UB, II, 447.
37 MC, I, 589.
1 Palacký, III, 551.

radě dali císaři najevo, že si s legáty nepřejí jednati přímo. Tak tedy císař prostředkoval mezi stranami.[2]

8. května povolal k sobě císař zástupce koncilu a sdělil jim, že husité žádají, aby potvrzení volby Rokycanovy jakož i jeho konsekrace byly provedeny současně s uskutečněním kompaktát a nebyly nikterak odkládány. Císař se tázal poslů, co o takovém požadavku smýšlejí, připomenuv zvláště, že Velvar zdůraznil, že císař již ve Stolním Bělehradě žádal legaci, aby si opatřila k tomu plnomoc. Legáti odvětili císaři, že jejich člen, Martin Berryer, nebyl odeslán do Basileje pro žádnou plnou moc, nýbrž pouze, aby referoval koncilu o vyjednávání, s jehož výsledky byly obě strany spokojeny. Mimo to poslové připomněli, že před dvěma roky uvědomil církevní sbor prostřednictvím Martina z Chrudimi husity, by před prováděním kompaktát ničeho od něho nežádali, nýbrž že koncil bude uvažovati o všem ke spáse duší potřebném, a M. Rokycana sám byl s tím spokojen . . . Císař sdělil tuto odpověď legace husitům, kteří trvali na svém požadavku.[3]

10. května povolal k sobě císař znovu poselstvo koncilu a sdělil mu, že on jako panovník nemá žádné moci potvrzovati arcibiskupa, avšak že slíbil husitům, že se přimluví u papeže i u koncilu a proto jich jako zástupců koncilu žádal, mají-li k tomu zmocnění, aby arcibiskupa potvrdili, nemají-li, nechť to řeknou husitům otevřeně, aby všechna odpovědnost padla na ně a nikoliv na něho. Z toho vysvítá, jak císaři záleželo, aby s husity dobře vycházel a s nimi se již konečně dohodl.

Po tomto rozhovoru předstoupilo vskutku šest husitů před legáty, kteří jim opakovali svůj výrok císaři učiněný. Oni po krátké poradě odpověděli legaci, že nepřišli k ní, nýbrž k císaři.[4]

Tento výsledek intervence husitů u císaře působil na ně tak, že zástupcové měst si vyžádali týdenní dovolenou, po níž se chtěli vrátiti z domu zase do Jihlavy, ale ne již jako po prvé, nýbrž s válečnými vozy a jiným materiálem, v čemž císař vycítil zastřenou hrozbu. Když však zástupcové husitských měst se dověděli, že stav panský se již vyslovil pro kompaktáta, tedy tím byli velmi překvapeni.[5]

12. června nastala kritická doba. Císař i husité naznačili legaci, že chtějí opustiti Jihlavu, bude-li trvati na svém. Poslové se však ani tehdy nezalekli, odpověděvše císaři, že na sněmě brněnském bylo již všechno sjednáno až na slovo „injuste" a že nic nemělo býti zatím (dokud se jednalo s koncilem) měněno. Husité si však zatím zvolili arcibiskupa a, ač legáti prohlásili, že takové jednání jest legaci ke škodě a že může tedy právem zrušiti dosavadní výsledky jednání, přece husité na nich žádali provádění smluv . . .[6]

[2] MC, I., 766.
[3] 766—767.
[4] 767—768.
[5] 768.
[6] U. m.

Tak nastaly zase nové potíže, jejichž vážnost lze nejlépe posouditi z Rokycanovy obavy, že snad zase budou nuceni rozejíti se s nepořízenou, jako tomu bylo před rokem v Brně. Zatím však nastala mezi husity roztržka. Většina se jich klonila k uzavření pokoje s Církví na základě dosavadních výsledků jednání a zároveň i k přijetí císaře. Menšina se naproti tomu stavěla rozhodně proti dohodě. Legace měla dojem, že tato oposiční menšina bere si za záminku ke svému brojení skutečnost, že až dosud nepodniklo poselství koncilu nic pro potvrzení Rokycany za arcibiskupa pražského. Jelikož císaři i jeho zeti záleželo na tom, aby dlouho již trvající vyjednávání byla v Jihlavě skoncována, tedy oba vydali husitům listiny, kterými slibovali, že se přičiní, aby Rokycana byl církevně uznán za zvoleného arcibiskupa pražského a že budou i působit na poddané, aby Rokycana takovým uznán byl. Legáti, vidouce, že nesnadná tato věc přichází do rozhodného stadia, žádali, aby císař jim opatřil seznam všech zplnomocněných zástupců strany husitské. Obávali se totiž, aby se zase neopakovalo, co se stalo v Brně, kde nové nesnáze působily zvláště nesplnomocněné osoby.[7] Tyto obavy sdělili poslové zcela otevřeně Rokycanovi, když se s ním sešli 22. června. Na jeho sdělení, že husité jsou ochotni přijati kompaktáta, odvětili mu legáti, že s radostí slyší od něho tato slova, však obávají se, aby (jako v Brně) se po delším vyjednávání nakonec nezjistilo, že husité, s nimiž legace jedná, nemají vlastně žádné plné moci. Husité na to odpověděli, že není zvykem, aby království udílelo k podobným účelům zplnomocnění, avšak poslové trvali na svém, poukazujíce, že příslušné listiny byly vyhotoveny již v Brně, jen bylo potřebí k nim přivěsiti zemskou pečeť. Při tom legáti správně poukazovali, že přítomné šlechtice znají, ale kromě nich že jest v Jihlavě zastoupena i Praha, o jejichž měšťanech však legace neví, jsou-li skutečnými zástupci města či nikoliv. Rokycana ujistil posly, že v tomto směru není žádných pochybností, načež mu legáti odpověděli, že jsou ochotni provésti kompaktáta, pokud oni je ujednali.[8]

23. června po obědě oznámili husité legátům ochotu vystaviti zmocňovací listiny svým zástupcům, žádali však na poselstvu, aby i ono se jim nějak zaručilo, že koncil uskuteční všechny sliby jim dané. Patrna z toho vzájemná nedůvěra obou stran. Legáti odpověděli poukazem, že něco podobného ve Stolním Bělehradě ujednáno nebylo, a trvali na tom, aby zmocnění husitských zástupců jim bylo předloženo. Mimo to poukazovali ještě, že v mandátě o provádění kompaktát, jejž legáti jim předčítali, jest zmínka o rozhřešení od jakýchsi zločinů jakož i od infamie, s čímž nechtěli souhlasiti, obávajíce se, aby se to nestalo trvalou skvrnou na jejich jméně.

Téhož dne přispěchali husitům na pomoc císař Zikmund i vévoda Albrecht, vypovídajíce jednomyslně, že viděli bullu od koncilu, již

[7] 769—770.
[8] 770.

bylo nařízeno provedení kompaktát. Oba panovníci při tom zástupcům církevního sboru otevřeně prohlásili, že nestane-li se tak do určité doby, tedy že oni budou za vše odpovědni.

Pak vyslovili husité ještě námitky proti některým klausulám v kompaktátech, které z nich měly učiniti smlouvu toliko podmínečnou, takže (jak pravili) mohlo se všechno ujednané rozplynouti jako dým. Sotva tato nesnáz byla odstraněna, vytasili se husité s novými pochybnostmi, a to stran ratifikace kompaktát. Legáti jim odvětili, že vzájemné závazky obou stran byly již ujednány v Brně. Když pak husité se stavěli, jako by o ničem nevěděli, tedy jim legáti předložili příslušný doklad, jehož text souhlasil s kopií císaře i jejich člena Matěje Laudy. Tak ovšem husité prozradili, že listina nejen existovala, nýbrž i že jeden z nich měl dokonce její opis u sebe.[9]

Tak došlo k srovnání textu brněnských smluv, jak každá strana je měla u sebe. Dělo se tak velmi důkladně, neboť kolacionace trvala dva dny (24. a 25. června). Celkem byla shledána úplná shoda obojího znění listin, pouze vznikla nesnáz dotazem husitů, v jaké formě povolí koncil podávání pod obojí způsobou. Legace jim odpověděla, že není přípustno, aby ona mohla rozhodovati o formě koncese, neboť to spadalo jedině do pravomoci koncilu. Nejdůležitější však bylo jednání po obědě, kdy přišla na přetřes listina o provádění kompaktát.[10] Základem k tomu byla listina o očistě země české, sepsaná v Brně dne 19. července 1435, při níž běželo husitům o následující passus: „... nařizujeme, aby osobám, zvyklým přijímati pod obojí způsobou ... na požádání ... (kněží) posluhovali". Zde husité žádali změnu, a to tak, aby za slova „pod obojí způsobou" bylo ještě vsunuto „trvale".[11] Legáti však odmítli tento požadavek, odkazujíce na koncil jako jedině k tomu oprávněného činitele. To znamená, že legace vůbec ani neodpověděla na žádost husitů, aby přijímání z kalicha bylo povoleno jednou pro vždy. To jest velmi důležitý poznatek pro poznání kompaktátni klausule, podle níž koncil povolil přijímání pod obojí těm, kdož měli takový obyčej a žádali o to. Až dosud všichni historikové prohlašovali, že husité byli přelstěni koncilem, jenž citovaná slova vztahoval pouze na onu generaci, nikoliv však na všechna následující pokolení, takže za Jiříka z Poděbrad mohl Pius II. kompaktáta zrušiti. Z naší právě vylíčené episody při srovnávání textu listin vysvítá, že husité, nedostavše na svůj požadavek o podávání pod obojí na věčné časy vůbec odpovědi, museli dobře věděti, komu jest ona koncese udělena. Jest velmi nápadno, že právě Palacký[12] jako vydavatel pamětí členů basilejské legace jistě o tomto veledůležitém výjevu dobře věděl, avšak zcela jej umlčel, napsav pouze povšechně: *„Ještě pak i jiných pochybností více uvodilo se s obojí strany, o kterýchžto ale šířiti se již nechceme,"* ačkoliv důle-

[9] 770.
[10] 771.
[11] 656, 771.
[12] Dějiny, III, 552.

žitost předmětu žádala, aby historik rázu Palackého právě o ní se rozepsal co nejdůkladněji. Rovněž i Tomek[13] pominul tento veledůležitý záznam naprostým mlčením.

Pro tento důležitý bod jihlavských jednání mají význam i zápisky Jana z Toursu, jenž výslovně napsal, že po přednesení žádosti o trvalé povolení laického kalicha odpověděli zástupcové církevního sboru vyhýbavě. Prý toto jednání se děje za účelem sjednané již dohody a nikoliv za účelem pacifikace. Takto došlo k veliké rozepři, při níž císař pravil, že vidí, kdo jest na scestí, a že bloudící přivede na pravou cestu. Takto bylo vlastní jednání odloženo na zítřek (26. června) a zbytek dne byl vyplněn dalším srovnáváním brněnských dohod. Nazítří ukázal císař legátům lístek, na němž husité opětně žádali o vsunutí slova „trvale" (perpetuo). Legace však tento postulát přešla zcela mlčky,[13a] z čehož patrno, že nechtěla o něm s husity vůbec mluviti, tím méně jim jej povoliti. Kromě toho nastala 26. června ještě jiná, nová nesnáz.

Rokycana žádal na poselstvu písemné prohlášení, že o odmítnutém stanovení formy kompaktát nebude v příslušných listinách použito žádných urážlivých slov. Legáti odpověděli tentokráte velmi rázně. Když odjížděli minulého roku z brněnských porad, byla to jen klausule o nespravedlivém držení církevního majetku husity, jinak bylo již vše ujednáno. Jestli snad císař slíbil něco husitům, jest to jeho věcí, oni o tom nevědí. Legace nepřišla do Jihlavy, aby se snad někomu chtěla tam zalíbiti, nýbrž aby provedla dosavadní dohodu. Nelíbí-li se to husitům, mohou jíti. Zikmund i Albrecht, vidouce, kterak situace se nebezpečně vyvíjí, navrhli legátům, aby připustili, aby oni oba se husitům zaručili, že církevní sbor povolí přijímání pod obojí a zároveň že i nařídí prelátům provádění této koncese a že v této prováděcí listině nebude nic urážlivého. Legace s návrhem souhlasila.[14]

27. června se zabývali husité zněním kompaktát a prohlásili, že by sobě považovali za urážku, kdyby v protokolu listiny byly dvě věci: 1. Přijímání pod obojí jest *také* spasitelné. 2. Přijímání z kalicha jest povoleno pro pokoj v Církvi. I žádali legaci o vypuštění obou těchto bodů z definitivního znění kompaktát. Legace však žadatelům sdělila, že v listině nic urážlivého nebude. Pak byl oběd, po němž husité vyslovili naději v dobrý výsledek jednání jakož i ochotu složiti církevní poslušnost. Protože však poselstvo jim nechce blíže označiti formu, v jaké se má tak státi, tedy husité žádali, ať poslové aspoň řeknou, že pod obojí způsobou bude povoleno podle kompaktát „bez přídavku a bez ztenčení". Legáti na to odpověděli, že takto mluví husité již tři dny a z příčin jim již naznačených nemohou jim vyhověti. Husité nato předložili legaci návrh na složení církevní poslušnosti,

[13] Dějiny válek husitských, 705.
[13a] MC. I, 816.
[14] MC. I, 771—772.

dostali však za odpověď, že konkordát byl již zpečetěn v Brně a s ním ať jsou husité spokojeni. Tito legátům přisvědčili a prohlásili, že nazítří bude dohoda zlistněna.[15]

Zlistnění, o něž mělo se jednati 28. června, nebylo právě snadné. Nastala totiž otázka, kdo má býti s české strany vykonavatelem ratifikace, zda stavové či osoby.[16] O den později (29. června) se vynořily zase potíže stran Moravy. Tato byla na jihlavských jednáních (ačkoliv to bylo na Moravě) zastoupena jenom několika pány, ti však byli přítomni pouze jako soukromé osoby bez jakéhokoliv zplnomocnění. Tito moravští pánové se dovolávali loňského případu, kdy rovněž náboženské záležitosti Moravy přivěsili na konfesijní poměry české. Z toho poznáváme, že i v r. 1436 byli husitští pánové moravští naplněni týmiž obavami jako v roce minulém. Starosti ty byly pak tím větší, ježto podle uvedených fakt súčastnilo se jihlavských jednání jenom něco málo moravských pánů a ještě bez plnomoci. Moravané měli takto býti z jihlavských jednání vlastně vyloučeni. Poselstvo, znajíc dobře situaci, nechtělo připustiti, aby kompaktáta i jejich ratifikace byly vyhotoveny pro Čechy a zároveň i pro Moravu, odůvodňujíc svůj odpor tím, že rušitelé pokoje na Moravě nemohli by býti potrestáni českými úřady, mimo to pak že zemská pečeť česká nemá platnosti pro Moravu. Proto legace konečně připustila, aby s Moravany bylo vyjednáváno jako se soukromými osobami, složí-li poslušnost, „aby za nepřítomnosti ostatních tato vstupní brána zůstala otevřena".[17] Legace mimo to ještě namítala, že do Jihlavy nebyl svolán žádný moravský sněm a že tudíž někteří moravští páni v Jihlavě přítomní jen jako soukromé osoby mohli složiti poslušnost spíše odděleně od ostatních. Proti tomu se však postavili husité z Čech, kteří nechtěli dopustiti, aby jejich moravští souvěrci byli od nich odděleni. I bylo rozhodnuto, aby Čechové se o tom radili s Moravany.[18]

O poměru Moravy ke kompaktátům bylo vyjednáváno ještě i dne 30. června. Moravané znovu prosili legaci, aby jich neodtrhovala od Čechů, jak již o to prosili v Brně, nechtíce býti od nich odděleni ve věcech víry. Protože však poselstvem navržená slova „řečeného království a markrabství" byla relativního smyslu, tedy považovala za nutné, aby něco před těmito slovy předcházelo, k čemu by se ona slova mohla vztahovati. Proto moravská listina měla býti inserována do listiny poselstva, na čemž zůstalo.[19]

1. července žádali poslové o přesné sdělení, s kým budou kompaktáta uzavřena, neboť slyšeli, že se má tak státi nikoliv jménem shromáždění jihlavského, nýbrž na základě sněmu pražského, konaného na sv. Bartoloměje 1435. Legáti chtěli proto přesně věděti, s kým

[15] MC, I, 772.
[16] U. m.
[17] 772—773.
[18] 817.
[19] 773.

jednají.[20] Tím počínala nekonečná vyjednávání spěti ke kýženému konci.

3. července došlo k pečetění listin a již mělo dojíti k vyhlášení kompaktát. V ulici před císařským sídlem byla umístěna sedadla,[21] císař seděl tam již ve svém korunovačním úboru obklopen vysokou šlechtou, svou družinou i konciliárním poselstvem, jakož i spoustou lidu, jemuž měla býti kompaktáta přečtena česky, německy a maďarsky. Tomu se však na místě rozhodně opřeli legáti, žádajíce, aby celý akt byl proveden písemně a nikoliv ústně. Došlo takto k rozepři, která se protáhla přes celou hodinu. Do ní zasáhl za husity M. Martin Lupáč, avšak nešťastně. Pravil totiž, že husité před složením poslušnosti prohlásí, že to nikterak neznamená, že by se snad před tím bývali nějak odtrhli od Církve. Legáti rozhorleně odpověděli, ať husité mlčí, oni že budou též mlčeti. Místo toho poslové navrhli přečtení kompaktát v původním latinském znění, načež mělo se celé shromáždění odebrati do chrámu, kde na poděkování za dosaženou dohodu mělo býti slavné „Te Deum". Tak tedy 3. července kompaktáta vyhlášena nebyla.

Pro porozumění bouřlivého výjevu, jenž se odehrál za několik dnů, hned při vyhlášení kompaktát má význam právě tato porada ze dne 3. července. Husité navrhli, aby kompaktáta byla přečtena nejprve česky, potom německy a maďarsky, proti čemuž byla legace, žádající, aby při oficielním vyhlášení kompaktát byl čten pouze jejich původní latinský text a jinak aby nebyla připouštěna žádná řeč. Kdyby však měl někdo řečniti, bylo by nutno předložiti znění řeči k schválení, a to katolickým Čechům. Nazítří měla se podle návrhu legátů konati slavná mše sv., při níž mělo býti lidu přečteno české a německé znění kompaktát. Po tomto návrhu si husité vyžádali čas na rozmyšlenou, avšak ani po dlouho trvajícím rozhovoru nedali poslům žádné určité odpovědi. Zato však Rokycana se vytasil s prohlášením, že prý husité nikdy nebloudili, nýbrž bojovali za pravdu, legace však nechtěla o něm ani slyšeti. Přesto si Rokycana dovolil navrhnouti, aby koncept prohlášení byl přeložen do češtiny a veřejně přečten lidu.[21]

Tak došlo k novému jednání trvajícímu celý den 4. července. Jelikož Palacký[22] se o těchto důležitých závěrečných poradách vůbec nezmiňuje, tedy jim věnujeme bližší pozornost, které si rozhodně zasluhují.

4. července dostavili se k císaři tři zástupcové husitů: Hynce Ptáček z Pirkštejna, Diviš Bořek z Miletínka a Jan Velvar z Prahy. K posouzení nálady, v jaké k slyšení přišli, stačí uvésti, že tentokráte husité žádali, aby náčelník legace, biskup Filibert, byl přítomen vyhlášení kompaktát jen v obyčejném oděvu, nikoliv v pontifikálním úbo-

[20] U. m.
[21] 819.
[22] Srov. Dějiny, III, 553.

ru![23] Tato tříčlenná deputace otázala se legátů, zdali připustí veřejné vyhlášení kompaktát. Legace odpověděla sice záporně, přisvědčila však na dotaz, může-li se tak státi v kostele. Potom došlo k nové, ještě obtížnější otázce, totiž kdy dojde k ratifikaci smluv. Legace sdělila husitům, že se tak stane, až oni jí vydají své listiny, jak jest v kompaktátech ustanoveno. Císaři, jeho zeti a kancléřovi pak oznámili, že k ratifikaci kompaktát dojde za šest měsíců po obdržení stvrzovací listiny císařské, jak v Brně ujednali. Husité, slyšíce to, namítli, co by se stalo, kdyby císař umřel. Legáti je ujistili, že v tom případě zachovají smlouvy brněnské. Císař nato odkázal obě strany podrážděným tónem k dalšímu vyjednávání, k němuž mělo dojíti, až by si trochu odpočinul. Když pak začalo nové dohadování, tedy císař, vida blížící se novou roztržku, tázal se zástupců koncilu, kdy bude ratifikace uskutečněna. Poslové prohlásili, že se tak stane teprve tehdy, až císař tak učiní. Příčina byla ta, že ani jediný český pán nechtěl přivěsiti pečeť, takže zástupcové koncilu neměli se o koho opříti. Tento právní nedostatek měl tedy býti odstraněn císařovou zárukou. Legace si provedení toho představovala tak, že obě strany, legáti i husité, měly odevzdati svou listinu vždy k ruce císaře, což mělo se státi v Praze. A teprve za čtyři měsíce po prohlášení míru a poslušnosti měli legáti ratifikovati kompaktáta. Za oné čtvrtroční přestávky měl jeden člen legace odejeti na poradu do Basileje. Tak došlo ke konečné dohodě. Husité totiž po dlouhé poradě prohlásili, že přistupují na kompaktáta a nazítří že složí poslušnost. Dodali však k tomu výslovně, že budou čekati, jak jim budou úmluvy zachovávány. Pouze žádali, aby v listině bylo výslovně řečeno o provádění kompaktát, jež má býti uloženo české hierarchii, a zároveň že tam bude psáno i o Moravě. Legáti na tuto žádost odpověděli neurčitě, odkazujíce na kancléře, prý oni nejsou pro ani proti.[24] Podle zápisků Jana z Toursu prý poslové s tímto požadavkem souhlasili.[25]

Tak tedy došlo 5. července k vyhlášení kompaktát na jihlavském náměstí. Císař Zikmund oblečen v korunovačním hávu usadil se na trůně, umístěném na jihlavském náměstí, obklopen svou třpytnou družinou, českou šlechtou a poselstvem koncilu. Slavnostní akt zahájil pražský měšťan Jan Velvar, jenž přinesl kompaktátní listinu, opatřenou pečetí císaře, vévody Albrechta i zemskou pečetí českou. Oba panovníci prohlásili listinu za autentickou, načež císařský protonotář listinu přečetl. Potom přistoupili čtyři husitští kněží sněmem k tomu zmocnění, aby složili poslušnost biskupovi Filibertovi a Rokycanovi. Po složení církevní poslušnosti vydala basilejská legace list potvrzující kompaktáta pod pečetí poselstva, císaře a Albrechta.[26] Tak tedy se v Jihlavě odehrálo to, co legace navrhovala až na pozdější čas do Prahy.

23 MC, I, 819.
24 774—775.
25 820.
26 Palacký, Dějiny, III, 553.

V podstatě bylo stvrzení kompaktát opakováním prvních kompaktát z roku 1433.[27] Palacký reprodukuje obsah této smlouvy tak, že z ní uvádí pouze koncesi lajckého kalicha, příkaz, aby kněží podávali pod obojí všem, kdož by si tak přáli, a aby nikdo nebyl pro to haněn. K tomu dlužno dodati, že husité tuto koncesi dostali za cenu přistoupení na katolickou nauku o Svátosti oltářní, totiž, že kněží tak přijímajícím vždycky měli říci, že oni mají pevně věřiti, že „pod zpúsobú chleba ne tělo toliko, ani pod zpúsobú vína krev toliko, ale pod každú zpúsobú jest celý a plný Kristus".[28] Tím se husité zřekli svého dříve tolik zastávaného názoru, jako by pod způsobou chleba bylo přítomno jen tělo Kristovo. Mimo to se husité zavázali, že vždy jejich kněží připomenou věřícím před podáváním, že pod obojí způsobou přijímají právě tolik milosti, kolik pod jednou, v čemž husité opět upustili od svého názoru, podle něhož pod obojí způsobou se přijímá více milostí než-li pod jednou.

Po vyhlášení kompaktát se odebral císař s celou svou družinou i se zástupci koncilu a jinými účastníky do kostela, kde biskup Filibert udělil přítomným požehnání. Císař prý plakal radostí a šel do chrámu pěšky se všemi dvořany, což prý se nestalo po celých deset let.[29]

Nazítří, dne 6. července, sloužil biskup Filibert slavnou děkovnou mši sv., při níž došlo k roztržce po sotva ujednaném smíru husitů s Církví. K první nepříjemnosti došlo hned při předčítání provádějících listin, které latinsky předčítal plebán z Batelova Petr a česky Rokycana.[30] Když Rokycana končil předčítání českého překladu kompaktát, tedy místo aby odešel, jal se vysvětlovati shromážděnému lidu některá místa, což bylo proti sjednané dohodě s legací koncilu, podle níž měla býti předčítána pouze ona listina a nic více. Po skončení svého výkladu kompaktát vyzval Rokycana přítomné, aby přijímali pod obojí způsobou, kdož si tak přejí. Proti tomu na místě protestoval Palomar, žádaje, aby Rokycana zachovával kánony, jež nedovolují, aby cizí kněz směl přisluhovati svátostmi v cizí farnosti. Rokycana však tento protest ignoroval a skutečně podal několika osobám pod obojí způsobou. Poslové tím byli velmi trapně dotčeni a stěžovali si u císaře na Rokycanovo jednání, považujíce je za urážku jak Církve, tak i sebe. Husité nebyli v nazírání na tento výjev jednotni. Jedni se snažili věc omluviti, druzí jednání Rokycanovo odsuzovali, prosíce poselstvo o trpělivost. Legáti jim však řekli: „Včera jste slíbili kanonickou poslušnost dnes ji rušíte. Co to znamená?"[31]

7. července dostavili se tedy husité se svými kněžími k legátům,

[27] 553—554.
[28] AČ, III, 400.
[29] MC, I, 821.
[30] Palacký, Dějiny, III, 555. MC, I, 779.
[31] Palacký o této věci nepíše, nýbrž jen o předčítání prováděcí listiny a hned o výzvě Rokycanově, aby lidé přistoupili ke stolu Páně pod obojí způsobou.

kteří jim připomenuli, že zákon přirozený žádá, aby jeden nečinil druhému to, čeho si sám nepřeje. Husité, kteří několikráte žádali jak od legace tak i od koncilu, aby v místech husitských nebylo dovolováno přijímati pod jednou způsobou, nyní zcela proti svému požadavku podávají pod obojí způsobou v městě, hlásícím se výhradně ke straně pod jednou. Právě tato okolnost byla příčinou protestu basilejské legace, neboť podle zápisků Jana z Toursu Rokycana nad míru (supra modum) pohoršil katolické Jihlavany podáváním pod obojí způsobou v jejich kostele.[32] Poslové na místě vytkli Rokycanovi dvojí nepřístojnost: Porušení kánonů, podle nichž není cizí kněz oprávněn podávati v cizí farnosti svaté přijímání věřícím, dále že nedodržel závazek v kompaktátech obsažený, že při podávání kněz vždy připomene věřícím, že pod každou způsobou přijímají celého Spasitele. Rokycana se hájil poukazem, že se domníval, že kompaktáta mu sama o sobě dovolovala podávati v cizí farnosti, a to pod obojí způsobou. Stran připomenutí věřícím pravil, že neví, jak si to má představiti, aby každému zvláště je učinil, když na př. v Praze podává někdy až 3000 lidí pod obojí.

Legáti odpověděli Rokycanovi takto: Kompaktáty nejsou žádné církevní předpisy odvolány, nýbrž jen předpisy o podávání z kalicha lajkům, ostatní však jsou dosud všechny v platnosti. Proto nechť se v tomto směru husitští kněží přizpůsobí zásadnímu pravidlu, že není dovoleno podávati věřícím v cizí farnosti. O upozornění, jež mělo býti dáváno lajkům před sv. přijímáním, legace odvětila, že tak to jest psáno v kompaktátech a proto nezbývá, než-li se jím říditi. Na žádost husitů, aby sám olomoucký biskup podával pod obojí, odpověděli poslové, že biskup není povinen tak činiti osobně, neboť není přisluhovatelem, t. j. výkonným orgánem, nýbrž orgánem dozorčím (superintendes), asi tak jako královský hofmistr nevykonává ani funkci kuchaře, ani truksase. Biskup však může tak činiti. Další vyjednávání bylo odloženo po obědě, z čehož patrno, že porady obou stran byly tak nesnadné, že ani za celé dopoledne se nemohly domluviti. Když odpoledne přišli husité k dalšímu rokování, tedy jim legáti doporučili vzájemnou lásku, žádajíce jich, aby nepohoršovali svým jednáním katolíků, když žádají od nich, aby neskandalisovali husitů. Při tom jim poslové radili, aby přijímání pod obojí způsobou prováděli v katolické Jihlavě tak, aby jeden jejich kněz vždy sloužil mši sv. v soukromém bytě a tam aby podával lajkům z kalicha, zatím co ostatní husitští kněží celebrovali v jihlavských kostelích.[33] Zástupcové husitů odvětili, že bez vědomí a svolení celého husitského poselstva nesmějí tento návrh přijmouti. I odebrali se za ostatními druhy, aby jim tlumočili návrh poselstva. Sdělení toto vyvolalo

[32] MC, I, 821.
[33] Jan z Tours-u zaznamenal jinou zprávu o této věci. Na Rokycanovu žádost o úpravu přijímání pod obojí v Jihlavě prý legát odvětil, ať nejprve napraví pohoršení, jaké právě on v kostele způsobil. (MC, I, 822).

hlučný odpor, takže někteří husité se odebrali k vévodovi Albrechtovi, žádajíce jej o zakročení. Tento se odebral ještě večer k legátům a žádal jich, aby povolili husitům jeden chrám pro přijímání pod obojí. Palomar však nechtěl o tom s Albrechtem jednati, takže vévoda odešel s nepořízenou.[34]

Nazítří dne 8. července připojil se k husitům i sám císař. Zavolav k sobě legaci, přimlouval se, aby přidělila husitům některý kostel, kde by mohli konati své bohoslužby a přijímati pod obojí způsobou. Císař svou žádost zdůraznil podotknutím, že, vyhoví-li poselstvo jeho žádosti, že tím značně zlepší jeho vlastní postavení. Legace, vidouc, že panovník béře takto věc husitů za svou, velmi se nad tím pozastavila a nepokrytě mu oznámila, že on, jako obhájce Církve, má utišovati rebely, zatím co on právě naopak, nejen že jich nepokárá, nýbrž ještě jim chce vymoci, nové ústupky.[35] O nic lépe nebylo ani 9. a 10. července. Husité, vidouce neústupnost poselstva, nastoupili na jinou cestu.

Když se poslové radili s olomouckým biskupem, patriarchou akvilejským a M. Janem Hymelem, tedy se k nim dostavil M. Martin Lupáč, přinášeje s sebou koncept pozměňovacího tekstu prováděcí listiny. To znamenalo, že smlouvy sotva ujednané měly býti ihned pozměňovány, a to ve smyslu husitům příznivém. Zdá se, že za tímto pozměňovacím návrhem stál sám Rokycana, neboť v něm bylo žádáno, aby odpadla ona klausule zavazující kněze, aby každému komunikantovi pod obojí připomenul výslovně, že pod jednou přijímá právě tak Krista celého jako pod obojí, proti čemuž se stavěl právě Rokycana v polemice s poselstvem (7. července). Husité dále pominuli pasus o podávání z kalicha těm, kdož si toho přejí, a žádali, aby stylisace byla na tom místě pozměněna tak, aby libovůle byla nahrazena povinností (příkazem). Mimo to koncept nového návrhu zcela odmítal i vykonávání kompaktát. Nepřekvapuje, že za takových okolností zástupcové koncilu nedali Lupáčovi žádné odpovědi, nýbrž že pouze řekli, že budou o tom uvažovati.[36]

Téhož dne došlo k novému pohoršení katolického obyvatelstva v Jihlavě. Vyvolal je Lupáč, jenž nesl veřejně přijímání pod obojí způsobou městem k nemocnému. Poslové koncilu uznali, že za těchto okolností bude nejlépe, přestěhují-li se do Znojma nebo kamkoliv jinam, aby podobné výjevy se nedály za jejich přítomnosti.[37] Konečně přece se rozhodli, že zůstanou v Jihlavě.

10. července pokračovala legace v jednání a rozhodla, aby první část prováděcí listiny (o pod obojí) byla poslána prelátům, druhá (o pacifikaci poměrů) měla býti doručena panovníkům a knížatům. Tentokráte však nastala zase nová potíž, a to o přiznání se králov-

[34] 779—780.
[35] 780—781.
[36] 781.
[37] 822—823.

ství českého k prvním kompaktátům. Husité totiž požadovali, aby slova, „kteříž jsú strany naší" (qui sunt de parte nostra)[38] byla přeměněna na: „Mající požehnaný obyčej přijímání pod obojí způsobou" (benedicte communionis duplicis speciei usum habentibus).[39] Poselstvo tento požadavek rozhodně odmítlo, neboť takto by bývalo padlo všechno, co se v kompaktátech vztahovalo na katolíky. Hlavním důvodem odmítavého stanoviska legátů ovšem bylo, že v ujednaných smlouvách nic podobného vůbec nebylo.

Husité nato znovu žádali, by legace určila aspoň oltář pro podávání pod obojí způsobou. Legáti však nemohli vyhověti z těchto důvodů: 1. Husité by se mohli chlubiti, že svou věc proti legaci konečně přece vyhráli. 2. Věřící by se mohli nad tím snadno pohoršiti zvláště v upřímně katolické Jihlavě. 3. Požadavek husitů byl právnicky pochybný, neboť úmyslem koncilu bylo dovoliti přijímání pod obojí v těch místech, kde ten obyčej se udržuje a to ještě pod podmínkou, že jinak v oněch farnostech bude zachováván bohoslužebný řád podle církevních předpisů katolických. 4. Legáti považovali jihlavský případ za zásadní, neboť i jinde v katolických farnostech, kde lidé lajckým kalichem přímo opovrhují, mohli by husité žádati, aby jim kněží podávali pod obojí.[40]

V rozhovoru s císařem poznali zástupcové koncilu politické zákulisí a nové nesnáze. Prozradili je přítomní členové šlechty. Pravili totiž, že mají v úmyslu donutiti zbraní všechny, kdož nebudou se chtíti podrobiti císaři. K takovému podniku však prý nutně potřebují přízně lidu. Pánové byli přesvědčeni, že lid jim bude získán tehdy, budeli husitům povoleno přijímati pod obojí v některém jihlavském kostele. Tím bude lid získán nejen koncilu a Církví, nýbrž i císaři a konservativní straně a šlechtě. Nestane-li se tak, využijí toho husitští kněží ke štvaní lidu proti císaři, koncilu a dotyčné části šlechty.[41] Snad právě tento pádný poukaz způsobil, že legáti se konečně rozhodli vyhověti husitům, ale nikoliv na základě kompaktát, nýbrž cestou milosti, a jihlavským, že vše vysvětlí. Legáti měli potom ještě dlouhou poradu, při níž odmítli jednati s Rokycanou a Lupáčem jakožto s rušiteli sjednané dohody a proto zavolali k sobě Václava z Drachova, by mu oznámili své rozhodnutí. Tento však s odpovědí nebyl spokojen a tázal se otevřeně, může-li místní plebán dovoliti, aby některý cizí kněz rozdílel v jeho farnosti pod obojí. Poslové mu odpověděli záporně, z čehož bylo u husitů takové rozčilení, že někteří z roztrpčení dokonce plakali.[42]

Tak tedy husité konali své bohoslužby i dále v soukromém domě, kázali tam lidu a podávali mu pod obojí způsobou. Teprve až třetího dne (12. července) na naléhání vévody Albrechta legace povolila, by

38 AČ, III, 434.
39 MC, I, 781.
40 821.
41 823.
42 782.

husité směli sloužiti a lidu pod obojí přisluhovati u některého oltáře, však důkladně své rozhodnutí zakličkovala. Výslovně totiž prohlásila, že tak dovoluje pouze z ohledu na císaře, nikoliv z moci kompaktát (vi compactatorum), že tak činí jen z milosti a jen pro Jihlavu, a to potud, pokud tam budou trvati jednání s husity, takže později nebude moci nikdo činiti z tohoto povolení pro sebe nebo pro Jihlavu nějaké závěry. Legáti však mimo to ještě žádali, aby dovolení přisluhovati husitům dostali jen někteří kněží, kteří by dbali toho, aby přijímající byli náležitě připraveni ke stolu Páně sv. zpovědí.[43]

V tu dobu (11. července) husité přestali již jednati s legáty a stýkali se výhradně s císařem. Předložili mu tyto požadavky: 1. Aby císař přijal Rokycanu za doživotního arcibiskupa pražského a nařídil všem, by jej poslouchali. 2. Aby zase přivtělil Moravu ke království českému. 3. Aby zapsal 6008 kop 500 členům šlechty na církevních statcích. Husité mluvili s císařem zároveň i o cestě do Prahy a otevřeně mu řekli, že si nepřejí, aby zástupcové koncilu tam též přijeli, což byl ovšem špatný doprovod k požadavkům, jež právě císaři předložili a které mohli splniti jenom legáti zákazem vstupu do Prahy uražení. Císař však nechtěl do hlavního města vjeti bez legace a proto ji k sobě pozval k vyjednávání.[44] Příznačno jest, že císař mluvil s poselstvem jen o třetím bodě husitských požadavků, avšak ani slovem se nezmínil o záležitosti takového dosahu, jako bylo potvrzení Rokycanovo za arcibiskupa. Lze si to snadno vysvětliti, že Zikmund asi předpokládal, že by narazil na odpor, kdyby na legátech žádal, aby husitského arcibiskupa poslouchali všichni bez rozdílu, tedy snad i katolíci. Protože však mohl českého trůnu dosáhnouti jedině dokonalým smírem s husity, tedy na vlastní odpovědnost potvrdil 13. července volbu Jana z Rokycan za arcibiskupa pražského a zároveň i oba jeho světící biskupy, Martina Lupáče z Chrudimě a Václava z Mýta. Chtěje se však krýti vůči autoritě církevní, prohlásil císař výslovně a docela jasně, že tím nezískává Rokycana žádné vyšší duchovní moci, nýbrž přislíbil, že se všemožně a co nejdříve vynasnaží, aby se Rokycanovi dostalo potvrzení z Říma a tím také i biskupského svěcení.[45]

Potvrzení udělené císařem Zikmundem Rokycanovi na arcibiskupství pražské stalo se zdrojem nových nepříjemností. Husité totiž chtěli z onoho císařského stvrzení vyvoditi hned co nejvíce důsledků ve svůj prospěch. 16. července sdělil totiž císař poselstvu, že husité nechtí za arcibiskupa nikoho jiného nežli Rokycana. Tato zpráva nijak nepřekvapuje, za to však další požadavek byl mnohem povážlivější: Arcibiskupa Rokycany měli poslouchati všichni Čechové a Moravané, a to nejen husité, nýbrž i katolíci stojící v poslušenství

[43] 824.
[44] 782.
[45] AČ, III, 445—446.

císaře i Církve.[46] Tuto žádost opakovali husité ještě i nazítří (16. července), však ještě důrazněji, neboť ho žádali, aby poručil straně podjednou i svým straníkům, aby se dali v poslušenství Rokycanovo. Toto neústupné naléhání husitů lze si vysvětlit tím, že poznali marnost svých nadějí, že ještě v Jihlavě bude Rokycana konsekrován i církevně uznán za arcibiskupa pražského.[47]

Nové tyto požadavky husitů mají veliký význam pro poznání církevně-politického postavení Moravy po vyhlášení kompaktát. Jako totiž husité z Čech pomáhali před tím svým moravským souvěrcům, aby i jejich země byla pojata do úmluv nejprve brněnských a potom i jihlavských, tak po vyhlášení kompaktát zase naopak husité z Čech žádali své moravské stoupence, aby se k nim připojili v požadavcích o Rokycanu. Císař, dověděv se o tom, pravil Moravanům, že na ně se záležitost pražského arcibiskupství vůbec nevztahuje, neboť oni již mají svého zákonitého arcipastýře, biskupa olomouckého Pavla z Miličína, sv. Stolcem řádně stvrzeného, a mimo to přijali i jednotu církevní. Moravští pánové se nato poděkovali císaři za jeho úsilí pro sjednocení husitů s Církví a vyhověli jeho žádosti a radě.[48]

Poslové, byvše povoláni k císaři, odpověděli na třetí požadavek (zástava církevních statků), že přišli provésti kompaktáta, jinak nemají žádného jiného zmocnění. I odkázali císaře v této záležitosti ke koncilu. Panovník sám prohlásil otevřeně, že není pro požadavek husitů o zpětné připojení Moravy k Čechám. Odůvodnění toho má pro historika značný význam. Císař si totiž vzpomněl na veliké oběti, jež přinesl jeho zeť Albrecht rakouský v bojích proti husitům, či jak výslovně pravil, „proti těm, kteří se zmocnili mého dědictví".[49] Z toho mluví patrná obava, že nějaké těsnější připojení Moravy k Čechám by znamenalo poškození zájmů Albrechtových a snad i zájmů katolických, jejichž předním obráncem vévoda byl po dlouhá léta. Tedy opětná starost o Moravu, aby nepřišla k bližšímu spojení s Čechami.

V rozhovoru s císařem vycítilo poselstvo, že husité si nepřejí, aby zároveň s ním vjelo do Prahy a proto mu vyslovilo nad tím své živé politování, neboť si při tom legáti vzpomněli na ústupky, které právě oni husitům učinili. Současně se legace rozhodně vyslovila proti husitským požadavkům stran Moravy, řkouc, že co císař jednou svému zeti dal, má mu zůstati a že nikdo nemá klásti podkopy mezi oba panovníky. Rovněž i rozhodně odmítli legáti návrh, aby ještě něco řekli Rokycanovi (který již den před tím se chystal k návratu do Prahy), neboť to považovali za zhola zbytečné a bezúčelné. Majíce na paměti vážnost tohoto dne, připustili poslové koncilu, aby všichni husitští

[46] MC, I, 825.
[47] 825—826.
[48] 826.
[49] 782.

kněží předstoupili před ně a oni aby jim připomněli církevní poslušnost. Poslové jim chtěli říci, že jestli rozumějí poslušnosti tak, jak ji až dosud prováděli, pak by bylo nejlépe, kdyby jim husité vrátili kompaktátní listinu a oni husitům jejich písemný slib církevní poslušnosti. Dále jim chtěla legace sděliti, že nejsou oprávněni ani k rozhřešování ani k církevnimu trestání a že v případech sporných má přestati všechno provádění via facti a má všechno býti řešeno buď na sněmu anebo na soudě.[50]

Tato slova legátů nejlépe osvětlují situaci ve chvíli, kdy jihlavská jednání se skončila. Neméně příznačnou jest pobídka učiněná císařem. Když totiž Zikmund prohlásil dne 19. července vyjednávání *ve svých záležitostech* za skončené, tedy k tomu dodal, že by bylo dobře dokončiti i jednání ve věcech církevních. Obával se, že kdyby se tak nestalo, že by v Praze mohlo snadno dojíti k nepokojům, které by mohly býti velmi nebezpečny jak pro něho, tak i pro zástupce koncilu. Císař při tom znovu tlumočil poselstvu vzkaz husitů, že jejich příjezd do Prahy není za dané situace vítán. Poslové odpověděli císaři, že by nebylo království českému právě ke cti, kdyby jim byl znemožněn vstup do Prahy, neboť celý katolický svět by z toho seznal, že husité setrvávají ve svém rozkolnictví dále. Nepovažuje-li však císař sám za vhodné, aby legace s ním přijela do Prahy, tedy že se zachová podle jeho pokynu a nepojede tam. Panovník nato legátům sdělil, že bez nich do Prahy nikdy nevkročí. Legace mu nato navrhla, aby jurisdikční spor započatý v Jihlavě byl raději projednáván až v Praze, kde bude možno promluviti o této záležitosti s více osobnostmi nežli v Jihlavě.[51]

20. července připomenul císař zástupcům koncilu, že mají vyhotoviti listiny určené pro světská knížata a preláty, kteréžto listy měli poslové vydati i husitům. Legáti ujistili císaře, že listiny byly již vyhotovené, ale že chtějí čekati na výsledek jeho vyjednávání s husity. Přijmou-li husité Zikmunda za krále, tedy legáti vydají husitům dotyčné listy.[52]

Císař počal již (22. července) jeviti netrpělivost z tak dlouhého jednání, hlavně asi proto, že vydržování dvora v Jihlavě ho stálo mnoho peněz, a proto mu záleželo na tom, aby porady a případně i hádky byly již jednou skoncovány. Ježto však mnoho vyhlídek na to v Jihlavě nebylo, tedy rozhodl císař v tom smyslu, že bude lépe rozejeti se s pozváním k novému sněmování, nežli bez výsledku anebo dokonce ve svádě.

Nežli se však účastníci z Jihlavy rozejeli, bylo legátům podstoupiti ještě jednu nepříjemnou zkoušku. Pánové z Čech vyslovili ochotu přijati Zikmunda ze svého krále, avšak pod dvojí podmínkou: 1. Císař jim vydá zástavní zápisy na statky, o něž prosili. 2. Nižší

50 782—783.
51 826—827.
52 827.

šlechta bude míti táž místa na sněmě jako páni. Císař předložil první požadavek legátům, neboť v první řadě se jednalo o zastavené církevní statky. Dostalo se mu za odpověď, že koncil zmocnil své poselstvo jen k provedení kompaktát, však nedal mu žádnou plnou moc, takže mu nemůže ani poraditi ani vysloviti souhlas, ať již běželo o zadlužení anebo o zástavy beneficií. Mimo to poukazovali legáti na nespokojenost katolických emigrantů z vyjednávání legace s husity plynoucí. Posledním konečně důvodem bylo, že katoličtí pánové počali se již obraceti na legaci se žádostí o stvrzení zástav, odvolávajíce se na to, že císař vyslovil souhlas se zástavami učiněnými dokonce i husitské šlechtě. Císař rozhodl tyto rozpaky legátů prohlášením, že otázka dluhů bude rozřešena dlužními úpisy, nikoliv však zástavami.[53]

Další bylo již skutečným závěrem nekonečných vyjednávání a hádek. 25. července předstoupil před císaře pražský měšťan Velvar a oznámil mu, že Pražané i šlechta jsou ochotni přijati jej za pána, avšak pod podmínkou, že císař dá dovézti do země českou korunu a všechna privilegia. Zikmund žádosti vyhověl a tak 10. srpna dovezl kancléř Šlik do Jihlavy korunovační klenoty a korunní archiv.[54] Zpráva o tom znovu přilákala do Jihlavy zástupce českých měst a šlechty, kteří se tam dostavili (12. srpna) v hojném počtu. Nazítří zástupcové dvaceti měst holdovali císaři jako svému pánu a složili mu poslušnost. Současně jej prosili, by jim ukázal královské klenoty s archivem, v čemž jim král vyhověl odpoledne.

Této dobré nálady využil císař k žádosti, aby Pražané vyhotovili glejt pro legaci. Pražané tím přišli do rozpaků, z nichž bylo jasně znáti jejich obavy z obnovy katolictví v jejich městě. Odpověděli totiž císaři, že tak učiní, ale že si přejí, aby zástupcové koncilu vstoupili do hlavního města jen jako prostí cizinci, nikoliv jako basilejská legace. Pražané se totiž obávali, že po svém vstupu do Prahy by legáti snad chtěli vysvěcovati katolické kostely. Císař odvětil Pražanům, že bylo slušno, aby poslové vjeli do hlavního města jako představitelé církevního sboru, kteříž by tam postupovali podle kompaktát, a to ve vší dobrotivosti.

Nazítří (15. srpna) dal císař vyhlásiti mír mezi Církví a husity podle kompaktát, což mělo za následek, že poslové vydali prelátům rozkaz o podávání pod obojí způsobou a listinu ke knížatům o zachování míru s husity. Pražané naproti tomu vystavili téhož dne poselstvu glejt platný na 28 dní pod pečetí obou měst pražských. 16. srpna vyhlásili legáti rekonciliaci všech kostelů a hřbitovů znesvěcených pohřbíváním exkomunikovaných osob. 18. srpna se konečně poselstvo rozloučilo s Jihlavou, aby 21. srpna vstoupilo do Prahy.[55]

[53] 830.
[54] U. m.
[55] 831.

MORAVA BEZPROSTŘEDNĚ PO KOMPAKTÁTECH

Doba po kompaktátech jest již počátkem nového období, doby poděbradské. Proto se jí dotkneme pouze, pokud se týká doby bezprostředně po prohlášení jihlavských smluv.

Poznali jsme již, kterak zástupce vévody Albrechta Jan Celský, protestoval u basilejského koncilu proti povolení lajckého kalicha husitům. Víme i, že před zahájením brněnských porad žádal zvolený biskup olomoucký Pavel z Miličína legaci, aby husitům nepovolila přijímání pod obojí. Tyto zákulisní výjevy jakož i nesnáze s prováděním kompaktát hned v Jihlavě samé mohly snadno vzbuditi u husitů nedůvěru ke kompaktátům. Svědčí o ní dva velmi příznačné případy hned z roku 1436.

Prvním časově i situačně příznačným dokladem jest privilegium císaře Zikmunda udělené (1. října 1436) Vokovi ze Sovince na svobodu přijímání pod obojí.[1] Podle něho „lidé všichni v Přerově i jinde, kteříž již praveného Voka v držení jsou, mají při tom těla Božího pod obojí způsobou přijímání podle aumluv a zápisuov od nás a posluov od svatého koncilium na to učiněných a vydaných zuostaveni býti a také kdyby nám Přerova sstoupil, tehdy mají kostelové v Přerově i jinde takovými kněžími, kteří tak rozdávají, osazeni býti". Považíme-li, že touto smlouvou se zaručuje sám císař, že dopřeje přijímání pod obojí volný průchod, kdyby převzal statky Vokovy, pak jest to Vokova nedůvěra k císaři, zdali dostojí svému slovu. Proto od císaře vymohl Vok písemný závazek, že v případě převzetí jeho statků budou moci jeho poddaní nerušeně přijímati pod způsobou vína. Listina tato však jest i výrazem nedůvěry k olomouckému biskupovi, neboť dosazování kněží ke kostelům spadalo do jeho pravomoci a nikoliv do moci císařovy. Proto císařská záruka, že na fary budou dosazováni kněží pod obojí, znamenala, že císař jako hlavní ručitel se postará o podávání pod obojí třeba i přes hlavu biskupa olomouckého.

Nestačilo by však omeziti se pouze na listinu Vokovu, nýbrž jest záhodno obrátiti pozornost k dosud neznámé listině téhož znění a obsahu dané císařem bratřím z Moravan a zároveň i městu Kroměříži, jež bylo v držení Smila z Moravan. Panovník prohlašuje, že nechce vzpomínati nepřátelství s Janem mladším i starším, Zbyňkem a Smilem bratřími z Moravan, béře proto všechny jmenované bratry na milost a zaručuje jejich městu Kroměříži nerušené přijímání pod obojí způsobou na podkladě basilejských kompaktát. Jako v listině Vokovi ze Sovince dané, tak i v této se panovník zaručuje, že kdyby snad město bylo jemu postoupeno, že bude k tamním kostelům dosazovati kněze ochotné podávati laikům z kalicha.[2]

[1] Neumann, Z dějin bohoslužeb v době husitské, 170. Viz AČ, VI, 436.

[2] (Přípis listu od nejjasnějšího a nejnepřemoženějšího knížete a pána, pana Zygmunda, z Boží milosti římského císaře etc. uherského, českého, dalmatského, char-

Při obou listinách jest uvážiti toto: Obě byly vystaveny v týž den a jsou mutatis mutandis téhož obsahu: Jsou jimi vzati na milost kdysi odbojní husitští pánové moravští a jejich državám se definitivně zaručuje přijímání pod obojí způsobou. Možno tedy z toho uzavříti, že počátkem října došlo asi k důležitým jednáním císaře s husitskou šlechtou moravskou o zajištění trvalého přátelství a tím i pokoje ve věcech církevních v zemi. Možná, že se tak stalo proto, že husitská šlechta nečinila si mnoho nadějí do olomouckého biskupa co do provádění kompaktát.

Dokladem správnosti tohoto mínění jsou stížnosti a přání husitů předložené císaři 26. listopadu. V jedné z nich si husité stěžovali zvláště na biskupa olomouckého a jeho duchovenstvo, že nechtí podávati pod obojí těm, kdo si tak přejí a proto ve svých přáních položili na první místo požadavek, aby byl vyhotoven pro Moravu duplikát kompaktát, „aby páni Moravané je měli na věčnou pamět, jako páni Čechové".[3] Hned v následujícím desideriu žádali husité, aby ke kostelům byli dosazováni kněží ochotní podávati pod obojí způsobou.

Tyto listopadové stížnosti i přání husitů osvětlují listinu Vokovi ze Sovince udělenou. Jestli počátkem října domáhal se Vok potvrzení laického kalicha pro své poddané, pak koncem listopadu vystoupili husité společně za tímto požadavkem pro celou Moravu. Příznač-

vatského etc. krále etc., Jeho Milosti slavné paměti, aby kroměřížští obyvatelé — jiní lidé byli zůstaveni při přijímáni Těla Božího pod obojím způsobem.)

My Zygmund z Božie milosti římský císař, vždy rozmnožitel říše a uherský, český, dalmatský, charvatský etc. král, vyznáváme tímto listem všem, kdož jej uzří anebo čtouce slyšeti budou, že jakož ot mnoho minulých leth rozličné nepřízně, zášti i nechuti byly sou mezi námi a naší velebnosti poddaným s jedné a mezi urozenými Smilem a Sbinkem, Mikulášem, Janem starším a Janem mladším, bratří z Moravan z strany druhé, tak majíce sobě to a před oči naše vždy kladouce, že Milost naše i žádnému, když jedině chce opraviti, nemá nikoli odepřita, ale každému hotova býti s dobrý(m) rozmyslem a s raddau naši k snažné mnohých dobrých lidí věrných, našich milých, jenž o to mezi námi pracovali, prosbě, všecky ty nechuti, zášti a nepřízeň, kterakžkoli a proč neb ačkoli mezi naší velebností a jimi vzniklé do té doby a vzniklá i každé ty nelibosti a škody v válkách již předešlých proti nám a našim poddaným, kterakžkoli skrze svrchupsaného Smila a jeho bratří učiněné a dále jim městu Kroměříži, všem jich služebnikuom a poddaným, i těm všem, kdož sou vedle nich v letech již minulých a válkách zašli, zapomenuli a odpustili sme i tímto listem zapomínáme a odpouštíme milostivě, slibujice naším císařským slovem, jim toho ničímž zlým nezdvihati věčně ani (v)zpomínati. Neboli naším poddaným toho dopouštěti obyčejem žádným ani dopouštěti nikterakž, by o to kterými právy duchovními neb světskými kdy byli pohoršeni. A ti lidé všichni v Kroměříži i jinde, kteříž v již praveného Smila a jeho bratří v držení jsou, mají při tom Těla Božího pod obojím způsobem přijímání vedle úmluv a zápisuov od nás a posluov od svatého Concilium na to učiněných a vydaných zůstaveni býti a také když by nám Kroměříže sstoupil, tehdy mají kostelové tu v Kroměříži i jinde takovými kněžími, kteří tak rozdávají osazeni bejti. A dále ty všecky úmluvy mezi námi úmluvčími zvláštním listem zapsané máme a slibujem zdržet a docela zachovati i úplně a toho na svědomí náš císařský Majestát kázali sme přivěsiti k tomuto listu. Jenž jest dán v Praze letha od Narození Syna Božího tisícého čtyřstého třidcátého šestého, v pondělí po svatém Václavě, leth království našich uherského etc. v padesátém (Arcibisk. archiv v Kroměříži), římského ve XXVII., českého ve XLII. a císařství v čtvrtém létě.

[3] MC, I, 843.

no jest, že jak Vok, tak i husité vůbec neobraceli se již více k zástupcům koncilu, nýbrž k císaři. Žádost o vyhotovení duplikátu kompaktát pro Moravu znamená, že Moravané se již nespokojovali zahrnutím Moravy do kompaktát po boku Čech, nýbrž chtěli míti zvláštní exemplář pro sebe, aby takto tím více vynikla skutečnost, že i Moravané obdrželi právo přijímati pod obojí způsobou. Další bod, totiž, aby biskupové světili husitské kandidáty na kněze a dosazovali kališnické duchovní tam, kde lidé přijímají pod obojí, se vztahovala zvláště na biskupa olomouckého z Miličína, jak hned poznáme. I tento požadavek potvrzuje správnost mínění nahoře vysloveného o Vokovi ze Sovince. Husité totiž žádali (právě jako před tím Vok sám), aby císař se zaručil, že obě tyto žádosti budou splněny. Tedy zase nátlak na katolickou duchovní vrchnost prostřednictvím císaře jakožto hlavního ručitele kompaktát.

Na těchto požadavcích trvali husité neústupně i v roce 1437. Tehdy (3. dubna) dostavili se k císaři konšelé obou měst pražských a předložili mu česky psané stížnosti, v nichž se obraceli zvláště proti biskupu olomouckému. Stěžovali si naň, že nechce dosazovati do kališnických míst kněze ochotné podávati pod obojí způsobou a že dosadí za plebána jen toho husitského kněze, který nejprve se přísahou zřekne kalicha, což prohlásili Pražané za praksi zcela neobvyklou a proti kompaktátům čelící.

Jak již jinde[4] bylo dokázáno, byly husitské stížnosti podány císařem biskupu Filibertovi. Historikové, Palackým počínaje, uváděli vždy jen tyto žaloby, nikoliv však odpověď na ně podanou. Tak se stalo, že na poměry po kompaktátech bylo až dosud pohlíženo jednostranně, a proto jest nutno znovu na odpověď náčelníka konciliární legace opětovně upozorniti.

Filibert na stížnost proti olomouckému biskupovi podanou odpověděl, že jest mu znám pravý opak. Ví totiž, že olomoucký biskup jmenoval kněze pro fary, kde se skutečně podává pod obojí způsobou. Z této odpovědi Filibertovy zcela jasně vysvítá, že do farností, kde věřící přijímali pod obojí, dosazoval kněze, kteří vskutku pod způsobami vína a tedy pod obojí podávali a nikoliv kněze nechtící tak činiti. Přesto biskup Filibert, chtěje projeviti dobrou vůli, nařídil kněžstvu v Karolinu 12. dubna shromážděnému, aby podávalo věřícím sv. přijímání, jak si přejí, a kdo by nechtěl podávati pod obojí, ~~aby věřícím sv. přijímání, jak si přejí, a kdo by nechtěl podávati pod obojí~~, aby se postaral o kněze, jenž by byl ochoten tak činiti.

Tyto stížné články mají význam i pro církevní správu Moravy bezprostředně po kompaktátech. Jak již nahoře zmíněno, pokynul císař moravským husitům při projednávání Rokycanova arcibiskupství v Jihlavě, aby se drželi kanonicky zvoleného i potvrzeného olomouckého biskupa Pavla z Miličína jakožto zákonitého arcipastýře. To znamená, že aspoň po kompaktátech stáli nějakou dobu moravští hu-

[4] Neumann, Z dějin bohoslužeb doby husitské, 180—181.

sité pod poslušností biskupa olomouckého a nikoliv Rokycany a teprve někdy později, prostě via facti se od svého domácího biskupa odtrhli.

Odpor proti církevní autoritě učinil z nich na čas polovičaté kališníky, kteří na konec, ve století následujícím, utonuli v protestantismu.

PŘÍLOHA

Odkaz Kateřiny z Kravař na Plumlově na vylepšení bohoslužeb strany pod jednou a na podporu kněze katolického.

(Registratura olom. konsistoře, matrika děkanství prostějovského z roku 1690.)

Já panna Kateřina z Plumlova učinila jsem fundati (sic) tohoto kostela městečka Určic 1428, při starým kostele Matky Boží, založení sv. Jana Křtitele.

Předně, aby se v tom kostele služba Boží tím bedlivěji od kněží řádných podle Církve svaté zřízení vykonávala. K tomu jsem se sama přičinila a co kdy v službě Boží přináleží, to jsem svým nákladem koupiti dala.

1. Čtyry kalichy: stříbrný, pozlacený, dva hrubý a dva malý, neb jsem se na to dívati nemohla, že jsou kněží kalichu voloveného při mši sv. užívali.

2. Kříž stříbrný, pozlacený, aby lidé pamatovali na Umučení Krysta Pána, z svého stříbra udělati jsem dala.

3. Pro rozdíl kněží římských ornátů k službě Boží 6 jsem najednala.

4. Kápi zlatoplavou, rúcho hedvábné, červený i bílý.

5. Obraz svatého Prokopa z úplna celý i zub jeho v křišťále obtažený z pokoje mého dáti jsem poručila.

6. Kněh žaltářních, mšálů, graduálů latinských, aby se z nich obyčejem římským v tomto kostele zpívalo bez nedoplatku za peníze mé koupila jsem.

7. Kněz služby Boží aby pilen byl, procesí, mše svaté, aby nezanedbával a dvakráte do týhodne aby votivu zpíval. Jednu pro fundatore v auterý a druhou pro defunctis v pátek.

8. Vychování toto jmíti bude 20 krav, ode dvoru jsem dala.

9. Desátek obilný jeden každý podle roly (sic) své.

10. Faráři 6 čtvrtí roli ode dvoru mého, nivu nad vývozem také jsem jemu poručila.

[1] Důležitý ten doklad jsem nalezl, když práce byla již v tisku. Volný ve své círk. topografii z něho citoval jen passus o olověném kalichu, což však zdaleka nevystihuje jeho význam. O pí Kateřině se dočítáme na str. 34 této knihy, že byla udržena při katolictví Stan. ze Znojma. Z přítomné listiny poznáváme, že chránila Církev na svých statcích i v době nejkritičtější.

11. K tomu tři sedláky, aby faráři robotovali, platy při svatým Václavě a svatým Jiří faráři mému dáti jsem nařídila až do skonání světa.

12. Lúka v sedliskách má vlastní faráři jest dána, a to proto, aby každý čtvrtek okolo kostela z monstrantí chodil.

13. Lesu xxxx provázků z dély a xxxx z šíří svobodně užívati má.

14. Zahradníků 9. Povinností jsou k faře robotovati a platy dávati.

15. V Selitkách z toho dvoru já panna Kordula od svaté Kláry z Holomouce dávám faráři Určickému měřici hrachu a měřici kaše a gbel másla z nivy za desátek nad vývozem.

Já panna Kateřina z Plumlova ležím a odpočívám v prachu země v kostele Určickém před oltářem svatého Jana, kamenem přivalená. Modlite se za mne. Amen.

SEZNAM JMEN A VĚCÍ

CHYBY A OPRAVY

Na straně 104, 2. odstavec, 3. řádek čti „proti" místo „prot".

Na straně 106, 1. odstavec, 4. řádek čti „1428" místo „1423".

Na straně 122, 3. odstavec, 2. řádek čti „Častolovic" místo „Častovic".

OBSAH

